Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا دیوان

خپروونکی

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

دچاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتی مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :
شیرنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :
شیرنمل عزیزالله
شیرنیار محمد عارف غروال
شیروونکی محمد عمر

خپل ډیر ګران د قدر وړ او سپیڅلي ملګري او ډیر ښه ملګري او ډیر ښه ورور

عنایت جان (شفق) ته ئې د ډیرې مینې او ښې هیلې وړاندې کوم. د یادګار په

بڼه ئې وسپارم

چې کشور د افغانانو معطر کړي — خوږ او ملګری دی

د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي

(ګل ملي رحمانم)

۶۰/۵/۲۸

له ډیرې مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوي وې

له همدې امله د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نسبتاً جامع او بشپړ دیوان چاپ

کړي. څرنګه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېده لازمه وه چې تر وسه

وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او متابل شي. ددې هدف د تحقق د پاره،

له پنځو چاپي او شپاړس قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. دا باوري خبره ده چې د رحمان بابا

د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کېږي. خو له یوې خوا د ملګرو ادبي

تندې او علمي اړتیا او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا

کار نور هم وځنډېږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د ادب او فولکلور لوی مدیریت ته وظیفه ورکړه شوه

چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. ددې دیوان په خپرېدو سره به د ادبیاتو څېړونکي امکانات

ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک، "ژبه"، او د تفکر طرز په ښه توګه وڅېړي

او د هغو اشعارو پر ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دا د بیا تر څېړونکي د خپلو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له یو شمېر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو هره نسخه یې د متني کره کتنې - textual criticism له مخې ځانګړې مطالعه او زوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره دا د کره ګڼونکو وظیفه پای ته نه رسېږي بلکه په نوي افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه تېرېږم ځکه چې هر څوک یې له خپلو عینکو څخه په بل رنګ ویني او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې یا کتابونه ولیکل شي. سره له دې، د لوی او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا یوه لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له مضمون او اساسي ټکو سره آشنا کړي او ادبیاتو ته د زیات څېړنې د پاره چلنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د لوی او فولکلور د لوی مدیریت د مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیز الله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو ډېر زیار ایستلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او د اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صدیق روهي
د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه یوه بشپړ کتاب ته اوږده شوه.

په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه دده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې ژوند پېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته دده په باب به هراړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدزی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیارو کې پټې دي، داځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی و او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا دې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت وموند چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته واړاوه خو داسې وخت و چې د ده د ژوند ډېر څه هېر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د ډېرو کسانو دا تکل نیلی ځغلولی او ډېرې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب ډېر حقایق یې نه هم یا نه شوي او ډېر داسې څه هم ورسره تړل شوي چې په اصطلاح د ده ار واحم ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او تذکره : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"(1) په سړبن کې غوریاخېل(2) په غوریاخېل

(1) یو کتاب په سړبن کې چا ونه کړ — بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځاریږي — نن چې دا پښتنو د کرلاني خوشال ویلي
(کلیات خوشحال خان خټک، دوست محمد خان کامل په زیار، ۶۸۴ مخ)
پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" [۳] په مومندکې "دويزی" [۴] او په دويزيوکې "ابراهيم خېل" [۵] دی. راوړل شوي دي په مومندوکې غورياخېل بولي [۶] خوڅرنګه چې مومند دغورياخېلو ښاخ دی نوځکه نوموړی خپځ يوه تبر وتلی او دخبرې دښه سپيناوي لپاره له مومند نه تر سربن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :
فکرکيږي چې له سربنی نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دابيت دده خواب ګڼل کېدای شي :

يو خوشال يو کم سل ختک لوړ په طبيعت کې ‍ ‍ ‍ ‍ ځار شه د رحمان سربني لـه يوه فرده

(رحمان بابا ديوان ، کابل ، ۱٤۲ مخ)

بيا به دوره دشاه عالم په څـم بنـو کې ‍ ‍ ‍ ‍ راښکاره شو په جهان عبد الرحمـان

(پير احمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)

(۳) - زه ختک دیار په غم تازه تازه شم ‍ ‍ ‍ ‍ غوريه خېل رحمان که شو ورځنی ستړی

(د عبدالقادر خان ختک ديوان ، داستاد حبيبي تدوين او تصحيح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ دمتن پاليکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شی ‍ ‍ ‍ ‍ غوږ به نه باسي په شعر دخوشال خوک

(رحمان بابا ديوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سريزه ، ۹۴ مخ)

خدايه ولېښې مومند عبـد الرحمـان ‍ ‍ ‍ ‍ پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران

(ديوان عظيم (عبدالعظيم رانيزي) لاهور ۷۶ مخ)

(۴) ما نجيب هم په داطور غزل ووې ‍ ‍ ‍ ‍ که ويلی دويزي عبدالرحمان دی

(ديوان نجيب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)

د ملا بنا ليسته خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا دڅو وند وخت نه وړاندې کښل شوی ، دده له نامه سره د دويزي کلمه شته
(د ملا بنا ليسته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د ليکونکي کتابتون)

(۵) "رحمان بابا لکه چې يادری هيوزليکي ابراهيم خېل مومند ؤ . د پېښور د مومندو په تپه کې چې کوم خلګ ځان د رحمان بابا منسی او عزيزان بولي دعوی په ابراهيم خېلو پاديږي ..." (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلوړم

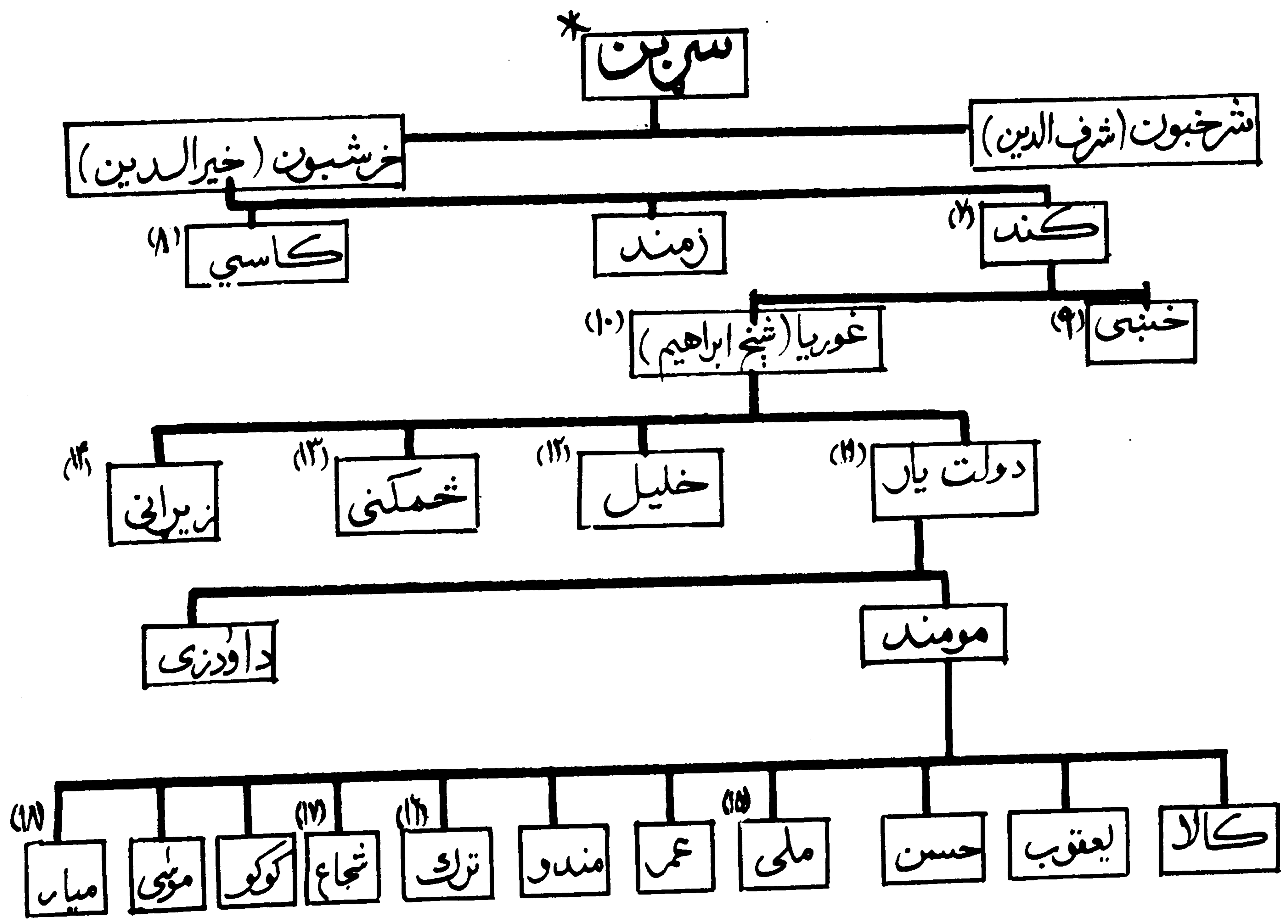

---

*. ددې شجرې په ترتيب کې دخواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغانی" په ۱۹۶۲ ع. کال کی دډاکې چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع. کال د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ، دافضل خان خټک له "تاريخ مرصع" په ۱۹۷٤ ع کال کې ديونيورسټۍ بک ايجنسۍ چاپ، دظفر کاکاخېل له "پښتانه د تاريخ په رڼاکې" په ۱۹٦۵ ع. کال کی ديونيورسټی بک ايجنسۍ چاپ؛ څخه استفاده شوې ده.

(۷) "پښتانه د تاريخ په رڼاکې" د الوم "گند" کاږي.

(۸) "تاريخ مرصع" دکاسي نوم نه اخلی.

(۹) د الوم "خلاصة الانساب" د "شمخي" محفف بولی، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخشئ" قيدوی. پښتانه د تاريخ په رڼاکې يې په دريو بڼو: "شيخا، خوښي، خاښی" راوړي.

(۱۰) د "غوريا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزا" او تاريخ مرصع "غوری" راوړي.

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغانی ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب:
"خليل، داوُد، مندک، يوسف، مومند" او په دې اساس مومند او داوُدزی دخليل وړونه نه بلکه وړونه گڼي او سکاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتبار ويلي:
"نه خليل نه داوُدزی يم نه مومند"
دمخزن افغاني ځينې نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولکلوری روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) دمخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنو کې ترخليل وروسته د "منوزلي" په نامه يو لوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي.

(۱۳) د الوم د مخزن ځينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی.

(۱۴) د "زيراني" لوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړي دی.

(۱۵) د "ملی" لوم مخزن افغاني او پښتانه د تاريخ په رڼاکې "ملهی" کښلی دی.

(۱٦) د "ترک" لوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کی نشته.

(۱۷) د "شجاع" لوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي.

(۱۸) د الوم خلاصة الانساب او پښتانه د تاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي.

رحمان بابا په "لهادر کلي" کې چې له پېښور څخه درې څلور میله لرې [۱۹] جنوبي اړخ ته پروت دی [۲۰] له عبدالستار مومند کره وزېږېده [۲۱] پټه خزانه د محمد رسول کلاتوال د بیاض [۲۲] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښیي [۲۳] که څه هم ځینې کسانو هڅه کړې چې دا سند سم و نه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونه په اساس دې کال په څنګ کې د زېږېدو کلونه وړاندې کړي خو بریالی شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شا او خوا بولي [۲۴].

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپرېل په ګڼه کې پټه خزانه یو د باوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي [۲۵] بیا دا کال رد وي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو څخه په لهادر کلي کې وزېږېد". [۲۶]

د رحمان بابا نومي بې لیکواله کتاب هم د رحمان بابا د زېږېدو په باب د فکر نیلی زغلولی او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ.ق. اټکل

---

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چیرته پته نشته او د زماني پښتو له ستر ګو الوتیا کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) همدا اثر.

کړې دی. (۲۷)

دهیواد پیاوړي محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د رحمان بابا د ژوند په باب د پېټي خزانې وینا سمه بولي او د هېڅ شک ځای نه پکې وینی (۲۸).

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د ژوند کره په برخه کې د پېټي خزانې دوینا په مقابل کې ماتوونکی سند نشته. نو موږ په دې برخه کې د ده خپل د دیوان گوروچې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډې یوه اوږده بولله لري، چې د دنیا بې وفایي او خپل ځان سپین ږیری پکې انځوروي او د اورنگزیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې د اورنگزیب د مړینې کال دی (۲۹) او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

ترپنځاوپنځه تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر (۳۰)

نو کله چې دی په ۱۱۱۸ ه.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر وال هم د ده د شپېته کلنۍ و منو نو بیا د ده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله را وروسته کېږي خو د پېټي خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي.

ځکه چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په بېلو - بېلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه د لیکوال لوړ لري او نه يې د چاپ کال ښئي او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په دې بڼه خپور شوی دی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی؛ دافغانستان پېښلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱۴۰ مخ.

(۲۹) محی الدین اورنگزیب عالمگیر د گورگاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال د هندوستان په احمد آباد کې زېږېدلی. په ۱۰۶۸ ه.ق. کال يې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست. د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه د پر وکوټل او په پښتونخوا کې د ده په ضد پیاوړي ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غوره څنگونه يې د ملي تاریخ روښانه بابونه دي. (د تفصیل له پاره وگورئ: تاریخ افغانستان در عصر گورگانی هند، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی اثر، د خوشال خټک مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، د پېښور پښتو اکېډمي، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتله کېږي، دا بیت داسې دی:

تر پنځا وشسته تېر شوې　　　　ته لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د پټې خزانې د سنې له مخې د اوخت دده عمر ۷۶ کلو ته رسېږي او تر شپېته کلنۍ تېرېدل شپږ او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي. نو ځکه د پټې خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه، زده کړه، او سفرونه:

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورڅېرمه په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راوړتي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د ټپې په هزارخاني نومې کلي کې اوسېده[31] دا چې رحمان بابا په هزارخاني کې اوسېدلی له نورو روایاتو څخه هم ښکاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخاني ته تللی د څېړلو وړ ده.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي: "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیرمزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوي حالت ـ دی د خپل کلي (نه) هزارخاني ته په تلو او استوګنه مجبور کړ."[32] په دې توګه وینو چې درونداو محترم استاد دده د لېږد علت د ده فقیرمزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" نومې کتاب نامعلوم مؤلف دده د دې لېږد له پاره لاندې دوه علتونه ټوڼي: "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې و خو وروستو

(۳۱) ـ کامل مومند، دوست محمد، رحمان بابا، ۶۹ مخ.
(۳۲) ـ پښتانه شعراء، ۱۹۲ مخ.

د ځینو وجوهاتو له کبله یې خپل کلی پرېښود او هزارخوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو دوه خبرې زما په خیال قیاس ته ډېرې نږدې دي: یوه دا چې ده په هزارخوانه کې ډېر خواخوږي خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دویمه دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانې ته راغلی وي او بیا د همدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قیاسه یو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصیل له پاره هزارخوانې ته راغلی وي. دلته یې خپل خپلوان وي. استوګنه یې د هغوی کړه وي. وروسته یې واده هم دلته کړی وي او بیا د همدې ځای شوی وي.[۳۳]

ښاغلی اثر له بهادر کلي نه هزارخانې ته د رحمان بابا لېږد د بدل د قبایلي ویش[۳٤] له مخې بولي او وايي چې د دې ویش په سلسله کې د دوی کور هزارخانې ته راغی[۳۵] دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ویش" دوران ته لوېدلی وای نو باید لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سیمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې د ده ټول ژوند په هزارخانې کې تېر شوی او هم هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقیده دا ده چې ښایي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادر کلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره یې تېره کړې وي. د دې یو دلیل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله ادیره کې خښوي. نو که د دوی اصلي ځای بهادر کلی وای حتماً به یې د ده مړی بېرته بهادر کلي ته وړی وُ، سره له دې چې د ده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر و اشاعت، ۱۷ مخ.

(۳٤) د ویش قوانین د پښتنو لوی مفکر او مقنن شیخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې یې وکښل. د دې ویش له مخې به په هرو لسو دوولسو کلونو کې د پښتنو د ټبرو ـ ټبرو کورنیو ترمنځ ځمکه او کور ونډ سره بدلېدل او د بالغانو په سر به ویش کېده. شیخ آدم ملي په قام یوسفزی او خیل قام ملي مشر وُ چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې یې ژوند کاوه (د تفصیل له پاره وګورئ: د پښتو ادبیاتو تاریخ (دوهم ټوک)، د استاد حبیبي تألیف له ۲۳۵ تر ۲۴۲ مخ پورې).

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، سریزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنګاري خلک چې د رحمان بابا تر ژوند څو کاله را
وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي
او شاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته و ، دی وايي :

که ظاهر لېمه ساکن هزارخانه کې — زړه مې خاص دی ستا در په دربانه کې
په نسب کې دیوزي یا مومندی یم — ستا ... در بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی
په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانه کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی دی.
اوس د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته رسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې
په باب کاږي :

"رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه يې فقه او
تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته يې هم سبقونه ولوستل او سره عالم
شو . په ځوانۍ يې دنیا پرېښوده له او اکثر به په غرو ګرځېده او کله به ولاړ د هندوستان
پر خوا او د خدای عبادت به يې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېده ، عبدالرحمان بابا
یو عالم رباني او عابد سړی و ." (۳۷)

ښاغلی عبدالحلیم اثر يې له دې چې د خپلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ وښيي ،
دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا
تر زېږېدو اووه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق
څخه قرآن مجید او لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ.ق. کال يې له مولینا
محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ.
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵۴ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه.

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی . څرنګه چې محمد صدیق پېښوري د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د پر ځوابي غزلونه جوړ کړل چې لمونځ یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ ه.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ ه.ق کال په پاس شېرکوټ کې و . په همدې کال یې د اخوند درویزه له زوی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دی دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو (۳۹).

داسې ، د کاکړ او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې ښاغلي اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړو پیاوړو د کلونو او نېټو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي څېړنو په برخه کې د ټینګ سند ترښودلو پورې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل دا ټکل او اندکار نه دی دا کار پوخ سند او لاسوند غواړي . نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتی یې چې خوک یې ورسره ومني نو باید د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه دی راوړی نو موږ د پښتي خزانې د باوري سند په رڼا کې لوسره دا چې سند نه خبرې نشو منلای .

---

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- هماغه اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

ځکه موږ وویل چې پټې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کشف په ځای د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او بل دا چې سند نه لرو چې دا سنه غلطه وبا سې نو ځکه د اثر صاحب دا خبره چې تذکره لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده دا خبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی د منلو وړ نه ده. نو دده دا خبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړی وي ځکه چې دی دا وخت درې کلن و او په درې کلنۍ کې هیڅ ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای، په همدې ډول یې نور کلونه هم دروغلي.

پاتې شوه له محمد صدیق پسنوري څخه دده د ادبي زده کړې موضوع، موږ په - پښتو تذکرو کې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان یې تر لاسه نشته خو دوبیا ولمونې یې له دوولارو موږ ته را رسیدلې، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې [40] دده د اوولسو غزلو موجودیت دی چې یا درې هیون په کلید فغاني [41] کې دوې غزلې ترې راخیستې او بیا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحي حبیبي په لومړي ټوك پښتانه شعرا [42] کې راوړې دي. او بل د ملا سنا بسته خان په جونګ کې [43] دده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري [44] کې ترې راخیستي. دا شاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوو کې د رحمان بابا له پیروانو څخه بولي [45]

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نوموړو او نا متو شاعرانو شعرونه پکې راغلي او په الفبايي ډول ترتیب شوي دي. (د برتانوي تایوګانو په کتابتون کې د پښتو قلمي نسخو کتلاك، د بلو مهارت او ډاکټر مکینزي تالیف، لندن ۱۹۶۵ع. - دا اثر ګران ملګري سناګلي عنایت الله مرالي راته ترپاړلي چې په دې وسیله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم او لیکو نو مجموعه ده چې پادري هیون ټوله کړې ده او مغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع. کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو ځوانانو تذکرې، حبیب الله رفیع، دافغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۳۵۰ ش، ۶۸-۶۹ مخونه).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا، لومړی ټوك ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا بسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په ورستیو برخو کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ: ادبي ستوري، لومړی ټوك، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/ ۳۰۸

او اغلب گمان دا دی چې تر رحمان بابا کښې او دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمايي کې به یې ژوند کړی وي. که له محمد صدیق پېښوري څخه د ښاغلي اثر همدا صدیق مراد وي دا سړی خوځاهاً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وي نو ښايي ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای، هغه ځای یې ښودلی وای چې دده دیوان یې ساتل کېږي او هغه اثر نوم یې اخیستی وای چې دده په باب معلومات لري، همدا راز د صدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* د رحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا د سند د نه ښودلو تر وخته پورې دا غزلونه او بیتونه د رحمان بابا د غزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده!

همدا راز له اخوند کریمداد درویزه یې او حاجي نهاد د کوهاټي څخه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تأیید نه یږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو ؤ او د روښنان په هغه روښانه لاره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې لوکې یې تول ژوند صرف کړی ؤ. (٤٦)

په هر حال، د یتې خرانې صراحت او دده د حیلو ښیاؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا دوخت د ودې علوم لوستي وو او د علم تر بشپړتیا به وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په سنه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای. ده سنه علمي او ادبي مطالعه درلوده، دیني مسائل یې په شعر ولوکې ځای په ځای بیان

* وګورئ هیواد مل، زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو، د ص ردیف.

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دو په رڼا کې بشپړه بحث کړی چې ښه به دا وي ډلاقمندانو خدمت ته وړاندې شي.

د یارلسم

ښوې چې په دیني علوموکې د ده د ښو معلوماتو څرګند وې کوي او هم د ده په شعرونو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه ښيي چې ده د دې شاعرانو دیوانونه لوستي وو او د ده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر د رونداغیز و، هم دا راز ده د دري شاعرانو دیوانونه هم په ښه ورته کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له وینا و څخه لفظي او معنوي اخیستنې کړې او د دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنايي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنايي

د ده ادبي لټون دومره پیاوړی و چې د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر بیدل چې په ۱۰۵٤ هـ.ق. کال[47] یعنې تر ده وروسته زیږیدلی یو بیت لري

هرکه پا کج میگذارد خون دل ما میخوریم شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[48]

او رحمان بابا وایي:

که ښېښه د نام و ننګ دې ښیي تر ځنګه دهر چا په کجروۍ به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د تواردله موضوع نه سترګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بیدل په دغه بیت ورسېدلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چیرته تګ په باب پیته خزانه وایي: "... په ځواني یې د دنیا پر ښو دله او اکثر به په غزو ګرځیدی او کله به ولاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلی کامل مومند د اوینا د رحمان بابا د ځینو بیتونو له مخې سمه نه بولي او وايي چې دی

---

(٤٧) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل، دکتور عبدالغني - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ ه ش، ۹ مخ
(٤٨) کلیات میرزا عبدالقادر بیدل. توک

چېرته نه دی خوزېدلی . په دې برخه کې په څلورو بیتو سرېزه دا بېتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې سنکته ملک لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار

آب وخور لکه آسیا په ځای رارسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار[49]

په بر سېرن نظر به د دې بېتونو په رڼا کې د یېتي خرالې وینا ناسمه وبولو خو له لږ غور نه وروسته که ووایو څرنګه چې د دې بېتونو د ویلو نېټه نه ده څرګنده نو ښایي همغه تول بېتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د ه شاعري له زلمیتوب څخه پیل کړې او دیوه شاعر په دیوان کې یو د بل ما تونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د شرونه دیوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بېتونه هم ولولو چې :

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

چې صفت د تورو زلفو دا شنا کړم — پلی سر په لویه لار د هندوستان یم

داشنا زلفې مې وینوی په لاس کې — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

* * * *

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی . او که تر دې وروسته دا بیت هم وګورو :

سنتا په زلفو په رخسار پسې رحمان شوېدلی ځو — مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې زباد پرېږي چې دی هندوستان ته تللی و ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

---

(49) رحمان بابا ١٧ مخ .

دده وي[50] چې پرې ورزيات کړو :

چې مېوې يې دکابل خوړلې نه وي   دهغوله فهمه ونګلې شي ګوړ ګوړې

دا اتکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی چې دکابل بېلا بېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصري وسايلو دنشتوالي له کبله کابل او پېښور د ېر سره لرې ووا او دکابل مېوې په هغه صلحکم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل ښرګندوي .

عاشقي سري مجنون کاندي رحمانه

ګنه څوك په هوښيارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ، دي ار رحمانه

چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکار شې

خپلوان ، اولادونه او مالي وضعه :

درحمان بابا يو بيت دی :

نه شی دخانانو دملنګو سره کلی   چېرته عزيزخان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور ګڼلی ، چا يې نږدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دی بندي کړی و او څه څه . . .

---

(50) ښرنګه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه ددې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او دخوشال بابا له ورته غزلې تحفه به يې راخيستی وی (دې موضوع ته لومړی سنا علي مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومی کتاب کې يې کړې ده).

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی و او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره رښته درلوده په دردلې دردمن او په خوږ ولې خوږمن و ، وایي :

په هر کور کې ژړوان را ته پراته دي   لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی   که حلال یې په مخ ورشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی   په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې د ده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا دا اولاد په غوښتنه کې دا شرطونه ږدي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه   چې بې دین ، بې دیانت شي ، بې لمانځ

یو وخت یې چې اولاد موندلی ، ورونه او خپلوان یې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دی   واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلي شهادت برسېره ځینې مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي څېړونکی پوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا دلوړ له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادر کلي کې اوسي خو د هغه دیکي یونوی

اولاد د ډېره موده وشو چې ختم دي.(۵۱)

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حمید ګل" نومي شاعر دارمستتر دده خوریې بولي او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې یې دده یوه غزله راخیستې ده(۵۲)

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم دده په خپل دیوان کې داخلي شها د تونه شته دي په خپلو پارکو کې له ناداري او تش لاسي ځخه سرټکوي ، د ناروغانو د درملو پیسې نه لري او د درهم او دینار مالك نه دی :

لاس مې نه رسي د مچیا په دوا	په هر کور کې رنځوران راته پراته دي
ما به څه کا څوك ، چې نه لرم دنیا	د دنیا خبر به وارم په دنیا شي

* * *

که درم لرم په کور کې یا دینار	څوك دې راکاندې قسم په کردګار

خو بیا هم ځکه چې چا ته یې لاس اوږد نه و ، ګوزاره یې کېده او ځای په ځای خواره وره سپېدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیادار دی :

ولې نور عالم مې بولي دنیا دار	نه درم او دینار نه لرم په کور کې
نه د هیڅ یوه مخلوق یم منت بار	هم په دا چې نه له ځایه چېیږمه خوځم
خبر نه یم په یمین او په یسار	نه مې سکته ملك لیدلی دی نه پورته
په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار	آب و خور لکه آسیا په ځای راځي

دده د وینا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غوندې د ومره ځکه درلوده چې دغې په حاصل یې ګوزاره کېدله خو محصولات یې دومره نه کېدل چې خرخ کړي یې وای او پیسې یې پرې ترلاسه کړې وای ، دده د ځمکې درلودل دغې بولې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي
دغو غمو به وارم په عذاب وي

---

(۵۱) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "ت" مخ ؛ رحمان بابا ، کامل مومند ، ۲۸ مخ .
(۵۲) وګورئ : دارمستتر ؛ د پښتونخوا د شعر هار و بهار ، ۱۸۸۸ ع ، د پاریس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سریزه .

په کسر پیل شوي، څرګندیږي. د پښتنو په کلیوالي ژوندکې لا تراوسه هم داجنا سوتبادلې تر ډېره حده د پیسو د رلو د لو ضرورت ترسره کړي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دینار نه درلودل د مفلسۍ او غریبۍ نښه نه وه.

موږ ته د رحمان بابا وینا دا هم راښیي چې دی که دنیادار وُ او که نه خو دا لوړهمت یې درلودچې د دنیا تر لاسه کولو له پاره یې د زردار و څنګ ته نه پرېښود او په ډېر جرأت یې په زرداره او زردارو د وینا وار ونه کول او شعار یې ورکاوه چې:

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو نو انسان شه

سماع، موسيقي او ميني پراوونه:

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې دده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو د ډېرې خبرې کېدای شي خو د لته دده د ژوند دیوه اړخ په توګه دده په سماع، موسيقي او مینه لنډې خبرې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب د ډېرې خبرې شوې خو د دده د سماع[۵۳] په برخه کې څه نه دي ویل شوي دا ځکه چې دده تصوفي لار دده له شعرونو څخه راوزي او دده د دیوان په خورو نسخو کې داسې کوم شعر نه وُ چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې داورېدونکي په حالت کې اوښتون راولي. په شرح تعرف کې وایي چې: "څوانبو به خپل نفس د پر څخېره او دومره ریاضت یې وکړ چې وبه ویې بدل له کاره ونه لوېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وغوښتل او دوه بېتونه به یې اورېدل البته د حال سره سم بیت ... څو چې به په وجد راغلل او له ځانه به یې خبره شول او دمستۍ په حال کې به یې ځان نشو اداره کولی او په نڅا به راتلل" (سماع در سلسلهٔ هو، همین جهان نګلو "تجدد"، ایران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لاتر اوسه هم پیروان لري او په ترکیه کې د کال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علاقمند الوله خوا ترسره کېږي، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته.

نولسم

لاسوند شوی وای ، په دې برخه کې دده يکې يوازې غزل متعصبينو د بې ځوا دده له ديوان څخه غورځولې وه ، خوله نېکه مرغه دده د ديوان په يوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شو چې په دې چاپ کې هم نيول شوې او په صراحت راښيي چې رحمان بابا سماع او صوفيانه رقص کاوه د غزلې څو بيتونه دادي :

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص
زه ارزو به زړه لرم مدام د رقص
دا وې اوس به د خوښۍ ساعت په تاشي
مغني راکړه ته وما پيغام د رقص
سرې پاس ترنه فلک څرګنديږي
چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص
لياقت يې هر وګړي څخه نشته
په لايقو باندې وي انعام د رقص
خو يې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقيقت به هومره نه کا تمام د رقص

د رحمان بابا د موسيقي او خصوصاً د رباب د زړه کړه کړې په باب تر دې ځوا هم خبرې شوې ، ميجر راورټي او عبدالمجيد افغاني دواړه مني چې موسيقي د رحمان بابا په ژوند ژور اغيز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکرنګيدو او هغه نه به خوږه نغمه راولړزېده نو د رحمان رګ رګ به ورپېده د باجي ګوته به لکه دده د زړه په تار لګېده . دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان وايي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خپل پير شاه شرف قلندر

نه یې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښتله. شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او ورته وایې ستولو. ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب نه ګوتې نه وروړې یا تر څو چې تې رحمان نه وي لیدلي او رحمان ته دې هغه ګوته وهي کوم چې د شاه شرف له لوري مقرر شوې وه. نو مجنون به مړ شي او رحمان به ژوندی شي هم دغه وشوه. مجنون چې هغه ګوته ووهله نو دی خو په ځای پر یووت مړ شو او رحمان درې ورځې بیهوشه و او چې په خود شو نو حال یې بدل و ...(۵۴)

همدا راز ښاغلي جعفر اخکزي هم په دې برخه کې کاږي:

"وایي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې ورته کښېښووی او په تارو نې ګوتې پورې کړې، د تارو څخه به یو پر سوزه سا ز پیدا شو او بیا به یې په خپله خپل اشعار ویل شرو کړه، پر سوزه آواز او د لکش ساز به په یوه آن کې د عقیدتمند واجتماع جوړه کړه ..." (۵۵) څرنګه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبرو له ډلې څخه ګڼل کېږي چې په رحمان بابا پسې کېدلې خو اوس د همدې رقص په غزل کې یو داسې بیت موموچې د رحمان بابا د موسیقی په زده کړه دلالت کوي او ښیي چې ده موسیقی له استاد څخه زده کړې او په فني ډول یې په موسیقي کې لاس رلودلی دی، وایي:

مسقی علم خپل استاد راته تعلیم کړ
رانمایې کړه هر تار مقام د رقص

اوس موچې د رحمان بابا دا غزل تر لاسه شوې نو د ده د دې بلې غزلې خوبیو ته یې هم په ملا تړکې وراندې کولی شو:

---

(۵۴) دیوان عبدالرحمان، د مولانا عبدالقادر سریزه؛ دیوان عبدالرحمان د پروفیسر عبدالمجید سریزه؛ سوانح عمری د ملا عبدالرحمان، د عجب خان فولکلوري کیسه، د لاهور چاپ.

(۵۵) اخکزی، محمد جعفر: "وندر" ۱۳۵۹ع. کوټه، ۱۵۳ مخ.

هر مطرب چې غوږ ته تاو کا د رباب — په دا تاو کې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم ګریوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا — چې څوک یې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راګرځو ، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی ، ځینې کسان د ده مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دی خو د ده په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې هیڅ منکر دا نشي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې . موږ د ده له یارکونه دا رانیسلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین و ، د ژوند ډېره برخه یې د مینې په یادونو او د بېلتون په یادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځورولی ، کله له وصال ، کله یوه یې مخې ښکاره کړې او کله بل ، کله مینې کلی ورته اوړ کړی او کله یې په بېدیا کې یې تابه کړی دی ؛ د ده د ژوند دا ټولې پېښې د ده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې را رسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خاله بل څه نه دي لوستي . په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم د ستي په څېر له اوره

د ده شعرونه ښيي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نړی کړم هغو نجونو
چې یې ملا وي د ولېښته په دود نړۍ ؛

* *

په رحمان د ښایسته و قدر ډېر دی
د طبیب له قدره څه زده بې رنځوره

دوه ویشتم

که مې پېرې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته و خانه زاد یم
* * *
ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکاږي
زه وکوم یوه ته وایم چې تا یو وړ

او یو وخت داسې هم پرې راغلی چې :

زړه که یو وي ما خو تا لره درکړی
مګر نور ولره نور زړه نه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړې ته رسولی و چې د خپل ملو زړي له کوچنی بند نه یې یستلی و او ویل به یې :

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داوُدزی یم، نه مومند

د نو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه :

خط دې نور حرفونه خ دې پاڼې د کتاب دي
شغل د کتاب دې بل کتاب را نخېږي یو وړ
* * *
په رخسار چې دې د خط غبار ګرند شو
سربلنده شوه فرقه د خاکسارانو
* * *
سیاهي د نوي خط دې هسې زېب کا
لکه کښلی وا زه نوري د قرآن
* * *
خه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې
زیات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملایې

ده ته عشق دومره رښتینی ؤ چې د سر قرباني ئې په دې لاره کې هېڅ بلله :
وهغو ته عاشق نه ویلې بویه
چې ئې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه وه نو ځکه ئې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا
پاک عاشق ، پیر او پلار دې واره بوي

* * *

او منزه دی عشق نفس له خاصیته
چېرته چاه د گېډې ، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور ور ښبلی وو چې په لوړه غاړه به ئې ویل:

دلبرانو ته خاک تر تلي لاندې
د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې
عیني نه د بهلول ، نه د اورنګ خورم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسېدلو هغې مرحله ده چې :

که مین ئې په خپل یار باندې رښتیا / آواره کړه اول دین پسې دنیا
د جنت له حورو تېر شه که یار غواړې / خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تورو زلفو
خبر والري د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم؛ خو دومره وايم چې دده دميني هم پړاو حقيقي او دخدای مينه ده، دا پړاو دده دميني معراج دی:

رحمان حسن دیار وينم په پرده کې
نه پټيږي نور دشمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې لو عالم يې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وايي هغه کوم دی؟ وايه دا دی
چې يې خدای په نوره مینه په چانګه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پانګې مو ديپټي خزانې په استناد وويل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ ه. ق کال زېږېدلی خو ښاغلي اثر يې چې دکوم سند تر سنودلو پرته دزېږېدو کال ۱۰۳۸ ه. ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څو ولس کلنۍ وروسته دمحمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر يې ویلی دی. موږ دا ثر خبرې څخه هم نه وې منلي او دلته يې هم نه منو؛ خو درحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو يقيناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به يې د شعر ويل پيل کړي وي لو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده دشعر پيلولو وخت وي دا وخت په هند او افغانستان کې دشاه جهان ګورګاني دواکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ ه.ق) دوره ده. درحمان بابا په ديوان کې داسې بيتونه مونږ ل کېدای شي چې دشاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت وانټکلو لکه دابیت :

د کاملې عقیدې له برکته
د دوهي په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته دده شاعري په اټکلي دول او تر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توګه پیل شوې ده او که دخان خوشال‌خان خټک دابیت :

سل سرښي دې تر دا یو غزل ځارېږه
من چې دا ښېښتو ده کرلاني خوشال ویلې (۵۶)

ده په برخه کې ویلو بیا نو دا هم ویلې شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ.ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړینې کال دی د ومره شهرت موندلی وُ چې خوشال خان غوندې قادرالکلام اوبې جوړې شاعر یې هم دې ته اړ کړي وُ چې دده د شعر دا غبرګ کمولوله پاره په تحلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

دخوشال خان خټک خوږ ژبي زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې د خپل وخت د شاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوږ ژبان په زمانې مشکري نو لې
هغه واف چې مستقر یې پېښور دی (۵۷)

رحمان په ویل ځای دلقب نشته
چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی (۵۸)

---

(۵۶) کلیات خوشال خان خټک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (ده دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راخیستی چې د چاپي نسخې په اصل کې نه دُو)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې يې سحر بولې څوک شعر زما دی — نور د وار و شعر شعر سحر دا دی
که باور دې په دا نه شي يا خه گوره — زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققين د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورګانيانو له خوا په بېلو- بېلو زندانو کې اچول شوی و، نو ځکه ده دا قضاوت بايد داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زياتې لمونې ورته رسېدلې وې[60].

له دې خبرو نه څرګندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارنګه تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د ديوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو نخوا ګوټ ګوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب تر لاسه کړی و ځکه چې په پورتني کال مير ويس نيکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنګ د پيل لپاره د ده په ديوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

"راسئ چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم وليو پښتو، چې د ده ديوان يې خلاصوکا هسې شعر ونه وو..."[61]

عبدالقادر خان خټک (۱۰۶۳-۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده معاصر هم دی د ده يادونه کوي:

---

(۵۹) ديوان هجري، مرتب همېش خليل، ۱۹۵۸ ع.، ۱۰۵ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه خټک دیاں په غم تازه - تازه شم
غو ریه خیل رحمان که شو ورځنی ستړی (۶۲)

د رحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځیني بېلتونه شته چې ځیني یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلی ښېن نده دی خو بیا هم دده ادبي شهرت دخوریدلو نماینده‌گي کوي :

ستا دحسن دتعریف له برکته
د رحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
او س مې ستا له رویه نوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې دپښتو دېرخوږ ژبي شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې را وروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم ټبری تعصب له کبله دده په شعري مقام سترګې پټې کړې .

دده په مرینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال ژوندی و لې یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې پېیل له اشنایله سره هجران شه   ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادرخان خټک ، مرتبه حمیش خلیل ، ۱۹۷۲ ع ، ۲۱۶ مخ .

انجمن د سنو یاران نوبهار دی — جدا لې ور باندې پېر وکه خزان شه
چې په قدر کې دروند د دریاب وو — اوس صدف د معو در و گورستان شه
چې په شرق د آشنا لید لکه لمر وخوت — په مغرب د جدا لۍ کې نهان شه
دا چې باد د جدا لۍ په جهان گرځي — له هیبته مې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې خرنګ لیرې کړي — چې په مرګ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرګ سخي د سنو خبر وهسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کړي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام د نیکو شه مړ نه دی — څه شو دا که په حساب د مردګان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یو وړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

بې لذت شعر به څوک کاندې "یونسه"!
چې په مرګ څني خاموش عبدالرحمان شه"[63]

مصري خان ګګیاڼی د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې دده د خوږه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر د فارسي و بیم شیرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسه حمید رحمان لذیذ[64]

معزالله مومند هم چې د رحمان بابا د پېړۍ شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې توګه کوي:

د ټولو پښتو نخواله شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

---

(٦٣) د یونس خیبري دیوان، د جمهوري آرګ د کتابتون نسخه، د دې غزلې نقل ښاغلي خیبر ندوي عبدالله خدمتګار راسیارلی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان ګګیاڼي دیوان، د پېښور پښتو اکېډمي، ١٩ مخ

* * *

که دشعر کرامت دچا نه غواړي
معزالله درحمان شعر کرامت دی (٦٥)

کاظم خان شیدا چې درحمان بابا تر مړینې وروسته زیږېدلی او دپښتو

دېر خوږ ژبی شاعر دی درحمان بابا دغزلو پیروي کوي :

درحمان په دا مصرع دشیدا زړه دی
"ته پري يې، که آهو يې، که جادو کړې" (٦٦)

اوهم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا د دوو مومندو په نامه دسنو ازلي

حکیمانو په توګه یادوي :

په دې وخت کې که شیدا دواړه مومندو دي
ثناخوان به ووهر دم ستا دو یلو (٦٧)

نجیب چې درحمان بابا دادني مکتب شاګرد دی ځای په ځای درحمان بابا د

شعرونو په اقتفا او پیروي شعرونه وايي او دده په باب عقیده لري :

دشعرو سرحلقه عبدالرحمان دی
زه نجیب دده دشعر دامنګیر یم
چې يې شعر لامثل دی باندې سنايي
که رحمان وايي په شعر عالمګیر یم (٦٨)

دپښتو خوږ ژبی بیدل چې دپښتنو شاعرانو دیادونې په لړکې رحمان بابا

---

(٦٥) دیوان معزالله خان مومند، دخیال بخاري ترتیب او تدوین، ١٩٥٨ ع. پښتو اکېډمۍ، ١٦، ١٠٠ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند، دهمېش خلیل ترتیب او تدوین، ١٩٦١ ع. دارالتصنیف، ٢٦، ١٣٩ مخونه
(٦٦) دیوان کاظم خان شیدا، دهمېش خلیل ترتیب او تدوین، ١٩٦٥ ع، ١٤٢ مخ. دا بیت دکابل په چاپ کې نشته.
(٦٧) دکاظم شیدا دیوان، دا ستاد بېنوا ترتیب او تدوین، ١٣٣١ ش، پښتو ټولنه، ٥٢ مخ. دیوان
کاظم خان شیدا، دهمېش خلیل ترتیب، ٥٢ مخ.
(٦٨) دیوان نجیب، ١٥١ مخ.

تر راسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي :

چې مشهور یې په پښتو ژبه دیوان دی	شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال و حال یې سره سم زیات و کم نه دي	مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی	چې یې بیت مصرع په هر ځای کې برهان دی (۶۹)

عبدالعظیم رانیزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې د رحمان د ناوي سر داسې ورته تېیتوي :

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل	هسې خوږ ژبان زما وی دریغه دریغه
زه عظیم به خاص غلام ددې مهمند وم	اوس ژوندی که په دنیا وی دریغه دریغه (۷۰)

ددې عصر په شاعرانو کې یوازینی شاعر چې له رحمان بابا سره یې د مومندیځه او ختکي تعصب کړی، نو از ختک دی او منبا یې چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا دخان خوشال خان ختک په برخه کې کړی ، نو ځکه وايي :

چې په غوږ کا خوک گوهر زما د نظم	د رحمان دیوان به وهنلی په جیب
برابر مې کړه غزل دده له شعره	چې د ووزی له خاطره شک او ریب

* * *

په لحد کې به تو به کاندي له شعره
دا غزل که مې خوک ولولي رحمان ته (۷۱)

د پښتو خوږ ژبی او ځانگړي ادبي مکتب د رلودونکی شاعر پیر محمد کاکړ چې په هم عصر و کې تر خپل شعر لوړ نه وینې ، د رحمان بابا شعر معجز گڼي او وايي :

که هر څو وايي نازک شاعران شعر	ولې دوی گڼي معجز د رحمان شعر

---

(۶۹) دیوان بیدل ، د همېش خلیل ترتیب او تدوین ، ۱۹۵۷ ع. ، ۲۱۲ مخ.
(۷۰) دیوان عظیم ، ۱۳۳۳ ق. ، لاهور ، ۶۳ مخ.
(۷۱) ورکه خزانه (لومړی ټوک) ، همېش خلیل ، ۱۹۶۰ ع. ، ۳ ، ۵ مخونه (د نوازخټک برخه).

سوز ګداز د محبت يې مګر زيات ؤ　　　چې سوزان يې هسې شان کړ بيان شعر
جوړ په شعر کې رحمان غيب اللسان دی　　　په دا څېر نښته هرګز د انسان شعر
تر مصرع يې ځار شه لار د ملغلرو　　　په څه تار يې آوېخته کړ يکسان شعر
هېڅ تر شعره د رحمان به د پر کم نه وي يا　　　و منصف ته د ختيک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دولسمې پېړۍ داواخو يو بل شاعر دی چې په کشمير کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شيرين شعر د مهمند (۷۳)

شمس الدين کاکړ چې د پير محمد کاکړ دادبي مکتب پير و دی ، د خپل استاد په پيروۍ د رحمان بابا په باب وايي :

که څوک ونيسي په لاس ميزان د شعر　　　په عروض کا سنجيده بيان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه　　　که هر څو کړي هوس افغان د شعر
په تحقيق سره رښتيا لسان الغيب دی　　　لياقت يې درلوده لسان د شعر (۷٤)

مير زا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر يو تر بل سره ګڼي او وايي :

بل رحمان سر بېندی د پښتنو دی　　　په پښتو يې غزل به دی يو تر بل (۷۵)

عبدالله يو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وايي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مريد نه کاندې له پيره برابر (۷٦)

---

(۷۲) د پير محمد کاکړ ديوان ، د استاد بېنوا ترتيب او تدوين ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ٤۲ مخ .
(۷۳) ورکه خزانه ، لومړی توک ، ۱۵۳ مخ .
(۷٤) د شمس الدين کاکړ ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ٤۱ مخ .
(۷۵) د حنان بارکزي ديوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳٦ ش . ، ٦۳ مخ .
(۷٦) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲٦ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتك د كلات د سیوري شاعر چې د دیارلسمې پیړۍ په اوایلو كې یې ژوندكاوه د رحمان بابا د ادبي مكتب پیروي او ځان د ده نایب بولي:

په افغان كې شاعران تر حساب تیر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب[77]

د ورانې پیړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډك ګڼي او وايي:

بیا به دور د شاه عالم په څېر نه وي | راښكاره شو په جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وكړې | چې یې یوړې كم لوی او په كل جهان
تا به وې چې د شیراز خواجه حافظ دی | چې پیدا شو په اولس كې د افغان
كه صوفي، كه محتسب او كه قاضي و | بې له مانه تول یې ګډ كړه په میدان[78]

په دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبرعلي خان اپريدی او قاسم علي خان اپريدی[80] هم د رحمان بابا په پیروۍ شعرونه وایي او یادونه یې كوي:

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات و چې په دېرلږ وخت كې یې شعر تول پښتونخوا تسخیر كړه او د "زړه" لوستي، نیم لوستي او نالوستي تول یې خلقي یې ځان ته ورجلب او جذب كړې. صوفیانو یې په شعر كې د معنوي دنیا ورانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار كې د ډېرې كار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو كې د ده نغمې وغږولې، هرڅوك یې په ژبه یوه او د هرچا د زړه تېپولو ته ملهم شو، څوك چې لوستي وو

(۷۷) د عبدالغفار هوتك قلمي دیوان.
(۷۸) روحي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېر هېر شاعران، عبدالحليم اثر، ۱۹۶۳ ع. پښتو اكېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبرعلي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې نومړ مؤلف "رحمان بابا".

دده شعر ونه یې په خپله ولوستل ، دنیمه لوستو له پاره یې دلوستو شوق او ذوق ور وباښه او ډېر داسې کسان پیدا شول چې یوازې د رحمان بابا دشعر دلوستو مینې دتوراو بوره زده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای یې شول ، او دوی ته یې واورول ؛ مطلب نړاو ښځو ټولو ته دده شعر ونه ورورسېدل او هرچا دخپل زړه هیلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل .

دده په ژوند دده دیوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا د لوی ادبي مکتب په ورځ دلیپښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه یې دشعر سوز او الهام واخیست .

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د رحمان بابا دادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري :

۱ - په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني ، دمادې سره یې ډېر سروکار نه دی ، له هغې دنیا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنیا څخه پرته بله دنیا ده او د معنوي فیوضاتو منبع هم د غه ځای دی .

۲ - په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لیرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او ددې خاورینې نړۍ غوغا او شورماشور پکې نشته ، شاعران یې ددنیا پربد و تنقید کوي او ځان یې له ګکړو او کړکېچنو څخه پاکوي .

۳ - په ادا او داحساساتو په تصویر او نورو ښېګړو کې دا سبک خورا سپېڅلی او سلیس دی ، ابهام سبه ندګېږي ، دشعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي .

٤ - غزلیات ، قصاید ، رباعیات ، تخمیس او دشعر نور ټول اقسام په سپېڅلي روح والي او ډېر له مینې او اخلاقو څخه رغېږي .

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لمن تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام ته ورنږدې ونو مدارکېږي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې خوښوي.(۸۱)

هو! په دې لاره د ډېر شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غږ څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لارویان دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند ګدا، عبدالعظیم سواتی، میانعیم متي زی ملاجمعه بارکزی، عبدالنبی بېټنی، شېرمحمد هوتک، مطیع الله پیرخېل، قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمزوانی، دالپوری حافظ(۸۲) نیازمحمد، عبید، نصرت(۸۳)، ابن یامین، بازمحمد بنګښ، عبدالرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، ګل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معزالله خان مومند(۸۴)، عبدالوهاب اخګری(۸۵) او نور ...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې دده شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او د پاخه سند په توګه استناد ورېږي وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې دده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی ؤ."(۸۶)

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱

(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړی او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستورې کې ولولئ!

(۸۴) دلند دې پېژندګلوۍ له پاره یې وګورئ: هیوادمل، زلمی. فرهنګ زبان وادبیات پښتو.

(۸۵) وګورئ: زېری، دلیکونکی مقاله، د ۱۳۵٦ کال، ۱۳ ګڼه.

(۸٦) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعري چې لا تراوسه یې هم دلري او بري پښتونځوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبیت او مقبولیت ښه ښکاره ندوې کولای شي او خوږې پښتو او پښتون وی "رحمان" ته "بابا" او وینا ته یې درېږونو دواوي.

مړینه او مزار:

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات سو خلق یې تراوسه د پېښور په هدیره کې زیارتونه کا." (۸۷) نو چا دده د مړینې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاگرد یونس خیبري دده له سوزه ډکه مرثیه وایي خوله بده مرغه د مړینې تاریخ یې نه ښيي.

د رحمان بابا په دیوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوند تر دې کال راوروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې یو هغه او دنظم دی چې داورنگزیب مړینه پکې یاده شوې. اورنګزیب د ۱۱۱۸ کال د میاشې په ۲۸ نېټه مړشوی دی خو په دې نظم کې یو بیت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی
دور او طور یې شو دگر

اورنگ چې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ. ق په عاشور یا خیره کې خپله پاچاهي اعلان کړې نو ځکه ښاغلی کامل داپا رکې د ۱۱۱۹ هـ. ق. کال بولي (۸۸) او په دې وسیله دده ژوند تر ۱۱۱۹ هـ. ق کال پورې ثابتېږي. همدا راز د بابا په دیوان کې د گل خان او جمال خان د مړینې په پېښه هم یو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.
(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پښتنه د رحمان بابا ژوند خپور ونکو د راورټي دويناله مخې له ۱۱۲۳ هـ.ق. کال سره مربوطه ګڼله او د راورټي دوينا په استثنا د ليې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلاوه[89]؛ خوځنګه چې راورټي خپل سند نه و ښودلی داسنداټکلی بلل کېده ، اوس چې د تاريخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره ددې پښتنې په باب ليکل شوي :

" پس له فوته داورنګ زيب بادشاه جمال مهمند او بعضي ظاهر بين کوتداندېش ور سره سر په شورش پورته کړی و ـ په مهمندو کې موسرېزی وه او موسرېزی په مهمندو کې کمزوري تېره ده ـ غرض يې داوه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي ـ ارباني به بياموم ـ په دامیان کې د پر افراط تفريط ورځه وشه ـ هرګاه چې په سن زرسل دوه ولېښت صوبه دارې د دار الملک کابل په نامه د ناصر خان شوه ـ پېښاور ته راغی ، ارباني يې ورکړه ـ امادده ناکردې چې پخوا د ناصر خان تر سردارې يا په صوبدارۍ کې يې د ناصر خان کړې وې د ناصر خان په خاطر وې په خپلې اربانۍ کې يې کلی د عيسی مهمند هم وواهه ـ په تل يې خشنه وکړه ـ عيسی مهمند په خپل خېل کې زور ورډي ـ جوړه يې د ناصر خان سره وکړه ـ د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مدعا ده.

مصرع : هر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامیان کې د جمال د زوی د واده کار پېښ شه ـ ناصر خان دوه زره روپۍ هم په طريق د انعام ورکړې ـ لوز عيسی په توم د مغل جر يې ورليږي کړ ـ هغه شپه چې يې د زوی واده و د لښکره سره وره وان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا ، ددوست محمد کامل ، ۲۷ مخ . رحمان بابا ، د مجهول مؤلف ، ۱۲ مخ .

په کوړيو ورغي . جمال له دې هسې آفته غافل و، مخې ته ور ووت . تاب يې د جنګ را نه وړ . زخمي کوټه ننوت . عيسی يې په کوړاوړ پورې کړ يکې وسه . اتيا کسه زنځير وړکي هلکان د واده هم په هغه کوړکې ور سره وسول . دا واقعه په سن زرسل درويشت وه . خدای دې له دې هسې آفته امان وکا.»(۹۰)

موږ وينو چې د دې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او د هغه وخت سند دی چې را ورته هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاريخ نه د دې پېښې کال سنو دلی دی . له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدي په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي :

ډېر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د ارستان
د همه وارو يارانو مخ دې تور شي — که به خوله وبله ياري کا په داستان
چې يو يار په سوري پروت وي بل په اور کې — وهغو ته به څوک څه وايي ياران
هېڅ تعريف يې په داش به وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان
په دا پوره ته د ياري شرط ونه شو — چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان
چې له آل له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوک د مسې مظلومان
تر پايه...

ځرنګه چې دا د همااغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو د دې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوند يقيني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی و. اوس په دې برخه کې يو بل څه هم را منځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

---

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان ختک ، ۱۹۷٤ ع ، ٤۰۲ مخ .

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سند ونه دي او په تاريخ مرصع کې د پېښې کال په توره ؛ " سن زر سل در د بهشت " کښل شوی او هم د تاريخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې يوه خوله دي ، ځکه د دې کال د باوريتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړينې د کال (۱۱۱۸ هـ. ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستعجال تمام قلمی شد " نو د دې اټکل ځای پيدا کېږي چې سنا يې د پټې خزانې په بله نسخه کې به دا سنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احياناً "۱۱۲۸" وي چې د دې " استعجال " په سبب به " ۲۸ " ، " ۱۸ " کښل شوې وي . او که دا اټکل ومنو نو بيا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ. ق. کال پورې را وغزېږي .

په هر حال ، که رحمان بابا د ۱۱۲٤ هـ. ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ويلای شو چې ده " ۸۲ " کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې يې ژوند اټکل کړو نو بيا يې ژوند " ۸٦ " کلونه اوږدېږي او دا کوم غير عادي او ناشونی ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته د برلنډ په هزارخانې کې دی او د اخون درويزه په هديره کې ښخ دی چې خلک يې زيارت ته ورځي او کال په کال يې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي . د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ وُ خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابريکه کې د مرمرو له ډبرې تخته جوړه شوې ښکلې او نفيس تعويذ ور واستاوه او د ده په قبر کېښودل شو .

رښتيا هم چې : که نظر که څوک په کار د درويشانو   خود به وويني وقار د درويشانو

هومره خلق يې زيارت کا پس له مرګه   چې بازار وي په مزار د درويشانو

زه رحمان په خپل شعر شکر ګوزار یم
چې را هسې رنګ دیوان مې د مومند دی

[II]

د رحمان بابا دیوان

د رحمان بابا د دیوان را تولېدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر چا بېلې بېلې خبرې کړې او بېل بېل نظرونه پرې ورکړل شوي دي چې مونږ یې دلته بېل بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه لا ډېر کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و: "رحمان بابا یو ملنګ شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودوړو به یې لیکل چې خپل ښنګ ته یې راټول کړي وو ، یو وخت ښوك ورځي او دي یې د شعر په لیکلو بوخت ولید ، رحمان بابا ډېر ژر لیکل شوې کودوړې سپند ته واچول ، هغه کودوړې چې تر ېپاتې وو هغه سره سره راټول کړل او د رحمان بابا د اموجوده دېوان یې تربې جوړ کړ."

دا یو منلې روایت دې چې د رحمان بابا دوینا د عامو علاقمندانو قناعت یې حاصلاوه او اوس یې هم مني.

له فولکلوره نه متاثر روایت :

د رحمان بابا د دېوان لومړنی سریزه لیکونکی پروفیسر عبدالمجید افغاني د رحمان بابا د دیوان د راټولېدو په باب لیکي :

"... څه وخت چې مجنون (۹۱) د ه ته هغه رباب د طریقه چشتیه وغږاوه نو مجنون مرشد او عبدالرحمان د هغې ورځې سهو سبه پوروت وچې څه وخت په هوښ راغی نو حالت د ده تبدیل وخوړ او له نېکانو شمار شه او د دې وخت نه به ده سرود اوربدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شه چې لمونځ تربې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه یو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی ،او ژړاوه تر هسې چه پورې چې اوښکو یې په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خدای ورله یو څو دوستان هم ورکړي وه چې ده به څه ویل هغوی به جمع کول او دا هغې یارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وښو سرې پرتې دي..."

(۹۱) مجنون په رحمان بابا پورې د ترل شوې فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان یې په آب وتاب بیانوی او یوه اوږده کیسه ورته توږي (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، د لاهور چاپ.)

... بیاهم ددې قابل نه وُچې خپل اشعار یې جمع کړي وي دوستانو به جمع کول او دهغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم دهغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر دلیښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ..."[92]

ترده وړاندې میجر راورټي هم نظر ورکړی وُچې رحمان بابا به چې شعر وته وویل نو دهغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه، دده دوستانو به دغه دځان سره تولول او ساتل خو دیوبل نه خبر نه وو هراشنا به یې داخیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یوځای کړي، دده دوستانو هم دغسې وکړه، دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دامعلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره ترنورو زیاته ده، کلام به ددوی وُاو کسر به یې پرې د رحمان وویلو د دې نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې، دا ټګي بر ګې په وخت معلومه شوه کله چې د رحمان ځینې دوستان لاژوندي وو او دهغه ویلې اشعار یې پېژندل هم، دوی بیرته چان کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی...[93]

د راورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ سکاري او د کوم باوري سند له مخې نه ثابتېږي.

یوه بله رایه:

د رحمان بابا د دیوان غونډولو په باب یوه بله رایه د ارواښاد مولانا عبدالقادر ده:

(92) دیوان عبدالرحمان، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه، دلاهور چاپ.
(93) دیوان عبدالرحمان، د مولانا عبدالقادر سریزه، "خ" او "د" مخ.

چې دنورو رایو په نتیجه کې یې ورکړې ده، دی وایي چې: "داستغراق په دوره کې درحمان کلام دده دوستانو جمع کړی دی او چې کوم وخت بیا رحمان د دنیا ژوند ته په راګرځېدو مجبور شو او دده کلام کې دا ولس او قوم په اخلاقو درای زنګه کیفیت پیدا شوی دی - نو شاید ده ته دا خیال پیدا شوی وي چې راشه دا دېوان راغونډ کړه دا بعید از قیاس نه ده، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه ووایي نو ګڼې ټول دې هغه دده د حافظې په کتاب کې موجود وي، ډېرځله شاعر ته خپل کلام نه وي یاد ولې دوستانو شاګردانو یې یادلرلی وي، کېدای شي چې د ترتیب په وخت هغه ټول خلک دده شا او خوا موجود نه وو او ځکه دده ډېرې غزلې په ملکو کې خورې وي، ولې دېوان کې شاملې نه کړې شوې ..."(۹٤)

مستند نظر:

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي (۳۶) کاله مخوا په پښتانه شعراء کې ولیکل:

"محققین مورخین دې خبرې ته اهمیت نه ورکوي (دده د دېوان وروسته ټولول شي) او وایي چې رحمان بابا خپل دېوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړی دی. لیکن دا موجوده دېوان د رحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې د رحمان ډېر اشعار به دې دېوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(۹۵)

دې نظر به ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شهادتونه لرو: یو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځای په ځای دده په خپل دېوان کې موندل کېږي.

---

(۹٤) دېوان عبدالرحمان، دمولانا عبدالقادر سریزه، "د" او "ذ" مخونه.
(۹۵) پښتانه شعرا، ۱/۱۹٤

اوبل هم دهغه وخت دمعاصرو متنونو شمېر دتونه دی.
مونږ د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښيي چې ده خپل دیوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په غونډولو بوخت وُ او د دیوان ترجوړېدلو مخکې یې دهغه بیاض پښه هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا دخپلو شعرونو دلیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان ترقلم مښک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار د تور و زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

د رګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدای تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر تُرکې د باګرام

او دا بېتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دېوان خاوند و :

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اور بل شوی نه دی په دېوان

* * *

درست دېوان د رحمان زار ترډاغ راشه
چې بیان یې کړ و کردار دند روښانه

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر گوزار یم
چې دا هسې رنگې دېوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول"، "درست دېوان" او "دېوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دېوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دېوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو د ده د دې لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونده لقب ورکړی و، په ژوند کې یې د ده دېوان د پېښور او د ختیځ افغانستان تولې سیمې فتحه کړې وې او ده د په ژوند د ده لقب "بابا" سره د افغانستان لویدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسېدلی، خور شوی او منل شوی و او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توگه خلکو ته ورپېژندلی و، همدا سبب و چې د رحمان بابا ترمړینې خوشحال و راندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت درلود لو

له مخې دده په دېوان پال نېسي او په خپل ملي اقدام کې دده روحاني ملاتړ تر لاسه کوي او دې لومړي حل ورته وائي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم — خاموشي زما تېري کا تر غوغا زما
کښت د عشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما

خو بیا بل حل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړي په سحاب وُ — خدای وما ته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلي په زنځیر وُ — خپل حبیب راباندې پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت بار او سه رحمانه
په صدف کې دخل نشته د گوهر بیا (۹۶)

او مېرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنگ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره د وخت دود هم داسې وُ چې شاعرانو به خپل دېوانونه په خپل ژوند ترتیبول، مثلاً د خوشال خان خټک هغه دېوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی دی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) داچې هر شاعر به هڅه کوله چې د ټولو تورو ویېتې په خپل دېوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دېوانونه د "ي" تر ردیفه رسولي، بیا یې سره ټول کړي د دېوان کړي یې دي او په خلکو کې خواره شوي، دددېوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای د دېوان په ختم وا او یا هم د وروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) د خوشال خان خټک دددېوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند دده د دېوان د ترتیب او راغونډولو په باب د ومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هیڅ شک ځای نشي پاتې کیدلای چې دده دې خپل دېوان په خپله نه وي ترتیب کړی.

نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دېوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دي او یا یې د دېوان د نسخو تر منځ زیات توپیرونه دي دا دې بېل - بېل عوامل دي یو دا چې شاید ځینې غزلونه له دده نه د تدوین په وخت کې هېر شوي وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ ، ځینې غزلونه یې شاید تر تدوین وروسته ویلې وي ، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دېوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازینۍ نسخه کې را پاتې دی او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبه ده (!) دده چې ده هر چا او هر تالیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دېوان یې نمونه نه دی.

یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دېوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې را پاتې دی ؟

دلته یو اټکل داسې هم کیدای شي چې شاید په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه ترديف او تدوین شوي وي نو که دا اټکل و منو هم د لومړي دفتر شعرونه دده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستی برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه ، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانع داسې و د انولای شو چې شاید رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

او تر دلیف کړي او تر هغه وروسته شعرونه یې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوین کړي وي، څرنګه چې د دوهمې برخې شعرونه یې په حمد، نعت او د دنیا په بې‌وفایۍ پیلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او یو د بل ځای یې نیولی دی چې دا موږ منلی نو باید دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند باید دده د دېوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر یې بیا وروسته خلکو ته رسېدلی وي. خو کله چې هغوفالونو ته راورسېږو چې مېر ولیس نیکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په دېوان اچولي نو بیا زموږ دا تګکل دا مانځي هم وړانبېږي ځکه هغه د وارې غزلې چې مېر ولیس نیکه فال پرې نیولی دده د دېوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان دېېښې نظم هم شته چې تر دې فال نیولې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال ویل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتیجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دېوان د وه دفترونه چې ویل تراوسه کوم تاریخي اصالت او روایت تر شا نه لري.

سناغلی کامل د دوو دفترونو سره ګډ وونکی استاد بېنوا بولي[۹۸]؛ خو دا کار د بریخوا شوی او له ما سره د رحمان بابا د دېوان یوه زړه قلمي او یوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نیمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د یوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه یې سره یو ځای کړي او په یو ځلي تردیف کړي دي. همدا راز د بمبۍ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په یو دفتري بول ده[۹۹] چې سناڼي زما نیمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپو ګانو په کتابتونونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاک، ډاکتر میکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه دده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي. پټه خزانه کاږي: "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره يې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و کښېنل او اوس ډېر دي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري. حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر وايي او خدای تعالی دده په ویناکې هسې برکت اېښی دی چې ده ر خوږ من زړه دار و په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا."(100)

داروایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېر ښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې يې زیاتې نسخې خورې شوي دي.

د مېجر راورټي دا خبره چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې (101) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه يې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی (102) او دهبوادا ونړۍ په ببلو - ببلو رسمي او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمالتون روان دی خو ترا وسه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره ترلاسه کړم، په همدې توس

---

(100) پټه خزانه (عکسي چاپ)، ٤٥ مخ.

(101) دیوان عبدالرحمن، د مولانا عبدالقادر سریزه، "د" مخ. "دوران" مجله، پېښور ١٩٥٨ع. (١٣، ١٤ ګڼه - د نو موري مولانا مقاله)

(102) رفیع، حبیب الله، "د پښتو قلمي نسخې" ونمه، ١٩ کال، ٤ ګڼه (١٢٥٤)، ٨٣ مخ.

نه خلورېشتم

د رحمان بابا د دېوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته، خو تر کومه ځایه مې چې یاد دښتو نه راغونډه کړې د رحمان بابا د دېوان دا لاندې نسخې راته معلومې دي:

الف: د برتانوي تاپوګانو په بېلو-بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دېوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول:

۱ - برېټش موزیم: د سید غلام علي په قلم، ۱۳٤ پاڼې، کال نه لري.

۲ - د لینن سیانا کتابتون: خطاط نلري، ۱۳۳ پاڼې، بې تاریخه.

۳ - د هند دارې کتابتون: خطاط میا صدرالدین، ۱۵۳ پاڼې، د خطاطي کال ۱۲۷۰ هـ.ق.

٤ - برېټش موزیم: خطاط میرزا محمد اسماعیل، ۱۹٤ پاڼې، د ۱۲۷۷ هـ.ق.، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ - برېټش موزیم: خطاط غلام جیلاني پېښوري، ۱۳۹ پاڼې، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ - د هند داره: ۱۵۷ پاڼې، خطاط او د خطاطي کال نه لري.

۷ - د هند داره: خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی، ۱۱۸۷ هـ.ق، ۹۳ پاڼې.

۸ - برېټش موزیم: خطاط سراج الدین، ۱۱۱ پاڼې، د ۱۲۷۱ کال لیک.

۹ - بودلیان: (د دېوان انتخاب)، ۸۵ پاڼې، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکلی![103]

ب: د لېننګراد په آسیايي موزیم کې د رحمان بابا د دېوان درې نسخې خوندي دي:

۱۰ - د ۱۸۱۰ ع. کال لیک.

۱۱ - د ۱۸۳۰ ع. کال لیک.

۱۲ - د ۱۸۳۷ ع. کال لیک.[104]

ج: د هند په کتابتونو کې هم ښايي د رحمان بابا د دېوان ډېرې نسخې وي، خو دا درې نسخې یې فهرست شوي:

۱۳ - د رامپور رضا لایبرېري: خطاط محمد شاه بلخي، د ۱۲۱۹ کال لیک، ٤۷۰ پاڼې مصوره نسخه.[105]

۱٤ - د بنګال دا ایشیايي ټولنې کتابتون: د شاه ثناءالله په قلم.

د دې مخ د متن پاڼلیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ.

۱۵ ـ د ډيلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيد الله په قلم[۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډېرې نسخې شته، خو مونږ سفانه د ټولو فهرست يې لاس ته نه دی راغلی، يوازې دا لاندې نسخې يې را ته معلومې دي :

۱۶ ـ د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ ـ د پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې.

۱۸ ـ د سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان د دوو نسخو پته شته :

۱۹ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۲۰۹ ق. کال ليک د ولي محمد په قلم.

۲۰ ـ د فرانسې د ګيمي موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک[۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي:

۲۲ ـ د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځورونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې.

۲۳ ـ په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال ليک ، د ملا عبيد الله په قلم ، ۱٦۰ پاڼې.

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پايليکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتنو قلمي نسخو کتلاګ ، د ډاکټر مکينزي ، ۱۹٦۵ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هېواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤٦ کال ورځې ، د سنا غلي رښتين مقاله.

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون.

(۱۰٦) هېواد ، د سنا غلي رښتين مقاله.

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه.

(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي.

(۱۰۹) هېواد ورځپاڼه ، يادې شوې مقاله.

(۱۱۰) همدا اخځ.

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه لې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُسيني شعر وسره يې دري ژباړه هم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوري ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته :

۲۸ ـ يوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزيم کې :

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دالاندې نسخه ساتله کېږي :

۳۰ ـ د ملا ولي دزوی ملا کمال په ليک چې ۱۴۴ پاڼې لري (۱۱۴)

ك : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دالاندې نسخې شته :

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې ليکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط يې وجه الدين او د خطاطی کال يې ۱۲۳۰ هـ . ق . دی.

۳۲ ـ د سله خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې يې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دوا ړو لخوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې يې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بياض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاڼ پکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې يوه هم نسخه يې دا ده :

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ . ق . کال ليک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) " د پښتو قلمي نسخې" د ليکوال اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهيم او عبدالرحمن: " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) " د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او د خوشال خان ختک کړوسي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[116]

م: د ښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دا نسخې شته:

۳۶- د ۱۲۷۹ هـ.ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او دپای پاڼې یې نشته.

۳۷- یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[117].

ن: د ښاغلي محمد حلیم سلیمي په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸- خطاط یې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ هـ. ق. کال یې کښلې ده، د واړه دفترونو یې ښېل - ښېل ګنډل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹- د ۱۱۹۹ هـ. ق کال په شاوخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[118]

س: د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ. ق کال لیک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - د رحمان بابا د شعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: د لیکونکي په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - د ملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې د سرخو پاڼې یې لوېدلې

---

(۱۱۶) د محترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لوربینه یې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "د لیدنو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په د بره مینه د خپل کتابتون نسخې د معرفي په غرض راسولې چې په دې وسیله منندوی کوم.

(۱۱۸) "لیدنو قلمي نسخې" د ښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې د خپل خاني کتابتون د نسخو په راسولو کې یې کړې ده ډېره مننه وړ ده.

(۱۱۹) "لیدنو قلمي نسخې". د ګران ملګري ښاغلي زلمي هیوادمل لوربینه تر تعارف لوړه ده ځکه کتابونه موده سره ګډ دي چې د اسې وختونه هم لیدل شوي چې یو د بل کتاب نه سره بېلوو.

اودپای یو مخ یې نشته موجودې پاڼې یې ۹۱ دي .

٤٤ - بله نسخه ده چې ځينې پاڼې يې ضايع شوې ، دا نسخه په يوه دفترکې ترتيب شوې خو نوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې يې ٨٤ دي .

٤٥ - ددې نسخې هم ځينې پاڼې لوېدلې او ٩٦ پاڼې يې راپاتې دي .

٤٦ - ددې نسخې زياتې پاڼې نيمه خواشوې او يوازې ٤٧ مخه ترې راپاتې دي .

٤٧ - دا يوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې يې راپاتې دي .

٤٨ - دملا سنايسته خان جونګ چې درحمان بابا زياتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي .(١٢٠)

له دې سره - سره بيا هم دا يو ترينه احصائيه يوه دېره لنډه ګڼډه او نيمګړې احصائيه ده ځکه د بابا د ديوان دېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو يې ساتلې دي ، ما د را تلونکو احصائيو په هيله دا شمېره وړاندې کړه .

چاپي نسخې :

لکه څرنګه چې درحمان بابا د ديوان قلمي نسخې دېرې دي همداراز د دې ديوان چاپونه هم له پخوا راهيسې روان دي او په لسها وو ځله خپور شوی دی .

ددې ديوان ترټولو زړه چاپي نسخه چې ما ليدلې ده په ١٢٨٠ هـ.ق. کال کې د بمبي چاپ نسخه ده چې په ٥٢ صحافت خپره شوې ده(١٢١) او ترټولو نوې چاپي نسخه يې چې داکټر مکينزي او د "رحمان بابا" د کتاب يو نومه مؤلف درحمان بابا د ديوان لومړی چاپي نسخه ګڼلې ، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

(١٢٠) "د پښتو قلمي نسخې" په دې پښتو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرينزي را پېژندلې چې کوروداني ورته وايم .
(١٢١) دا نسخه د ښاغلي زلمي هيوادمل په کتابتون کې خوندي ده .

دتنګی دخو نسخو له مخې ترتیب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هیوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

ددې دیوان یوه بله زړه چاپي نسخه دحیدري مطبعې چاپ ده چې دقاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې یو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډیلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته یې چاپونه له شمېره اوړي. یوه ډېره نفیسه نسخه یې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې داستاد بېنوا په زیار خپره کړه او یو بل انتقادي متن یې د پېښور پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع. دارواښاد مولانا عبدالقادر په سریزه خپور کړ او هم یې هم دې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره یو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب:

درحمان بابا د دیوان چاپي انتخاب دده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې ددې ځکه لومړی ځل دده غزلې آلماني ختیځ پوه ډورن په خپل "خریستوماتیا" نومې کتاب کې چې دپښتو ادبیاتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بیا دده غزلې انګریزي ختیځ پوه میجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بیا پادري هیوز په "کلید افغاني" کې درحمان بابا د دیوان غزلې انتخاب کړې چې یو چاپ یې د ۱۸۷۲ ع. کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن پیروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهار ګلشن" او دقاضي میر احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم دده د دیوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پاتو مجموعو کې درحمان بابا ملکوتي وینا وې خپستلې شوي او خپرې شوې دي.

---

(۱۲۲) دقلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر میکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) درحمان بابا دیو شمېر چاپي نسخو دمعرفي لپاره وګورئ: لېنتو کتاب سود، دلیکوالکي اثر.
(۱۲۴) وګورئ، خریستوماتي.
(۱۲۵) وګورئ: ګلشن روه ۱-۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وګورئ: کلید افغاني.

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټي بک ایجنسي ـ پېښور .

۲ ـ حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ ع. پښتو اکېډمي ـ پېښور .

۳ ـ خواجه نعمت الله هروي : "تاریخ خان جهاني و مخزن افغاني"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹٦۰-٦۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵٤، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل .

٦ ـ سنایسته خان : "د ملا بنایسته خان جونګ"، د دوو لسمې پېړۍ لیک، ډیګنوکي کتابتون

۷ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعراء" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "افغانستان در عصر کورګاني هند" ۱۳٤۱، تاریخ ټولنه .

۹ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳٤۲، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي، پوهاند، عبدالحی : "د افغانستان پښتنلیک"، د بیهقي کتاب خپرولو موسسه، ۱۳۵۳ ش کابل

۱۱ - حافظ مرغزی: "شهنامهٔ احمدشاه ابدالی"، پښتو اکیډمي، ۱۹۶۵ ع. پېښور.

۱۲ - کامل مومند: "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۱۳ - عبدالصمد خان: "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ۱۹۷۴ ع. پېښور.

۱۴ - بې نومه مؤلف: "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل.

۱۵ - ظفر کاکاخیل، سید بهادر شاه: "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ۱۹۶۵ ع.

۱۶ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه): "د خوشال خان خټک مرغلرې"، طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار

۱۷ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون): "کلیات خوشحال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور.

۱۸ - رښتیا، سید رسول (سریزه او ترتیب): "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.

۱۹ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ کابل

۲۰ - عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکیډمي ۱۹۶۳، پېښور.

۲۱ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه): "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس - لاهور.

۲۲ - غروال، څېړنیار محمد عارف (سمون): "د رحمان بابا دیوان" (همدا متن) لاسکښلې نسخه

۲۳ - خادم، قیام الدین (ټولوونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل.

۲۴ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون): "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ - عظیم: "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق. مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ - بخاری، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان نجیب" پښتو اکیډمي، ۱۹۷۲، پېښور.

۲۷ - دارمستتر: "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان هجري" ۱۹۵۸ ع. پېښور.

اوده پنځوسم

۲۹ ـ همیش خلیل (ترتیب او سریزه) : " دیوان عبدالقادرخان ختک "، ۱۹۷۲ ع . پېښور .
۳۰ ـ دیونس خیبری دیوان ، دارګ دکتابتون قلمي نسخه .
۳۱ ـ عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : " دیوان مصري خان ګګیاني ". پښتو اکېډمي ، پېښور
۳۲ ـ بخاري ، خیال (ترتیب او تدوین) : " دیوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمي پېښور
۳۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : دیوان معزالله خان مومند "، ۱۹۶۱ پېښور .
۳۴ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان کاظم خان شیدا "، ۱۹۶۵ ع . پېښور
۳۵ ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب) : " د کاظم خان شیدا دیوان " ۱۳۳۱ کابل .
۳۶ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان بېدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور
۳۷ ـ همیش خلیل : " ورکه خزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور
۳۸ ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب او سریزه) : " د پیر محمد کاکړ دیوان "، ۱۳۲۵، پښتو ټولنه کابل
۳۹ ـ " د شمس الدین کاکړ دیوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .
۴۰ ـ " د حنان بارکزي دیوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .
۴۱ ـ " د عبدالغفار هوتک دیوان "، قلمي نسخه .
۴۲ ـ اثر ، عبدالحلیم : " تېر هېر شاعران "، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمي ، پېښور .
۴۳ ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان قنبرعلي خان ".
۴۴ ـ دورن (ټولوونکی) : " خرېستو ماتیا "، پترزبورګ ، ۱۸۴۷ ع .
۴۵ ـ راورټي ، میجر (ټولوونکی) : " ګلشن روه "، ۱۸۶۰ هرتفورډ .
۴۶ ـ هیوز ، پادري (ټولوونکی) : " کلید افغاني "، ۱۸۷۲ ع . لاهور .
۴۷ ـ محمد آصف خان : " تاریخ ریاست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .
۴۸ ـ خان غازي کابل (قلمي یادداشت) : " کتابخانه رضا "، داستاد بېنوا کتابتون .
۴۹ ـ سیال کاکړ ، پروفیسر ولي محمد خان : " پښتو نسخې "، دسیال کاکړ خاني کتابتون د نسخو معرفي

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : "د افغانستان خطي نسخې" ، ۱۹۶۴ ع .

۵۱ - میکنزی ، ډاکټر : "د برتانوی تاپوگانو په کتابتونو کې د خطي نسخو کتلاک" (دري کتاب پښتو متن گران ملگری عنایت الله محرابی راته ژباړلی).

۵۲ - عبدالغني ، دکتور : "احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل" ژباړن میر محمد آصف انصاری ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - "کلیات بیدل" ، د پوهنې وزارت ، کابل .

۵۴ - تجدد ، مهین جهانبگلو : "سماع در سلسلهٔ هو" ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر : "ونډر" ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان د چکنی : "سوانح عمری د ملا عبدالرحمن" (فولکلوری کیسه) ، لاهور .

۵۷ - رښتین ، صدیق الله : "د پښتو نسخو فهرست" ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵۶ ، اسد او سنبلې گڼې .

۵۸ - ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه" ۱۳۵۴ ، گستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : "فرهنگ زبان و ادبیات پښتو" . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : "عبدالوهاب اڅکزی" زیری ، ۱۳۵۶ ، د جوزا ۱۳ گڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : "د پښتو ځوانی تذکرې" ، افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال .

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : "ادبي ستوري" (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل .

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : "د پښتو قلمي نسخې" ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه گڼه ، ۱۳۵۴ ش .

۶۴ - رفیع ، حبیب الله : "د پښتو خطي نسخې" (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : "د پښتو کتاب بنود" ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپږو خطي نسخو، خریستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوي میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیرونه چې په کومه نسخه کې په نظر راغلي یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. دغو نسخو ته مو د مصحف نومونه ورکړي دي ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مو "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مو "خ" نسخو په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مو "پ، پ" یعنې پښتو اکېډمۍ چاپ، "ق، ك" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مو لکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غونډې په یوه دفترګې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلی نصیر "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

ددې دپاره چې رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره سمه بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي.

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۰×۱۵ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده د دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکي استاد بېنوا دی چې ښاغلي عزیز الدین وکیلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفست کې چاپ شوې دی. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د ژوند ګلونه په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. د دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه یې ۱۶×۲۰ سانتي متره ده. دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۴۳ ع. کال د جولائے د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه یې چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلي، چاپ شوی دی د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمې کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د دغه چاپي دیوان کچه ۲۴ × ۱۵ سانتي متره ده، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سریزو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه یې نه ده معلومه، د پاڼو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۶٤) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴ × ۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸٤) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پاڼې راغلې او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی، دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دري خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه به بېلا بېل ډول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳ × ۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱٤) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دويمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دويمې نسخې په نامه نومول شوې ده، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر يې ۱۴۱ دی، د خطاطي کال او د خطاط نوم يې نه ښکاري. دا نسخه نيمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې پکې راغلې دي.

د "پ" دريمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نيمګړې ده د مخونو شمېر يې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر يې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه يې ۱۶×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان يوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تيارولو کې استفاده ترې شوې ده، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطي کال يې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملا ولي د زوی له خوا ليکل شوې ده ټول مخونه يې طلايي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر يې ۱۴۴ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تيارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتيب سره څرګندېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د ليک ډول يې نسخ دی د پاڼو شمېر يې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمس لري. پښتني يې کېږده، (۳۲) ښکلي عکسونه او يو نيم مخ نقاشي لري، په کشمير کې د ملا ولي په قلم ليکل شوې ده.

د "خ" لومړۍ نسخه:- د "خ" د دغې نسخې کچه ۱۳X۱۹ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی، د څرمنې پښتۍ لري.

د پاڼو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمسه لري.

دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه:- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۳۳X۲۱ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی.

د پاڼو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارکي او دوه مخمسه لري، پښتي نه لري او لیکوالکی یې معلوم نه دی.

د "خ" درېیمه نیمګړې نسخه:- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکوالکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۱۷X۲٤ سانتي متره او کاغذي پښتي لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارکي پکې راغلي دي.

د "خ" څلورمه نسخه:- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکوالکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۱۳X۲۱ سانتي متره ده، پښتي یې کاغذي او د پاڼو شمېر یې ۱۷٤ دی چې ټول ۳٤۸ مخه کېږي، ۳۲۹ پارکي پکې راغلي دي یو مینا تور لري او د هر غزل له پیل سره د بېرسنکلې او په زړه پورې ګل کارۍ شوې ده.

د زلمي هیوادمل نسخې: له ښاغلي زلمي هیوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تیارولو کې کار ترې اخیستل شوی دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷X۱٤ سانتي متره ده، ټولې ۷٤ پاڼې لري چې ۱٤۸ مخه کېږي. خطاط یې ندی معلوم او په ۱۲۱۲ ه.ق. کې لیکل شوې ده.

دویمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې یې معمولاً (۱۸) بیته لیکل شوي دي چې په دغه حساب یې ټول بیتونه ۳٦۰۰ ته رسېږي.

د حبیب الله رفیع نسخې :- د ښاغلي حبیب الله رفیع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان څلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرینزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- یوه زړه نسخه ده سرا و پای نه لري، د خطاط نوم او د لیکلو کال یې نه معلومېږي. د مخونو شمېر یې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې یې معمولاً پنځلس بیته راغلي دي د دوو دفترونو په ویش لیکل شوې ده او کچه یې ۱۷X۲۱ سانتي متره ده.

دویمه نسخه :- د ښاغلي رفیع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سرا و پاې پاڼې یې نشته. ترلاسه شوي مخونه یې ۱۷٤ دي. هر مخ یې ۱٤ بیتونه لري. ټول شعرونه یې په یوه دفتر کې راټول شوي

پنځم شپیتم

او دوه دفتره وېش نه لري. تر ټولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کېدای شي. کچه یې ۵، ۱۷ × ۲۱ سانتي متره ده.

دریمه نسخه :- د ښاغلي رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سر څو پاڼې لوېدلې دي. خطاط یې د ملاحسن زوی ملاقمرالدین دی. مخونه یې ۱۸۲ دي. او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي. دغه نسخه په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده. حیني زیات بیتونه هم لري او کچه یې ۱۵ × ۲۵ سانتي متره ده.

دملابنایسته خان جونګ : د ښاغلي رفیع په کتابتون کې د ملا ښایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا حیني غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده.

خپرندوی محمد عارف غروال

اووه شپېتم

د پاڼکو لارښود

د لومړیو مسریو د لومړي توري له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دود هم ساتل شوی وي، په دې لارښود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په زړو چاپونو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتیب د لومړي او دوهم دفترو وېش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوې له مسرې سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښله شوې ده چې نوې موندل شوې غزلې په نښه کوي.

آ

مخ

آشنايي بده بلاده آشنا مه شي ٢٤٢

آفرين دعاشقانو په همت ٤٠

ا

اعتماد به په دنيا كوې تركومه ١٧٠

اورنگ زيب او شاجهان غونډې اشراف ٧٩

* اورنگ زيب چې آرايش د تخت وتاج كا ١٩

اوښكې نه لري حساب زما د سترگو ١٢٢

اومه كله دي پاخه والي واعظ ٧٦

○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه ٢٨٥

اې زما د زړه آرام راشه راشه ١٥٥

ايښې مې په سر دې ستا د مخ د مينې گل ٨٨

ب

بادشاهانو كه قمر وند كړل بنياد ٤٦

* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا ١٢

* باره وتره هله كښت، زراعت كره ١٥٢

بداختر به نېك اختر نشي هرگز ٦٩

* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟ ٢٥٤

○ بلبلان كه له گلزاره مومي حظ ٧٧

* بوصل تو مارا كجا همت هے ٢٧٦

* بیادې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه ۱۷۷
* بیادې نوې شراب ښښلي دي پوهېږم ۹۷
بیامې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پاخه یو ځله سېراب د عشق په جام شه ۱۵۹
o پټ پناه مې په خاطر لګی اوربه ۱۷۵
* پس له مرګه که خوك ارت غواړې خپل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو سینګسته لر ۵۶
* په امید د ګاندهٔ ورځ زړور مه شه ۱۶۰
o په اول کی تا د عشق وهلي لاڅې ۲۴۵
* په بزرګه د خغه پاك پروردګار ۵۰
په پیریه کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تندی چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷۴
* په دنیا کې که څه کار دی خو د دین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وې ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته ۱۳۶
په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ۱۵۵
په ښادي ښاد شوی نه یم د هیچا ۱۱
په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک ۸۵
* په ښه خوی له بدخواهانو بې پروایم ۱۰۱
* په طلب د هر ویانو سرګردان دي زما روح ۴۳
په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دي ۲۰۹
* په لمبه کښې مې مدام ۹۳
په نامه د هغه خدای مې دا بیان دے ۱۹۵
په نظر د بې بصر ۵۹
* په نور څه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ۲۵۵
* په ورځ ناستې بې بې طلبه ۱۲۸
* په هر ځای چې ستا ثنا شي شېوه ګرې ۲۱۲
* په هر زړه چې د یار مینه شي غالبه ۱۳۱
په یوه ذره به ورېږي یا به موږې ۲۷۰
په یوه غمزه د سترګو بې فنا شوم ۱۰۰

ت

تا چې په دا تورو سترګو وکاته وماته ۱۳۱
تا چې رنګ د میو ورکړ و لبانو ۱۲۴
تا چې مخ د پېرۍ سترګې د آهو کړې ۲۲۴
* تا خو زده زما د زړه له احتیاجه ۱۳۷

*	تبسم مې د وګړي په روزګار شي	۲۳۰
*	تر ابده وځې پورې به جفا کړې	۲۱۷
	ترحد تېره شوه په يار پسې ژړا زما	۲٤
	ترهغه حده پورته بد سړی شوم	۱۰۰
*	تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن	٥٥
*	تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي	۲٥۹
○	تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه	۱۷۲
*	تورلېمه مې د فراق په ژړا سپين شول	۹۲
	ته په هره ګړۍ غم د سيم وزر خوړې	۲۱٥
	ته چې خپله بې عقلي هوښياري بولې	۲٥٥
	ته چې ما ته والې چې په چا بانديې شيدا يې؟	۲٦۷
*	ته چې ما ته والې چې په خه کوې ژړا؟	۱۰
*	ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان	۱۱٤
*	ته شهـا يې شکرلبه	۱۲۹
	ته ناحق په ما کينه کړې کينه نکه	۱
	تېر شو په دا طمع په درستا عمر زما	۲۸۲
*	تېر شو درست عمر زما په دا هوس	۷۱

چ

	چا چې کړې ودنيا و ته اسرې دي	۲۱۱
*	چا چې لمرې وي په خپلو وېنو وللی	۲۲۷
*	چې اميد په عمارت د دې جهان کا	۲۲

* چې امید په عمارت د دې د نیا کا 17
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج 42
چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق 80
* چې پخته شي آشنايي 267
* چې په زړه مې تور لحد شي دخپل خاك 82
چې په زور و زر نه يې برابر 57
چې په سترګو کې يې خار وي څه به خوب کا 18
* چې په مخ باندې د اوښکو يو رقم وي 265
چې په نور څه يوري زړه ترې بې خدایه 179
* چې په وخت د ځنکدن وکاږې ږيره 146
چې پيدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ 46
* چې تر سنګ او تر آهنه يې زړه سخت دی 186
چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه 137
* چې خيمه يې د سيلاب په مخ شوه لکه 167
* چې دارو د درد و غم دی هغه مې 274
* چې داهسې لاس په لاس دنيا پرېښودې 202
* چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دی 194
○ چې دوې سنځې وي د چا 4
چې دې زړه دی پرې ترلی استوار 51
* چې تر ته د یار شو نه بې چې نه غم د دل و جان 116
* چې سرې له بله بدوالي بدګوی شي 244

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شهيد د تورو سترګو په خنجر شي ۲۳۱
○ چې سبکاره شو رانه راز د يار له پته ۱۹۳
چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک ۸٤
* چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي ۲۳۲
چې غرقاب شي تر و چشمان په يم د زړه ۱۵۰
* چې کوتلی وي په تېغ ستا د چشمانو ۱۲٤
چې له تاسره په سر کاندې سودا ۱۵
* چې له سترګو مې خوناب د زړه عيان شه ۱۹۱
* چې له مرګه بې پروا يې په هر دم ۹۸
* چې له نازه پوشيده لرې چشمان خپل ۹۱
* چې مجنون غونډې يو موټی استخوان شي ۲٤۱
* چې مدام د بل وعيب وته نظر کړې ۲۱۸
چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک ۸٦
* چې مې مينه خدای په تا باندې پيدا کړه ۱۵۱
* چې مې يار ولېد په سيمه د اغيار ګډه ٤۹
چې نصيب يې سينه چاک زړه افګار شه ۱۵٦
چې نظر کړم په قسمت او په نصيب ۳۸
* چې نظر کړم د خوبانو و رخسار ته ۱۳۲
چې واده يې کړه په ډول او په سرنا ۲۸
چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی ۲۵۳
چې ولې مې لره تا دی داحديث ٤۲

* ما د دهر غم وهلی دی په لته ۱۳۳
* ما د ستا لمن ته اچولی دا خپل ځان دی ۱۹٤
* ما سره سبا لېدلی و د چا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ۱۷۶
* مخ ته که دې لرواېم د لر زلفې تار تار نشته ۱۳٥
* مخ د یار شمس و قمر دې وار یو دی ۲۰۱
* مدام ناستیم وچ ګوګل ستړې په زمکې ۲٤۹
○ مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې ستر ګې ۲۸۷
* مغرور مه اوسه د عشق په کار و بار کې ۲٤۸
مه غوږ باسه د نا اهلو قیل و قال ۹۰

ن

○ نن نګاه وما ته راکړ د یار خط ۷۶
* نه رسېږي ستا وحسن وته حوره ۱٤٥
* ندیم خوبن د سرو ګلونو په سایا زه ۱٥۳

و

* وخت د عیش و طرب تېر شو خزان راغې ۲٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲
* وخوبانو وته ولې نظر نه کړې ۲۲۶
ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا ۲۱
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لتوم د هر مکتوب ۳۸

	خو به وران شي د دنیا بازاره ناره	١٤٩
*	خو زما په ورمېږه ماتول شپې لې	٢٦٩
*	خوې که په داشان وي دل آزار ستا	١٣

د

	دا چې مست په میو راغی یار د چا دی	١٨٤
	دا خه مخ دی منور	٥٤
	دا دنیا ده بې وفا	١١
*	دا ژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي	٢٠٨
*	د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی	٢٢٠
*	دا یو څو نګه ژوندون دی نه پوهېږم	٩٧
*	د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې	٢٥٠
	د بې درد و همدمي به دې بې درد کا	١٩
○	د پېږوان غمي دي زیب کا په لبانو	١٢٦
	د خپل ځان له خاکساری نه بلند شوم	٢٨٤
	د دلبر و په درګاه	١٢٧
*	د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه	١٥٩
	د دنیا کاروند واړه غولول دي	١٩٣
*	د لغړ ولېدی یو ځل هغه محزونه	١٧٥
	د زړه حال و تا نه څه وایم په ژبه	٢٨٨
	د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی	١٨٥
*	دستار د به په تمام جهان ورنه کړم	٩٧

* دسکوت په تېغ چې ژبه بریده شي ۲۴۴
دعاشق بې خپاره یاره قرار نه شي ۲۴۳
دعاشق نظر په خوږدو په خواب نه دی ۲۰۴
دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی ۲۰۴
دغه یار دی د اغیار ۵۳
دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا ۲۸۳
دلرمخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ۲۲۷
دل و دین مې هغې ترکې کړ رها ۲۹
دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین ۱۱۳
دنیا دار که مستغني په سیم و زر دی ۱۹۰
دوا ره سترګې مې کږې د ستا په لوري ۱۹۱
* دوباره دې را تله نشته په دنیا ۲
* دوصال په هوا والوتې مرغه شوې ۲۹۴
* دوصال شپه مې بدله په بېلتون شوه الغیاث ۴۱
دهجران له دېره غمه ولې نه مرم ۹۴
○ دهغو چې په هجران شي سینه داغه ۱۶۳
* دهغو چې وبله عمر و محبت وې ۲۶۰
* دهغې بنا چې لوم محنت آبادوي ۲۶۱

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ۱۷۱
ډېر یاران وو دګل خان او جمال خان ۱۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

* دېرې خولې زما په یاد شکر خورې شوې 275

ر

را شه مه کوه له ما سره جفا 7
* راکوی د بېلیدو پیغورونه 173

ز

○ زړه مدام را ته وایي چې ژاړه ژاړه 148
* زړه مې بایلو ستا په مهر و محبت کې 247
* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا 22
زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوک 83
* زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې 251
* زړه مې ستا په ذکر و فکر ګلستان دی 198
* زړه مې وړی کړ و خودرای 180
زغره واغونده ملا وتړه په جنګ 87
* زلفې دې له دېرې درازه په پای تر سر دي 189
* زما اوښکې چې داسې شست وشو کا 21
* زه بلبل ستا د وصال یم بوستان خړ دی 202
* زه په سل رنګه راغب 39
* زه تېر شوی یم تر سر 56
زه داسې دیوانه او مجنون چا کړم 96
* زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې 272
* زه دیار په درد و غم کې شادمان یم 105

* زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم ۱۰٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ۱٤٤
زه که لافه د وفا کوم هر چند ٤٨
زه له دې جهانه تلونې په شتاب یم ۱۰۱
زه یو دم د ستا له غمه بې غمه نه یم ۱۰٨

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ۱۰٦
* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ۱٧٤

س

ساقي پوره ته شه د مېو جام تیار کړه ۱۵۰
○ ساقي راکړه ته ومانه جام د رقص ٧٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې و بله ضم دې ۱۹٤
سپین مخونه تورکودي شي په پېړیو کې ۲۵۲
ستا په څېر نه دي خوبان لیدلي ما ۲٧
* ستا په عشق کې دروغژن یم سرتر سره ۱٤۳
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ۱٤٧
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ۱۳٤
* ستا جفا تر حده پوره ته ده صنمه ۲٧٨
ستا د تورو سترګو په یادداشت مې اوښکې اورې ۲۱٤
ستا د عشق حرفونه تورنه دي ګلګون دي ۱۹۹
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ۲٤٦

* ستا دې خواب آلودو سترګو خواب راتخریب وړ ۹۶
ستا له رحمه به زه ولې نااميدی کړم ۲۸۶
* ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ۱۹۱
* ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي ۲۱۱
* ستا له لاسه په ماجوړ دی که داد دی ۱۸۷
* ستا وصال دی را بېلی زما روح ٤٤
* سر زما سامان زما، ځار شه ترجانان زما ۲۶
○ سر مې په کار نه دی چې یې ستا ترسر قربان کړم ۹۵
* سل ځله که وخوري ناصحان ځيګر زما ۲۵

ش

○ شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه ۱۷۰

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سينه دي ۲۰۳
ښه ده ښه ده دا د دنيا ۵

ص

* صبح دم چې هغه يار را باندې راشي ۲۲۸
* صبح و شام مې لاس ښولې دي دعا کړم ۹۶

ط

طمع مه کړه په دنيا کې د نشاط ۷۵

ع

* عاشقان د ناصحانو وينا نه کا ۲۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

* عاشقان دې په اور سوې دي که نه دی ٢٠٧

عاشقي را باندې سورې کړې مرې ٢١٣

عاشقي مې لې په زړه وکړ گوزر بیا ٣٠

عالمان دي روښنايي ددې د نیا ١٠

غ

* غمخواري دا هسې چېرې وې غمخورې ٢١٥

* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ٢٠٠

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی ١٨٤

ف

* فراموش مې دې دستا په مینه ځان ١١٦

ک

* کردگلو کړه چې سیمه دې گلزار شي ٢٢٨

* کشکې زه خاورې ابرې دستا دره وای ١٨١

* کله شولا کله خپږد اړیم ستا د مخ ٤٥

* کمیني یو نا دره کار دي ١٨٩

که بې ځایه زرگې نه وښکلي آواز ٦٩

* که پخوا تر آشنایه وي بیلتون ١٢٠

که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل غوک ٢٨٣،٨٧

* که په سر دغه یار له لاسه سنگ خورم ٩٥

* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شو ١٦٢

که په قطع د تمام جهان ملک یې ٢٨٧

یوانتیایم

که په گنج د شاهي فخر شهریار کا ۲۰
* که په هجر کې خوك ما پوښتي له حاله ۱۶۸
○ که ترستوني دې شي گوټ له جام خاص ۷۳
* که ترې ولوښته شاهان او سلطانان ۱۱٤
که ته نه کړې په بل چا باندې غرض ۷٤
که خوك فخر کا په ننگ او په ناموس ۷۱
که خوك لاس له سوده وکا بې زیان نشته ۱۳۵
که خوك یار په جهان غواړي یار دې دا ۱٤
* که څه وایم له هجرانه وایم څه ۱۳۹
که خپل زړه غواړې له چا ۱۱
* که د خلقو و نظر ته آدمی دی ۲۱۰
* که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي ۲۶۲
که د زړه مهر وسره وي خوبچې مړ شي ۲۳٤
* که د زړه په وینو رنگ د چا گوگل شي ۲٤۰
* که د ستا د خاطر مینه په اغیارو ي ۲۶٤
که د عشق خبر بې تبره تر گلو کړې ۲۲۳
که د عشق لاره اغز نه ده هر گوره ۶٤
* که د عقل څه اثر لرې و سر ته ۱۳۲
که دلدار په دلدارې زما قدم نه دي ۱۹۲
○ که دې پرې کړه له وگړیو ښتیا طمع ۷۸
* که دې غم د درست جهان تر زړه چا پېر شي ۲۳۲

دوا تیایم

* که زما مینه په تا ده خطا نه ده ١٤٠
* که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه ١٧٦
* که سري دخپلې پوهې تقصیر نه کا ٢٣
* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ٢٣٩
که صورت دمحمد نه وي پیدا ٢
که قاصدیې دمقصود ٤٧
٥ که گوهر دعشق په لاس راکړي غواص ٧٣
* که له تا یې شرم نه کیږي مهریه ٢١٤
* که له ډیره غمه دم دچا ختی ٢٧٤
* که له مخه یوه خوا کا حجابونه ١٧٢
* که ماښام ترستونې سنگته کړې حلوا ٢٩
* که مطلب ومدعا دسري خدای دی ٢٠٩
که مې څوك په فقیرۍ شمېري فقیریم ١٠٣
که مین یې په خپل یار باندې رښتیا ٣٠
که مې وشي له دلبره ملاقات ٣٩
که مې ونمانځي ساقي په یوه جام ٩٤
٥ که مې یار په دیدن سرغواړي عوض ٧٥
که نظر په ماتوگودو دروزگار کړې ٢٢٥
که نظر کاڅوك په کار ددرویشانو ١٢٥
* که هزار ځله نژدې دزړه په یادیم ١٠٣
* که هرڅوك په صحرا سرشوم هم په کلیو ١٢٦

* كه یو ځل مې هغه یار و لیده دریغه ١٦٤
* كه یې مهر و محبت كه یې عناد دی ١٨٧

گ

گاه په غاړه سوځې گهې ریږدي په ساړه ١٤٨
* گوره بیا به څوك ادا په زړه كا غونډه ١٤١
گوره څه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢
گوره هسې كردگار دی رب زما ١
* گېډه وتړه په پړی سره كلكه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧
لكه كاندې په گوش و نظر باز ٦٨
* له اغیار سره خندا څه په كار نه ده ١٤٠
٥ له چشمانو مې د غم اوښې اوریږي ٢١٦
له دې كټه له پوزې به خوبه ولاړ شې ٢٣٣
* له هغو سره به څه فكر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې كړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤
ما په تا پسې د اسپینې جامې رنگ كړې ٢٢٢
* ماتوې مې خوله په سوك ٨٣
ما چې جور و جفا بیا موند له یاره ١٤٢
* ما چې سترگې و گلرخ ته واړولې ٢٥٣

* چې هر چا لېدلې نه وي يار زما ٢٩

o چې هر دم له خپله ځانه ګريزان يم ١٠٩

* چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا ٢٨

چې يې ولېد دستا حسن بې حسابه ٣٩

څ

* څو به شمېرم زه غمونه د هجران ١١٧

* څو به صبر په جفا د يار کوم ٩٩

o څو به هسې آزادي په دا جهان کړې ٢٢١

* څو تر ميانه ورانه نه کړې دتن پوله ١٦٩

څو جفا قبوله نه کړې د اغيار ٥٢

څوک دې راکاندي قسم په کردګار ٥٣

* څو يو ځله يې تاراج په جفا نه کا ٢١

څه شو که خاموش يم ستا د عشق له آه سرده ١٣٩

خ

* خان سلطان د دې جهان ١١٨

خبر نه يم چې يې راوستم له کومه ١٦٩

* خداى دې وژغوره له هرې پرېشانه ٢٧١

* خدايه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ٨٢

خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړې ٢٢١

* خدايه مه کړه نااميد هغه وګړي ٢١٩

* خراب زړه مې د دلبر و هوا يووړ ٩٧

وړک شه وړک شه بدکرداره او بدسیري ٢٧٣
* ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان ١١٨
* ولې تللی یې له ما مدام په خه ١٣٨
* ولې نه ګورې وما ته سم په خه ١٣٨
* ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې ٢٢٦
ومحمود و ته نظر کوه مدام ٩٤
* وښته سپین سترګي تاریکي غاښ کنډاس ٧٠

ه

○ هرچې خپلې مینې خوار کړ خوار یې مه ګڼه ٢٨٤
هرچې ستا په زنخدان کې یې منزل شي ٢٣٩
* هرچې ستا کوڅه ما واکا ١٩
هرچې کښت یې په باران او په سیلاب وي ٢٥٧
هرچې نه وي خوار و زار ٥٤
* هرچې ویني په سترګو روی د ستا ١٣
* هرساعت زما دغوږ په تا وولو ١٢٣
* هرساعت که خه ګوزان دي بې مخلصه ١٩٢
هرګفتار ده وینا چې خوله عبس کا ٢٨٢
* هرمطرب چې غوږ دي تا وکا رباب ٣٧
هرنګار چې بې وفا دی نګار نه دی ٢٠٦
* هروګړی چې منصور غوندې په دار شي ٢٢٩
هریو ګل دستا د باغ، روښن تر دی تر چراغ ٧٨

*	هسې بې یاره خفه یم په جهان کې	٢٥٠
	هسې تله کاندي وګورته یاران ژړژړ	٥٧
	هسې تېر ده ومي دوران	١٠٩
	هسې خوښ یم ستا د دره په خاکسارې کې	٢٥١
*	هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی	٢٥٦
*	هسې رنګ نعمت را کړې خدای ومادی	١٨٣
	هسې مست یم ستا د شوندو په شراب	٣٥
	هسې نه چې زما یار واړه جفا که	١٦٧
*	هسې یادېږي همېشه مدام زما	٢٥
	هسې یمه یاره ستا په غم تازه	١٥٣
	هغو بیا موند سعادت په دا دنیا	٣١
	هغه دم چې زړه ملال شي	٢٣٤
	هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي	٢٤٠
*	هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی	١٨٥
	هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا	١٩
	هغه ژوی چې مین وي څه به خوب کا	١٧
	هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی	٢٠٧
*	هغه یار چې ښایسته دی تر آفتابه	٢٧٩
	همېشه دې زما سر او ستا قدم وي	٢٦٦
	هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا	٣٣
	هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار	٥١

* هېڅ ثابته نه کړه چا دې دنيا وفا ٤

هېڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه ١٥٨

هېڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل ٨٩

هېڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

○ يادا ستا چشم وابرو وينم په خواب کې ٢٤٦، ٢٨٦

يادوې په خوله مکه او مدينه ١٧٧

* يار ياري راسره نه کا الغياث ٤١

○ يو ځل ولېدې د يار پرېشانې زلفې ٢٥٢

* يو يو داغ په تن راسي دې هر چا دي ١٨٢ ●

بسم الله الرحمن الرحیم

١

وره هسې کردګار دی رب زما | چې صاحب د کل اختیار دی رب زما
همګي بزرګواران چې څوک یې وا | تر همه و بزرګوار دی رب زما
نه یې هیڅ حاجت په چا باندي موقوف دی | نه د هیچا منت بار دی رب زما
له نیستي یې د هستي صورت پیدا کا | هسې رنګ پروردګار دی رب زما
هم صانع دی د جمله و مصنوعاتو | هم سامع د هر ګفتار دی رب زما
چې یې هیڅ یې نه مثل نه مثال شته | د جمعو عطر و عطار دی رب زما
هر نعیم چې د دنیا او د عقبی دی | د همه وار و معمار دی رب زما
خوانندۀ د نانویسو صحیفو دی | دانندۀ د هر اسرار دی رب زما
که ظاهر دی که باطن دی که مابین دی | له همه و خبردار دی رب زما
که پیدا که پوشیده دی که اوسط دی | په همه و وقوف دار دی رب زما (١)
شریک نه لري په خپله بادشاهي کې | بې شریکه شهریار دی رب زما
هسې نه چې واحد یې دی له عجزه | په واحد وجود بسیار دی رب زما
خو حاجت دی چې وبل خوا ته یې غوارم (٢) | په خپل کور کې همکنار دی رب زما
حاجت نه لري د هیچا و یاری ته (٣) | له هغو سره چې یار دی رب زما
هیڅ تغیر او تبدیل نه لري ذات یې | تل تر تله برقرار دی رب زما

١٥

(١) دا بیت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٢) قلمي نسخې: "خو حاجت دی چې یې بله خوا ته غوارم".
(٣) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نورو چا و یاری ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نورو چا و یاری ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و یاری ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا — پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا

کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا

نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمده انبیا

نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما

بوی هاله د محمد و په جهان کې — چې بوی نه و د آدم او د حوا(1)

که صورت یې آخرین دی پیدا شوی(2) — په معنی کې اولین دی تر هر چا

که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د همه وارو پیشوا

چې یې دین د محمد دی قبول کړی(3) — جنتي دی که فاسق دی که پارسا

محمد د ګمراهانو رهنما دی — محمد دی د ړندو د لاس عصا

که ړنا ده پیروي د محمد ده — ګنه نشته په جهان بله رڼا

محمد د بېچاره و چاره ګر دی — محمد دی هر دردمند لره دوا

خدای یې مه ګڼه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا(4)

زه حمید د محمد د در خاکروب یم — کړې نه کا خدای له دې دره جدا(5)

۲ — ۲۸

دوباره دې را تلل نشته په دنیا — نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا(6)

هره چار چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نښتی د هېچا

تر وخت تېرې اوبه بېرته نه جارېږي — نه جارېږي تېر ساعت په بېرته بیا

تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړ چا نه دی ژوندی کړی په ژړا(7)

که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی(8) — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(1) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.

(2) د "ب" په نسخه کې: "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړي نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"، په دوهمه نسخه کې: "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"
د "ب" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی له هر چا".
پېښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی تر هر چا".

(3) د "خ" په لومړي نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".

(4) د "ب" لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".

(5) د "ب" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".

(6) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.

(7) قلمي نسخې او د "ب" چاپ: "مړ چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".

(8) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چې صحیح ګڼې په زړه کې — په غرور به د غه[1] نښه کړې خطا
په امید امید یې خلق نا امید کړل — د ایام له مکره مه شه بې پروا
چې د مرګ په تاچه دې شي خوله ماته — ترو به ماته خوله به څرنګ کړې ثنا[2]
ویر ژړلې ارتینې چې وینا وایي[3] — تا تر والي که پوهېږې دا وینا
هلاک نه دي چې په زور دې څوک تعلیم کا — هم عاقل یې هم بالغ یې هم دانا
په عمل د نیک و بد و فهم[4] وکړه — چې په دا کې دې بهبود دی که په دا
سر د ننه په ګریوان کړه سترګې روڼې — ډېر په پورته پورته مه ځه سر هوا
سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته — ته په اصل کې له ځمکې یې پیدا
د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي — چې ته زوی یې یا لمسی یې د فلانا[5]
په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مه شه — په ښېګڼه دادې او د بابا[6]
هغه ناوې چې په ځان ښایسته نه وي — څوک به څه کاندي ښایست د مور و نیا[7]
دا خبره زه و ځان ته کرم اې یاره[8] — دلګیر مه شه که مې نوم واخیست دستا
نوم دستا او د بل اخلم ځان ته وایم — دا عیبونه دي همه واړه زما[9]
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — نه مې کار نه مې غرض شته پر نور چا[10]
هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم — دا عیبونه دي همه واړه زما[11]
که مې ځای د دې غمونو وي په زړه کې — ما به څه له کوله دا انشا

۳ — چې د مرګ سختي خواري داستا په خوا دي[12]
اې رحمانه ولې نه مرې لا پخوا — ۵۰

---

(۱) د "ب" له لومړۍ نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "ب" چاپ، "ب پ" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو به ماته خوله به څرګوې ثنا". د "ق، ک" چاپ: "بیا به ماته خوله به څه وایې ثنا".
(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "ویره ژړلي ارتیني چې وینا وایي".
(٤) د "ب" "پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.
(۵) د "ق، ک" چاپ کې د لومړي مسرۍ "نه وي" پر ځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې [illegible]: "چې ته زوی یې د فلانې [illegible] د فلانا". د "ق" چاپ: "چې ته څوک یې [illegible] د فلانا".
(٦) د "ب" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه مه [illegible] غره مه شه په ښېګړه دادي او د بابا".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "څوک یې څه کاندي ښایست د مور و نیا". د "خ" دوهمه نسخه، "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او "ب" مختلط نسخه: "څوک یې څه کوي ښایست د مور و نیا".
(۸) د "ق" چاپ: "دا خبره کړم ځان ته زه [illegible]".
(۹) چاپي دیوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا".
(۱۰) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "ب پ" چاپ [illegible]: "څه مې کار [illegible] په نورچا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلي دي او د "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرۍ د "همه واړه" پر ځای "ټولګې" راغلي دي.
(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې دي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې لا په خوا دي".

هیڅ ثابته نه کړه چا ددې دنیا وفا — واړه میني کاندي بېهوده په دا دنیا (۱)
هر څوك چې دعوی په دا دنیا کا د خپلو ی — واړه باطل وایي دنیا نه ده د هیچا
دا فلك کلال دی سازول او ماتول کا — د بڼې ماو تا غوندې پیدا کړه هم فنا
هر سنگ و کلوخ چې څرگند بڼې ددې دهر — واړه گړي دي څوك د شاه څوك د گدا (۲)
دام دې هیڅوك نه ږدي د دنیا ورهگذر ته — سنکاړ به و کړي نه شي د سیمرغ او د عنقا (۳)
هر څوك چې لره دې فاني نفس وابستگي کا — نه به شي ترلې په څنځیر سره هوا (٤)
ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي — گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا (۵)

٤ — مه ده و مه رحمان (ناصح) په خلاف دد انایانو — ٥٨
مینه د دنیا پسندلې نه ده هیچ دانا

چې دوې ښځې وي د چا — هم سنې وي هم پارسا (۶)
خدمت کړونې د خښتن وي — په ښه خوی وي آراستا
تفاوت پکې حرام دی — که شري وي که خاصا
لازم دا دی و خښتن ته — تفاوت دې نه کا بیا
په خوراك هم په پوښاك کې — که کښې وي که حدوا (۷)
او که داسې به نه کا — خپل عمل به کا بېدیا
یو دلې به مجنون و مري — بل هورې به شي ړنه وي سیا
دا حدیث دی وارد شوی — که څوك فهم کا په دا
هغه څوك چې تفاوت کا — زه وېزاړم دی له ما
په مشکوة کې دي راغلي — ور شه و پوښته عالما

٥ — (ناصح) زغوري یوه خدایه — ٦٩
له عذابه له خطا

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "واړه گړي دي څوك د شاه و د گدا".
(۳) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) د "ق ب" چاپ: "کله شي ترلې په څنځیر سره هوا".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "ب" چاپ کې داسې دی: "ماه دی که آفتاب دی همگي واړه خراب شي گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
د "ب" لومړی نسخه: "گل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
(۶) دا شعر د دوران له مجموعې څخه چې په ۱۸٤۷ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریم نیمگړي نسخه کې هم ور دوسته لاس ته راغی.
(۷) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی مگر معنی یې څرگنده نه شوه ځکه نو دلته د "حدوا" په شکل ونیول شو چې معنی یې "نال" دی.

ښه ده ښه ده دا دنیا ـــ چې تو ښه ده د عقبا
مذمت د دنیا مه کړه ـــ واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په باران کېږي ـــ د هغه جهان سودا
په دنیا کې ډېر حکمت دی ـــ پرې پوهېږي حکما(۱)
که غلیم له یې ور کړي ـــ غلیم دوست کا په هوا
که تر سر یې صدقه کړي ـــ رفع دفع کا بلا
که په اور باندې یې کېږدي ـــ بوی د عود و کا پیدا
که یې تویه په صحرا کړي(۲) ـــ ښایسته کاندي صحرا
که یې نذر کړي و پیر ته(۳) ـــ خوشحال دې و مې په خندا
ځوښ وندي وي په جهان کې ـــ یادوي د ده په دعا
د حاتم په خېر دې ستایي ـــ خطاب درکا د سخا
سخي هر یو د خدای دوست دی ـــ وَلَوْ كَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی ـــ وَلَوْ كَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د آخرت دی ـــ د آخره د ه ر ښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي ـــ که یې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی ـــ چې سخي وي هم پارسا
په دنیا کې بدي نشته ـــ که بدي نه وي له تا(۴)
په دنیا کې خطا نشته ـــ که له تا نه وي خطا(۵)
دنیا بحر دی بهېږي ـــ آیینې غوندې صفا
خپل خپل مخ پکې لیده شي ـــ که څوک زشت وي که زیبا
هم خطر پکې د سر شته ـــ هم ګوهر دي بې بها
وفادار له وفا شوه(۶) ـــ جفاکار له جفا
لدیوه مخه یې درد وي ـــ له بل مخه یې د دوا(۷)

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "هر شه وي په ښه حکما".
(۲) د "پ" چاپ او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که یې توی کړې په صحرا کې".
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "که یې ورکړي و فقیر ته".
(۴) د "پ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که له تا نه وي خطا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "وپا کار له وپا شوه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "پ" نسخې: "لدیوه مخه دوا".

چې رته خوند کاندي د زهد | چې رته خوند کا د حلوا
کار همه واړه موقوف دی | د سړي په مدعا
سالکان دې نندارې چې شي | د خپل ځان په تماشا
هيڅ کا هغه به مومي | دنيا ځای دی د جزا
لکه وي هسې به پاځي | که نادان وي که دانا
فتوی ونيسه په مخ کې | پسې مه کړه په تقوا
دنيا نده هغه دين دی | چې له هغې وي سبوا
وطاعت وته ولاړ وي | هميشه تړلې ملا
له حرامو يې پرهېز وي | هم مشغول په پنج بنا[1]
کلمه يې وي قبوله | هم په جهر هم خفا[2]
د دنيا د کار د پاره | فرض لونځ نه کاندي قضا[3]
هم صايم د رمضان وي[4] | هم زکوة کاندي ادا
که يې توان د حج رسېږي | حج هم وکا پسې بيا
دا پنځه بنا د دين دي | چې بيان يې وکړ ما
چې يې يون په دا طريق وي | هغه کس دی اوليا
که يې مال د دنيا ډېر دی | هيڅ دې نه کاندي پروا
دنيا بده هغه ده | چې يې کسب وي ريا
يا يې کسب د ربا وي | يا يې وکړي په غلا[5]
يا يې تول له کا په ظلم | يا د خمر[6] په سودا
يا يې وکا په شراب | يا يې وکا په زنا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه: "پای شپول پنج بنا"، د "ب" دوهمه نسخه: "بيايې شپول وي پنج بنا".
(٢) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړی نسخه کې: "هم په جهر هم خفيا" د "خ" په لومړی نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.
(٣) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پېښور چاپ کې "هم صايم وي د رمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صايم به د رمضان وی" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی
(٦) په چاپي ديوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کا ندي — یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض — د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا — په سبب د روي ریا (۲)
نه یې ویره شي (۳) له خدایه — نه یې شرم نه حیا
دیوې ګېډې د پاره — هزار خوني کا بېدیا (۴)
همېشه یې له ستمه — خلقه وي په غوغا (۵)
ګوش او هوش یې هرګز نه دي — د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناست وي — بې پروا او کبریا
بتخانې وته یې مخ وي — و مسجد وته یې شا
اختلاط کا له بدانو — له نېکانو وي جلا (۷)
هېڅ یې نه وي په خاطر کې — تولا و تبرا

٦ ١٢٤

ته پېښه مه کړه (۸)
خدای په هسې رنګ بلا

را شه مه کوه له چا سره جفا — لږ ژوندون دې ضایع کېږي بېوفا
په دنیا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني — واړه تلوني دي که نن دي که سبا
دا یاران چې نن وتا وته جلوه کا — په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که دیدن دې د دوی خوبښ وي وته ګوره (۱۰) — چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه — په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه څاڅکي پرېوځي له آسمانه — بیا له ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا سترګو له ورشي (۱۱) — هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي دي: "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "د بادشاه و امراء". د "پ" لومړۍ نسخه: "د بادشاهانو د امرا".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلي دي.
(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلي دي.
(۵) په چاپي دیوان کې "واړه خلګ وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقي وي په غوغا" راغلي دي.
(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلي دي.
(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پېښه مه کړې".
(۹) د "پ" په لومړۍ او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي دي: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا".
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "که دیدن دې د چا خوښ وي ور ته ګوره". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که دیدن دې حبیب خوښ وي ور ته ګوره".
(۱۱) د "پ" لومړۍ نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګو له بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بیا سترګو له ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "ګومان مه کړه چې نه سترګو له ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نم دی — هر چې پر بوځي هغه نه شي خټی بیا
که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱) — هر سړي دې خپله غاړه کا ادا
که د نفس (۲) د پاره سل محنته وکړي — یو محنت به دې په کار نه شي فردا
که تمام جهان په خپله ګېډه وخورې — یاد به نه شې په درود او په دعا
که یوه دانه (۳) دوږي په لاس ورکړې — هم دغه به دې توښه شي د عقبا (۴)
که یو څاڅکې اوبه تږي لره ورکړې — د دوزخ او ستا ترمیان به شي دریا
که یو ځله سر د خدای د پاره (۵) ټیټ کړې — په قیامت به سربلند شې تر هر چا
بازار دا دی که څوک سودا و سودا کاندي — په هغه جهان نه سود شته نه سودا
آشنایان که څوک (۶) پوهېږي نن یې وخت دی — چې زارېږي یو آشنا تر بل آشنا
که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې — چې له چا سره تېرېږي په خندا (۷)
خدای امان راکړه له هسې ژوند ګۍ (۸) — چې ته بد وایې له بله، بل له تا
زهر ښه دي که په صلح او په صلاح وي — نه شکرې په فتنه او په غوغا
نس په خاورو په خس ډک ښه دی بې غمه (۹) — نه د غم په خار و خس پخه حلوا
ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (۱۰) — نه حرام همیانۍ د چا تر ملا
روند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو — نه چې سترګې په پردي حرام کا وا (۱۱)
ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي — نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)
کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو — نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)
دیوا ودد که په خوا درشي خو بهتر دی — خدای دې بد سړی در نه ولي په خوا (۱۴)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې راغلې ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یو ذره" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "د پاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "آشنایان که څو پوهېږئ نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې دا مصرع داسې راغلې ده: "آشنایان که څه پوهېږئ دا یې وخت دی".
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې ژوند ګیه". د "خ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژندګۍ.
(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مصرع د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې سترګې په پردیه دنیا نوا" او دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګی ښه دی چې بې کامه وبې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سر یا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۱٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که څوا درشي بهتر وي که له چا سره همدمه دی اژدها". او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مصرع داسې راغلې ده: "دیو لېوه که څوا درشي بهتر دی."

د جاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي — که له چا سره همدم مروي اژدها (۱)

که مشکل دي خو دنړۍ رونو غول دي — سهل کار دی سودا و زیان دي دنیا

سودا و زیان د دنیا واړه سهل کار دی — خرابي دي نه کا څوك په سهل کار سوا (۲)

چي د ورور او د عزیز زړه پري آزار شي (۳) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا

بنه خواره چي یوي خوري بل ورته ګوري — خواره نه دي هغه زهر دي ګویا

ګاه د نورو رضا بویه ګاهي خپله — په کار نه ده همیشه خپله رضا (۴)

چي بنا دي یي یو زمان وي یغم ترتله — دغه هسي چاري نه کا نه دي دانا (۵)

لکه ځان هسي وبل وته نظر کړه — لکه ستا دي هسي ځان دی د هر چا

منصفانو لره بویه چي انصاف کا — نه چي نغوته کا د حرص او د هوا

د سړي په خاطر هر څه هر څه کړ ځي — هسي نه چي واړه وګڼي روا (۶)

دین داران دي وخپل دین وته نظر کا — څوك فکر ونه د صواب دي څوك خطا (۷)

خرابي دي نه کا نه دي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)

هسي نه چي سړي واړه سره سم دي — څوك عالي (۹) دي څوك اوسط دي څوك ادنا

د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چي ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

زه رحمان له چا شکوه شکایت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۷ ۱۹۴

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ: "چي د ورور او د عزیز پري زړه آزار شي". د "پ" دوهم نسخه: "چي د ورور عزیز زړه پري آزار یږي". د "خ" لمړي او دوهم نسخه: ۱ـ لومړی نسخه: "چي د ورور د عزیز زړه پري آزار یږي". په دوهم نسخه کښ د "آزار یږي" پر ځای "زهیریږي" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "پ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "نه چي همه واړه وګڼي روا". او د "خ" په دوهم او د "پ" په دوهم نسخه کښ دا مسرۍ داسي راغلی ده: "نه چي وګڼي همه واړه روا".
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کښ داسي راغلی ده "څوك فکر ونه د صواب څوك د خطا" په پېښور چاپ کښ داسي راغلی ده: "څوك فکر ونه د ثواب کا څوك خطا". د "پ" په دوهم نسخه کښ "څوك فکر ونه د ثواب دي څوك خطا". او د "خ" په دوهم نسخه کښ "څوك پکر ونه د عطا دي څوك خطا" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کښ نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهم نسخه کښ د "عالي" پر ځای "اعلی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړي نسخه کښ داسي راغلی ده: "نه چي مومي کفر ځای د امرا"
(۱۱) د "خ" په لومړي نسخه کښ: "رحمان شکر شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهم نسخه کښ: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهم نسخه کښ: "رحمان شکوه شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ما ته والې چې په څه کوې ژړا | نه دي معلومیږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره | ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
څه ښادي به کاندي طايفه د عاشقانو | رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي | نه را معلومیږي د درد منو زړه دوا (٤)
یو د ستا ماڼي شو بل غوږ څې (۵) د رقیبانو | وار په وار مې وژنې کله هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي | زه خو لې مجنون گڼم که نن وي که سبا
سپې هم په عذاب د جدایۍ دوزخ لوندی | زه خو گوندې ستا د کوڅې سپې شوم په دنیا (٦)

۸

هیڅ مي په کار نه دی رحمانه تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

۱۷۲

عالمان دي روښنايي د دې دنیا | عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته | عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاگر که د کیمیا په طلب گرځي | هم مي د عالمانو ده کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي | که څوک کاڼې وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدگانو | عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړه یې له نفسه ژوندي کېږي | عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)
هر سړی چې رتبه نه لري د علم | سړی نه دی خالي نقش دی گویا

۹

زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

۱۸۰

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "غ" دوهم نسخه: ته جور و جفا کړې زه مدام افسوس ژړا کوم | ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلی دی او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلی دی.

(۳) د "غ" لومړي نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.

(٤) چاپي دیوانونه: "نه را معلومیږي د درد من د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړی مسره: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".

(۵) چاپي دیوانونه: "هر ور" او د "غ" لومړي نسخه کې: "غور زنگ" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپې هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا | زه خو گوندې ستا د کوڅې سپې یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپې هم په عذاب د خدای د دوزخ لو یا ره نه دی | زه خو گوندې ستا د کوڅې سپې شوم په دنیا

(۷) چاپي دیوانونه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره | دا زما رضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره | زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".

(۸) "پ، ب" چاپ: "که څوک کاڼي وي یا بوټي د صحرا". د "غ" لومړي نسخه: "که څوک کاڼي څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړي نسخه: "که څوک کاڼي وي که څوک لوټه د صحرا".

(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واړه هسې اولیا".

(۱۰) د "غ" دوهمه نسخه: "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي | عالمان دي واړه هسې اولیا".

(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خېل زره غواړې له چا — ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه — سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا ښه — او به وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده — په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه — چې درو ښیي کیمیا(۱)
دا چې ما درته بیان کړه — که حاصل کړې واړه دا

۱۰ — هاالطمع کړه — ۱۸۷
له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا — بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې شا شته — لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي — په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ د ستا شي — په یوه ګړۍ نرما
په یوه ګړۍ یې درد وي — په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي — په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي — په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي — په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي — په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي — په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي — په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل — کله داشي کله دا

۱۱ — خدای خوک پېښ مه کړه — ۲۰۰
په داهسې رنګ بلا

په ښادی ښادشوی نه یم د هېچا — تور تپ شوی یم په غم دهر آشنا(۲)
که زه طمع توقع له بله نه کړم — د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه وربېت شوی یم په غم دهر آشنا".

کە مې وروړ کە مې عزیز دی کە مې یار دی(۱) — وارە غواړي خپلە خپلە مدعا
پە هر کور کې ژړوان راتە زګیروي کا (۲) — لاس مې نە رسي د هیچا پە دوا
د دنیا خبرې وارە پە دنیا شي — ما بە خە کا خوک چې نە لرم دنیا(۳)
کە پە کلي کې مې کور دی زە ګومان کم(۴) — چې کور نە دی دا مې کور دی پە صحرا
چې خە کا پرې نە پورە وي نە نیمګړي(۵) — خوک بە خە کا لە هغو سرە خندا
چې یې بند توبند و وبلە سرە نە شي(۶) — ترهغە آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲ — ۲۰۹

پە تودە ځمکە استوګنە دە مشکلە
خە بە ژیست شي لە رحمن سرە دچا

با دشاهي لري هر یو غلام دستا — د خاصانو پە ځای ناست وي عام دستا
پخته کلە وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي پە داخم کې خام دستا
خو هم هومرە یې پە ننګ و نام نظر وي(۷) — چا چې نە وي اوریدلی نام دستا
همېشە بە لە مقامە بې مقام وي — هغە خوک چې لتوي مقام دستا
خو پە خپلو وینو ګل غوندې غرق نە شي(۸) — و بە نە وینې رخسار ګلفام دستا
صبح و شام پە هغو خلقو باندې یو وي — چې آرزو لري هر صبح و شام دستا
بل کلام یې پە زړە کلە اثر کاندي(۹) — چې ترغوږ یې شي شیرین کلام دستا
فراموش کاندي هغە(۱۰) نور یې مستي — هر چې نوش کاندي بادە پە جام دستا
دام دستا د تورو زلفو عالمګیر دی(۱۱) — تنها نە یم نښتی زە پە دام دستا

---

(۱) پە چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې دە: "کە مې وروړ کە مې عزیز کە مې فرزند دی". د "خ" پە لومړۍ نسخە کې داسې راغلې دە: "کە مې وروړ کە مې عزیز دی کە مې یار وي". د "خ" پە دوهمە نسخە کې: "کە مې وروړ کە مې عزیز کە مې خە یار دی". راغلې دە.
(۲) دا بیت د "خ" پە لومړۍ نسخە کې نە دی راغلی او پە نورو ټولو کې د "زګیروي کا" پر ځای "پراتە دي" راغلي دي.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخە: "ما بە خوک خە کا ندي چې نە لرم دنیا".
(٤) د "خ" پە دوهمە نسخە کې د "ګومان کم" پر ځای "یو یقین" راغلي دي.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخە کې "چې دي نە پرې خە پورە وي نە نیمګړي" پە "پ، پ" چاپ کې داسې راغلي دي: "چې پرې نە وي خە پورە او نە نیمګړي". د "خ" پە لومړۍ نسخە کې "چې دې نە پر خە پورە وي کە نە نیمګړي" او د "خ" پە دوهمە نسخە کې داسې راغلې دە: "چې دې نە پرې خە نیمګړي نە پورە وي".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخە: "چې یې هیڅ بند توبند وبلە نە شي".
(۷) چاپي دیوانونە: "خو هم هومرە یې نظر پە ننګ و نام وي".
(۸) چاپي دیوانونە: "چې پە خپلو وینو ګل غوندې غرق نە وي".
(۹) د "خ" دوهمە نسخە: "بل کلام بە یې پە زړە کلە اثر کە".
(۱۰) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هغە" او نورو مسرۍ د "خ" پە دوهمە نسخە کې داسې دە: "فراموش کە هغە نور جامونە وارە".
(۱۱) دا بیت پە مصورە نسخە کې نشتە. د "پ" پە لومړۍ او دوهمە نسخە کې: "دام دستا د زلفو عالمګیر دی". پە "ق" او "ق، ک" چاپ کې داسې دە: "دام د زلفو دې د دنیا کې عالمګیر دی". او د "خ" پە لومړۍ نسخە کې داسې دە: "بوی دستا د تورو زلفو عالمګیر دی".

۱۳ — ۲۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چې مال ره راوړي سلام (۲) دستا

هر چې ووینې په ستر گو روی دستا (۳) — مخ یې کوږ وي همیشه په سوی دستا
بې دماغه به ترسره و مال ته تېر شي — چې یې تېر شي تر دماغه بوی دستا
که لوئي کړې څه بې ځایه خوبي نه کړې — چې په دا رنگه قامت دې لوی (٤) دستا
نو بهار شو عالم سیر د بوستان کا (۵) — خدای وماوته بوستان کړه کوی دستا
د عیسی له دمه دم وهلی نه شم — چې خوله بېرته شي په گفتگوی دستا (۶)
هم په دامې لرچشمانو نو (۷) لهېږي — چې یادېږي مې قامت د لجوی دستا
همیشه یې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چې څرگند شي (۸) خوی دستا
دلهم لا شه یې ماته وي په زړه کې — چې یې نقش وي په زړه ابروی دستا
وغنچې وته یې څله را کاږې — لیونی و لره بس وي موی دستا
وگلرنگ وته بخپله ځان پرې باسي — چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زما یې زه دستا یم (۱۰) — تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۲۳۱

گل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه گروهېږي یار په های وهوی دستا

خوی که په داشان وی دل آزار ستا — څه سبادی به کاندې طلبگار ستا
حیف چې اورېده شي لیده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دې پرلوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "پیغام".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "بیار".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پر ځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه ، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نو بهار دی عالم سیل د بوستان کا".
د "خ" لومړۍ نسخه : نو بهار به عالم سیر د بوستان کا".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "رود" او د "خ" درې واړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په درې واړو قلمي نسخو کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق ک" کې نشته . د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بوی" او په "ق" چاپ کې د "گلرنگ" پر ځای "غنچې" او د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" درې واړه نسخې : "که سل ځله زه دستا یم ته څما یې".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "گل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "حیف چې اورېدی شي لیدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه گوري وبل ته (۱)   هرچا چي لیدلی وي رخسار ستا
خدای زده چي ته یار د کوم یوه یي   هرطرف یاران دي صدهزار ستا (۲)
ځای د پښو ایښودو مونده نه شي   هومره عاشقان دي په دربار ستا (۳)
بل به هسي نه وي که يي خدای کا (٤)   ماغوندي خاکسار وهوادار ستا
بل گومان په ما باندي ومه کره   عمر واره زه او انتظار ستا (٥)
عشق له حسنه حسن دی له عشقه   ته نگار زما يي زه نگار ستا
ته زما مطلوب يي زه طالب يم   ته زما طبيب يي زه بیمار ستا (٦)
ته که تازه گل د نوبهار يي   زه یم عندلیب په لاله زار ستا
جور که جفا ده که ستم دی   واره می منلي دي یکبار ستا
جور و جفا خوك په بها پاوري (۷)   زه یم د جورونو خریدار ستا
یو تار که ضایع شي ستا د زلفو   ځان به صدقه کړم تر (۸) هر تار ستا
سل ازمېښتونه دي راو کړه   حیف دی چي لا نه شي اعتبار ستا (۹)

۱۵   تېریم زه رحمان ترنوره (۱۰) کاره   ٢٤٦
اوس می ملا ترلې ده په کار ستا

که خوك یار په جهان غواړي یار دی دا   یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا؟ (۱۱)
خیال د زلفو يي زما ترزړه چاپېر شو   یا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا؟
دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (۱۲)   د جمله و مخلوقاتو پلار دی دا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کي نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندي چي ټول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسی خوك نه وي که خدای کا".
(٥) "ق.ک" چاپ : "عمر واره زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واره زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واره او زه او انتظار ستا".
(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار يي زه افگار ستا".
(۷) دا بیت په "ق.ک" چاپ کي نشته. قلمي نسخي : "جور د جفا خوك په بها پېري".
(۸) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کي د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "باری حیف دی چي لا نه شي اعتبار ستا".
(۱۰) په چاپي دیوانونو کي "له هره کاره" راغلی دی.
(۱۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کي داسي راغلی ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".
(۱۲) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلی ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کي پیدا کړ".
او د "خ" په دوهمه نسخه کي دا بیت بېخي نه دی راغلی.

تر عشق وار دړ کار بل په جهان نشته — تر همه کارونو وار دړ کار دی دا (۱)
بل بلبل به د گل نوم اخستی نه و — که خبر وی چې گل نه دی خار دی دا (۲)
بیا راتله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا
د حباب عمر دې وگوره چې شو دی ؟ (۳) — که څوک شمار کاندې د عمر شمار دی دا
د مجنون صورت په زړه کړه گوره (٤)
ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

۲۵٤

۱٦

چې له تا سره په سر کاندې سودا — بل به نه وي هسې ماغوندې شیدا (۵)
نه به ماغوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما د ستا جور و جفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې د ستا له مخه کون و که مکان دی — سنه تو بنه مې نه په داشي نه په دا
جدايي به دې هیڅ رنگ قبوله نه کړم — خوږې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا
لکه ورستو مقتدیان وړاندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه یې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دور که گدا (۱۰)
کاشکې خط د امانې و ما دا کړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه یځپله په تا نه یم مین شوی — ستا لوري په ما شوې ده ندا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې مې نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر همه کارونو غوره کار دی دا." په "پ پ" چاپ کې "تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته". د "خ" په لومړي نسخه کې: "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر همه کارونو غوره کار دی دا". د "خ" په دوهمه نسخه کې "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د گل نوم اخستی نه د"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم د گل به بلبلان اخستی نه دو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.

(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "د حباب عمر ته گوره چې څه دی ؟" په "پ" چاپ کې "د حباب عمر دې وگوره چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کې "د حباب عمر ته وگوره چې شو دی" راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه".

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "بل به تا غوندې دلبر شي راپیدا".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه به تا غوندې دلبر شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي راپیدا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی ده.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې "ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله" او په دوهمه نسخه کې "ځبله" راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا"

(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی د دې دهر که گدا." او ورستنۍ مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که بادشاه د دې دهر که گدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که بادشاه دی که وزیر دی که گدا"

(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط د امانې و ما لره راکړې" راغلې ده.

چې د ستا د عاشقۍ په تيغ شهيد شي — د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

١٧ — **٢٦٦**

د رحمان وزيري رنګ وته نظر کړه
چې مدام په تا پسې کاندي ژړا (١)

هر چې ستا کوښښ ما وا کا — ځای يې بر شي ترا فلاکا (٢)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې يې ستا د در ګدا کا (٣)
چې د ستا د در ګدا شي (٤) — بادشاهي وته نور شا کا
نظر يې د ستا له رويه — نه په ارض نه په سما کا
مينه يې د ستا له مخه — نه په دين نه په دنيا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان واړه فنا کا
د دنيا کور و کړي (٥) — ستا په مينه کې تا لا کا
رضا ستا په رضا (٦) کړي دي — ترک د خپله مدعا کا
و هر خواته چې ستا مخ شي (٧) — دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفا کا
که په عمر چېرې ژاړي — خوب په تا پسې ژړا کا
که په عمر چېرې خاندي — خوله تا سره خندا کا
که مطلب يې د ديدار وي — ستا د حسن تماشا کا
که مطلب يې د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتينو مقام دا دی — که خوک مينه په رښتيا کا (٨)

١٨ — **٢٨٣**

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وايي هم دا کا

---

(١) دا بيت د "خ" لومړی او د "پ" د دوهم نسخه کې نشته.
(٢) دا غزل په منصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای يې رسي ترا فلاکه".
(٣) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د در ګدا کړ".
(٤) "ق، ک" چاپ: "خوک چې ستا د در ګدا شي"، او دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" لومړی نسخه: "د دنيا کور و کوټ"، او د "خ" نيمګړی نسخه: "د دنيا کور او علونه".
(٦) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلی دی.
(٧) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوانه چې ستا مخ وي". د "پ" لومړی نسخه: "په هر خوا چې د ستا مخ وي".
(٨) په "ق، ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتيا" پر ځای "رضا" راغلی دی.

چې امید په عمارت ددې دنیا کا ... د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا(۱)
د آسمان توسن هیڅ چا ندی تېز لی ... خولک به څرنګه سورلي د باد په شا کا
نه لبوه په آدمیت اموخته کېږي ... نه امید د مروت شي له افلاکا
له فلکه د وفا امید باطل دی ... کله دیو له آدم زاد سره وفا کا
زمانه په اسلام کفر سره ګرځي ... فرق د تورو د سپین کله نابینا کا
مادد هر علامت په ستر ګو ولید ... په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا
هیڅ امید مې دا یام په ګردش نه شي ... چې فرصت به په خپل دور و مدارا کا
په خپل عمر به هیڅ البدلی نه وي ... هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا
که د ګلو غوټې کېږدم په دستار کې ... شوم طالع مې هلته خار ځنې پیدا کا
که و زر و وته لاس کړم خاورې کېږي ... که د خاورو په ارزو شم استغنا کا
جدايي د خدای بلا شوه نه توانېږم ... خوشی زړه مې په دیدن پسې ژړا کا(۲)
هو مره صبر دی عاشق سره له کومه ... چې د نن وعده موقوفه په سبا کا
که دا ورجامې را وا غوندي دلبره ... په نظر زما جلوه لکه دیبا کا
په خپل عشق کې(۳) که څوک بد را باندې وايي ... زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا
ملامت په عاشق ښايي دا دستور دی ... چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا
عاشقي ننګ و ناموس دي و بله لري ... په روښانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا
که زه طمعه کړم د ګلو له طالع نه ... ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا(٤)
که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه ... زمانه مې په جهان باندې رسوا کا
همېشه به په عالم کې وي سرخرویه ... چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹

دا ځواب د رحمان هغه کا چې دوه ويلت
"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (٥)

۳۰۳

هغه ژوی چې مین وي ښه به خوب کا ... چې مجنون غوندې کړمن وي ښه به خوب کا(٦)

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ" چاپ کې د "سیر" پر ځای "سیل" راغلی دی.
(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" راغلی دی.
(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت او وروستی دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی متری، په "ق ک" چاپ کې راغلی دی: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"
(٥) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱٤۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳
(٦) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی ښه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن - ولي ښه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې راغلی دی: "چې مجنون او کوهکن دی ښه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې راغلی دی: "چې مجنون او یا کوهکن دی ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زوی" راغلی دی.

هر نفس د سړي تله دي له جهانه (۱) — چي يې هر نفس رفتن وي شه به خوب کا

چي سبا له خپله یاره جدا کېږي — که د سلو شپو کړمن وي شه به خوب کا

عاشقي د خدای له اوره پیدا کړي — که په اور کې يې وطن وي شه به خوب کا (۲)

داو بو تږی هم خوب کولی نه شي — خوک چي تږی د دیدن وي شه به خوب کا (۳)

د رقیب له جوره خوب د عاشق نه شي — د هغو چي د لیو (۴) دښمن وي شه به خوب کا

د مجاز بندي خو خوب کولی نه شي — چي يې زلفې طوق رسن وي شه به خوب کا (۵)

۲۰

خوب خندا له بېغمۍ شي خوشحال (۶)
خوک چي ستا په ښهر غمژن وي شه به خوب کا

۳۱۱

چي په سترګو کې يې خار وي شه به خوب کا — چي په زړه يې غم د یار وي شه به خوب کا

خوب له یاره سره هم د عاشق نه شي — چي يې یار په بل دیار وي شه به خوب کا

په دنیا کې خوب هغه کا چي نادان وي — هغه زوي چي هوښیار وي (۷) شه به خوب کا

کوم طالب مطلوب نیولی (۸) دي په خوب کې — هغه خوک چي طلبګار وي شه به خوب کا

دیدار نه دی چا په پټو سترګو کړی — چي مطلب د چا دیدار وي شه به خوب کا

بلا لاړ د مرګ تر لاري ګرانه نښته — چي په خوا يې هسې لار وي شه به خوب کا

هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دی — هر چي غوڅ په ذوالفقار وي شه به خوب کا

دلبر چې چلي خوب کولی نه شي — چي خوږلي تور بنامار وي شه به خوب کا

۲۱

زه خوشحال د یار بنده هم خدمتګار یم
چي بنده او خدمتګار وي شه به خوب کا

۳۲۰

---

(۱) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "هر نفس سړي په تله دي له جهانه".

(۲) د "پ" د لومړي نسخې نه پرته په ټولو کې "چيه" راغلي ده.

(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې نشته، د دوهمه مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چي به تږی د دیدن وي شه به خوب کا".

(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "دلو" پر ځای "یار" راغلی دی.

(۶) په "پ" او "ب، پ" چاپ کې: "خوب خندا په بې غمۍ کېږي په جهانه هر چي تا غوندې غمجن دی شه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چي ما غوندې غمجن دی شه به خوب کا". د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک چي تا غوندې درد من دی شه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چي ستا په ښهر درد من وي شه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چي ستا په ښهر غمجن دي شه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوک چي تا غوندې غمجن دی شه به خوب کا".

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چي د دوهمې مسرۍ يې په اصل نسخه کې داسې ده "چي يې زلفې په ګردن کې طوق رسن دي شه به خوب کا".

(۷) دا مسرۍ د "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "هغه زوی چي دانا دی شه به خوب کا". او په دواړو چاپي دیوانو کې د "ژوی" پر ځای "زوی" راغلی دی.

(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "موندلی" راغلی دی. او هم نوموړی بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

یادونه: لاندې بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، او د اس لاندې نورو نسخو او دیوانونو کې نشته.

دلبر په چلی خوب کولی نه شي
چي خوږلي تور بنامار وي شه به خوب کا

هغه ژوي چې بې خدايه (۱) محبت کا — همګي واره بې ځايه محبت کا
محبت بې خدايه واره د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ ونايه محبت کا
خرخاري ده چې بې يو ځبله (۲) کاندي — هر خودراى چې له خود رايه محبت کا
نتيجه يې ريش کنده جامه پاره وي — آدمزاد چې له چارپايه محبت کا (۳)
هغه سراى لره به تله ورباندې ګران وي — هر هري چې له دې سرايه محبت کا (۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورايه محبت کا (۵)
چې د تورو زلفو سيوري په چا وشي — هغه کا له همايه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

رحمان ځکه دربيار متابعت کړم (۶)
چې هر وله رهنمايه محبت کا

اورنګ زيب چې آرايش د تخت وتاج کا — تخت وتاج به يې مرګي تاخت وتاراج کا (۷)
په جهان کې به يې پاتې ښه بد نوم شي — دی که چارې د کسرى که د حجاج کا
اوبه ستر ګولره لاړې اور د زړه شو — خوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا
جدايي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازې په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پيدا د زړه له يم شوې — لکه اور يې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عيد په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوى و هاى ته احتياج کا

۲۳ — ۳۳۵

هر ناوک چې د قضا له شسته خيږي
زمانه د رحمان زړه ورته آماج کا (۸)

دبې درد وهمدمي (۹) به دې بې درد کا — د نامرد وهمدمي به دې نامرد کا
صحبت بې تاثيره نه دی دا حديث دی — ګنګو نمري هم په څېر د ګنګو زرد کا (۱۰)

---

(۱) د "پ پ" چاپيکړ د "بې خدايه" پر ځاى "بې پياره" راغلي دي.
(۲) په چاپي ديوانونو کې "يو له بله" راغلي دي، او دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړۍ مسرې د "ريش کندۀ" کلمه د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ريش کندن" په شکل راغلې ده.
(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٥) دا بيت د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ. ب" چاپ کې يې لومړۍ مسرې داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي."
(۶) دا مسرې په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "رحمان ځکه دربيار متابعت کا"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د رحمان ځکه ديار محبت کړم."
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "خ" په لومړۍ نسخه او "ق. ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلي دي.
(۹) په مصوره نسخه د "خ" لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق. ک" چاپيکړ "همدردي" راغلې ده.
(۱۰) دا مسرې په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نمري د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چي ښوك په ځمكه باندي كيږدي — هغه ځمكه يي له جنسه دخپل گرد كا
په مجلس د ويړ لېو(۱) ښوك ورمه شه — كه صحيح وسلامت وي آه يي سرد كا

۲٤ — ۳٤٠

چي دويي له ميانه لري شي رحمانه(۲)
معشوقې عاشق ځپله نازپرورد كا

كه په گنج د شاهي فخر شهريار كا — عاشقان يي د دلبر و په رخسار كا
خرقه پوشو په خرقه كي دى موندلى — هغه حظ(۳) چي په دنيا كي دنيادار كا
پتنگانو لره وركړ خداى په اور كي — هغه عيش چي بلبله په گلزار كا (٤)
نېك ساعت(۵) په بد بدل د هيچا مه شه — په وصال كي غم د هجر ورد وښار كا
نس(۶) دگور او د موريودي په معنى كي — خو په چاپي تورلحد په چا بازار كا
دبېري په دوبېدو چي خداى راضي شي — يگانگي د زړونو هلته كله كار كا (۷)
هغه مخ چي مادرزاد بشايسته نه وي — مشقت د مشاطې واړه مردار كا
يار د نازله خوبه پاڅي پسي گرځي — چي فلك دعاشقانو بخت بيدار كا (۸)
بې له تانه مدام سوزي دا يې حال دى — لكه شمع چي ښوك بله په مزار كا (۹)
دمستي د هوښيارۍ يون څرگند وي — په هرچا كي چي څه وي هغه رفتار كا (۱۰)
دبلبلو نغم زاغ كولى نه شي — هر سرود آواز په طور دخپل تار كا (۱۱)

۲۵ — ۳۵۲

رحمانه هسي بي وقوف سوداگر نه دى
چي د دين متاع بدله په دينار كا (۱۲)

---

(۱) په قلمي نسخو كي "ويړ لېو" راغلى دى.
(۲) دابيت د "خ" په لومړي نسخه كي نشته، د "خ" په دوهمه نسخه كي د "دويي" پرځاى "دوهي" او په مصوره نسخه كي "دودي" راغلى دى.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه كي "خوند" راغلى دى.
(٤) د "پ" لومړي نسخه او د "خ" لومړي نسخه: "هغه عيش چي بلبلي په گلزار كا"
(۵) په مصوره نسخه كي "نېك عمل" راغلى دى.
(۶) دابيت د "خ" په لومړي نسخه كي نشته، په قلمي نسخو كي د "نس" پرځاى "نفس" راغلى دى. په "ق، ك" چاپ كي د "بازار" پرځاى "گلزار" راغلى دى.
(۷) دا مسرى په چاپي ديوانونو كي داسي ده: "بيا ملاح د زړونو كله هلته كار كا" په مصوره نسخه كي داسي ده: "يگانگي د ملاحانو كله كار كا".
(۸) دابيت د "خ" په لومړي نسخه كي داسي راغلى دى: "يار زماله خوبه پاڅي پسي گرځي چي فلك دعاشقانو محنت بيدار كا".
(۹) دابيت د "خ" په لومړي نسخه كي نشته، لومړى مسرى يې په "پ" او "پ پ" چاپ كي داسي ده: "نيمې شپې يې يادتر سره پورې كيني". د "ق، ك" چاپ كي د "يې" پرځاى "مې" راغلى دى. په مصوره نسخه كي دا مسرى داسي ده: "نيمې شپې مې تر سرويږ دى پورې كيني"
(۱۰) دابيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو كي داسي دى: "دمستۍ د هوښيارۍ يون څرگند دى په هرچا كي چي څه دي هسي رفتار كا". "ق، ك" كي لومړى مسرى داسي ده: "دمستۍ د هوښيارۍ يون سره څرگند دى" او د "خ" په لومړي نسخه كي دابيت داسي دى: "دمستۍ د هوښيارۍ يون سره څرگند دى په هرچا كي چي څه يون هسي رفتار كا".
(۱۱) په "پ" چاپ كي د "تار" پرځاى "كار" راغلى دى.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه كي "دنيا" راغلى دى.

وروځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا — چې قضا شي ورد وشاره حکما څه کا(۱)

مور وپلار خونبك فرزند له خدایه غواړي — چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا(۲)

یار له یاره په لوی لاس کله بېلېږي(۳) — چې لاس نه ورسي یار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم وني خدای دي — چې خدای نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دی چا خپل کړی(٤) — په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

۲٦

۳۵۸

اې پتنګ ولې شه چې وسو(۵)

نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما اوښکې چې د اهسې شست وشو کا — دا محنت واړه زما د مخ په ولو کا (٦)

تل یې مخ وي تر خوبانو لوړې ولسی — عاشقي چې د چا اوښکې په شېبو کا

د عاشق د سینې چاك به ور څرګند شي — که څوك سر وخپل ګرېوان وته فرو کا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي — پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه والي چې غرق په وینو ناست وي — بلبل څه لره بې ځایه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې یاره ګرم خونه یم — جدایي سرې په ځان پورې پکو کا

۲۷

۳٦۵

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي

مګر خدای یې په باندې پېرزو کا

څو لیو ځله یې تاراج په جفا نه کا — یار له هیچا(۷) سره مهر وفا نه کا

که یې سر په بوسه ور کړم زه پوهېږم — چې قبول به د غه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللی مادرزاد وي — هغه هیڅېږي د نور و رضا نه کا

څو یې خپله مدعا حاصله نه شي — مهرویان په خوله د خضر سودا نه کا

که یې سل ځله دعاګوم په عمر — ګوش وهوش د دعاګوی په دعا نه کا

که آهونه آتشین پسې وکاږم — لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(۱) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلېږي" راغلي دي.

(٤) دا مسرۍ په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور وزاری نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور وپه زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".

(۵) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "غذ شه" او د "ق ک" چاپ کې "اوشو" راغلي دي.

(٦) په چاپي دیوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلي دي.

(۷) په چاپي دیوانونو کې "که یاره" راغلي دي.

۲۸ — ۳۷۲

که آرام غواړې مه ځه په عاشقۍ کې
دغه واړه نا روا کاروانه کا

ذره مې بې له خپل نګاره (۱) آرام نه کا — کامراني راشخه غواړې نا کام نه کا
بې نا کامه زیست محال دی په دنیا کې — د کوم آس په خوله کې دخل لګام نه کا (۲)
د آسمان مانۍ به هم په قرار نه وي — سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (۳)
ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو — زمانه رضا د هیچا مدام نه کا
بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه — ترکې ځکه هیچا ته سلام نه کا (٤)
کوه و دشت هم د خزان له غمه ربړ دي — ځکه زرګه و چمن ته خرام نه کا
چا چې سر دی په سجده و یار ته ایښی — دوباره له دې سجوده قیام نه کا (۵)
چې یې کله د دیار په لوري لوښتي (۶) — لکه بحر هسې درومي مقام نه کا
نشستن د عاشق نشته لکه شمع — خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا
چې محظوظ وي په تش بوی د مهرویانو — هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا
چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی — نوره مینه د شرابو په جام نه کا
په هغو د لعل لبو مې حرام دی — خو دا نور لذت په خپل سر حرام نه کا

۲۹ — ۳۸۵

هسې وخپل یار ته بې حجت دی (۷)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چا امید په عمارت د دې جهان کا — لکه کړ شه په اوبو هسې نښان کا
د اوبو په مخ د کړ ښې بقا نشته — په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (۸)
نادانانو هسې دین په دنیا بایلود — لکه ووړکې دُر بدل په پارچه نان کا
د دنیا د دین نسبت (۹) و بل ته نه شي — او د اوبو سره استوګه په خړ شان کا

---

(۱) په "پ" "چاپ" او "ق" چاپ کښې "یار" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کښې "نعام" راغلی دی.
(۳) له دې بیت نه وروسته بېتونه او ځیله دابیت د "پ" په لومړي نسخه کښې نشته.
(٤) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کښې نشته.
(۵) د "خ" د دوهمې نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(۶) د "خ" د دوهمې نسخه: "چې یې ذره وي تل د یار په لوري تللي". د "خ" په لومړي نسخه کښې د "لوښتي" پر ځای "ایښېي" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمې نسخه کښې "لاجواب دی" راغلی دی.
(۸) دابیت په مصوره نسخه کښې نشته.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کښې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی — کار د سترګو به څوک څرنګ په دهان کا
لکه چشم و ګوش په کار کې وبله بېل وي(۱) — هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا
په پیري کې د ځوانۍ خیال دی هسې — لکه څوک چې د باغ سیر په خزان کا
بې درګاه یې بل ځای د رحمان نشته
په سفر استوګه څو مسافران کا

۳۰ — ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا — مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
وار ه جور د دې دور(۲) مې قبول دی — که خدای مال د خپله یاره جدا نه کا
چې د ګلو پریشاني شوه ورځ ګنده — غونچې سر په زانو کېښو د خندا نه کا
وسیلاب ته د پند وکړې څه استاد(۳) وی — زره چې ژاړي سترګې څرنګ ژړا نه کا
دنیا کل په احمقانو ده ودانه — دانا ځکه والستګي د دنیا نه کا
چې بې زره دی په هوا پورې ترلی — د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بې هنر دی چې څوک دین په دنیا پلوري — هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا
که څوک والي هوښیار کوم دی وایه دا دی — چې بې خدایه نوره مینه په چا نه کا
ګدایي که ور پېښېږي دالي ځای دی — هر بادشاه چې دلجوئي د ګدا نه کا(۴)
چې بې دل یې په یوه نګاه رغېږي — څه انصاف دی چې دلبرې دوانه کا
هر چې زړه یې وي په یار باندې بایللی — نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا(۵)
چې تر غوږ یې وي وینا د آشنا شوې — هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا
و به نه رسي د یار تر بلند بامه — چې د زړه غولی روښن په ژړا(۶) نه کا
زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم
که اغیار مې خدای له میانه پیدا نه کا(۷)

۳۱ — ۴۰۷

که سړی د خپلې پوهې تقصیر نه کا — د خدای کړه به څوک په پوهه تغییر نه کا
خواه ناخواه به د تقدیر شوي(۸) ور پېښ شي — که څوک هیڅ یې نظر په تقدیر نه کا

---

(۱) "پ" چاپ او د پېښور لور چاپي دیوانو: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي دیوانو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانو کې "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت او ور پسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) په "ق، ک" چاپ کې "رنها" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مې تر دا میانه پیدا نه کا".
(۸) د پېښور په چاپي دیوانو کې "کښلی" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

د هغو چې بخت بېدار شو غم يې نشته — که هېڅېرې بېداري و شبګير نه کا
دا له خپلې کم فهمۍ مونږ څه وايو — چې فلاني سړی تلاش و تدبير نه کا (۱)
دلګيري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هېڅوک دلګير نه کا
معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کې — سترګې وغوره چې څوک هومره نظير نه کا
دا النفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هېڅوک په فانوس کې اسير نه کا
د دنيا سړي همه واره درماند دي — کوم پادشاه دی چې منت د وزير نه کا
کوم وادۀ کوم کوږدن ده په جهان کې — چې فلک يې وآخر ته په وير نه کا
په خوله هر يو سړی اسم د پير اخلي — باري څه په کار چې نغوته د پير نه کا
څه نسبې د قيامت نه دي لو څه دي — چې د پلار و پل په زويو تأثير نه کا
هسې چارې له ناصحو واقع کېږي — چې له شرمه يې هېڅ غل و کا سير نه کا
په مرده پسې تکبير و کاروان شي — هېڅ ګومان په ځان د هسې تکبير نه کا
په دنيا پسې د رحمت عمر زهيرېږي — ځان يو دم د خدای د پاره زهير نه کا
د عيال د پاره تېر تر سر و مال شي — دلجويي په يوه توک د فقير نه کا

۳۲ — ۴۲۳

ګرم دي چې ناري د هجران اوري
وآشنا وته کا ته په ځير ځير نه کا

تر حد تېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا سره آشنا زما (۲)
که مې هره وينا دُر يا مرغلر شي — لا د غوږ لايق نه ګڼي وينا زما (۳)
په نارو به ما بېدار کړ که اوده وي — باري وبنس راته اوده شو دلربا زما (۴)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويايم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (۵)
کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما (۶)

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بره شوه په يار پسې ژړا زما — نه ګروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "پ" په دوهمه نسخه کې نه يوازې دا بيت بلکه د دې رديف ټول بيتونه نه دي راغلي.
(۳) دا بيت د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي مرغلري — لايقت د غوږ و نه ګړي وينا زما". او د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي يا ګوهر شي — ستا د غوږ نه ده لايق وينا زما".
(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په نارو به ما پيدا که که خوب دی وری — ولی وبسبې راته اوده شه دلربا زما".
(۵) "پ" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله ګويايم — لاندې کړله خاموشي غوغا زما".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نکه — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما". په "پ" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دی — سمندر بويه په دې صحرا زما".

دا یار نه دی چې هجران له مانه بېل کړ   روح زما دی چې له تنه دی جدا زما (۱)

۳۳

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم (۲)
که قبول دي وي د خدای په دربار دعا زما

٤۳۰

سل ځله که وخوري نا حق ځان ځيگر زما   بېل به څوک له نه کا درد ستا او سر زما (۳)

صبر ستا په عشق کې د اخبره څوک اوزه ځوک   نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما (٤)

ستا له محبته جار واته وماته عار دي (۵)   ولې خاورې نه شي په دا لاړ بشر زما

واره معشوقې د عاشقانو خبر اخلي   بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما

هېڅ اند وه مې نشته بې د ستا له جدا ئیه   نور اندوه به څه وي تر دغه بتر زما

خوب د کور وکلي په نار و زما برهم شو   څه چل دی (٦) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان که واړه ما رحمان لره دلبر شي (۷)
چېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

٤۳۷

۳٤

هسې یادې همېشه مدام زما   چې اورا دې په هر صبح وشام زما

هر کلام چې بې د ستا له یاده وکړم   سل توبې دي په هغه کلام زما

زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنگه   نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما (۸)

ننگ و نام که ستا په مینه له ما درومي   زار شه ستا تر مینې ننگ و نام زما

چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ   هېر شو دلته واړه بل مقام زما (۹)

څو د عشق په خم خانه مې داخل نه کړ.   پخته نه شو دغه عقل خام زما (۱۰)

نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري   څو چې خاورې نه دی هر اندام زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " دا یاران چې دی هجران له ما بېل کړی   روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"ب" چاپ : " دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ   دغه روح له تنه شه جدا زما".
(۲) "ب" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غواړم   که قبول خدای ته وي دعا زما".
(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) په "ق" او "ق ک" چاپ کې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دی".
(٦) قلمي نسخې "څه چار ده".
(۷) چاپي دیوانونه : " کل واړه جهان که ما رحمان لره دلبر شي".
(۸) د "ب" نسخې : " بې له تا که زړه ارام کړم په سل رنگه   نه شي نه شي یاره په هېڅ رنگ ارام زما
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "که بې تا د زړه آرام کړم په سل رنگه   نه شي نه شي په هېڅ رنگ ارام زما
(۹) قلمي نسخې : "هېر شو دلې وته بل مقام زما".
(۱۰) چاپي دیوانونه : "څو د عشق په خم خانه لې داخل نه کړم   پخته نه دی دغه عقل خام زما".
(۱۱) د "ب" لومړی نسخه : " څو تر خاورو نه دی لاندې هر اندام زما". د "خ" لومړی نسخه : " څو چې لاندې شي تر خاورو هر اندام زما".
د "خ" دوهمه نسخه : " بیا به څوک درسوي پېغام زما". مصوره نسخه : " څو لاندې تر خاورو هر اندام زما".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل   ښوبه ګرځي په دا دور جام زما

۳۵

۴۴۶

زه نالح به دانا كام كوم تر كومه
وايه (۱) كله به حاصل كړي (۲) كام زما

چي هرچا ليدلى ندوي يار زما   خبر دى دا كه والي بد په كار زما (۳)
هرهغه چي وي دلبر زما ليدلى (٤)   نه به كا ان شاء الله انكار زما
سر زما دركاه د هغه يار عزيز وي   بي له دې لار نشته بله لار زما (۵)
ما بي عشقه بل څه ښخ زړه كړى نه دى   چي څه دى هم دا دى وار كار زما (۶)
خداى دي هيڅوك يو ځل بله ازار نه كا   اي دلبره مه اخله ته ازار زما (۷)
ياره ستا په جدايي او په درغم كي (۸)   سيند دا و بنكو دروي په رخسار زما
لوى دى كه هلاك دي وار ه ستا خبري كا نه دى   بل ګفتګوى نشته په ديار زما (۹)

۳۶

۴۵۴

زه نالح به لاف په عشق كي څه وهمه
خود به ځان خر ګند كا انتظار زما

سر زما سامان زما ار شه تر جانان زما   زار شه تر جانان زما سر زما سامان زما
زيان زما نقصان زما وار ه ديار هجر دى   وار ه ديار هجر دى زيان زما نقصان زما
ګل زما ريحان زما ستا رخسار و زلفي دي   ستا رخسار و زلفي دي ګل زما ريحان زما (۱۰)
مښك زما زعفران زما ستا د كوڅي خاوري دي   ستا د كوڅي خاوري دي مښك زما زعفران زما
فكر زما توان زما ستا په غم كي نه رسي   ستا په غم كي نه رسي فكر زما توان زما
آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه كا   هيڅ په تا اثر نه كا آه زما فغان زما (۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړى نسخه : "خدايه".
(۲) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ك" چاپ : "شي".
(۳) قلمي نسخه : "چي هرچا ليدلى ندوى يار زما   خبر دى دا كه والي بد په كار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا ليدلى نه دى په جهان كى يار زما   څه شوه كه بد والي په كاروبار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هرچا چي زما دلبر ليدلى دى". د "خ" دوهمه نسخه : "هرچا چي يي ليدلى مهر و دلبرى وى   نه به كه ان شاء الله انكار په كار زما".
(۵) چاپي ديوانونه : "سر زما دركا د هغه يار عزيز وي   بى له دې نه نشته بله لار زما".
(۶) قلمي نسخه : "ما بي عشقه هيڅ نه دى نور زړه كړي   هرچي دى همه غه دي وار ه كار زما".
د "خ" لومړى نسخه : "خود به ځان خر ګند كا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما به عاشقى كي نور څه نه زده كه باور كړى   هرچي دى دغه دى وار ه كار زما".
(۷) قلمي نسخه : "هيڅوك دى خداى يو له بله ازار نه كا   اى دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(۸) قلمي نسخه : "ياره ستا د جدايي په غمونو كى". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كى نشته".
(۹) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوى هلاك كړى همه وار ه ستا خبرى   ګفتګوى نشته بل په ديار زما".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "لوى وار ه كړى همه وار ه ستا خبرى   ګفتګو نشته بل څه په ديار زما".
مصوره نسخه : "لوى هلك وار ه ستا خبرى كه". د "خ" دوهمه نسخه : "لوى هلك همه وار ه ستا خبرى كه دلبره". او دا بيت د "خ" په لومړى نسخه كى نشته.
(۱۰) د پېښور "پ پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ريحان زما ستا د رخسار زلفي دى   ستا د رخسار زلفي دى ګل زما ريحان زما".
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه كى نشته.

داپیران شیخان زماستاپه غم کې نه رسي — ستاپه غم کې نه رسي داپیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زمابې تاهیڅ حال نه لري — بې تاهیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زمابوستان زمابې تامېوه نه نیسي — بې تامېوه نه نیسي باغ زمابوستان زما

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

۳۷ — ۴۶۴

ستاپه ښېر نه دي خوبان لېدلي ما — نه په غوږ وچېرې اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا — دلبران دي واړه ازمايلي ما (۴)

چې مې ستاوښکلی مخ نه دي کتلي — بل یو مخ نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو — نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چې مې کار دعاشقۍ په لاس کې واخیست — دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي — ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)

که جفاکوې که جور واړه ځای لري — دستا جور وجفا واړه دي منلي ما (۹)

زه رحمان بې یاره خوب وخندانه کړم

بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

۳۸ — ۴۷۲

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي — ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخې: "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی — رحمانه واړه خیر دی وصال هم هجران زما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "نور خوبان دستا په څېر نه دي لیدلي ما — نه لیدلي نه په غوږ واورېدلي ما".

(۴) قلمي نسخې: "دلبران درنا ماني دي ازمايلي ما".

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا ښکلی مخ وته کتلي دي — نور کاروند دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ پ" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي — بل یو مخ نه نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي — نور بیا نه دي وبل مخ ونه کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ردیف بیخي نه دی راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو دي — نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما".

(۷) قلمي نسخې: "چې مې کار دعاشقۍ په لاس اخیستی دی — نور کاروند دي له لاسه اچولي ما".

(۸) قلمي نسخې: "هم په دامې نور غمونه له زړه ووته — چې په زړه کې ستا غمونه دي کرلي ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخې: "زه رحمان بې یاره خوب وخندانه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړۍ نسخه:
زه رحمان بې یاره خوب وخندانه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا (۱) | بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هر څو دلبري او دلجويي کا | زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (۲)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي (۳) | بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (۴) | څه ياري د ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (۵) | زه له هغه تره تر بقا ګڼم فنا
هر سړی په يوې چارې خدای مشغول کړ | زه مشغول کړم خدای د ترکو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه | په خندا (۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسې حيران يم | پروا نه لرې که وور وې که برنا (۷)

بې د يار له ښه د بد نه دې خلا نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۳۹ — ۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا | صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تېغ هسې مخ روښان وي | چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا (۸)
په آسمان د آشنايي به يې مکان وي | چې زمين غوندې پامال شي د آشنا (۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي | په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې | چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را بانديې کال وي (۱۱) | چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيڅ قيل و قال مې په کار نه وي | چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زرغونه کاندې دانه زما د عيش (۱۲) | چې په زړه مې زرغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه: "چې واده يې وي په ډول او په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که يې هر څو دلبري او دلجويي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ: "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په نورو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پرځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسرې داسې راغلې ده: "پروا نه لري واړه دي که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دي: "پروا نه لري که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه: "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه: "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم يوه ګړۍ وراځ را باندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه: "عشق".

نه بل څوك زما طبيب بې آشنا شته دي(۱) نه بل څوك به په مثال شي د آشنا

۴۰ ۴۹۱

د رحمان نظر په هيڅ با ندې نه وي
چې نظر يې په جمال شي د آشنا

۴۱ ۵۰۰

کړ ما بنام ترستوني بنکته کړې حلوا سبا خواست کوې له خدايه د سنوروا
په هيڅ حال کې دې قرار و صبر نه شي لبوني کړې د بر حرص د پرې هوا
تمامي عمر تر يار تر عزيز پورې لوې گڼهې(۲) مختورن کړې هم رسوا
چې په خپله رسوائي دې پروانه شي نور به څه کړې په جهان د چا پروا
چې د نفس د پاره لاس وخدائے ته نيسې(۳) داز حمت له خدايه غواړې که دوا
نفس بې شماره عالم پر پوست وکوهي ته خداى دې نه کا نا بينا د چا پيشوا(۴)
په روا په ناروا کله پوهيږي و چارپاى ته څه روا څه ناروا
چارپايان که غوږ وسترگي لري څه شو په معنى کې نابينا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم
چې له دينه له مذهبه وي سيوا

دل و دين مې هغې ترکې کړه ها(۶) لا يې نه حسابوي د ځان بها
د بنايست صفت يې څوکوم حيران يم په هيڅ رنگ يې مونږه نه شى انتها
د صورت له عيبه هسې پاکيزه دى لکه ذات د و بينته نشته دى پڅها(۷)
که يې مخ په زلفو پټ وي باك يې نشته تل په گنج باندې پرانه وي اژدها
لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې چې په سرکاندې اوږدې دسوها(۸)
نه پوهيږم چې په کوم لاره درومم چپ و راست مې رقيبان دي هزارها
خداى دې هسې تنها نه کا څوك په غم کې لکه زه يم ستا په غم کې يک تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړي او دوهم او مصوره نسخه : "نه بل څوك زما طبيب نه مى اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق.ك" چاپ : "نه بل څوك زما طبيب او اشنا شته دى".
(۲) چاپي ديوانونه : "يوې گڼهې"
(۳) " " : "د جانه نيسې"
(۴) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".
(۶) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترك کړ فدا"
(۷) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" " " کې نشته.
(۹) د "خ" لومړى نسخه : "خداى هسې رنگ تنها په غم څوك نه کا لکه زه د يار په غم کې يم تنها".

٤٢ ٥٠٨

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مين يې په خپل يار باندې رښتيا ... اواره کړه ا ول دين ، پسې دنيا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه ... دغه قوم دی بې وفا او کبريا
دخوبانو طايفه ده هسې شوخه ... چې غوږ نه باسي دچا په واويلا (۲)
ده په ناز او د په کبر له سببه ... عمل نه کا په ګفتار د اوليا
ملک و دين په نيم نګاه د سرې يوسي ... نه يې وېره له چا لېږي نه حيا
بل په هسې سرګردان په جهان نه وي ... يا عاشق دی يا آسمان دی يا آسيا
ته چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې ... عاشقي دا هسې چېرې وي وېريا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که يار غواړې ... خدای دې نقد دچا نه کاندې نسيا (٤)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه ... چې دې غوځ کا د زړه خيرې دريا
چې يې کسب عاشقي شي د دلبرو (٥) ... نظر نه کاندې په کسب د کيميا

٤٣ ٥١٩

يو ګفتار و ولره بس کاندې رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بيا بيا

عاشقي مې يې په زړه وکړ ګډه بيا (٦) ... بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بيا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي ... ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بيا
مالا نو مرد آشنايي اخستې نه ؤ ... جدايي يې رانه جمع کړ لښکر بيا (۸)
پس له مرګه به يې بيا ترتا قربان کړم (۹) ... که صورت مې خدای پيدا کړ په محشر بيا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو ... چې مې وليده په ستر ګو ستا بشر بيا

---

(۱) د "خ" دري وارو نسخو : " زه رحمان اعوذ بالله منها ".
(۲) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د خوبانو طايفې دی هسې شوخې چې غوږ نه باسي دچاپه واويلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "داويلا" پر ځای "انګولا" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "عاشقي دا هسې چېرې ده وېريا".
(٤) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده : "خدای دې نقد دچا و نه کا ندی نسيا".
(۵) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "چې يې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "عاشقي مې يې په زړه وکړه اثر بيا". د "پ" په "چاپ کړې" لومړۍ نسخې داسې راغلې ده : "عاشقي مې په زړه او کړ لوګډه بيا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده : "جدايي دې رانه جمع کړ لښکر بيا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "بېلتانه يې رانه جمع کړ لښکر بيا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان یې مخ پټ کړي په سحاب و (۱) — خدای وماوته خرګند کړ هغه نمر بیا
چې رقیب راته ترلي په ځنځیر و — خپل حبیب راباندې پرانت هغه ور بیا (۲)
په یوه نظر یې زړه راڅخه یو وړ — خدای دې خیر کا چې لا وکا بل نظر بیا (۳)

۴۴ — ۵۲۸

په وصال یې منت بار او وسه
په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بیا

هغو بیا موند سعادت په دا دنیا — چې یې وکړ قناعت په دا دنیا (۴)
نه ملکونه د سلیمان په هزار کاله — نه یوه ګړۍ طاعت په دا دنیا
یو نفس د خدای په یاد واولی تر دی — نه د درست جهان دولت په دا دنیا
په دنیا کې لوټ هغو عالمو وکړ (۵) — چې یې وکړ عبادت په دا دنیا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی — ګڼه نشته بل نعمت په دا دنیا
که محنت که مشقت دی خو د دین دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنیا
بې له خدایه هر چې دي هم فاني دي (۶) — که لذت دی که زینت په دا دنیا
که بادشاه دی آخر خاوره دي ورومي — څه عزت دی څه قربت په دا دنیا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي (۷) — هر چې غواړي فراغت په دا دنیا
نه چې څو وخته فرصت په دنیا غواړي (۸) — چا موندلی دی فرصت په دا دنیا
عمارت په سر د ریګ روان کاندي (۹) — هر چې کاندي عمارت په دا دنیا
د مستانو تر لغزش څه کم نه دی — د سړي استقامت په دا دنیا
هر ژوندی چې د مړده په قبر ور شي — بس دی هومره نصیحت په دا دنیا (۱۰)
په روانو اوبو ور شه عمر ګوره — دېر دی هومره اشارت په دا دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "خپل مین راباندې پرانت هغه در بیا".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کې یې وروستی مصرع داسې راغلې ده: "خدای دې خیر کا چې لا بل وکړي نظر بیا". او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "تر دې وګوره که لا وکا نظر بیا".
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې "په دنیا کې لوټ هغو زلمیو وکړ".
(۶) دا مصرع د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې او هم د "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې له خدایه هر چې دي واړه فاني دي".
(۷) دا مصرع په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له هغه به زیات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مصرع په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نه چې چند ګاه فرصت په دنیا غواړي".
(۹) دا مصرع په "پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کې "عمارت په سر د ریګ به روان کاندي" راغلې ده.
(۱۰) قلمي نسخو کې "بسکه ..." راغلي دي.

دا یا خه یا خه سرایونه محلونه — خو به وران شي عاقبت په دا دنیا
وربې سترګې د آسمان خه هسې نه دي[1] — چې څوك پرې پرې دي سلامت په دا دنیا
هر چې راشي هم واره ځنې درومي — مسافر دي هر صورت په دا دنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی — چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوی وخصلت به سبا پاڅي[2] — خدای څوك مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه — هر چې کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په دا کې لیده نه شي — زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قیامت به بنه توښه ځبله نه شي — مال بدلی دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنیا
نیك عمل حضور جنت دی طاعت بویه[3] — چې حاصل کا څوك جنت په دا دنیا
نیك کردار هم نیك عمل هم نیك خویونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنیا[4]
ضدیت د سړي عمر په عذاب کا — په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښی وهر چا ته — هم دغه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یو وړنه شي (۵) — مګر مهر محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واړه دلې د ه (۶) — که څوك کا نه یې تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي چار و تلي — هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیك له نیکو سره بویه بد له بدو — که څوك غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه له ورکړی — چې یې وراندې کړ سکونت په دا دنیا
که تمام دنیا واړه سره یو شي — نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که څوك (۷) مرد دی خو هغه دی په دنیا کې — هر چې نه لري حاجت په دا دنیا

---

(۱) د "پ" نسخه او د "ق" لومړی نسخه: "وربې سترګې د آسمان خه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: "هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخو کې "طالع" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "پ" په نسخو کې نه دی راغلی، د "ق" په دوهمه قلمي نسخه کې "نیك کردار له نیك عملو سره بویه" راغلی دی.
(۵) "ب" په "چاپ" "بل ارمان به له جهانه یوړه نه شي."
(۶) "پ" "چاپ" "د هغې جهان سودا واړه دلې شي."
(۷) په قلمي نسخو کې "که څه" راغلی دی.

چې رغبت يې د جمله بلاؤ سر دی — څوک به څه کا ذلي رغبت په دا دنيا (۱)

٥٦٥ — ٤٥

په زلح باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنيا

هوښيار مه ګڼه هوښيار د دې دنيا — بې وقوف دی وقوف له د دې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرام (۲) — چې پرې کېني ګرد غبار د دې دنيا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنيا کا (۳) — هر کلام او هر ګفتار د دې دنيا
د طفلانو په شېر واړه خاکبازي کا — هر چې کاندي کاروبار د دې دنيا
واړه ړکي خولي د پيو هلکان دي — کار ديده او پخته کار د دې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي — چې مخمور وي په خمار د دې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي — لکه مست وي خم خوار د دې دنيا
هر بيمار لره دارو په جهان شته دي — دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې — مګر سوی په شرار د دې دنيا
هر چې اچوي واوره واړه سوځي — موړ به نه شي طلبګار د دې دنيا
ګرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي — هېڅوک مه شه ګرفتار د دې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تورتم کې — چې اسير وي په کفار (٤) د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی — چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه و بت وته سجده څه و دنيا ته — بت پرست دی پرستار د دې دنيا
تن يې پاتو شي يې سره، سر يې لا رشي — سردار کله دی سردار د دې دنيا (٥)
زوی او لونه يتيمان کا ځنې دړومي (٦) — بې وفا دي مور او پلار د دې دنيا
همېشه به يې يو پېڅه د غم په سر وي — چې په سر يې وي دستار د دې دنيا (٧)
واړه غم دی کړي يې پېڅې کړي يې (٨) پلورې — نور څه نشته په بازار د دې دنيا

---

(۱) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته.
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرام ده". راغلی دی.
(۳) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پ" چاپ کې "پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنيا کاندي" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "ګفتار" راغلی دی.
(٥) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) په "پ پ" چاپ کې: "زامن لونه يتيمان که ځنې دړومي".
(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(٨) د "پ" په نسخه کې "ياڼي" راغلی دی.

همګي واړه نهګان دي تهګي کاندي   فروشنده او خريدار دي دنيا (١)

په دنيا به مينه نه کاندي هيڅېري   چې خبر وي په اضرار (٢) د دې دنيا

چې نظر د چا په دين او په ايمان وي   هغه نه کا انتظار د دې دنيا (٣)

چې ويرېږي له کوهي او له ګرنګه (٤)   هغه نه دي ومي په لار د دې دنيا

آشنايان يې هم واړه مکاران دي   خدو يساده په مکار د دې دنيا

لوی، هلاک يې، هم واړه اغياران دي   يار دی چېرې په ديار د دې دنيا

چې پيدا شي همګي واړه فنا شي   راشه وګوره ناتار د دې دنيا

هر سړي له چې ورشي ځني درومي   مال به لې دي رفتار د دې دنيا

په يوه ګړۍ بهار وي بيا خزان شي   بقا نه لري بهار د دې دنيا

که هزار هزار پښتي ورته کېږدې (٥)   بې بنياده دی ديوار د دې دنيا

که د اوسپنو حصار ترځان چاپېر کړې   سنبسه وګڼه حصار د دې دنيا (٦)

لکه سيوري د آفتاب په مخ کې ګرځي   نشته هيڅېر ته قرار د دې دنيا

هېڅ ګومان د بهترۍ ورباندې مه کړه (٧)   بهتري ده واړه په وار د دې دنيا

بې مقراضه غوڅوي د سړي عمر   هم داليل او هم نهار د دې دنيا

پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي   پاڼداز او په مقدار د دې دنيا

عاقبت خو به يو موټی شي د خاورو   ګلعذار او ګل رخسار د دې دنيا

برابر به له ګدا سره په پا شي   شهزاده او شهريار د دې دنيا (٨)

پاس به داغ وي د لئيم په سينه باندې   هر درم او هر دينار د دې دنيا (٩)

د قانع تر قناعت صدقه شه   هم دنيا او هم دينار د دې دنيا (١٠)

پس له مرګه به هم واړه مظلوم وي   ظالمان او ستمګار د دې دنيا

تر قيامت به دغه شل او دغه لس وي (١١)   پوره نه کړه هيڅ چا شمار د دې دنيا

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه يې نهګان دي تهګي کاندي".

(٢) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلی دی.

(٣) د "پ" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار د دې دنيا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هيڅ کار د دې دنيا".

(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې يې ويره شي له کوهه له ګرنګه".

(٥) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتي ورته کېږدې".

(٦) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګڼه حصار د دې دنيا"، د "پ پ" چاپ کې: "سنبسه وګڼه ديوار د دې دنيا".

(٧) قلمي نسخه: "هيڅ ګومان د بهترۍ پرې مه کړه".

(٨) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار د دې دنيا". (٩) دا بيت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.

(١٠) دا بيت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(١١) دا مسره په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "ترقيامته دغه لس او دغه شل دی".

چې ايام پرې د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنيا
په تخته باندې بيرون شي له حجابه — شرمناك او شرمسار ددې دنيا (۱)
تو هر چا به پيغمبر ځخه وه ډيره — که څه قرب وي يا وقار ددې دنيا

۴۶ — ۶۰۸

يو فساد به لې بيان په رلح نه شي (۲)
فساد ونه دي بسيار ددې دنيا

(۳)
هسې مست يم ستا د شونډو په شراب — چې به نه وي بل داهسې مست خراب
لاس دستا په مينه اچوم وګل ته — لکه بوټې ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفيدي دستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی دخوناب (۴)
څه اثر به زما او ښکې په تا کاندي — لا تازه شي او رپا او ښکو د کباب
عاشقان دې سترګې روڼې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سيلاب (۵)
ما چې خال دستا د رخ په ميان وليد — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)
ښا پېرې چې لېاره نه شي سبب دا دی — مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " شرمناك وشرمدار ددې دنيا ".
(۲) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې : " يو فساد به لې بيان تر رحمان نه شي ".
(۳) دا مسرۍ په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده : " هسې مست يم د شونډو وپه شراب "
(۴) دا بيت په "ب" چاپ کې داسې راغلې دی : " دا سرخي او سفيدي ده ستا په مخ کې — که زما په مخ باران دی د سحاب ".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفيدي چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سيلاب ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفيدي خو ستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب ".
د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " دا سرخي او سفيدي چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی د خوناب "
(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " دا خواب نه دی منزلګاه دی د سيلاب ".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب ".
د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب ".
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب ".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي — ځکه زیست په توره شپه کاندې مهتاب

حجاب واخله مخ کړه تور د هغو خلقو — چې تحسین کا ستا په دوږد آفتاب

هسې نه چې زه دلبر وایم وتا ته — خدای دې تا لره درکړی دا خطاب

ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دې — د مصحف په صحیفو باندې اعراب

ستا د حسن حساب هیڅ په رحمان نه شي — هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

۴۷ — ۶۲۱

یو کتاب په سربن کې چاونه کړ (۱)

بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب

چې بې ولید د ستا حسن بې حساب — لدې قصه تا و پیدا شوله آفتاب (۲)

ستا له غم مې ستر غلي سرې سرې ناغې شوې — یا خیبې د سیاه پوش سره طناب (۳)

په آرزو دې د نرگس ستر گې خلور شوې — غوټچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (۴)

کـه دې زلفې په مخ پېچ و تاب شوې بنایي (۵) — و سینت خه طاقت لري دا ورله تاب

زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نور نایابه شوه نایاب

ستر غلي مې د فراق په ژړا سره شوې — د سبزې اثري پاخېده له آب (۶)

مه خورشید چې دې بنایست پورې شرمېږي — ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)

زه دې پېژنم په اصل کې خاکي سړی — ځان به خوځنې په گوتې له تراب (۸)

خودې خیال د آشنا کړې په لیمه کې — خبر زده کړه ته دا وېښکوله سیلاب (۹)

۴۸ — ۶۳۱

د رحمان بخت به هالـه له خوبه وېښ شي

کـه ته ستر گې ورته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب". او ددې بیت لومړی مسری د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "یو کتاب په سربند لې چاونه کړ".

(۲) ددې بیت ردیف په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی او دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید د ستا حسن بې حساب لدې قصه تاو پیدا شو د آفتاب".

(۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې ستر غلي سرې سرې ناغې شوې یا خیبې دی سیه پوش سره طناب" خو په نورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.

(۴) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارزو مې د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرگس دوې ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو وې د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرگس ستر گې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".

(۵) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلی: "که دې زلفې په مخ پېچ، پېچ دی بنایي".

(۶) دا مسری د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "ستر غلي مې د فراق په ژړا سپین شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپین" او "سره" پر ځای "شنه" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوارو قلمي نسخو د "پ" په دوارو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) ددې بیت دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوځنې په گوتو له تراب". مگر په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بیت یرته له "پ پ" چاپ نخه په نورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسری د "خ" د دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کـه ستر گې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب ... بیا مې وپلوري د سترګو په قصاب[۱]
هسې آب یې دی د دوو سترګو په تېغ کې ... چې یې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زین کاندي له نازه ... داهلال یې په ځای راوشي د رکاب[۲]
په درګاه یې د ړوبږه کاندي د حسن ... کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب[۳]
چې راياد یې سرې شونډې سور پېزوان کړم[۴] ... تر چشمانو مې بهېږي سره شهاب
چې د مخ و آب وتاب ته یې نظر کړم ... راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب[۵]
چې نسیم یې د زلفینو راپیدا شي ... درست مې ډوب کاندي په مشکو په ګلاب
چې د سپي آواز یې واورم هسې خوښ شم ... لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې ګوندې مخ یې ووینم په خوب کې ... باري چېرې شي یې یاره د چا خواب[۶]

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي[۷]

۴۹

د خوشحال خټك تمام غزل دی انتخاب

۶۴۱

هر مطرب چې غوړی تاو کا د رباب ... په داتاو کې زما زړه کاندي خراب[۸]
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم ... دېوانه شم ګرېوان څيرې مست خراب
هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا ... چې هېڅوك یې نه طاقت لري نه تاب
بویې سازبل یې آواز دی د لبستیو ... دریم شعر یې آغاز کا انتخاب
خلورم یې یو ساقي د ځنګه ناست وي[۹] ... چې مخ یې نه آفتاب وي نه مهتاب
دا څلور واړه فتنې په څلور کنجه ... او پنځم یې صراحي د میو ناب
شپږم وخت د نوبهار او وم ځواني دې ... اتم شغل د کتاب هم رباب[۱۰]
چې دا هوم آفتونه سره تمول شي ... تر و څوك ځرنګ ځني کاندي اجتناب

---

(۱) د دې غزل نهم بیته په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې د "وپلوري" پر ځای "وسپاري" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې: "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه: "دهلال پر ځای یې ونښلي رکاب".

(۳) "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ: "کنه ولې په لاس نیولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه: "کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".

(٤) چاپي دیوانونه: "چې په یاد کې مې سرې شونډې سپین رخسار دی".

(۵) "ق" او "ق، ك" چاپ: "رانه هېر شي د ګلونو آب وتاب".

(۶) چاپي دیوانونه: "ماوې مخ یې ګوندې ووینم په خوب کې باړې چېرې شي بې یاره خورد وخواب".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غزل کې یو دوه بیته انتخاب دي".

(۸) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.

(۹) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "څلورم یې یو ساقي تر څنګه کښېني"

(۱۰) قلمي نسخې: "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ او وم شغل د بیاض و د کتاب"

چي دا هسې دلبران پرې اثر نه کا — یا به دېو وي یا دېوال وي یا دواب
راخرګند به شي پرهېز د پرهېزګارو — که قادر شي په شاهد او په شراب [1]

۵۰

زه رحمان له ریا زهده[2] پناه غواړم ٦٥٢
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب

ورقونه لټوم د هر مکتوب — پکې غواړم خال و خط د خپل مطلوب [3]
یا تنور دی یا دکان د آهنګرو — چي په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي وا ورته — خدای ښکلی مدکړه په جذبه د عشق مجذوب [4]
زه چي غم د هر و یا نو را په زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه راڅخه د وب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته — دا مشکل مشقتونه د ایوب [5]
په ژړا ژړا تر هسې حده راغی — چي ځان ړوند کړ په یوسف پسې یعقوب
عشق د ے دا چي معشوقه شوه و عاشق ته — نه رخسار د هر و یا نو په اسلوب [6]
هغه څه پو ښتی له هجره له وصاله — چي په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چي نظر یې له صورته په معنو کړ[7]
و رحمان ونه یکسان شو زشت و خوب ٦٦١

چي نظر کړم په قسمت او په نصیب — راته هیڅ شي خپل تالاش و خپل ترتیب [8]
مګر خود په خپله خدای دچا طبیب شي — ګنه نشته په جهان کې بل طبیب
راخرګند دی په سود او زیان د رقیبانو — که خدای نه کاندي خپل یار دچا رقیب [9]
چي خپل یار دچا رقیب شي دلیل دا دی — لکه څوک چي په وطن کې شي غریب [10]
چي غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنګ یې وي ترمیانه که جریب
ما په عشق کې هیڅ حاصل نه کړه بې غمه — هر چي والي واره[11] ښه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي څوک په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"

(۳) دا مسره په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "پکې غواړم خال و خط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غواړم خط و خال د هر مطلوب".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خندا اخندا ځان اچوم وا ورته خدای ښکلی مدکړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پر ځای "میزوب" راغلی دی. په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خندا اخندا ځان اچوي بل او ورته خدای چي څوک کړي په جذبه د عشق مجذوب".

(٥) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ایوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ایوب" پر ځای "وعیوب" راغلی دی.

(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بیت په لومړۍ مسره کې د "شو" پر ځای، په "پ" چاپ کې "شته" په "پ ب" چاپ کې "شوه" د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "ب" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلی دی.

(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چي نظر یې له صورته په معنو کړ ور رحمان ونه یکسان شي زشت و خوب".

(٨) د دې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (٩) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راخرګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار دچا رقیب". په "پ ب" چاپ کې: "راخرګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کا ندي خپل یار دچا طبیب". د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راخرګند دی پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کا ندي خپل یار دچا رقیب".

(١٠) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چي خپل یار دچا طبیب شي مثال دا دی لکه څوک چي په وطن کې شي غریب". ګرد "خ" لومړۍ نسخه کې یې د دوهمه مسره داسې راغلې ده: "لکه څوک چي خپل وطن کې شي غریب".

(١١) په "پ ب" چاپ کې د "واره" پر ځای "هغه" راغلی دی او د دوهمه مسره یې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چي والي واره به دوالي ادیب".

٥٢ — دښمن هم د سړي کله کله دوست شي
دوستي نه کا له رحمان سره حبيب — ٦٦٨

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غايب
دا به څرنګ شي دلبره — چې زه مست يم ته تايب
که له جوره دې فرياد کړم — دا هم نه دی مناسب
که خدای مې نه رسي — زه مغلوب يم ته غالب
څه سيالي برابري ده — د مطلوب او د طالب(1)
دا ستا مهر و محبت کړو — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی — چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده ډېره سخته — د ارواح او د قالب
چې مجنون په ځنکندن شو(2) — زه يې پرېښودم نايب
وصيت يې راته وکړو — په څو رنګه(3) عجايب

٥٣ — چې روزي دې شه رحمان ته
زما واړه مراتب — ٦٧٩

که مې وشي له دلبره ملاقات — بيا به نه غم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې دې استوګنه خدای نصيب کا — په دا دَرګې که حيات وي که ممات

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق، ک" چاپ : "په سل رنګه"
(٤) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "يا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لری که زه ویار وته سجده کړم (۱) هغه یار زما قبله دی دحاجات (۲)

دخپل یار نر لعلولبو به یې زار کړم که شکرې وي که قند وي که نبات

دا زما د یار جلوه ده چې لیده شي لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)

ترمالا په دلبرانو دېر مین دی چې خبرې کا د کشف او کرامات

دریاله زاهده زما توبه ده چې یې کاندي څوك په رسم او په عادات

په ورځ پند او نصیحت والي ویل ته په شپه ناست وي د مغان په خرابات

دین یې دام وي ددنیا په لاره کې ایښی پرې راګیر وي وحشیان د مخلوقات (٤)

دهغو په لوریې سترګې وي ختلې چې په لاس یې سرسایه وي یا زکات

زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (۵) هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥۴

٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت چې په عشق کې یك انداز وي یك جهت

نه یې هیڅبرې تغیر نه یې تبدیل وي که تمام جهان پرې والي ملامت

که څوك سل نصیحتونه ورته کاندي غوږ یې نه وي دهیچا په نصیحت

چې په یار پسې ترځان ترجهان تېر شي څوك کولی شي د اهسې مشقت

که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (٦) تمام عمر ورسره کار یې یوساعت

که یو دم شي هغه یار ورځخه لرې هغه دم شي ورته عمر د قیامت

که دوزخ لره دیار په مینه درومي دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت

د عشق لار د توکل په پښو غوڅېږي نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)

په تدبیر او په تلاش کله مونده شي چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.

دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".

دا مسری په "ب" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".

دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ایښی دام وی ددنیا په لار کې ییسی پرې راګیر وي دحشیان او مخلوقات".

دا بیت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې عالمه پناه غواړم هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم وخدای ته هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

دا مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر مې یار په عبر کې ناست وي".

... "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:

... هم ورته کوڅه کا د جنت".

... لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

د عاشق خاطر له غیره پاکیزه دی — د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

خدای چې زړه د مطلوب کاڼی کړ رحمانه[1] — کاڼي پرېوت د طالب په عمارت

٥٥ — ٦٩٩

وصال شپه مې بار له په بېلتون شوه الغیاث — د قیامت خوارۍ راپېښه په ژوندون شوه الغیاث

ما لا طمع د وصال د نعمتونو ترې کوله — ناګهان کاسه[2] نسکوره د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چې مې په لاس وه زه پرې نه وم پوهېدلی[3] — اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایۍ شو را په غاړه — هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث[4]

په حکمت په عقل پېښې د عشق اخستې څوک نه شي[5] — په دا کار کې ما ملا تنه د افلاطون شوه الغیاث

ما رحمان دیار وصال په اسانۍ موندلی نه دی[6] — زرد رویي مې سرخ رویي په جګرخون شوه الغیاث

٥٦ — ٧٠٥

یار یاري راسره نه کړه الغیاث — نه یې ترس شي نه یې کړکه الغیاث

سر و مال واړه زما و د لا رام ته — نه ارزېږي په کنجکه الغیاث

په حملو حملو مې زړه وړي نه پوهېږم[7] — افریدی ده که ختکه الغیاث

بېلتانه یې پېښور راته تنور کړ و — له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(١) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاڼي بوټي پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاڼي پروت وی د طالب په عمارت".

(٢) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلی ده.

(٣) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هېڅ نه پوهېدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٥) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "ما رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کې د "اسانۍ" پر ځای "اشنايي" راغلې ده.

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "په حملو حملو يې زړه راڅخه یووړ".

خو چي راکاږي چوګان په مخ د زلفو | ګوی زما د اخراب زړه کړه الغیاث
هیڅ سبب مې لیدہ نه شي جفا کاندي | نه پوهیږم چي په څه کړه الغیاث
په اخلاص و په راستی ورته ولاړیم | یار جفا هومره په څه کړه الغیاث (۱)
سل خبري کړ له صدقه ورته وکړم | یار یوه راسره نه کړه الغیاث
چي مې وینې له رقیب سره خاندي | په ژړا مې لیمه سره کړه الغیاث

۵۷
زه رحمان مدام دیار په رضا د روم
یار په خپله رضا تله کړه (۲) الغیاث
۷۱۵

چي ولې مې له تا دی دا حدیث | سرنامه د هر انشاء (۳) دی دا حدیث
چي آغاز مې کړ په مدحه د خوبانو (٤) | څکه ګنج بې بها دی دا حدیث
په ثنا د دل پسند و دلرباؤ (۵) | دل پسند او دلربا دی دا حدیث
لکه باد د صبحدم چي غوټه واکا | هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث
چي اوصاف مې د سرو شونډو وکړي راوړه | خوږ تر قند و تر حلوا دی دا حدیث
نه پوهیږم چي او به دي د حیاتو | که نفس د مسیحا دی دا حدیث
د غونډ ژبو شاعرانو خولې نه دی | څکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث
ستا د مخ ته که څوک شمس و قمر وایي | دروغ نه دی په رښتیا دی دا حدیث

۵۸
که څوک وایي چي چا کړی دا حدیث دی
رحمان وایي چي زما دی دا حدیث
۷۲٤

چي برهم کا عاشقي د چا مزاج | حکیمان یې درمانده شي په علاج
په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو (٦) | داوبو په ځای خوناب کاندي اخراج

---

(۱) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: " یار وفا راسره نه کا الغیاث "
(۲) د "خ" لومړي نسخه کې د " تله کړه " پر ځای " نه کړه " راغلي دي.
(۳) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: " سرنامه د هر اشنا دی دا حدیث ".
(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: " چې آغازه یې کړه مدح د خوبانو ".
(۵) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: " په ثنا د دل پسند و دلبرانو ".
(٦) دا مسرۍ د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: " په اشنا پسې تل له دواړو سترګو ".

دواړه لاس یې وي له دواړو کونو وللي — ډوب وي تل د عاشقۍ په لوی امواج (۱)

په هغو کې چې څه بوی د عاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهیم ادهم څه هسې نادان نه ؤ — چې نظر یې یا په تخت ؤ یا په تاج (۲)

مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه ؤ — چې په نورو یې موقوف وي احتیاج (۳)

لیونتوب له لیونیو تللونی نه دی — کړي یې راج په خونه وړشي که تاراج

کړي یې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رحمان وته معراج

۵۹ — ۷۳۲

په طلب د یار ویانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح

ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاري په تبسم کې (٤)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح

چې مې ولید د ستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آیینې په خبر روښان دی زما روح (۵)

ستا د مخ د آیینې له برکته زما جانه
همیشه لکه توتي هسې ګویان دی زما روح

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "ډوب وي تل د عاشقۍ په امواج".

(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "ابراهیم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر یې یا په تخت وي یا په تاج".

(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : "مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې په نورو یې موقوف دی احتیاج".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی "مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې له نورو یې موقوف وي احتیاج".

(٤) چاپي دیوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی". د "خ" لومړۍ نسخه : "ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې".
مصوره نسخه : "ستا د حسن و آفتاب ته ځان سپاره په شبنم کې".

(۵) چاپي دیوانونه : "چې مې ستا د جمال عکس دی لیدلی په خپل ځان کې هم په داد آیینې په څېر حیران دی زما روح".
د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسری داسې ده : "چې یې ولید د ستا د جمال عکس په ځان کې".

لکه رنګ د میو نابو چې لیده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان (۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٦٠ — ٧٤٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح — ستا هجران دی رانولی (۴) زما روح
ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهي شو (۵) — له صورته دی وتلی زما روح
چې هرګز ملک الموت پرې نه پوهېږي — هسې شان دی تا وکښلی زما روح
ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورک کړ — چې هیچا نه دی لیدلی (۶) زما روح
که وي هم به ناڅخه وي که یې خدای کا — نه دی بلې خواته تللی زما روح
بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو — ستا په لور دی الوتلی زما روح
چې یې خاوري کما صورت د ستا په در کې — سر تر عرشه دی وکښلی زما روح
ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی — نور چا نه دی پېژندلی زما روح (۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم (۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٦١ — ٧٤٩

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګریان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پېږدلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود رهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې ویني رهي شوي".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې رهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې رهي شو".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

ا سحر سبا لېدلی ؤ دچا مخ
چې مې د رسته ورځ ونه لېده داستا مخ

داخو مخ زما وتا وته خدائے هیڅ کړ
ګنه هر یوآشنا ګوري د آشنا مخ

د پر مخونه دجفادې راشر ګند کمال
لا به کله راشر ګند کړې د وفا مخ

خود مرګ په تما چه اوښتی نه دی
اوښتونی له تاندی دا زما مخ[(1)]

زه په تا پسې راغلی په داغ یم
که ته نه وی ما به څه کول په دا مخ

ما به څه لره په تا پسې ژړا کړه
که مونده شوی بل دستا په څېر زیبا مخ

د رقیب طمع مې نه وه ستا په دړ کې
رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (٢)

زه به څرنګ د رقیب و مخ ته ګورم
کله اهل سنت ګوري د ترسا مخ

د چکنا چکنی ببلتون په نیمه شپه وئے
ستا زما په حال غماز شود سبا مخ[(3)]

٦٢

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا ګوري
خدای بې تا راشر ګند مه کړه د دنیا مخ (٤)

٧٥٩

کله شو لا کله خریدار یم ستا د مخ
تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ (٥)

بې دستا له مخه نور مې هیڅ په مخ کې نشته
هسې رنګ نتلی په ناتار[(6)] یم ستا د مخ

هیڅ په ستر ګو نه یم داخپل صورت چې کوم دی
ړوب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ (٧)

درد و آه و کاږم بهانه د تماکو[(8)] یم
سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ

نور وګړي واړه هلي د دنیا کار کا
زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(١) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او د دوهم نسخه : " اوښتونی له تا مد ګنه زما مخ ".
(٢) "ق، ک" چاپ : " په جنت کی خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کی : " په جنت کې دې را وښود د بلا مخ ".
(٣) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.
(٤) چاپي دیوانونه : "خدای بې تا ورشر ګند مه کړه د دنیا مخ ".
(٥) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته.
(٦) په مصوره نسخه کی د " ناتار " پر ځای " انتظار " راغلی دی.
(٧) د "خ" دوهمه نسخه : "سوی لوغړن یم زه په نار دا ستا د مخ "
(٨) قلمي نسخې : " دود و آه د کاږم بهانه د تماکو " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نور خلقو له منته سر په سجده ایښی منت باریم ستا د مخ

٦٣ هره خواچې دروم زه رحمان د زړه په سیل (۱)
بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ ٧٦٦

چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ نور به نه وي مردمان دا هسې شوخ

کږې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دی (۲) نه لړم شته نه ماران دا هسې شوخ

ډېر غمونه شوخ شته په دا دنیا کې (۳) ولې نه لکه هجران دا هسې شوخ

مګر دیو وي چې بې غم وي په هجران کې ګنهه نه به وي انسان دا هسې شوخ

دا فتنې او فسادونه به وو چېرې چې پیدا نه وی آسمان دا هسې شوخ

دآشنا له غمه زړه د آشنا نه چوي آفریده کړه خدای جهان دا هسې شوخ (٤)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړ (۵) پیدا مه شه بل کاروان دا هسې شوخ

٦٤ چې بوسه له یاره غواړې بې ادبه
خدای دی نه کاندې رحمان دا هسې شوخ ٧٧٤

پادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد ما د عشق عمارتونه کړل آباد (۶)

نوم د کوم یوه بادشاهي یادېږي لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

---

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (۲) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "کږ زلفان کږ ابروان لکه چې ستا دی".
د "پ" لومړی نسخه: "لکه کږې زلف کږ ابرو دستا کږ دی". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسرې داسې راغلې ده:
"لکه کږې زلف کږ ابروی ستا دی".

(۳) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "ډېر غمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده:
"ډېر غمونه شوخ شوخ شته دی په جهان کې". د "پ" په دوهم نسخه کې: "ډېر غمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "ډېر غمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "دا شناله هجره زړه دا شنا چوي افریده کا خدای جهان دا هسې شوخ".

(۵) دا مسرې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلورې". د "پ" دوهم نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلورې". راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دا مسرې په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یو هسې پیر استاد دی | چې به ندوي بل داهسې پیر استاد (۱)
د غه واړه کرامات د عاشقۍ دي | چې ځوک قطب کا ځوک غوث کا ځوک اوتاد (۲)
د دنیا چارې همه واړه فاني دي | ځوک به خه کا په دا چارو اعتماد (۳)
لکه سیوری چې دلمر په مخ کې ګرځي | نه استوګنه چېرته کاندي نه استاد
هیڅ وفا یې له هیچا سره ونه کړه | که جمشید وُ که بهمن وُ که قُباد
که جمشید وُ که بهمن وُ که قُباد وُ | که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (۴)
رسولي یې تر مراده هیڅوک نه دي | همه واړه هسې پاتې شو نامراد
نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه | که یې آل که یې عیال وُ که اولاد (۵)

۶۵

زه رحمان د زماني له جوره دړومم
خپل صاحب لره په داد او په فریاد

۷۸۵

که قاصدې د مقصود | او واړه کړه زیان او (۶) سود
هر چې دړ شي ستا په مخ کې (۷) | واړه وګڼه بهبود
هر چې وي سېوا له خدایه | واړه وګڼه نابود (۸)
رضا پاسله وقضا تــه (۹) | مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستۍ وته جلوه کا (۱۰) | لکه ابر هسې دود
ته وځان وته نظر کړه | چې قبول یې که مردود
نندارچي د خپل صورت شه | چې مسلم یې که جهود

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "د غه واړه کرامت د عاشقي دی".
(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "ځوک به خه کا په دا چارو اعتماد".
(۴) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشید وُ که بهمن که کې قباد وُ".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ :- "هر چې در شي ستا په وړاندې". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چې در شي په مخکښې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې در به شي په مخ کې".
(۸) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "هر چې در شي له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې ددې مسرۍ د "هر چې وي" پر ځای "هر چې دي" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پا سوله قضات".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستی وه جلوه کړه".

اُمتی دابراهیم شه — تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه — خوبه اوسې خواب آلود
مُقید(۱) اومشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمین طوره په سجود
هر(۲) اشیا دحق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بیدار شې خود به اورې — په هر لورې داسرود(۳)
که آیاز شې بندګی کې(٤) — نور به نازکړې په محمود
هر(۵) اسباب د بنود بدو — مُهیا دی هم موجود
که دانایي وبله بېل کړه — فرموده ونا فرمود(۶)
چې سپېند نه شې په اور کې(۷) — نه وي خوند دبوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکیزه کړه — لکه بحر نامعدود
هلاک څکه شو رحمانه — چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

۶۶ — خ ن — ۸۰۵

بې دیار له ذکره
نه زده بل ګفت وشنود

زه که لاف د وفا کوم هر چند(۱۱) — هغه یار مې باور نه کا په سوګند
زه بې یاره هسې زیست کړم پ(څ)ه جهان کې — لکه زیست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) یوازې د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقید" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مصرع یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که بیدار شې خود به واورې".
او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مصرع داسې راغلې ده: "که بیدار شې دا به اورې".
(٤) دا مصرع په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که ایاز غونډې بنده شې". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که ایاز شې په بندګۍ کې".
او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا ټول بیت داسې راغلی دی: "له ایاز شه په بندګۍ کې نور به ناز کړه په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مصرع یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هر دانایي وبله بېل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۸) دا مصرع د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وي خوند او بوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک څکه شې رحمانه چې پاک نه شې دا وجود".
په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "هلاک څکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "هلاک څکه شه رحمانه چې پاک نه شه دا وجود".
(۱۱) مصرع په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لاف د وفا کړمه هر چند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "چم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبرو یې د طالبانو خپل مطلب(۱) وي — آبرو یې د غلامانو خپل خاوند

لکه یار مې سربلند دی په جهان کې — په تاثیر یې هسې زه شوم(۲) سربلند

چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه — هر کلام مې دل پذیر شو(۳) دل پسند

لکه خوند لري زما خوږې خبرې — په شکرو کې هم نشته هسې خوند

هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود — حلوایانو څخه نشته هسې قند

لکه زه چې سخندان و هنرمند یم — بل به نه وي سخندان و هنرمند(۴)

په اشعار کې قوت ناک لکه مزری یم — ولې نه یم د مزري په څېر ګزند

هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه — ولې نه یم په دا چارو ډېر خورسند(۵)

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی — ما غوځ کړی دی له ځانه بل پیوند

زه عاشق یم سر و کار مې دی له درده(۶) — نه خلیل نه داودزی یم نه مهمند

چې وماته نصیحت کا څوک په عشق کې — ګویا پلار ته نصیحت کاندې فرزند

هر سړی چې آیینه په لاس کې خاندي — ګویا کاندي په خپل ځان پورې ریشخند

۹۷ — رنګ رېزان دي اول خپلې ږیرې رنګ کا
بیا هالله دي و رحمان ته والې پند(۷) — ۸۲۰

چې مې یار ولید په سېر د اغیار ګله — له غیرته مې لېمه شوه په خونبار ګله(۸)

د غه حق د بلبلانو په جانب دی — خدای دې نه کا منبګیرک په لاله زار ګله(۹)

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.

(۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې د "شوم" پرځای "یم" راغلی دی.

(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند یم — بل به نه دی سخندان هنرمند".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "هم په ملح هم په هجو بند پوهېږم".
خو د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوچو".

(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخو کې د "سروکار" پرځای "سربیکار" راغلی دی.

(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نور بیا هالله دي رحمان ته والې پند"

(۸) مصوره نسخه: "خدای دې نه که منبګیرک په لاله زار ګله".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱) — لکه څوك چې خالي لاس وي په بازار ګډ
زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا — که هر څو یې کړم په نقش و په نګار ګډ (۲)
په امید د زلفو ونښتم په دام کې — روهیلي وم ساده دل په هندوبار ګډ
د دیدن په ګدایی کې مې ننګ نه شي — دروېزه کړم د بتانو په دیار ګډ (۳)
د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته — کاشکې مه وی ددې هم په ګلزار ګډ
که بخوا تر آشنایی بېلتون لیدی شوی — هېڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګډ
۶۸ زه رحمان یې د فردوس له غمه خلاص کړم — چې په کلي په کوڅه شوم د خپل یار ګډ ۸۲۹

پـه بزرګی (۴) هغه پاك پروردګا — موقوف مه شه په سړي د سړي کار
په سړي چې د سړي غرض موقوف شي — نور بې آبه بې حرمته شي د روزګار
احتیاج هسې بلا دی په جهان کې — چې پلار زوی کا د زوی نالدي او زوی د پلار
که د پیر په خپل مرید باندې غرض وي — هېڅ یې نه وي په مرید باندې وقار (۵)
زمانه هسې په محنه ده بې رویه — چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)
په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا — دا فلك جلګه باله شي کج رفتار (۷)
چې هم عمر یې تاج وي په سر ایښی — ور په سر کاندې ګیړی د خس و خار (۸)

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "دروېزه ګرم د بوتانو په بازار ګډ".
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) دا بیت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلك جلګه پیدا شو کج رفتار".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دينار وي — په هغو باندې گنجونه کا انبار

زماني د رحمان زړه دې کباب کړې
له احواله يې څوك نه دې خبردار

۶۹ — ۸۳۸

هومره اوښکې مې بهيږي په رخسار (۱) — چې غرقاب مې هم گريوان دئ هم کنار
هغه يار مې هسې ناست د زړه په سر دی — لکه ايښی (۲) چې چا گل وي په دستار
که څوك والي چې مار کله په کټ خيژي — زه خو رلی يم په کټ د زلفو مار (۳)
خو د يار بيمارې سترگې خدای خونې کړې — گنه خون کله کولی شي بيمار (۴)
که په دار شم زه د يار له لاسه خوښ يم — سروقد دی زما يار او زما دار (۵)
بسکه (۶) دا چې زه په يار پسې غوځ غوځ يم — خدای دې نه کا لکه زه يم هسې يار
هومره جور لکه يار له ما سره کا (۷) — ياد مې نه دی هومره جور د اغيار
دلبران کوډې جادو کړي زړونه اخلي — هغه وايه چې بې کوډو وي دلدار (۸)
چې د زړونو له نماځلو بې پروا دي (۹) — تر وکه زړه د سړي يوسي څه په کار

په گريوان يې تل دا وښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکيږي د رحمان د زړه غبار

۷۰ — ۸۴۸

چې دې زړه پورې ترلې استوار — دا جهان دې د نيکه دئ که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار او نيکه وگوره چې څه شول — هسې ستا دي په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "هسې سرې اوښکې مې بهيږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ، د "پ" په دوهم نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "چې" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "زه خو وخوړم په کټ د زلفو مار".
(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "گنه خون کله کولی شي په بيمار".
(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "سروقد دی زما يار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کې: "سروقد دی زما يار هم زما يار". په دوهمه نسخه کې "سروقد دی زما يار دی د غه دار". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "سروقد دی زما يار هم زما دار".
(۶) په "پ" چاپ کې د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هومره جور لکه يار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کې "هومره جور لکه چې يار ما سره وکړه". د "خ" په لومړی نسخه کې "هومره جور لکه يار را سره کاندي". په دوهمه نسخه کې "هومره جور لکه يار چې له ما سره کړه". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "هومره جور لکه يار سره وکړه".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "دلبرې او دلجوئي خو کو د گر کړې ده د کو د گر و — هغه وايه چې دلبرشي هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "دلبرې خو کو د گر هم په کو د و وکا — هغه وايې چې دلبرشي هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کې: "دلبرې خو کو د گر هم په کو د و وکا — هغه وايې چې دلبرشي هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه: "چې د زړونو له نماځلو بې پروا يې".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په گريوان مې تل دا وښو باران ووري — نه ورکيږي د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کې لومړی پنځه بيتونه نه دي راغلي او هم نوموړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نشته.
(۱۲) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "هسې ستا دي هم په دوی پسې رفتار".

تل په مېنې دوستي پل دې پرې تېرېږي — کړې نه دې چا په پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها[1] وتا ته وايم — راغله لاره ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې — پردې شهر، پردې ملك، پردې ديار[2]
چې استوګه په پردې وطن کې کاندې — هغه نه لرې د هيڅ واك واختيار[3]
که هزار قسمه وخورې په يو کار کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار[4]
چې په صبح شګفته شي په شام رژي — خدا ميد دې د ګلونو په ګلزار[5]
که دې ورور که دې عزيز دى که دې يار[6] — مه دې ورور مه دې عزيز ګڼه مه يار

۷۱ — چې پيدا شي هګې واره فنا شي
اې رحمانه دا جهان دې دا يې کار — ۸۵۸

خوجفا قبوله نه کړې دا غيار — وبه نه وينې په ستر ګو مخ د يار
چې اول يې خار زرغون شي په ښلو کې[7] — غوټه هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په رياضت موندلى نه دى — ولې بويه هر بنده لره خپل کار[8]
که مونده شوى خوشخويي په خوشبويه — پروت به نه وو په چندن باندې ښامار[9]
آب ترلعل و دلاله ګلونو[10] ډېر دى — بخت دى دا چې خوك عزيز کاندې خوك خوار

۷۲ — هسې زيب کا په بياض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار — ۸۶۴

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې د "تنها" پر ځاى "يوازې" راغلى دى.

(۲) د "پ" لومړى نسخه او د "خ" نسخې : "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې — پردى ملك ، پردى شهر ، پردى ديار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "دعوى مه کړه په تحقيق بدې خپل نه کړې — پردى شهر، پردى ملك ، پردى ديار".

(۳) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه : "هغه نه لرى هيڅ واك واختيار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده : "هغه نه کړى هيڅ ـ واك وخپل اختيار". د "پ" په ګډه نسخه کې ددې بيت دلومړى مسرى د "استوګنه" پر ځاى "استوزه" راغلى دى.

(٤) د "پ" لومړى نسخه او د "خ" نسخې : "که هزار قسمه وخورې په ما مله کې — نه کا خوك په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "که هزار قسمه وخورم په مالدې — نه کا خوك په مسافر واعتبار". او دا بيت په مصوره نسخه کې نه دى راغلى.

(٥) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلى دى : "چې سبا شګفته کېږى ما ښام رژي — خدا ميد دى په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړى مسرى داسې راغلي ده: "چې په صبح شګفته کېږى په شام رژي".

(٦) دا مسرى په "پ" چاپ کې داسې راغلي ده : "که دې ورور که دې عزيز وي که دې يار وي".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلي ده : "که دې ورور که دې عزيز او که دې يار وي".

(۷) دا مسرى د "خ" په لومړى نسخه کې داسې راغلي ده : "چې اول د خار زرغون په ښار کې".

(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلى دى : "جنت چا په زاهدۍ موندلى نه دى — ګنه بويه هر بنده لره اختيار"

(۹) دا بيت د "پ" په لومړى نسخه کې داسې راغلى دى : "که مونده شوى خوشبويي په خوشبويه — پروت به نه وُ په چندن د ياسه مار".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلى دى : "که موندې شوى خوشبويي په خوشحالۍ کې — پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".
د "خ" په لومړى نسخه کې داسې راغلى دى : "که موندى شوى خوشخويي له خوشبويي — پروت به نه وُ د چندن د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلى دى : "که موندى شوى خوشخويي له خوشبويي — پروت به نه وُ په چندن د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلى دى : "که مونده شوى خوشبويي بې خوشبويي — پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".

(۱۰) د پېښور په چاپي ديوانونو ، د "خ" په لومړى ، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پر ځاى "ګلونه" راغلى دى.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار — كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)
نه دينار او درم نه لرم په كوركې — ولې نور عالم مې بولي د نيادار
هم په دا چې نه لدځايه چېرته خوځم (۲) — نه د هيڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې شكته ملك ليدلى دى نه پورته — خبر نه يم په يمين او په يسار
آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي — په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (۳)
لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم — كه خزان راباندې راشي كه بهار
توكل مې لاس پښې سره كړل په نكريزو — چې په ځاى يې كېنولې يم قرار (۵)
چې زما په باب دې ښكلى دې رارسي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (۶)
چې هر د هزار قوم ونه يې پيدا كړل — مربي مې دى هغه پروردګار (۷)
كار همه په اراده د خداى موقوف دى — هيڅ موقوف نه دى د چا په اختيار (۸)

۷۳ — **۸۷۵**

غم به هيڅېږي ونه كا په دنياكې
كه خدا كبري د رحمان په اختيار (۹)

د غه يار دى دا اغيار — د غه ګل دى د غه خار (۱۰)
د غه ګل دى د غه خار دى (۱۱) — دا منصور دى د غه دار (۱۲)

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوځمه نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوځمه نسخه كې داسې راغلى ده: "كه څوك راكاندې قسم په كردګار".

(۲) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په دوځمه نسخه كې "د روم" راغلى دى.

(۳) دا بيت د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي — په خپل كوركې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى رارسېږي — په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار".

(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "ب" په لومړى نسخه كې "مقام" راغلى دى.

(۵) د "پ" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكريزو — چې په ځاى كې يې نښولى يم قرار".

(۶) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې څما په باب كې كسبلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه سنكلى دى رارسي — كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دې هغه رسېږي — كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "پ" دوځمه نسخه: "چې زما په باب يې ښكلي وما رسي — كه راحت وى كه زحمت وي وار په وار".

(۷) د "پ" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوځمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.

(۸) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده د خداى موقوف دى — هيڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "پ" دوځمه نسخه: "كار كاهمه په اراده پورې موقوف دى — هيڅ موقوف نه دى د چا په انتظار". د "پ" په لومړى نسخه كې يې دوځمه مسرى داسې راغلى ده:
"هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوځمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلى ده: "هيڅ موقوف نه دى زما په اختيار".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كې دا بيت داسې دى: "غم يې هيڅېږي ونه كړه په دنياكې — كه خه كبري د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړى، دوځمه او د "خ" دوځمه نسخه: "كه څوك كبري د رحمان په اختيار".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې نه دى راغلى. د دې بيت دوځمه مسرى د "خ" په دوځمه نسخه كې داسې راغلى ده: "د غه ګنج دى د غه مار".

(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "ب" په دوځمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغلې

(۱۲) دا مسرى د "خ" په دوځمه نسخه كې داسې راغلى ده: "د غه [illegible] سار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) — دا خفته دی دا بیدار
دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
داطبیب دی دا بیمار

۷۴ — ۸۸۳

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب دخپل دلدار (۵)
ترپرونې يې صدقه شه — دهغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار خه لا صد هزار
چې عاشق په عاشقي کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنگ دخپل چراغ وي — نه بلبل دخپل گلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار
دوارېږنه کېږي رحمانه
یا به یار شي یا بېزار

۷۵ — ۸۹۰

دا خه مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر (۹)
داخه زلفې دی مشکینې — چې هم مشک دی هم عنبر
داخه پیوسته ابرودې (۷) — چې هم نیش دی هم نشتر
داخه سترگې دې قاتلې — چې هم سیف دې هم خنجر
داخه شونډې دې مې گونې — چې هم مې دی هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار ".
او ددې بیت لومړی مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت او له دې نه وروسته بیتونه د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دي راغلي او ددې بیت لومړی مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کې د "دی" کلمه نه ده راغلې.
(٤) په "پ" چاپ کې "دی" نه دی راغلی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) دا غزل د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۷) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده "دا ابروخه پیوسته دی ".

داخه سپین سپېڅلي غابږ دي ——— چې هم دُر دي هم گوهر

داخه سپب زنخدان دي ——— چې هم سیم دي هم ثمر

داخه قد او خه قامت دي ——— چې هم گل دي هم عرعر

داخه ملا ده باریك وضع ——— چې هم موی دی هم کمر

داخه زړه دي د خوبانو ——— چې هم موم دي هم حجر

داخه یار دي نه پوهېږم ——— چې هم دل دي هم دلبر

داخه بت دي زما رببه(١) ——— چې هم بت دي هم بشر

٧٦   داخه شعر د رحمان دي(٢)   ٩٠٢

چې هم گنج دي هم هنر

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر ——— نه به جوړ وي همېشه بازار د عمر(٣)

لکه سیند دا باسیند په غورځې(٤) درومي ——— هسې یون دی په تلوار تلوار د عمر

لکه برق چې مخ ځرگند کاندي بیا نه وي ——— هسې تېز دی بې سکون رفتار د عمر(٥)

سرکښي لري تر هسې حده پورې(٦) ——— چې نیوی نه شي هېڅوك(٧) مهار د عمر

چې سمند یې نه جلب لري نه واگې ——— خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر(٨)

په ساعت د سلوکالو یاري پرې کا ——— بې وفا دی هسې رنگه یار د عمر(٩)

خپل صورت به د حباب په سترگو گوري(١٠) ——— که څوك وكاندي په زړه کې شمار د عمر

نه له کوره چېرته ځمه نه سفر کړم(١١) ——— بې سفره مې غوښېږي لار د عمر

عاقبت به دا جل په مقراض غوڅ شي ——— پیوسته به مدام نه وي تار د عمر

٧٧   بیا یې وار په دا دنیا نشته رحمانه(١٢)   ٩١٣

په هغه چا بانديې چې تېر شو وار د عمر

---

(١) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : " داخه یار دي نه پوهېږم".

(٢) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : " داخه شعر دي رحمانه".

(٣) "ق" چاپ : " تل به نه دي شگفته بهار د عمر نه به جوړ وي همېشه گلزار د عمر".

د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار د عمر نه به جوړ وي همېشه بهار د عمر".

(٤) د پېښور په چاپي دیوانو کې " غورځنگ" راغلی دی. (٥) قلمي نسخې : "هسې تېز دی په سکون رفتار د عمر".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکښي نه دی تر هسې حده پورې". (٧) په " ق ، ک " چاپ کې "هرگز" راغلی دی.

(٨) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . (٩) چاپي دیوانونه : " بې وفا په هسې رنگ دی یار د عمر".

(١٠) پېښور په چاپي دیوانونو کې " په خېږ د گوري " راغلی دی.

(١١) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم". د "خ" لومړۍ نسخه : " نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه".

(١٢) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : " بیا یې وار په دنیا نشته دی رحمانه".

زه تېر شوی یم ترسره — په طلب د خپل دلبر
غوڅ ژوندی یم په دنیا کې — پرې به نه بدم د غره دره
د آشنا په طلب گرځم — وچې شونډې لېمه تر(1)
یو قدم مې دی په بحر — بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي — هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته — که یې وویم بشر
همېشه له خپله بخته — گله من یم مرور
چې په مایې پېرزونه کړ(2) — د خوبانو یو نظر
هم یې ونه ښود وماته — بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه — په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا — لکه موږ هوړه اثر
واوره غوږ باسه ناصحه — کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دې سوگند وي — هم په روح د پیغمبر
جاروا ته مې بېرته نشته — چې عالم (3) شو راخبر
ترمینه به یې زار کړم — که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زر دی — که مې دُر دی که گوهر(4)

۷۸

زه رحمان تر هغه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

۹۳۰

پورته بد د راښکاره شو ښکته نمر — ښکته پورته واړه ځ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنگ د پاسه رغړي(5) — چې مې یار په بالښت ولگوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي — چې مې غوږ کاندي د اوښکو په دُرر(6)

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې په مایې پېرزوونه کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرې داسې ده: "که مې دُر دی که مې گوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ یې پر پالنگ د پاسه رغړي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې درومې — لکه موم چې په آفتاب شي برابر

بل مذکور د سخن نه ګوي ستر ګو نه زده — بې له دې ذکره چې الله اکبر

ضد دی او روا وبه بې دیار له شونډو — چې هم اور دی هم اوبه دي د کوثر(۲)

په شرابو کې خوند نشته د شکرو — دیار شونډې هم شراب دي هم شکر

که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې — نه پټېږي آب د لعل و د ګوهر

داخو ما له ره خدای د اکره ګنه نشته — هسې بت په بتخانه کې د آذر

پس له دې به لې په نام د ملک(۳) بولم — هم په دا چې نشته د ا رنګه بشر

که رحمان صاحب نظر باله شي بنا یې
چې مدام د یار په مخ لري نظر

٩٤١ — ٧٩

هسې تله کاندې وګورته یاران ژر ژر — لکه تله کا وخیل کورته کاروان ژر ژر(۴)

هسې ژر ژر مرګ په موربه شتابي کا — لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژر ژر(۵)

هسې ژر ژر دادنیا و بله اوړي(۶) — لکه اوړي و بله ریګ روان ژر ژر(۷)

هسې ژر ژر صورتونه دي نه رېږي(۸) — لکه رژي لاله زار په خزان ژر ژر

هسې ژر ژر دا شېرین عمر تېرېږي — لکه بحر چې بهېږي روان ژر ژر

هسې زر زر ځنبول د بنو نه وي(۹)
لکه دروي له جهانه رحمان ژر ژر

٩٤٧ — ٨٠

چې په زور ورسره نه یې برابر — د هغو تر خنګه مه کښېنه زرور(۱۰)

زورور او دراوبه دي فهم وکړه — چې د وب نه شې یا ونه سېزې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې یې ووینم" راغلي دي.

(۲) دا بیت په "ب" چاپ ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته

(۳) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلي دي.

(۴) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته ، دوهمه مسري یې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده ، "لکه تله کاندي خپل کورته کاروان ژر ژر". په "ب" چاپ کې "لکه دروي چې خپل کورته کاروان ژر ژر". په مختلطه نسخه کې "لکه تله کاندي وکورته کاروان ژر ژر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه دروي وخپل کورته کاروان ژر ژر".

(۵) دوهمه مسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه لو چې په کښت کړي کا دهقان ژر ژر". او په "ب" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلي دي.

(۶) دوهمه مسري د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې ژر ژر دادنیا وبله نه اوړي".

(۷) دوهمه مسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "لکه اوړي وبله ریګ دبیابان ژر ژر".

(۸) دوهمه مسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "هسې ژر ژر صورتونه وبله رېږي".

(۹) په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "د بنو زنبل هم هسې ژر ژر نه وي". د "خ" په لومړي نسخه کې "د بنو وبله ول هم هسې زر نه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د بنو زنبول هم هسې زر زر نه وي" او د "ب" په مختلطه نسخه کې داسې راغلې ده : "د بنو زنبول هم هسې زر نه وي". د "ب" لومړي نسخه : "د بنو زنبول هم هسې ژر ژر نه وي".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۱) دا بیت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی : "زور آور خو او دراوبه دي فهم وکړه چې د وب نه شې یا ورېت نه شې په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي — تا هم ابښي هیچاند دي په ثمر (۱)
خدای ورمه وله سیلاب دچا په خونه (۲) — که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر
ودې نه ګلګېږي اور په کور د هیچا (۴) — که رڼا یې وي د شمس او د قمر
چې یې درست صورت غلبل شي په اغزیو (۵) — وخوره مه شه دهغې ونې ثمر
دهغه دېوال په سیوري خوك کېښېنه (۶) — چې ولاړ وي که زوړند چاود ګمر
چې په ګېډه دې خوږېږي مخ یې ورك شه (۷) — که د سرو زرو چاړه وي یا خنجر
ودریاب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) — ګڼه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر
ناکړه سودونه ډېر دي په جهان کې — سود هغه دی چې د خیر وي نه د شر (۹)
چې له آبه له رحمته سره نه وي — خدای ورمه کړه وچا هسې سیم وزر (۱۰)
زور ورکه رسوي وچاته فیض — له دې فیضه سره وکڼه ضرر
په یارۍ د زورورو غلط مه شه — مګر دا چې ترده، نه یې زورور
په هر ګاه چې دې مغلوب وي ته غالب یې (۱۱) — تر وهاله یې قدمونه ږده په سر
یا خودا چې که قدم یې په درند دې — دغه پسه یې ځان وګڼه پیدر (۱۲)

۸۱ — ۹۶۳

چې هنر ګڼي یاري د زورورو
بول وکړه مزه رحمان په دا هنر (۱۳)

(۱) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي تل هم نه دي هیچا ابنی پرې ثمر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "تاب هم ابښي هیچاند دي په ثمر". اود "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم ابښي هیچا نه دي پرې ثمر".
(۲) دامسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "خدای دې ورنه ولي سیلاب دچا په خونه".
(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پرځای "یې" راغلی دی.
(۴) دامسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي اودوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "ودې نه ګلګېږه اوردچا په خونه". اود "پ" په لومړي نسخه کې دامسرۍ داسې راغلی ده: "ودې نه ګلګېږي اور په کور دچا".
(۵) دامسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "چې درست صورت غلبل کا په اغزیو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "چې یې ټول صورت غلبل شي په اغزیو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې درست صورت غوڅېږي په اغزیو". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یې درست صورت زخمي شي په اغزیو".
(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "دهغې دېوال په سوري خوك مه کېنینه" اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "دهغه دېوال په سوري کېناست مړ شي".
(۷) دامسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "چې په ګېډه دې خوږېږي مخ یې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خښېږي مخ یې ورك شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خوږېږي رنګ یې ورك شه". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "چې په ګېډه دې خوږېږي مخ یې ورك شه".
(۸) د "پ" لومړي نسخه: "واوبو ته اچاوه نه شي ځان خوخوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "واوبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "ځان شیرین دی ودریاب ته اچول نه شي".
(۹) دامسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "سود هغه دی چې یې خیر دی له شر".
(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چا ته هسې سیم وزر".
(۱۱) دامسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "په هر وقت چې ته غالب ودی مغلوب وي". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګاه چې دی غالب وي ته مغلوب یې". اود "خ" په دوهم نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب یې دی مغلوب وي تر وهاله یې قدمونه ږده په سر".
(۱۲) چاپي دیوانونه: "یا خودا چې ته قدم یې په درند دې هله پسه یې ځان وګڼه پیدر".
(۱۳) دامسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلی ده: "نه رحمان کو مه بول په دا هنر". اود "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "بول وکړم رحمان په دا هنر".

په نظر د بې بصر — لکه شام هسې سحر (۱)
لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر (۲)
لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاوري هسې زر
لکه خاوري هسې زر — لکه خیر هسې شر
په نظر یې معلومېږي — هم واړه برابر
که څوك ښه ورسره وکا — تر بدې یې وي بتر (۳)
که څوك بد ورسره وکا — تر ښکې یې وي بهتر (٤)
نه په بد ویل زهیر وي — نه پر ښه وي دچا زبر (٥)
په ثواب او په خطا یې (٦) — نه دلیل وي نه نظر
نه آګاه په خپل بهبودي — نه آګاه په خپل ضرر
نه په عیب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنر
لکه ړوند او کوڼ چې ګوډ يې (۸) — هسې هیڅ نه وي خبر
له طاعته له ګناهه — څه خبر وي څناور (۹)
څناور و نور څه نه زده — یا یې رغبت (۱۰) وي یا یې خر
دا خو تر یې زما نفسه — چې دې زه کړم کوز و کر
تمام ووتي (۱۱) له عقله — په دنیا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصورې نسخه کې نه دی راغلی او همدا د "پ" په دوهمه نسخه کې یې د سر بیتونه نه دي راغلي.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر — لکه شام هسې سحر".
(۳) دا بیت د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندې — تر بدیه یې دی بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندی — تر بدیه وي لا بتر".
(٤) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — تر ښیکه یې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — تر ښیکه وي لا بهتر".
(٥) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیرېږي — نه پرې ښه وي د چا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیرېږي — نه په ښو دچا زبر".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: "نه په بد ویل زهیرېږي — نه پر ښه وي دچا زبر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیر دي — نه پر ښه یې دچا زبر".
(٦) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په ثواب او په خطا یې سیې".
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "نه په عیب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه په عیبو څه پوهېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډ يې" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "څناور" پر ځای "ښناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتي" پر ځای "ووتم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای اداکړه ‌ ‌ ‌ نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یادوی[۱] ‌ ‌ ‌ نه خواږی دې د محشر
او ده پروت یې دادې نه زده ‌ ‌ ‌ چې په خوالرم سفر
په هر دم درشخه درومي ‌ ‌ ‌ که پوهیږې دا بشر
هغه توروښته دې خړشول؟ ‌ ‌ ‌ چې هم مښك وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو[۲] ‌ ‌ ‌ چې چنار وو هم[۳] نښتر
تن دې درست زیړ و زبیر شو ‌ ‌ ‌ زړه دې نه شو لړ و بر
تر پنجاو شسته تېر شوې ‌ ‌ ‌ تر لاځان بولې پسر[۴]
نه دې ترس شي نه دې ویره ‌ ‌ ‌ نه په زړه باندې اثر[۵]
بل بدندوې لکه ته یې ‌ ‌ ‌ هسې شوخ او ځیګروړ
په غفلت دې عمر تېر کړ ‌ ‌ ‌ نه رهروشوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو ‌ ‌ ‌ لکه ډك په لاکو زر
لکه قلب[۶] ناسره مهر ‌ ‌ ‌ پټ په زړو کې حجر[۷]
لکه زړې په میوه کې ‌ ‌ ‌ درون سنګ بیرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې ‌ ‌ ‌ سل اغزیه د شجر[۸]
لکه سحر چې برپای کا ‌ ‌ ‌ سحرګر او جادوګر
لکه تش صورت بې روح[۹] ‌ ‌ ‌ چې تصویر کا مصور
لکه تش کدو بې مغزه ‌ ‌ ‌ میان خالي وی تن پرو

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده: "نه دې مرګ په زړه یادیږی". او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده:
"نه دی مرګ په زړه کې یاددی".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "هغه قد دې مجنون بید شه". د "خ" په لومړی نسخه کې "هغه قد د مجنون خړ شو".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "هغه قد دې مجنون بید شی".

(۳) په "پ" چاپ کی د "همه" پر ځای "یا" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی لومړی مسری لې په "پ پ" چاپ کی "ترپنجاه و پنځه تېر شوې"، په "پ" چاپ کی "ترپنځوس-
ترپنځه تېر شوی"، د "خ" په دوهمه نسخه کی: "ترپنجاه ترپنجاه تېر شوی". او "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده:
"ترپنجه ترپنجاه تېر شوی."

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.

(۶) په "پ پ" چاپ کی د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.

(۷) د "پ" په دوهمه نسخه کی د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.

(۹) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده: "لکه تش صورت په روح کی".

لکه بې لاسه لستوني — سر تر پایه پای تر سر
لکه تنګ او دغه بازوي — په مرغانو کې دګر (۱)
لکه بې تمله ناوي — چې په سر کاندي میزر (۲)
تر میزر لاندې چاخه زده — چې دختر دي (۳) که مادر
نه يې حسن نه جمال وي — غولوي خلق په زېور
هسې له هسې فرېبانو (٤) — لکه زورند چاود کمر
نیم په مځکه کې دننه — نیم په سروي لکه نغر (۵)
په دستار کې يې مسواک وي — تر بغل لاندې خنجر
په ایرو کې پټ بخري — په وېښو کې پټ ثور (۶)
په شپه وینې د مظلوم خوري (۷) — سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې (۸) وي — په مخ سپین لکه قمر
د دنیا په طلب ګرځي — خپل خان بولي قلندر (۹)
کلیمه په ژبه وايي — په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو (۱۰) — نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي — نه ملا نه مر
پریشان ګرځي سر وهلي — کوي په کوي او در په در
همېشه رفت و آمد کا (۱۱) — د زردارو په ګذر
په کوخه د دنیا دارو — ګوخورګي کا لکه خر
اورنګ زېب هم يو فقیر وو — چې تولې يې وه په سر
وته سولپه وته يې شاګره — چې قادر شو په افسر (۱۲)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دګر" پرځای "دیګر" ناغلې دی. (۲) په "پ پ" چاپ کې "خادر" ناغلې دی.

(۳) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وی" ناغلې دی. (٤) د "پ" په لومړی نسخه کې "هې هې له هسې فرېبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هې توبه له فریبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ناغلې ده: "هې توبه له هسې فریبه".

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې ناغلې دی: "نیم په زمکه کی دننه نیم برسېره لکه ..."، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسری داسې ناغلې ده: "نیم برسېره لکه نغر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ناغلې ده: "نیم په سروی لکه نغر".

(۶) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی ناغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ثور" پرځای "ثادر" ناغلې دی.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ناغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (۸) د "خ" په لومړی نسخه کې "کودی" ناغلې دی.

(۹) په "پ پ" چاپ کې "بولی خان په قلندر"، د "خ" په لومړی نسخه کې "خسرو بولی قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولی قلندر"، او د "پ" لومړی نسخه کې "خان بولی قلندر" ناغلې دی.

(۱۰) په قلمي نسخو کې "منافقانو" ناغلې دی.

(۱۱) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ناغلې ده: "هېښته يې رفت امد دی" (۱۲) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی ناغلی.

خوبي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر
چې فلك يې ياري وكړه — نور يې ملك كړ مسخر
ګوره څه چارې يې وكړې — په عيال د(۱) خپل پدر
وار په وار يې تر تيغ تېر كړ — د خوږ مړ تام تبر
يو تبر د خوږ مړ څه و — ډېر عالم يې كړ ډ بر
تمامي جهان يې ونغړ د(۲) — چې يې لاس شو باندې بر
په فريب يې خپل كړ — بيجاپور او بهانګر(۳)
بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور(٤)
هم يې هند په ډكه وا خيست(٥) — هم كابل هم(٦) پېښور
بيا يې ذكر شو په زړه كې — بادشاهي د هفت كشور(۷)
له حرصه ورته هيڅ شو — هم دارا هم سكندر(۸)
خيال يې دا و په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بر
باري ورځ ورتخنه(۹) لاړه — وخت پرې راغی مازديګر(۱۰)
نه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې يخ كړ خپل ته تر
همګي شوه څنې پاتې — كه يې ملك و كه لښكر
خالي لاس له دنيا ووت — لكه عين درويزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه كې د "د" پر ځای "په" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" لومړی نسخه: "تمامي جهان يې ونغښت" او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی ده: "تمامي عالم يې ونغښت".
(۳) داسې په "پ پ" چاپ كې داسې راغلی ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه كې: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه كې: "بيجاپوره و بهاك نګر". راغلی ده.
(٤) دا بيت په "پ" چاپ كې داسې راغلی دی: "بيجاپور بهان ګر څه وو لاچينجا وچينجاور".
"پ پ" چاپ: "بيجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسرۍ يې په مصوره نسخه كې: "بيجاپور د بهاك نګر څه ده". د "خ" لومړي نسخه كې دا بيت داسې راغلی دی: "بينجاب پور بهاك نګر څه وو لاجنجي چنچاور".
د "خ" په دوهمه نسخه كې: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و چنجاور". او نو موړی بيت د "پ" په دوهمه نسخه كې نه دی راغلی.
(۵) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه كې دا مسرۍ داسې راغلی ده: "هم يې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلې ده: "هسې هند په ډكه واخست".
(٦) په چاپي ديوانونو كې د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلی دی: "بيا يې ذكر شو په زړه كې هم دارا هم سكندر".
(۸) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه كې نه دي راغلي او هم نو موړی بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.
(۹) په چاپي ديوانونو كې د "ورتخنه" پر ځای "ورځنې" راغلی دی. (۱۰) په قلمي نسخو كې "نماز ديګر" راغلی دی.

له دنیایې هیڅ یو نه وړه　　مګر شوې یو خاده (۱)

خوار حیران په ځمکه پرېوت　　بې بالین او بې بستر (۲)

نه پوزې شو ترې دلاندې (۳)　　نه تر لاندې شو تغر

د بېنې (٤) په خبر خفیف شو　　چې ثقیل و لکه غر

د سېلاب په مخ کې لاړ شو (۵)　　لکه خس او (٦) یا وزر

حق یې پاتې په ګردن شو　　د سپاهي او د چاکر

اوس یې زه په روح دعا کړم　　که یې خدای کا بهرور

حق تعالی یې په نصیب کړه　　شیرین حوض د کوثر (۷)

د جنت په خوشبو لګه یې (۸)　　خدای دماغ کړه معطر

په دنیا هند باندې یې حق و (۹)　　هند یو شپه وه دې یو لمر (۱۰)

دې لمر په روښنا لګه (۱۱)　　تمام هند و منور

په زمانه یې خلقو (۱۲) زیست کړ　　نه څه خوف و نه خطر

خو چې مخ یې په غروب کړ　　نور پیدا شو شور و شر (۱۳)

چې یې په نام (۱٤) داورنګ زیب و　　وخوړ ګاوه غه دفتر

اوس نوبت د شاه عالم دی　　دور طور شو دیګر (۱۵)

---

(۱) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "مګر شیرې یو خادر" او د "غ" په دوهم نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "مګر د شو یو یو خادر".

(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په ځمکه پرېووت　بې بالینه و بې بستر".
د "غ" په لومړی نسخه کې: "خوار حیران په ځمکه پرېوت و　بې بالینه بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "بې بالښته بې بستر".

(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "نه　شو ترده لا نسد ې"

(٤) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "بنې" پر ځای "بنو" راغلی دی.

(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.

(٦) په چاپي دیوانونو، د "غ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا　هم شیرین حوض کوثر". راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا　هم شیرین حوض کوثر".
د "غ" په لومړی نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".

(۸) دا مسری په قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لګه".

(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "و" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دې و لمر". د "غ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دې لمر".

(۱۱) دا مسری د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "دده لمر په روښنا لګه"
او د "غ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لمر تر روښنا لګه".

(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.

(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱٤) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.

(۱۵) دا مسری په "پ پ" ... کې ... ده: "دور او طور یې شو دیګر"، او د "غ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "د دور نور و شه دیګر".

خدای زده څه باندې شي پېښه — چې عاشق شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازي کاندي (۲) — دا آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې شي شوه هغه وشوه — لا به کېږي مقدر (٤)
ما خو نوم دا ورنګ وا خست — دا احوال دی دهر
هر سري د خپلې خوني — هم باد شاه دی هم سرور
هر چې اهل د دنیا دي — واړه هسې دي اکثر

دابیان دوه ورد از وه (۵)

۸۲ — ۱۰۵٦

رحمان وکړ مختصر

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور — د عاشق په پښو خپلې دي داور (٦)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (۷) — زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تیغ د اوسپنې محتاج د نرم آب دی — قهر و حلم یو په سل دی زیات تر زور (۸)
له لوی له سرکښی زما توبه ده (۹) — خدای خولک مه کړه د آسمان په څېر نسکور
خدای زده څه سودا به پېښه په بازار شي — د بازار خبرې نه شي په خپل کور (۱۰)
د احمد واړه عاشق له پیدا شوه (۱۱) — که تهمت که ملامت دی که پېغور
جفا جور ناز و کبر د خوبانو (۱۲) — ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه چارې شي پېښې — چې عاشور شي که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده څه بازي پېښه — چې عاشور شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلې ده: "عاشورا شي که اختر".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "رنګارنګ بازې کاندي". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګې بازې کاندي".
د "خ" په لومړی او دوهم نسخه کی او د "پ" په دوهم نسخه کی داسی راغلې ده: "رنګارنګ بازې کاندي".

(۳) دابیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شي لکه زهر — ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهي تلخ شي لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تلخ شي ګاهي زهر — ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهي تریخ شي لکه زهر — ګاهي شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر — ګاه شیرین لکه شکر".

(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې په قلمي نسخو کی داسی راغلې ده: "چې وشوه هغه وشوه".

(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیان دوه ورد از ده".

(٦) داغزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "د عاشق په پښو کې دی خپلې داور".

(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلې ده: "که دیدن د یار موند ه په انتظار شي".

(۸) دابیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "قهر و حلم یو په سل دې تر زور".

(۹) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "که لویي ده که سرکښي زما توبه ده". او د "خ" په دوهم نسخه کی داسی راغلې ده: "له لویي له سرکښۍ مې توبه ده".

(۱۰) دابیت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.

(۱۱) په "پ" چاپ کی د "شوه" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۱۲) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "ناز و جور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "جفا ناز و جور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(۱) غم ښادي دي ددې دهر خوار او ورور

۸۳ رحمان هسې په خپل یار پسې غوځ غوځ یم(۲) ۱۰۶۵
لکه غوځ په خپل اولاد وي پلار او مور

پس له مرګه که خوک ارت غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت دې بویه کور(۳)
تر ځان زیاته که چا رخه په کاڼه ده — ځان په لوېښت کړه چې دي خودي اوږده سور
چې جامه د چا کوتاه یا اوږده شي — ورکا وه شي هنرمند له پېغور
هر سړي چې په حساب کې تېر و بېر شي — ملامت پرې وایه کېږي لور د لور
چې لایق د ملامت او د تهمت شي — ځای لري که بې عزت شي هم سرتور
چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې — هغه هسې ژوندون وسوزه په اور
بې عزت سړی به خوښ د هېچا نه وي — مګر هسې بې عزت وي ځیني نور(۴)
خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي — په هر ځای چې سره جمع شي خمسور(۵)
هر جنس له خپله جنسه سره خوښ وي(۶) — زیب کا هره کښېده په خپل انځور
نابینا په خپله سیمه کې بینا وي — بینایان په پردی ملک شي کړ و کور
که ته نه یې بدکرداره بد عمله — کښېنې منه بدکرداره سړي په غور(۷)
درست صورت د یوه نوک په درد دردمند شي(۸) — وران شي ښهر د یوه سړي په تور
چې یو غاښ په خوله کې زوړند شي یا وچ شي — درسته خوله پرې بدنمایه شي هر ګور(۹)

---

(۱) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "راحت نه دی چا موندلی بې زحمته".
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "رحمان هسې په خپل یار پسې غوځ غوځ دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوځ غوځ یم".
د "پ" لومړي نسخه: "زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوځ غوځ یم".
(۳) د "پ" لومړي نسخه: "پس له مرګه که ارت خوک غواړي خپل ګور که حق وایم هومره ارت بویه کور".
په مصوره نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "پس له مرګه که غوارت کوي خپل ګور".
(٤) "ق" چاپ: "بې غیرت سړی به خوښ د هېچا نه وي مګر هسې بې غیرت وي ځیني لوړ".
د "خ" په لومړي نسخه کې د "ځیني لوړ" پر ځای "خم خور" راغلي دي.
(۵) د "خ" لومړي نسخه: "په هر ځای چې سره ورېښمي خلور". د "پ" لومړي نسخه: "په هر ځای چې وبله ورشي خمسور".
(۶) دا بیت او ورپسې ټوله غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي".
د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې "که ته نه یې بدکردار و بدکردار کا کېني دی منه بدکردار سړي په غور". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی: "که ته نه یې بدکرداره بدعمله کېږي منه بدکردار سړي په کور".
(۸) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

یو سړی چې په کور مه کې دچا کرم شي — واړه ګرم کا که پنځه دي که شلور (۱)
بدکړ داره زوی پیدا مشه له مور ه — ابتر کاندي ناموس دپلار و مور
هر څوک خپله خوشحالي له خدایه غواړي — باري (۲) نه شي دغه کار په زر و زور
خدای په خپل قدرت څوک لوی وڅوک هلاک کړه — نه چې هر ښېر دپیلی شي یا لاهور
د تنګو پور ونه هر څوک وبله کاندي — بخت هیڅا ورکړی نه دی ځبله پور
دچا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي — دچا پنډ په سر په ملا تومبلی لور
څوک په آس دپاسه سور وي توغ دوراندې — څوک زیر کلی ګرځاوه شي په خره سور

۸۴

ای رحمانه دخدای نوم به چا وانخست
که دخدای چاري په پلار شوې یا په مور

۱۰۸۶

تادي خوا آلود وسترګو خوا را یوور — لبودي (۳) لذت دمیوناب را څخه یو وړ
نه مي اوښکې پاتي شوې نه صبر په صورت کې — دېرې بې صبرۍ دمخ آب را څخه یو وړ (۴)
زره مي په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب را څخه یو وړ (۵)
یو ساقي بل یار دریم مطرب سره یو ځای شول — زره یې له ګوګله په شتاب را څخه یو وړ
څه شوکه یې یو وړ خراب (۶) دل مي ترې قربان شه — نورچا وري نه دی خپل احباب را څخه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : " یو سړی چې په کور مه کې دچا بدشی ، واړه بدشی که پنځه دی که شلور ".
(۲) د " خ " دوهم نسخه کی " مونده نه شي " راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کی " شونډو د " راغلی دی.
(۴) " ق ، ک " چاپ : " دېرې بې صبرۍ مي د زړه آب را څخه یو وړ ".
" ق " چاپ : " دېرې بې صبرۍ مي دمخ آب را څخه یو وړ ".
" پ ، پ " چاپ : " دېرې بې صبرۍ دي دمخ آب را څخه یو وړ ".
(۵) دابیت د " خ " په دوهمه نسخه کی نشته . " پ ، پ " چاپ کی لومړی مسری داسې ده : " زړه مي په نغمو مره سوری کړ مطربانو ". " ق " چاپ : " زړه مي په نغمو سوری سوری کړ مطربانو ".
(۶) په چاپي دیوانونو کی " خسته " راغلی دی (۷) دابیت د " خ " په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې دکتاب کړې[1] شغل دکتاب دې بل کتاب راڅخه یوور[2]
هر اسباب چې ما څخه دزهد دپرهیز وُ[3] واړه تا دحسن په اسباب راڅخه یوور[4]

۸۵ — کړی مار رحمان په زړه کې نقش دمحراب وُ
ستا آبرو یو نقش دمحراب راڅخه یوور — ۱۰۹۴

خراب زړه[5] مې ددلبر وهوا یوور دهواله ور یو چا زده چې چا یوور
گوښې گوښې بنایسته مې زړه وکاږي زه وکوم یوه ته وایم چې تا یوور[6]
چې مې زړه لره دتورو زلفو ځای غوښت[7] هغه زړه راڅخه دېرې ژړا یوور
دسیلاب په مخ کې کله دچا خوب شي شیرین خواب راڅخه دېرې ژړا یوور
هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ هیڅ رانه کړ هوشانو وېرپا یوور
هغه عقل چې یې لاف دخود رایه کړې په یوه پیاله د میو مینا یوور[8]
که یې یوړ خسته دل مې ترې قربان شه نا آشنا وُ وړی نه دی آشنا یوور[9]

۸۶ — هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم
معشوقې د رحمان زړه په رضا یوور — ۱۱۰۲

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دی" او د "خ" په درې واړو نسخو کې "شوی" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ :
"شغل دکتاب دې خورد وخواب راڅخه یوور".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "دشرم یاد ننگ وُ"
اود "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد د تقوی" راغلی دی.
(٤) "ق، ک" چاپ : "واړه ستا دحسن دې سیلاب راڅخه یوور".
(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.
(٦) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دابیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړی مسری داسې ده :
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".
(۸) دابیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :
"هغه عقل چې یې لاف دخود رایې کړې په یوه پیاله یې واړه له ما یوور".
د "خ" لومړی نسخه : "هغه عقل چې یې لافې دخودیه کړې".
(۹) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

لکه کاندي په کوترو نظرباز ... هسې زه یم د دلبرو نظرباز

زه و نور چا ته خبرې دراز نه کړم(۱) ... بې هغو چې موی(۲) مژګان لري دراز

بل بادشاه لره محال دی د ملك د زړو نو ... مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز(۳)

ستا تر(۴) زنې ترسیب پورې راښکاریږي ... نورې زنې د خوبانو لکه پیاز(۵)

د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه ... بې وفا دي وار ه ترکي د مجاز(۶)

هغه یار که په خپل ناز خوښ و خرم دی(۷) ... زه هم خوښ یم همیشه دیار په ناز

همیشه می لاس نیولی دی دعا(۸) کړم ... چې مدام دې دیار نازوي زما نیاز

که څوك آه و فریاد بند کړي په عشق کې(۹) ... زه په عشق کې د غم کار کړم غماز

ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي ... هسې غم دی د ښادۍ په انداز(۱۰)

نیستي وار ه(۱۱) د هستۍ په دنبال ګرځي ... نه پوهیږې په اوبو کې تش جهاز

دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي(۱۲) ... یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته(۱۳)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

۸۷ ۱۱۱٤

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا و ته دراز خبرې نه کړم". (۲) د "پ" په دویمه نسخه کې "ددی" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال دا ایاز" او په دویمې مسرۍ کې د "شي" پر ځای د "بینور" په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "پ" په دویمه نسخه کې "وي" راغلی دی.

(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پر ځای "د" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسیب پورې ښکاریږي نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".

(۶) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغو نه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دویمه نسخه، په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې د "دعا" پر ځای "خواست" او "ق ك" چاپ کې "سوال" راغلی دی.

(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد نه کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا وي په انداز".

(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "وار ه" پر ځای "هر چیرې" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دویمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده که لوړ هومره په ځوړ وي".

(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري وشاه و وهم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړګي نه وښکي آواز — نه صیاد ځني خبر وُ نه شهباز (۱)
سکه له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل صورت دی هر سړي له غماز (۲)
د منصور وحال ته ګوره حال یې څه شو (۳) — خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز
د ښځه د ښځه که ورسوتي عقل رهبري وي — د انجام خبرې نه شي په آغاز
نېك عمل د عالمانو (۴) نېك فرزند دی — خدای خوك مه کړه شراب خور او قمارباز
چې فرزند یې شراب خور او قمارباز شي (۵) — نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز
خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (۶) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی د رحمان کا اعجاز ۱۱۲۲

بداختر به نېك اختر نه شي هرګز — مرغ چوچه به د رګوهر نه شي هرګز (۷)
که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز
که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو — بېد به سرو صنوبر نه شي هرګز
که همه عمر باران ور باندې ووري — خس به ګل د پېغمبر نه شي هرګز (۹)
له نااهلو وفا طمع ومه کړه (۱۰) — ګنده نل به نېشکر نه شي هرګز
که تور غر له ځایه خوزي و به خوزي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرګز

۸۹ د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرګز ۱۱۲۹

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي له غماز".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".
(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او د دې بیت د دوهمې مسرۍ "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ" د "خ" لومړۍ نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلي دي.
(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړۍ مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".
(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.
(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ، دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که تور غر له ځایه کوزي و به کوزي".
او ټول بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که تور غر له ځایه ګرځي و به ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرګز".
(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

پښتنه سپین سترګي تاريکي غابن کنډاس — نه وکاندې د دنیا لـه چارو لا س
په هرلوري (۱) چې يې مومې پسې درومې — نه په چپ لوري صرفه کړې نه په راس
یو وپښتنه د عقیدې دې په تن نشته — سر تر پایه هسې ډوب (۲) يې په وسواس
خدای رازق بولې او رزق بولې له کسبه — په داشناخت وځان ته وایې حق شناس
هسې رنګ په بد صفت يې موصوف شوی — چې هیڅ نه پوهیږم ناس يې که خناس (۳)
په دولچه کې به ورنه شې تر توحیده — که پیشوا کړې مهتر خضر مهتر الیاس (۴)
واره زهر وقاتل نغري که پوهیږې — که سیوالـه خدايه نغرې هر انفاس
امر دادی چې له نهي لاس کوتاه کړې — او که نه وي خپسر وګنه مواس (۵)
خیر دادی چې له شره وجار وځې — په داچارو کې هیڅ نشته کوز وپاس (۶)
که زما ویل دروغ یا کوز وپاس وي — ته پخپله په خپل زړه وکړه قیاس (۷)
له سریه غرض واړه سري توب دی — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس (۸)
څه په دابه عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې خوك سور شي که په آس (۹)

(۱) په قلمي نسخه کې "په هرطور" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "ډوب یم" راغلی دی.
(۳) دا بیت په "ق ،ک" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو چاپي دیوانونو کې داسې دی:
"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهیږمه چې ناس يې که خناس".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې هیڅ نه پوهیږم ناس يې که خناس"
(٤) له دې بیت نه وروسته بیتونه په "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت نشته.
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "امر دادی چې له نهي وجار وزې — په دا چارې کې هیڅ نشته کوز وپاس".
(۷) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "ته پخپله په خپل زړه کې وکړه قیاس".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "له سریه غرض واړه سري خوی دی — نه چې پټ دی زر د مسو په لباس".
د "ب" لومړۍ نسخه: "له سریه غرض واړه سري هوس دی — نه چې پټ وي مس د زرو په لباس".
د "پ پ" چاپ: "که سړی يې غرض واړه سړي هوش کا — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "که د خره په سر سوری وی د آس".
د "ب" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که د خره په سر سړیه کړی د آس".
مصوره نسخه: "که د خره په سر سړی سور شي که د آس".

د تشنه خوله اوبو سره مطلب وي — نه تش اېښې بې اوبو د زر و طاس (۱)
هر زاهد چې په ریا زهد نازېږي — د خر ښت ګومان یې کېږي په اماس
دا زما عاجز امید دی که رب کاندي — په قیامت به مې شفیع شي خیر الناس (۲)

اې رحمان نالي که څه کار دی خو د دین دی (۳)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

۱۱۴۵ — ۹۰

تېر شو درست عمر زما په داهوس — که مې وپوښتې چې څوک یې یا څه کس (۴)
یو پرسش د هغه یار ما لره بس کا — چې څه کس وې خو یې یوه وښاوې بس (۵)
هزار حیف دی چې په هر نفس ترې تېښتم — هغه لور ته چې مې تله دي هر نفس
چې یې زه په هر نفس له خدایه غوارم — هغه کله وینم په د بر پس (۶)
که یو خس وي په محتاج لګه کړ ورشي (۷) — خدای دې نه کا څوک محتاج د یوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مېنګیرک دی که ققنس
که شهباز لره سینه ده د تنزري — عنکبوت لره سینه ده د مګس (۸)
خو چې خاورو لره ورشي برابر شي — که چاغوندي وي اغوستي که اطلس (۹)

هم هغه یې ژړوي چې خندوي یې (۱۰)
نور څوک نشته د رحمان فریاد رس

۱۱۵۴ — ۹۱

که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي یو فلوس (۱۱)
که اغوستي یې زري جامې وي څه شو — ګنه یا مرغ زرین دی یا طاوس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه : "نه تش بې اوبو د سیمو زر و طاس".
مصوره نسخه : "نه چې تش کټوری د سیم و زر و طاس".
(۲) دا بیت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(۳) د "خ" په نسخه کې د "دین" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(٤) دا غزل په "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(۵) "پ" چاپ : "که څه کس وي خو یو ویه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : "که څه کس وي خو یو واروی ورله بس".
"ق" چاپ : "که څه کس وي خو یو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "چې څه کس وي خو هم یو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې څه کس وي خو یې یو ولې دی بس".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "هغه کله وویمه په د بر پس".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته ، په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : "که یو خس وی په محتاج لکه غرایښی".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه : "که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مګس".
(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس" ، او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "یا اطلس" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه : "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوک نشته د رحمان فریاد رس" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "لوږ څه نشته" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، او لومړی مسری یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده : "که اغوستي یې زرین لباس وي څه شو".

کهٔ یې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه — په نظر زما هغه دی یا خروس (۱)

نه یې فهم او فراست وي نه یې علم — خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)

نه یې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سرلوني واړه بوس (۳)

د مجازله اهله طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دي دا لوس (٤)

ودانۍ یې همه واړه ویرانۍ ده — راشه وګوره ماڼۍ د کیکاوس (۵)

که زما په ګفتګوي کې زیات و کم وي — څوك دې ګله کا په دا ښهر کې جاسوس (۶)

ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)

که څوك وغواړي تمام د دنیا واړه — زما یار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

رحمان حسن د یار وینم په پرده کې (۹) — نه پټېږي نور د شمع په فانوس

۱۱۶۵ — ۹۲

ص

ګوره څه بلند مقام دی دا خلاص — چې جهان واړه غلام دی دا خلاص (۱۰)

که له ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی (۱۱) — دا سفر په یوه ګام دی دا خلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری یې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " نه یې فهم فراست دی نه یې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه یې نقش او فراست دی نه یې عقل".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لوني په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی:

" د مجازله یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړی نسخه: "د مجازله یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی او الوس".

او د "خ" په لومړی نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې: " د مجازله اهل دله طمع مه کړه".

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(۶) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته او دوهمه مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "څوك دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(۷) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "ق. ک" چاپ کې: "ساقي جام د میو راکړه چې بېخود شم — خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: "ساقي جام د میو راکړه چې بې خود شم — خدای دې نه کړه په خودۍ کې محبوس څوك". د "خ" په لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: "ساقي جام د بادې راوړه چې په خود شم".

(۸) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یك عروس" راغلی دی (۹) د بېنور په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د یار وینې په پرده کې".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "څه عجب بلند مقام دی دا خلاص — چې جهان واړه امام دی دا خلاص". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " له دې ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه[1] — دا مهٔ واره الهام[2] دی د اخلاص
د رواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه[3] عمر چې مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص[4]
ښه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناوي — هر ساقي ښه چې جام دی د اخلاص[5]
ښه عجب دی که هما ئي په دام نه نښلي — هر صیاد ښه چې دام دی د اخلاص
پس له مرګه به د اهل واخلاص نه وي — که اخلاص کړې نن هنګام دی د اخلاص[6]

۹۳ — ۱۱۷٤

د رحمان کلام په دا سبب شیرین دی
چې یې هر کلام، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي د غم له شپېو خلاص[7]
تر په سپینه جامه تکی به د لیده شي — ته د عامي چارې مه کړه خاص الخاص
که دوړې نهنګ ځان ته، یو لقمه کړي — زر به راوړي په تحقیق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې آسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږ و واورې — په فلک به شي زهره غوندې رقاص
معنوي صورت پیدا کړه که مېړه یې — فایده ښه ده د بوتانو له اشخاص
د بل خیر په خاصیت به هغه ګوري — چې خبر نه وي د میني له خواص

۹۴ — ۱۱۸۲

چې تارچه ورځيني رخت د میني نکه
فهم دارا وسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص — بیا هاله بي دی له ما سره اخلاص[8]
په کاله به د رقیب غمونه زور شي — که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کي داسې ده: "چې خبر کا مخلصان له علم غیبه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي "اعلام" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کي "لکه" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته. په چاپي دیوانونو کي یې لومړی مسری داسې ده: "بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسې ده: "بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته".
(٥) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته او لومړی مسری یې په "پ" چاپ کي داسې ده: "ښه عجب دی که مستان وي ترې چاپېره". او د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسې ده: "ښه عجب دی که مستي یې دی له جوره".
(٦) دا بیت د "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته. خو لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کي داسې ده: "پس له مرګه چې د اهل اخلاص نه وي".
(٧) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کي راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کي نشته.
(٨) دا دواړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کي راغلي دي، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کي نشته.

په کمند د مستۍ مینې د خوبانو — بندي مه کړې خدای د شره پورې خلاص

۹۵ — په رحمان باندې نظر د کرم وکړې — ۱۱۸۶
ای چې یې د پاک الله په دربار خاص

ساقي راکړه ته و ما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص
ده وې اوس به د خوښۍ ساعت په تا شي — مغني راکړه و ما پیغام د رقص
مسقي(۱) علم خپل استاد را ته تعلیم کړ — را نما یې کړه هر تار مقام د رقص
سرې پاس تر نهه فلکه خرگند یږي — چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص
چې جلوه پرې د محبوب له لورې کیږي — هرگز نشته په هغه اشام د رقص
لیاقت یې هر و گرې شخه نشته — په لایقو باندې وي انعام د رقص

۹۶ — خوږې سا په وجود شته عبدالرحمانه — ۱۱۹۳
حقیقت به هو مېږې نه کړ تام د رقص

ض

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض(۲)
که گدای د بل په غولي غرض(۳) نه کړي — سپی به نه کا په گدا باندې غرض
په ساحل کشتۍ د هېچا نه ډوبیږي — که خوک نه کا په دریا باندې غرض
خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دي په رسوا باندې غرض
دا دنیا په احمقانو ده ودانه — دا فانه کا په دنیا باندې غرض

۹۷ — زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم(۴) — ۱۱۹۹
چې مې نشته په دوا باندې غرض(۵)

---

(۱) په اصل نسخه کې په همدې ډول لیکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ یې په "ب" چاپ او "ق" خطي چاپ کې داسې راغلې ده: "بل به نه کا ندکه په تا باندې غرض". (۳) د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "گدا" راغلی دی. (۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به دانا کام کوم تو توم". (۵) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

پهٔ دربار کوم د ښکلي دلبر عرض — پهٔ هر دم پهٔ هر ساعت مقرر عرض[1]

کهٔ قبول شي د مولا پهٔ پاك دربار کې — دا پهٔ روی د شاه نبی پیغمبر عرض

پهٔ مانند د ګړیال پهٔ پنځهٔ وختهٔ — پهٔ شورش د غهٔ له خوفهٔ د سقر عرض

بې خاوندهٔ د کار (و) کله څهٔ کېږي — څهٔ کهٔ کار تهٔ همیشهٔ کهٔ قلندر عرض

۹۸ — دا رحمان بې نبي کله د رښتښتن تهٔ — ۱۲۰٤
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض

کهٔ مې یار پهٔ دیدن سر غواړې عوض — ور قربان شهٔ چې دلبر غواړي عوض

چې هستي وارهٔ نیستي کاندي واصل شي — ګند کچکول دې قلندر غواړي عوض

د دوهمه پهٔ او ربهٔ څهٔ حاجت موقوف وي — عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض

خپل صورت ورتهٔ ناڅه کړهٔ تهٔ د مشکو — یار مجمر لره عنبر غواړي عوض

دلباس له ښکلیو طمع بوسه مهٔ کړهٔ — د بوسې پهٔ در کړهٔ زر غواړي عوض

د دې دهر له تنګیهٔ وېرهٔ وکړهٔ — د کمترۍ پهٔ ځای بهتر غواړي عوض

د عشق درځهٔ پهٔ اسانهٔ لوستهٔ نهٔ شي — پهٔ دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹ — پهٔ یو ځله بهٔ ترې خلاص نهٔ شې رحمانه — ۱۲۱۲
سر و مال دې مقرر غواړي عوض

طمع مهٔ کړهٔ پهٔ دنیا کې د نشاط — بیا بهٔ نهٔ مومې نشاط پهٔ دا بساط[2]

لکهٔ راغلهٔ بیا بهٔ هسې ځنې درومې — دا جهان دی درهرو یو رباط[3]

تر هر ګام لاندې کوهې دي د دې دهر — ایښې بویهٔ هر قدم پهٔ احتیاط

---

(۱) دا دوارهٔ غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوي.
(۲) دا غزل پهٔ مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت پهٔ چاپي دیوانونو او د "پ" پهٔ دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکهٔ راغلې بیا بهٔ هسې ځنې درومې — دا جهان درهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان ښکاريږي — هم جنت او هم دوزخ او هم صراط

په عاشق به هيڅ دهشت د رقيب نه وي — که يې نه کړي له خوبانو اختلاط

له کم ذات بې ديانته بې نمازه — طمعه مه کړه د نېکۍ د يو قيراط (۱)

۱۰۰ — غم د ترکو تر تاراج هسې چاپېر شو (۲) — ۱۲۱۹

لکه وسکڼي جامه په چا خياط

نن نګار و ما ته راکړ د ياري خط — وې يې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط (۳)

د غماز له دوراهۍ تراهي وکړه — ځای به بايې د مکار په جوارۍ خط

چېرې نه وې چې يې خبرې په غفلت کړې — تل يې لوله په تميز په هوښيارۍ خط

په مدت سره به ستا انجام ته رسي — اسان کله دی د استاد د يارۍ خط

د غفلت له خوبه پاڅه بېلتې کړه — تل وتاته سپارلی د بېلتانۍ خط

برابر د خط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبی د نامه اعمالۍ خط

۱۰۱ — له مېزانه که امان غواړې رحمانه — ۱۲۲۶

تل خو لوله په ډېر عجز په زارۍ خط

ومه کله دې، پاخه وايي واعظ — هر چې وايي وار په سر وايي واعظ (۴)

چې دې ماله خپله ياره لوړې باسي — نور به څه ورته او مه وايي واعظ (۵)

جار و اته زما له ياره ډېر مشکل دي — زياتي څله دوباره وايي واعظ

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوارو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده:
"له کم اصله بې ديانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "له کم اصلو بې ديانتو بې نمازو"

(۲) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دوارو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بيت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی. "دی چې ماله خپله-ياره لوړې باسي نور به څه ورته او مه وايي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله ياره لوړې باسې زه به څه درته وايم وايي واعظ".

په خوبو وپستو خبر وي غلط شوي*(۱) — داخواره خواره تراخه والي واعظ
خوك به څه باور دده په نصيحت كا — چي له ياره جار دواته والي واعظ
زه بي عشقه بل يو كار كولى نه شم — ډير له عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يي په نرمي په گرمي مه كړه(۲) — داتا وده تاوده ساړه والي واعظ
اوريدونكى يي رحمان(ن) د ويل نه يم(۳) — بهتر دادى چي نور نه والي واعظ

۱۰۲ — ۱۲۳٤

بلبلان كه له گلزاره مومي حظ — مشتاقان له خپله ياره مومي حظ(٤)
زه دعشقه له تاوده اوره بهره مند يم — سمندر له سره انگاره مومي حظ
دچمن غوټۍ واڼه سحر باد كا — عاشقان خوله ديباره مومي حظ
په طلب يي نفع مند شوم له هر چا نه — تل ښكاري له خپله ښكاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوښي په بيابان كي — هر منصور له تيره داره مومي حظ
خو چي ملك دجهان زير و قدم نكا — په خپل ځاى به خوك قراره مومي حظ
شگفته چي دغونچي غوندي سحروي — هغه ژړني به بي شماره مومي حظ
په ښندل دسر مي سر د وصل بيا موند — وياړي تل له وياړه مومي حظ
چي نيولي يي خپل ځان د غم واورته — رحمان(ن) ځكه له انواره مومي حظ

۱۰۳ — ۱۱٤۳

به تندي چي آتش بل كړم مدام شمع — ځكه بيا مونده له خلقو اكرام(۵) شمع(۶)
په انوار يي منور اهل ابصار شو(۷) — لا به كله شي ښكاره د انعام شمع

* . ددي مخ د متن پاڼليكونه دى په (۷۸) مخ كى ولوستل شي .

پتنګان یې لو د په لور تر مخ خر خیږي (۱) ځکه (۲) نه کوي په سول کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

١٠٤ ستا مجلس د خاصو خاصو (۴) سرفرازو ١٢٤٨
د رحمان په خبر نه مومي هر عام شمع

ګه دې پرې کړه له وګړیو ښتیا طمع نور باد شاه یې هرګز مه کړه له چا طمع (۵)
زېړي رنګ د آشنائي مبدل شي پیدا مه شه د اشنا له اشنا طمع
چې له سنګلیو دې دهر وفا غواړي د نادان په خبر یې شي د کیمیا طمع
چې مراد غواړي د زړه له مهرویانو ستا په دام کې نیوای شي د عنقا طمع
خدای د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپې د فقیر ښې او لمن نیسي چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع

١٠٥ له د غه رنځ یې طاعون، تبه بهتر دی ١٢٥٥
ای رحمانه! خدای دې مه کړه پیدا طمع

هر یو ګل د ستا د باغ روښن تر دی تر چراغ روښن تر دی تر چراغ هر یو ګل د ستا د باغ (۶)
ستا د باغ و د بن زاغ په نظر زما هما ی دی په نظر زما هما ی دی ستا د باغ و د بن زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه او د "پ" لومړی نسخه: پتنګان دی لور په لور تر مخ خر خیږي". د "خ" دوهمه نسخه: "پتنګان یې لور په لور تر مخ تیر یږي". (۲) "ق، ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلی دی. (۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی
په عوض یې دا بیت راغلی دی: "لور د لوره جهان وا ړه که روښنانه چې شي بله په هر ځای په مقام شمع".
(۴) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی { "ستا د باغ د بنو زاغ په نظر زما هماې دی
په نظر زما هماې دی ستا د باغ د بنو زاغ".
او د "پ" په "چاپ کې د "هماې دی" پر ځای "هماې ده" راغلی ده.

د (۷۷) غ د متن مربوط پاڼلیکونه:-
(۱) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوږو د پښتو خبر د غلط مه شه". (۲) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "اعتبار یې د بنده والي
په ګرځه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د نوځه په ګرځه مه کړه". (۳) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او ریدونې یې رحمان دویل نه دی".
(۴) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلی دی (۶) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) دا مسرې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په اقوال دې منو اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستا د درخاوري عنبر دي
ستا د درخاوري عنبر دي د درد منو په دماغ

د عاشق د ټټر داغ په آسمان د عشق آفتاب دی
په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د ټټر داغ (١)

د رحمان د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (٢)
نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

١٠٦ — ١٢٦٠

ف

اورنګ زیب او شاهجهان غوندي اشراف
صدقه شه تر منصور غوندي نداف (٣)

که دي تن په لوی لوی دي نه بې خه کړي (٤)
مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دي عاشقي ته هوس نه کا
دا دروغ دي چې زر دوز شي بوریاباف (٥)

دمکي په بزرګۍ کي هیڅ شک نشته (٦)
ولې خر به حاجي نشي په طواف (٧)

که په سل دریابه غسل دځان وکا (٨)
ګومان مه کړه چې به سپی شي پاك وصاف

کشتۍ هم چې ډېره ډکه شي ډوبیږي
د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (٩)

صابرانو صبر پرېښود حریصان شول
نه څه عدل شته په ځان کي نه انصاف (١٠)

---

(١) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کي داسې دی: "د عاشق د ټټر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی مل د عاشق د ټټر داغ".
(٢) د "غ" لومړی نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به په نه شي بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".
د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".
(٣) دا غزل په مصوره نسخه کي نه دی راغلی.
(٤) په چاپي دیوانونو کي: "که لي تن په لوی لوی وی ته نه لي خه کړي".
په "پ" چاپ کي داسې ده: "که دي تن په لوی لوی دی ته لي خه کړي".
د "غ" لومړی نسخه: "که دي تن په لویه وه دی نه لي خه کړي".
د "غ" دوهمه نسخه: "که دي تن په لویه لوی وی ته نه بي خه کړي".
(٥) د "غ" لومړی نسخه: "بوالهوس دي عاشقي ته نظر نه کا دا دروغ چې زر دوز شي بوریاباف".
(٦) د "غ" لومړی نسخه کي داسې دی: "دمکي په بزرګۍ کي شک نشته".
(٧) د "پ" لومړی قلمي نسخه: "ولې خر لي حاجي نشي په طواف".
(٨) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي: "که په سل دریابه غسل د ځان ورکا".
(٩) د "پ" د لومړی نسخې څیرته په نورو قولوکي مسرکا دی داده: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".
(١٠) په د لومړی نسخې څیرته په نورو قولوکي مسري دی ده: "نه څه عدل شته به ځانکي نه انصاف"

داخلو مذهب واړه سره یو دي(۱) — ما او تا پکې پیدا کړ اختلاف
دهمه واړو ملکونو خښتن یو دی(۲) — که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهیدان نه دي هغه خون فروشان دي(۳) — که(٤) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه سنه ده — لکه توره د لرګیو په غلاف(۵)
د دیوال په سر به خوځغلي ترکومه — د دروغژن چې په دروغه کاندي لاف(۶)
آب وتاب د ناکره هر وي خومره — خو نظر پرې شوی نه دی د صراف(۷)
د دنیا په دولت نازمه کړه رحمانه — دا یو موی دی په نظر د موی شګاف(۸)

۱۰۷ — مدحه او هجوه د حبیب او د رقیب کړم(۹) — ۱۲۷۵
رحمان نه زده بله هجوه بله لاف

چې پای بند شو د لیلی په اشتیاق — مجنون واچاوه(۱۰) ونورو ته طلاق
چې د میو د مطرب په خوند خبر شو(۱۱) — فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د میو دی یا رقص د خوبانو — په هر ځای چې وي بله جمع شي عشاق(۱۲)
په نسیا و نظر نه کاندي بې نقد ه(۱۳) — که خو لک حوري ورته ستایي که براق
چې حاصله د دلبر یګانګي شي(۱٤) — د دولت خبرې نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده " داخلو واړه مذهبه سره یو دي ".
(۲) دا مسرئی د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " دا همه واړه ملکونه د خښتن دی. او په دری واړو چاپي دیوانونو کې د "یودی" پرځای "خدای دی" راغلي دي.
(۳) د "پ" لومړي نسخه: " شهیدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړي نسخه: " شهیدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " او "خ" دوهمه نسخه: " شهیدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(٤) د "پ" له لومړي نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "که" پرځای " چې " راغلي دي.
(۵) په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " لکه توره د لرګي وي په علاف ". (۶) په "پ" چاپ کې دا مسرې داسې ده: " دروغژن چې په دروغو وهلی لاف ". د "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: " دروغژن به په دروغو کاندي لاف " (۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دی. بیت لومړی مسری د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " آب وتاب د ناسره هم وي هومره ". د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " آب وتاب د ناکرده مهر وي هومره ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده " آب وتاب د ناسره مهر د خوی هومره ". (د پایلیک یادښت په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)
هسې خوښ وي ځېل یار په درد و غم کې — نه به والي چې بادشاه دی د آفاق
هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳) — چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق
لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)
غوښي تن په کاروان(۶) زار کي فنا نه شي — نه جارباسي ځ آسونه د عراق
د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)
چې خدای پوه کړ(۸) د بنو په ځنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق
کړې سر ځي کړې مال ځي خدای دې نه کا(۹) — د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق
د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم — نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸ — ته چې پند والې ناصحه و رحمانه ته — ۱۲۹۰
کاشکې نور کړې هغه کښلی د میثاق(۱۱)

د (۸۰) مخ د پایلیک پاته:

(۸) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت ناز مه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "ب" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم رحمان نه زده بله هجو نور اوصاف".
د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".
د "خ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون واچوه لون و بنځو ته طلاق". د "ب" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې د مې و د طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې د میو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمې مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقدو" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصل یې د دلبرو یګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې د دلبر یګانګي شي". د "خ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکي شي د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میونابو".

(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق".
په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کې په پوره توپیر راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار وی د اولاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مشکل کار وی د اولاق". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کار ونه کا ربه اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. په لومړی مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "کړې سر ځي کړې مال دې خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې د دې بیت د دوهمې مسری د "میان" په ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "ب" چاپ او "پ، پ" چاپ کې "پاسې" او "ق، ک" چاپ کې "بازی" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "کاشکې نور کړې هغه شوی د میثاق".

خدايه څه شوه هغه ښکلي خلق — په ظاهر په باطن سپين سپېڅلي خلق
هيڅ خندا مي له دې خلقه سره نه شي — ژړوي مې هغه تللي تللي خلق
خبر نه يم چې وکومې خواته لاړ شوه — لېده نه شي هغه مالېدلي خلق
لکه څڅک چې داوبو په مخکې درومي[1] — هسې درومي په جهان راغلي خلق
دريغه يو ځله خو بيا په جهان راغلی — له جهانه په ارمان وتلي خلق
هزار حيف دی چې په خاورو کې لاړه شي[2] — په چووا و په چندن لړلي خلق

109 رحمان هسې گوښه خونه له خلقه بيا مونده — 1297
چې هرگز نه دی دا خونه موندلي خلق

چي په زړه مې تور لحد شي ځپل خاك — بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك
چې د خوب او د خوراك مزه شي ورکه — نور له مرگه برابر شي هغه ژواك
غلط والي چې خوك عمر ورته وايي — هغه عمر چې تېرېږي په څښاك
چې آخر مې دا خوراك دی دا پوشاك — چې مې پس له مرگه ځای دی يو مغاك
ځای لري که ځان ژوندی په مکه خښوم — ژړه بخوا تر هلاکت يم هلاك
گويا شوي دي هغه چې شدلي دي — له گرېوانه معلومېږي د زړه چاك
زړه چې روغ وي گرېوان کله څيري شي — چې روښې شي د چا زړه له غيره پاك
تن وځای وجامه پاك هله په کار دي[3] — نه هغه چې بېرون زړوي درون لاك
سړی بويه چې درون بېرون يې يو وي

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "لکه نغرچي داوبو په زمله دروومي". او د "خ" دوهم نسخه : "لکه نغرچي داوبو په ملخ کی دروومي".
(۲) په "ق" "چاپ کې" "گنده" "راغلی دی.
(۳) "ق" "چاپ او" "ق، ک" "چاپ : "تن وځای وجامه کله په کار بڼي". د "خ" لومړی نسخه : "تن دځای جامه هاله دچا په کار روي".

لہ سریہ غرض وارہ سر نیتو ب (۱) دی — کہ پہ سر کې یې طرہ وي یا مسواك
د دنیا چارې همه وارہ فاني دي — خوك يو دوه ورځې خوشحال وي خوك غمناك
په ساعت کې خوك خوشحال کا خوك ملال کا — داخو یونه لرغوني دي دافلاك (۲)

چې څه کاندي وارہ خدای دی د نور خوك نشته
رحمان څه دی څه يې واك دی د خدا ادراك (۳)

۱۱۰ — ۱۳۱۰

ما تو وي مي خوله په سولك — خراشي مې زړه په نولك (۴)
که ناری وهم که ژاړم — پروا نه لري (۵) يو چولك
راشئ گورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوك
لکه گل په لاس د طفل — زما زړه کا شوك په شوك (۶)
د چشمانو په غمزه سي — ژوبل ژوبل يم تموك تموك
په توسن د فلك سور شي — دستار کبر دي په سر هولك
هيڅ اثر ورباندې نه کا — د درد منو درد و دوك (۷)

ای رحمانه چې عاشق شي
ځان دې ژاړي كوك په كوك

۱۱۱ — ۱۳۱۸

زړه مې تراشي د بنو په تېره نولك (۸) — ماته وي مي دو ديرش غابن وارہ په سولك
په غمزو د تورو سترگو يم وژلی (۹) — ژوبل ژوبل پروکی پروکی یم تموك تموك (۱۰)
که ناري وهم که خاوري په سر لو نم (۱۱) — ناروا شه که پروا لري يو چولك (۱۲)
لکه گل چې خوك د طفل په لاس ورکا — هسې رنگ دي زما زړه کړ شوك په شوك (۱۳)

---

(۱) په "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو" راغلی دی.

(۲) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "په ساعت کې خوك خوشحال کا خوك غمناك کا داخو یونه همیشه دي دافلاك".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "چې څه کاندي وارہ خدای کاندي رحمانه سري څه دی څه يې واك څه يې ادراك".

(۴) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوړ" راغلی دی.

(۶) "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ: "زما زړه يې کړو شوك په شوك".

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د زړو دوك" راغلی دی.

(۸) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، او دېښور "ق،ك" چاپ کې د "نولك" پر ځای "خوك" راغلی دی.

(۹) د "پ" لومړۍ نسخه کې: "په غمزو د تورو سترگو مې ور وژلی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې په دې شکل ده: "په غمزو د تورو زلفو مې ور وژنی".

(۱۰) دا مصرۍ په "پ" چاپ کې داسې ده: "ژوبل ژوبل وکي پرېم تموك تموك".

(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق،ك" چاپ کې "نولم" راغلی دی.

(۱۲) په "پ" نسخو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "خوك" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "هسې رنگه زما زړه کا شوك په شوك". "ق،ك" چاپ: "هسې رنگه دي زما زړه کړو شوك شوك". د "ق" چاپ: "هسې رنگه دي کړ زړه زما شوك شوك". او د "خ" دوهمه نسخه: "هسې رنگ يې زما زړه کړ شوك په شوك".

که له ډېره درد وغمه مې زړه وچوي — ورته هېڅ دي زما دردو زما دواك[1]

درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پايه[2] — که ګدا اى دى ددې دهر که ماوك

د آسمان په نيلي سور لکه آفتاب شي — د زربفتو دستار کېږدي په سرهوك

که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو[3] — را شئ ګورئ د دلبرو دا سلوك

زه به و لې د خپل يار ثنا نه وايم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوك[4]

۱۱۲

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي[5]
اې رحمانه ځان دې ژاړي ګوك په ګوك

۱۳۲۸

چې علاج کولى نه شي د قسمت ځوك — ترو به څه وايي وچا ته نصيحت ځوك[6]

هغه چارې چې موقوفې په تقدير دي[7] — کړي يې نه شي په محنت په مشقت ځوك

که نظر کا وقضا وهم رضا ته[8] — په هېچا باندې دې نه کا ملامت ځوك[9]

د مطلوب جفا وفا واړه هنر دي — چې پوهېږي د حکماؤ د حکمت ځوك[10]

غم په ځان د چا پېرزو دى بارې څه کا[11]؟ — چې د خداى په کړو کې نه لري قدرت ځوك[12]

د ابليس و رياضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په رياضت ځوك[13]

علت لا رشي عادت نه ځي له سرې نه — خداى دې نه کاندې په بد چار عادت ځوك[14]

۱۱۳

زه رحمان د ببلتانه سيلاب يم وړى
که لاس را کاندې د خداى په محبت ځوك

۱۳۳٦

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړى مسرى داسې ده: "که له ډېره درد وغمه مې زړه چوي".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".

(۲) دا مسرى د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پايه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"درست جهان په غم کې ډوب دى سرتر پايه".

(۳) دا مسرى په "ق" چاپ کې داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".

(٤) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې يې دوهمه مسرى داسې ده:
"چې سحر سحر ناري وهي هم غوك".

(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلى دى: "چې مين د دلبرانو په جمال شوې اى رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك". او هم يې ورو ستنۍ مسرى
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "اى رحمانه ځان وژاړه ګوك په ګوك".

(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته او دوهمه مسرى يې په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ترو به څه وايي وما ته نصيحت ځوك".

(۷) دا مسرى په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدير دي".

(۸) د "ب" لومړي نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".

(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق، ک" او "ق" چاپ: "په هېچا باندې به نه کا ملامت ځوك".

(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرى داسې ده: "څه پوهېږي د حکماؤ په حکمت ځوك".

(۱۱) دا مسرى په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دى بارې څه کړ". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "غم د چا په ځان
پېرزو دى ولې څه کړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دى بارې څه کړ".

(۱۲) د "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځاى "طاقت" راغلى دى.

(پاته په (۸۵) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک — که خبر شي پرې به نه پرېږدي دغه در څوک [١]

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک [٢]

چې قبول شي په درګاه د مهرویانو [٣] — د هغه [٤] په خبر به نه وي بختور څوک

که زما د یار په مخ د چا نظر شي — وبه نه کا و بل مخ وته نظر څوک [٥]

که هر څو دلبران پېږدي [٦] په جهان کې — بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک

ذ دیدن طاقت یې هېچا څخه نشته — و آفتاب ته کتی نه شي برابر څوک

عاشقي یوه پایه ده چا یې به — دغه کار کولی نه شي هم هر هر څوک [٧]

له هجرانه بله سخته بلا نشته — خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک [٨]

مخ به بل خواته هرګز ونه جار باسي — چې شي ستا په خمار وسترګو ابتر څوک

وبه نه رسېږي تا ته په آسانه — ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي [٩] — چې حاصله ګوښه نه کا په ششدره څوک

هومره نوم د عاشقۍ ورباندې مړ ده — چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک

هغه نه کاندي نظر و سیم و زر ته — چې په لور د خپل آشنا کاندي نظر څوک

په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي [١٠] — چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

د (٨٤) مخ پاته :

(١٣) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "چې غرور کا په طاعت په ریاضت څوک"
په "ق، ک" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ریاضت" پر ځای "عبادت" راغلی دی.

(١٤) د "پ" لومړۍ نسخه : "علت لا رشي عادت نه شي له سره یه — خدای دې نه کا په بده چاره عادت څوک".
"ق" چاپ : "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی : "علت لا رشي له سرې نه عادت نه شي ـ خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".

---

(١) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٢) د "پ" لومړۍ نسخه : "نر ناحق خاورې خه لوني په سر څوک".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده : "نه ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
په "ق" چاپ کې : "د دنیا چارې فاني واړه فاني دی — نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
مصوره نسخه : "پر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک"
د "خ" دوهمه نسخه : "تر و ناحقه خاورې لوني پر سر څوک".

(٣) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".

(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلی دی.

(٥) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده : "وبه نه کاندي بل خوا وته نظر څوک".

(٦) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلی دی.

(٧) په قلمي نسخو کې د "هر هر څوک" پر ځای "هر څوک هر څوک" راغلی دی.

(٨) دا بیت او په دې بیت پسې څلور نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.

(٩) دا مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده : "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".

(١٠) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی : "په ګلونو د ګلزار یې مینه نه وي".

بې رهبره يون د عشق په لارې ګران دى   دلته بويه چې پيدا کاندي رهبر خوك(۱)

چې بېلتون په سترګو وينې آشنايي کا(۲)

۱۱۴   د رحمٰن په خبر به نه وي بې هنر خوك   ۱۳۵۲

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال خوك   نور به څه کا په جهان کې اشتغال خوك(۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا   چې نظر کاندي دستا په خط و خال خوك(۴)

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې(۵)   لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال خوك(۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنيا کې   تر و به څه وايي وچا وته احوال خوك(۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هيڅ ګرم نه دي   په دا هسې دره دکې نه لري مجال خوك(۸)

چې بې قيل وقال له ياره سره وشي(۹)   له نورچا سره به څه(۱۰) کا قيل وقال خوك

چې په اصل کې خداى نه دي پيدا کړي   تر و به څه غواړي دستا د مخ مثال خوك(۱۱)

سرخروي د هر سړي په ځيګر خون دى   نه هغه چې په سرا چوي سورشال خوك(۱۲)

مخ روښي دى د عاشق(۱۳) په خپلو اوښو   په دانه شي چې يې مښې په رومال خوك

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دى: "بې رهباره يون د عشق په لار کې ګران دى   دلته بويه چې ببدار کاندي رهبر خوك".
لومړى مسرى يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بې رهبره يون په لار دهرچا ګران دى". خو مصوره نسخه کې د (ى) پر ځاى "کښې" راغلى.
او هم دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې رهباره رسيده وياره نه ګران دى".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دى: "چې بېلتون وينې په سترګو آشنايي کا   د رحمان په خبر بل نه دى رهبر خوك".
لومړى مسرى يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقيب په سترګو وينې آشنايي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بيت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلى دى: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا   چې نظر وکاندي ستا په خط وخال خوك".
او لومړى مسرى يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بيا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسرى په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "نور خوبان دي ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړى نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هيڅ دي".

(۶) دا مسرى په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال خوك".

(۷) دا مسرى په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه وايي وچا ته د زړه حال خوك".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "تر و به څه وايي وچا ته د زړه حال خوك". لکه په لومړي مسرۍ کې د "چې" پر ځاى "که" راغلى دى.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسرۍ کې د "عنقا شو" پر ځاى "عنقا شي" راغلى دى.

(۸) ددې بيت لومړى مسرى په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هيڅ ګرم نه دي".
لومړى مسرى يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هيڅ ګرم نه دي".
په مصوره نسخه کې يې، په دوهمه مسرۍ کې د "په دا هسې" پر ځاى "بيا دا هسې" راغلى دى.

(۹) په چاپي ديوانونو کې "نه دي" راغلى دى.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځاى "نه" راغلى دى.

(۱۱) دا بيت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسرى د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پيدا نه شي چې په سر کاندي سورشال خوك".
د "پ" لومړى نسخه "نه هغه چې په سر کاندي سورشال خوك".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځاى "واچوي" راغلى دى.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځاى "دهرچا" راغلى دى.

د دنيا چارې فاني دي مرد هغه دی[۱] — چې نظر کا په حرام او په حلال خوك
هر چې كـر كا ذ ور بشو غنم غوا ړي — له خاطره دې بېرون کا دغه[۲] خيال خوك
سرې بويه چې په نېك عمل نازېږي[۳] — نه چې ناز کا د دنيا په ملك و مال خوك

۱۱۵ — کـه يې شعـر د رحمان مومند ترغوږ شي[٤] — ۱۳٦۵
غوږ به نه باسي په شعـر د خوشحال خوك

کـه په بخت کم بختان نه وای خسته دل خوك — په حضور به له دنا ولې بېلېدل خوك[٥]
وديدن وته دې هر چا رضا كـېږي — ولې حكم يې له دنا نه لري بل خوك
کـه يې لاس د خدای په چارو رسېدلی — بې مقصوده به يو د مرنه سهېدل خوك
دا يو سر دی ما د استا شكرانه كـړی — بـې ناحق مې وېروي په سر و دل خوك
دا همه شوميت زما دی چې را رسـي — کـنه ته او د چا ز ړ ونه به دول خوك
کـه په مينه دليلی مبتلانه وای — خوار مجنون په دې بېديا غرونه ځنګل خوك

۱۱٦ — مين هره بلا کاندي کـه بـا ور کـړي — ۱۳۷۲
کـنه زه عبدالرحمن[۷] هومره ويل خوك

غره وا غونډه ملا وتړه په جنګ — دغه پسه[٦] معـ رکـه لوه د [ننګ]
وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کـړه[۷] — يا ځان وګنه په خپل و يو رنګ

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د دنيا چارې همه داره فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق ، ك" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پر ځای "يادېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "کـه يې شعر د ، مهمند رحمان ترغوږ شي". په "ق ، ك" چاپ کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دويمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې "معركې" راغلی ده او د "خ" په دويمه نسخه کې "موركې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "وبې ننګ وته د ننګ خبره مه کـړه".

ننګيالي چي يو ځل مخ کا په يو لوري (١) — نور هيڅ نه ويني کوهي وي که ګړنګ (٢)

هيڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چي چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ (٣)

د بلبلو وچمن وته پرواز وي — داور پښتي وآتش وته غورزنګ (٤)

که جهان وبي هنر وته فراخ وي (٥) — يو لحد دی هنرمند ولره تنګ

هغه بهر جوهري لره زندان دی (٦) — چي يکسان وي پکي لعل ومردار سنګ

آسمان ځمکه د واره ژامي (٧) د نهنګ دي — څه (٨) به زيست کا څوک په خوله کي د نهنګ

په ښادی لي هيڅ ښاد مه شه که دانا يي — غم ښادي دي (٩) ذدي هم ځنګ په ځنګ

که رحمان د هغو تلليو وصال غوږي (١٠)
تېر به نه کا په داد ورکي يو درنګ

١١١ — ١٣٨٢

ښښي مي په سر دی ستا د مخ د مينې ګل — بيا مي تور ليمه دي ستا د زلفو تور سنبل (١١)

ته چي آينه په لاس کې واخلي حېرانېږي (١٢) — زه له کومه راورم صبوري او تحمل (١٣)

---

(١) دا مسري په قلمي نسخه کی داسې ده: "ننګيالي چي يو ځلي مخ په هغه لوري کا".
(٢) دا مسري د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "نور بي هيڅ نه دي که کوهي دی که ګړنګ".
(٣) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته.
(٤) دا مسري په چاپي ديوانونو کی داسی ده: "سمندر کا مدام اور وته آهنګ". د "خ" په دوهم نسخه کی داسی ده: "داور پرستو وآتش وته غورځنګ". او دا بيت په مصوره نسخه کی نشته، په "پ، ب" چاپ کی د "وته" پرځای "ورته" راغلی دی.
(٥) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته. د "ب" په لومړی نسخه کی: "که جهان وبي هنر وته فراخ دی". په "ق، ک" چاپ کی د "که" پرځای "دا" راغلی دی او دا مسري د "خ" په دوهم نسخه کی داسی ده: که جهان مي بي هنر وته فراخ دی".
(٦) په چاپي ديوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی "وي" راغلی دی. (٧) په "ق" چاپ کی "ځامني" او د "خ" په لومړی نسخه کی "چامي" راغلی دی.
(٨) د "خ" په دوهم نسخه کی د "څه" پرځای "څو" راغلی ده. (٩) د "خ" په لومړی او دوهم نسخه کی "ده" راغلی ده.
(١٠) دا مسري په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "که رحمان د هغې ښکلو وصال غواړی". په "ق" چاپ کی هم د "هغو" پرځای "هغې" راغلی دی.
(١١) دا غزل د "پ" په دوهم نسخه کی نشته، د "پ" په لومړی نسخه کی د "ليمه دی" پرځای "ليمه مي" او په مصوره نسخه کی "ليمه شو" راغلی دی.
(١٢) دا مسري په مصوره نسخه کی داسی ده: "ته چي آئينه واخلي وغځ ته حيرانېږی". او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "ته چي آئيني واخلي لځان ګوري حيرانېږي".
(١٣) دا بيت په "ق، ک" چاپ کی داسی دی: "ته چي آئينه په لاس کی واخلي حيرانېږم زه له کومه راپيدا کړم صبوري او تحمل"، او دوهم مسري يې په "ق" چاپ کی داسی ده: "زه له کومه ځايه راوړم صبوري او تحمل".

گرځې په چمن کې منګل ډکه په ګلونو[1] — خدای زده چې ګلونه وړې یار ته ږدې په منګل
هم مې مښک لیدلی هم عنبر دی په جهان کې — شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل[2]
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وچا لیدلی — نه به وي زما په څېر آهونه د بلبل[3]
هسې تغافل کا ستا په جور و په جفا کې — خلق[4] حیران تری د رحمان په تغافل

۱۱۸ ۱۳۸۸

هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل — هسې پاتې شوم مردود و نا قابل[5]
مالا بوی هم د وصال مونده لی نه دی[6] — تش په توره مې[7] خدای نوم کړ د واصل
هسې ډوب یم د ګناه په ګرداب[8] و — چې په سترګو مې و نه لیده ساحل
له وطنه مې په هر زمان[9] و باسي — رقیبان یې راپسې کړل محاصل[10]
کربلا ده که جفا ده که وفا ده — دا همه وار ه په ما کړه خدای نازل[11]
د دنیا په پلیتۍ مې ځان پلیت کړ[12] — حیف دی دا چې نه عالم شوم نه عامل[13]
توره ږیره مې شوه سپینه زه حیران یم — چې رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل[14]

۱۱۹ ۱۳۹۵

---

(۱) دا مسرې په "پ" چاپ ، "پ ب" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې داسې ده : "ګرځې په چمن کې منګل ډکه وړې د ګلو".
په "ق" چاپ کې داسې ده : "ګرځې په چمن کې منګل ډکې وړې د ګلو".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "ګرځې په چمن کې منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کې د "د ګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلي دي او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.
(۲) دا بیت په "پ" نسخه کې داسې دی : "هم مې مښک لیدلی دی هم عنبر په جهان کې شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق ، ک" چاپ کې "په دا زلفو په کاکل" راغلي دي او لومړۍ مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده :
"هم مشک دی لیدلی شي هم عنبر دی په جهان کې".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی : "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لیدلی نه به وي څما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق ، ک" چاپ کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "نه څما په څېر به وي آهونه د بلبل"
په "پ ب" چاپ کې د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلي دي.
(٤) په "پ" نسخه ، "ق ، ک" چاپ ، د "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کې "چېچې" ترمخه ده.
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٦) دا مسرۍ په "ق ، ک" چاپ کې داسې ده : "مالا بوی ستا د وصال مونده لی نه دی". په "ق" چاپ کې داسې ده : "مالا بوی د وصال مونده لی نه وه".
(۷) په مصوره نسخه کې د "مې" پر ځای "یې" راغلی ده.
(۸) دا مسرۍ په ټولو چاپي دیوانو او مصوره نسخه کې داسې ده : "هسې ډوب یم د ګناه په دریا بونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "هسې ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق ، ک" او "ق" چاپ کې د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلي دي.
(۱۰) دا مسرۍ د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ ، دوهمه ، او دریمه نسخه کې داسې ده : "راپسې کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کې هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلي دي.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې داسې دی : "که بلا ده که جفا وه که فنا دونه دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
په "ق ، ک" چاپ کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده "دا همه کړه خدای په ما باندې نازل".
(۱۲) د "پ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "د دنیا په پلیتۍ ځان مې پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانو کې د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلي دي.
(۱٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "چې زه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د ناأهلو(۱) قیل وقال — په ځا رنه دی قیل وقال د بدسګال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا — یا به فخر کا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر د لذت و د زینت کا — یا به فکر کا د مال و د منال(۳)
یا به هسې پوچ ګویې کاندي آغاز — چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې — لکه ګډ شي وبله لعل وکوټی لال
لکه لعل وکوټی لال چې وبله(٤) ګډ شي — یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) څوک چې تېرېږي یې هم جنسه — ترو به څه وي د هغه غم احوال
د دنیا چارې(۷) فاني دي مرد هغه دی — چې خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
ابا سینه(۹) لا څه مجال لري په تله کې — د دنیا د چارو هېڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چارې په مثل خواب(۱۱) وخیال دي — څوک به څه کا اعتماد په خواب خیال
لکه ملک ومال په خوب کې ورځرګند شي — خو چې ویښ شي نه یې ملک وي نه یې مال(۱۲)
لکه ځګ چې د اوبو په سر لېده شي — کډ یې واخلي هېڅ ورنه شي په چنګال(۱۳)
لکه دود چې غرونه غرونه خرګندېږي — تار په تار شي په یوه (۱٤) نري شمال
لکه یخ چې د سرو په زور شي جمع(۱۵) — هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي — لکه ابر د پسرلي د پشه کال(۱۶)
په یوه ساعت یې ساز بیا یې ویران(۱۷) کا — خاوره خټې(۱۸) دي په لاس کې د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کې " ناأهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " یا به فکرکا د مال و د منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د " لذت " پرځای "ولایت" او مصوره نسخه کې " دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې" نه دی راغلی او د "ق" چاپ کې د " وبله " پرځای "سره " راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې " قریب " راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کې د "هغه" پرځای "هسې " راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " د دنیا چارې همه فاني دي مرد هغه دی " راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې " چې خبر شي په حرام وپه حلال " راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو اود "خ" لومړۍ نسخه کې " آب د سینه" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق،ک" چاپ کې " نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کې " خوب " راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ په "ق،ک" چاپ کې داسې ده: "کډ یې اخلي هېڅ ورنه شي په چنګال".
(۱۳) دا بیت په "ق،ک" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "سر" پرځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق،ک" چاپ کې " نري باد " راغلی دی.
(۱۵) "ق،ک" چاپ : " لکه یخ چې د سا ره په زور دی جمع ". "ق" چاپ " : لکه یخ چې د سا ړه په زور شي جمع ". د "خ" لومړۍ نسخه : " لکه یخ چې د سردکه په زور شي جمع ". اود "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده : " لکه یخ چې د سرو ادبو شي جمع ".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده : " په یوه ساعت باران بیایې شین دی". اود دوهمه مسرۍ یې د "پ" په نسخو کې داسې ده : " لکه ابر د پسرلي د پشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو اود "خ" په لومړۍ نسخه کې " ورانه" راغلی دی.
(۱۸) په "ق،ک"، "ق" چاپ، اود "خ" لومړۍ نسخه کې " خښتې " راغلی دی.

دمجازپه معشوقو(۱) کې وفا نشته — ماهرزرحله وشکلی دی دافال
اعتماد یې په سبا دی او په غم مه کړه — نه یې هجر په قرار دی(۲) نه وصال
ګاهې تورکوډی په مخ باندې راکېښ شي — ګاهې راکېښ شي په مخ باندې رویال(۳)
لکه ماګکړ چې خولک کېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال(۴)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وینم د مېږي په خېږ پایمال
خراب دل مې هې غوارې بلا دا شوه — چې کهې را معلومېږي په هرکال(۵)

که وصال مې دیار بیا موندهالرسیال یم(۶)
ګنه نه یم زه رحمان دهېچا سیال(۷)

۱۲۰ — ۱۴۱۸

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه یې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نېسي دعا غوارې — مېنې هسې منت بار کړ زما دل
عاشقۍ هومره داغونه دې پرې اېښي — چې تمام یې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار موندلی نه دی(۸) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکېښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو یکې هسې مقام ونیو — چې له غېرو یې(۹) وېزار کړ زما دل

زه رحمان خو منت بار د عاشقۍ یم
چې مین یې په دلدار کړ زما دل

۱۲۱ — ۱۴۲۵

چې له نازه پوشیده لري چشمان خپل — خدبه وېنې مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)
چې کنځل راته په قهر قهر کاندي — دا لا وګڼې په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ" چاپ اود "خ" لومړۍ نسخه کی د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کی "وی" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی دی: "ګاهې تورکوډی په مخ باندې راکاږی ګاهې راکاږی په مخ باندې رویال". په "ق" چاپ کی د "راکېښ شی" پر ځای "دابېکی شی" راغلی دی.
(٤) دابیت په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کی داسی راغلی دی: "لکه غونډ دماګکړ دی په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". اودوهم مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "زه هم هسې سره نزدود شم په مثال".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کی داسی ده: "خراب زړه مې غوارې بلا داشوه". اود "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری داسی ده: "خراب زړه مي زهیرېږي بلا داشوه".
(۶) دامسری د "پ" په نسخو کی داسی ده: "که وصال دیار بیا مومم حاله سیال یم". اود "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "که وصال زه دیار مومم حاله سیال یم".
(۷) دامسری په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کی داسی ده: "ګنه اوس خو رحمان نه یم دچا سیال".
(۸) دابیت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمي نسخو کی دامسری داسی ده: "بې سبب انار اخسته بنده نه دی".
(۹) د "پ" په نسخو اود "خ" په دوهمه نسخه کی "دی" راغلی دی.
(۱۰) داغزل د "پ" په لومړۍ نسخه کی نشته.

گفتگو په اشارت کاندي له نازه
کله اسم د چا اخلي په زبان خپل

په گریبان باندې چې تړلې وهي غوټۍ
عاشق کېږي لاسونه په گریوان خپل

خر دیلۍ یې له حیرته بې شعور شي
چې د حسن رخت څرگند کا په دکان خپل

چې خپل مخ په آیینه کې ور څرگند شي
خود پخپله سر فرو کاندي په ځان خپل

چې هر څوک یې عاشقۍ وته هوس کا
گویا لوټې کا په دین او په ایمان خپل

هیڅ صرفه د چا په سر و په مال نه کا
مالیدلي دي پخپله مطلوبان(۱) خپل

مجنون ملک د عاشقۍ هاله خپل کړو(۲)
چې په اور باندې یې وسوځان و مان خپل

دا مقام دی د هغو رنگه عالمو
چې هیڅ نه ویني په سترگو سود و زیان خپل(۳)

آفرین د عاشقانو په همت شه
چې ورته بر ترسر و مال ویني جانان خپل(٤)

١٢٢

هیڅ د سترگو غړولو خوند یې نه وي
چې رحمان په سترگو نه ویني جانان خپل

١٤٣٧

تور لېمه مې د فراق په ژړا سپین شول
دوباره د زړه په وینو کې رنگین شول

ما وې زړه به لا دیدن کړم د یارانو
خبر نه یم چې یاران په کوچ تعین شول

چا پتنگ غوندې ځان واچوه و اور ته
څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول

و مرده وته د مرگ خوارۍ شوې پېښې
او ژوندي په زندگۍ کې اندوهگین شول

د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ
چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول

چې قدم یې په آسمان ایښود له نازه
هغه هسې نازپرور زیر زمین شول

چې مدام یې په سنجاب د پاسه خوب کړ
اوس په ځمکه یې بستره یې بالین شول

١٢٣

د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي
چې پرېشان ورځنې جمع همنشین شول

١٤٤٥

---

۱) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بیا موند" راغلي دي.
۳) (٤) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

په لیمه کې مې مدام | ګرځي عکس د ګلفام (۱)
تور دسترګو مې ګلګون شوه | په ارزو د ګل اندام (۲)
بې دسترګو له خونابه | نه باده لرم نه جام
په طلب د دلارام کې | ما ونه لید ه ارام
زنخدان يې خدای ګوهي کړ | ورپر بوځم په هر ګام (۳)
که يې خال غلام د مخ دی | زه غلام يم د غلام
که په عشق کې ناکام پر دی | دانا کام دی زما کام
خوښ يم زه په عاشقي کې | که نیک نام يم که بد نام
په ياري کې مې قبول دی | ملامت د خاص و عام (۴)
د دعا په عوض غواړم | د خپل يار د خولې دشنام
ترینګلي وبيې زار کړم | د غرخپل دعا سلام
تلخ ګفتار يې راته خوږ دی | تر کشمشو تر بادام
هم هغه مې مسيحا دی | چې يې را کاندي پيغام (۵)

مخ دې يار ماه تمام دی
رحمان وليده تمام

١٢٤ — ١٤٥٩

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "توري سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".
(۳) په چاپي ديوانونو کې "سبو ئېږم" راغلی دی.
(٤) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۵) په چاپي ديوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ونه څښي ساقي په يوه جام — تر دا هورته به نور څه وي احترام (١)
بس دی ماله (٢) دا فيض د شراب بو — چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام
مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ما تر پښو دي لاندې کړي ننګ و نام
په مېزان يو سر لعل وي بل سر کاڼی — مساوي ده عاشقي په خاص و عام
عاشقان (٣) د سپين خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر د اسلام
په مجنون باندې قلم (٤) راغلی نه دی — که حلال لې په مخ ورشي که حرام (٥)

١٢٥ — ١٤٦٦

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی (٦)
په حلالو کې مدام وي احترام

و محمود وته نظر کوه مدام (٧) — چې غلام کړ و خپلې مينې د غلام
د نيکانو مدعا خو نيک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام
چې د زړه حضور لې نه وي په نمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام (٨)
چې مجنون غوندې په مينه کې صادق وي — رحمان وايي په هغه باندې سلام (٩)

١٢٦ — ١٤٧١

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر ترکې د باآرام

د هجران له د بره غمه ولې نه مرم — له دې هسې رنګ ماتمه ولې نه مرم
چې يو يار له بله ياره جدا کېږي — د دې دور له (١٠) ستمه ولې نه مرم
چې هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم (١١)
يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی — تر وزه بې خپله صنمه ولې نه مرم
چې په لږه ګرمي شا کاندي و ګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم (١٢)

---

(١) دا مسری د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "تر دا پېهورته به نور څه وي احترام".
(٢) په نورو چاپي ديوانونو کې "بند دی ماله" راغلی دی.
(٣) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلی ده.
(٤) د "خ" په دويمې قلمي نسخې کې "کلنګ" راغلی دی.
(٥) په نورو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړی مسری يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".
(٧) دا مسری په قلمي نسخو کې داسې ده: "د محمود و سلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په کار نه دی که مقتدي دی که امام".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "پ" چاپ او په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "رحمان وايم پر هغو باندې سلام".
(١٠) په نورو چاپي ديوانونو کې د "دور" پرځای "دهر" راغلی دی او دويم بيت لومړی مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې يو يار له بله ياره لرې باسي".
(١١) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته، او لومړی مسری يې په نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".
(١٢) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنمه ولې نه مرم".

۱۲۷ ۱۴۷۷

چې د مرګ خوارۍ په خوا لرې رحمانه [1]
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم
خدای دې نه کا چې په بل یې خواته ځنګ خورم

عاشقي او نام و ننګ دي و بله لرې
خو به غم واره غم د نام و ننګ خورم

خدای وما وته شیرین تر نیشکر کړه [2]
که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم

د آشنا د بېلتانه په کاروبار [3] کې
همېشه په تندی توره د فرنګ خورم

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې
همېنې نه د بهلول نه د اورنګ خورم [4]

شین لوګی مې په سر چتر د وله تخت دی
ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم

هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده
د هجران په غم کې لېپې بنګ خورم

لکه څوک چې نعمتونه د دنیا خوري
زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم [5]

واړه زهر شي زما تر ستوني درومي
بې له یاره که همه لا چې لونګ خورم

زه رحمان به څو ژوندی په جهان ګرځم [6]
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۲۸ ۱۴۸۷

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم
زر را څخه نشته چې بې ستا په پښو ډېران کړم [7]

کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان و
اوس هسې حیران یم چې دا کار په څه شان کړم

ډېر و خلقو لاني ستا د مینې دي وهلي
هېڅوک هسې مه شه لکه زه چې بې په ځان کړم [8]

نه لري رحم د عاشق [9] زخم بې تسلیمه
دا څه هسې درد نه دی چې بې دفع په درمان کړم

نه کا هیڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې
ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې بې حیران کړم [10]

ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا
هر چا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم [11]

---

(۱) په "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لرې رحمانه"
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې ده: "خدای وما وته شیرین کړه تر شکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: "همېنه د بهلول نه د اورنګ خورم".
(۵) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دا رنګ خورم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "پیا یم" راغلی دی.
(۷) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلکو لاني ستا د مینې دي وهلي هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې بې حیران کړم".
(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې بې په ځان کړم".
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه دي مسلمان شي که بې خدای که وهر چا وته چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

١٢٩ ورانديږي ويې كه ورستو آخر هسې معلومېږي ١٤٩٤
ستا له بېرحمۍ (١) به زه رحمان لاس په گرېوان كړم

زه داهسې ديوانه او مجنون چاكړم — له رواجه له رسومه بېرون چاكړم (٢)
نه پوهېږم چې داچارې په ما څوك كا (٣) — لېونى د خپل نگاه په افسون چاكړم
كومې سترگې كوم يا نه كوم غمزه د ده (٤) — دوبې شهيد غوندې په خاك و په خون چاكړم
توان توفيق خو د فتنو راڅخه نه وو (٥) — په فتنو د تورو سترگو مفتون چاكړم

١٣٠ رحمان هيڅ له خپله ځانه خبر نه يم (٦) ١٤٩٩
چې داهسې رنگ زبون و محزون چاكړم

صبح وشام مې لاس نيولي دي دعاكړم — خواست (٧) له خدايه ستا د مهر دوفاكړم
هيڅ د دروغ رښتيا مې نه زده كه باوركړې — ستا دپاره هم دروغ كړم هم رښتياكړم
واړه ته يې خندول كه ژړول كړې — زه بې خپله نه خنداكړم نه ژړاكړم (٨)
كه ته نه يې راته وايه باري څوك دې — زه داهسې رنگ سر تورپښې بېل چاكړم (٩)
خوب خندا د بېلتانه په حمله نشته — خه آرام (١٠) به په دادشت كربلاكړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم كې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزاكړم
يو وپېښته مې د صورت كوږ شوي نه دي — هسې رنگ دې پټ پنهم په زړه اداكړم (١١)
زړه كه يو دي ما خو تا له دركړي (١٢) — مگر نور ولره نور زړونه پيداكړم

١٣١ چې مې واغوست سروپاى د عاشقۍ ١٥٠٨
زه رحمان دې سروپاى بې سروپاكړم

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه كې "بحرامى" راغلي دى.
(٢) داغزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه كې نشته.
(٣) په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ كې دامسره داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك كا".
(٤) دامسره د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې ده: "كه مې سترگې كه با نوكه مې غمزې دي".
(٥) دامسره د "پ" په نسخو اود "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې ده: "توان توفيق دفتنو هيڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ كې داسې ده:- "توان توفيق چې د فتنو راڅخه نه وو". اود "خ" دوهمه نسخه كې داسې ده: "توان توفيق د فتنو هيڅ راڅخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبرنه يم چې داهسې رنگ محزون وزبون چاكړم". په "ق،ک" چاپ كې د "ځانه" پرځاى "ياسه" راغلى دى. اود "پ" په لومړۍ نسخه كې دوهمه مسره داسې ده: "چې داهسې زبون ومحزون چاكړم".
(٧) په "ق،ک" چاپ كې "سوال" راغلى دى.
(٨) دابيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه كې نشته اولومړۍ مسره يې د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(٩) چاپي ديوانونه: "زه داهسې لېونى او مجنون چاكړم".
(١٠) د "خ" په لومړۍ نسخه كې "خه بلا" راغلى دى.
(١١) د "خ" په لومړۍ نسخه او نيمگړې نسخه كې "تاراج كړم" راغلى دى.
(١٢) د "پ" نسخې اود "خ" دوهمه نسخه: "زړه كه يو دى خو وتا دى ماوركړى".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم | دانسته به دغه سود په زیان ورنه کړم
که څوك راکاندي دنیا وعقبی دواړه | عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم
څو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپېدلی(۱) | ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم
که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کښېوځي | یو وېښته به دې په درست جهان ورنه کړم(۲)
که مې چېرې لاس دستا په بوسه برشو | دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم(۳)
څو ونه وینم ستا سترګې که یې خدای کا | عزرائیل لره به هوم ځان ورنه کړم
معشوقې د عاشقانو دین ایمان دی | زه به چا لره خپل دین ایمان ورنه کړم
ستا تر زلفو پورې نورې زلفې څه دي(۴) | په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

۱۳۲ — ۱۵۱۷

په رحمان دستا د لبو مې حرام دی
څو د خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

دا یو څرنګه ژوندون دی نه پوهېږم(۵) | خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم
جام د لبو(۶) یې چې ځان په وینو موم | ترو زلال که جګر خون دی نه پوهېږم
د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم | مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم
په شانه سره دې تار د زلفو بېل شو | که غوڅ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(۷)
عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم | که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم
د خپل زړه وعلامت وته حیران یم | چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

۱۳۳ — ۱۵۲٤

د رحمان خبره یې زېړه تر کنګو کړه(۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم | په رخسار دې ګل کړلي دي پوهېږم
که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو | تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې څه دي."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان څه دي".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یو څه د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(۶) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده — رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم

چې رقیب وتا غوبږه وبله وروړه — ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم[١]

څه حاجت دی چې دی خط په ملالولم — چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم

ته خپل جور و جفا څه وایې وما ته — ما همه واړه لېدلي دي پوهېږم[٢]

رقیبان ځکه تېری په رماح (ن) کاندي[٣]
تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم

١٣٤ — ١٥٣١

چې له مرګه بې پروا یې په هر دم — دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم[٤]

نور همه واړه غمونه به دې هېر شي — که یو ځل دربانديې راشي[٥] دا ماتم

چې زخمي یې سبا نه مومې په بیع — مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم

د مرګ تیاري ورلره بویه — چې لا نه یې د اجل په تیغ کرم

چې دې تن له سرایه د رومي توښه واخله — تر دا سرای په هور ته سرای نشته محکم[٦]

د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي — مشکلات دي په هر دم په هر قدم

که دې وېره شي له ظلمه له ستمه — ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم

که امید لرې له رحمه له کرمه — ستا هم بویه په هرچا باندې کرم

له هرچا سره چې کړې هغه به مومې[٧] — د هېڅ تخم مېوه نه د رومي برهم

اجر واړه د عمل په اندازه وي — دغه د واړه سره یو دي هم درهم[٨]

اوس د ستا رضا نېکي کړې که بدي کړې — نېک و بد دې واړه کښلي شي په قلم

خدای د رزق په زېرمه هېر وه کلک شه — تر سري د سري رزق دی مقدم

که ګڼې چې په حرص سره څه زیات شي — زیات به نه شي د یوې ستنې ترسیم

که هزار رنګه تلاش او ترددکړې[٩] — د قسمت شوي به نه کړې زیات و کم

---

(١) دا بیت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقیبان به څه تېری په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) په قلمي نسخو کې "در شي" راغلی دی.
(٦) په قلمي نسخو کې "دوهم" راغلی دی.
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٩) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تلاش او تدبیر وکړې".

دېرهوا وحرص مه کوه خدای یاد کړه   دی کافي دی د عرب اود عجم
په تا فرض عبادت دخپل خښتن دی   نه لښکري خزانې ملك وحشم
تولك روټي یوه شړۍ درلره بس ده   نور همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لا یموت دی   نه چې غوښې غوړې وریژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي   نه اطلس وسقلات تاج وعَلَم
دلحد دتاریکۍ علاج به څه کړي   چې ته دلته کې وېریږې په تورتم
که حرص درباندې زور شي مرګ را یاد کړه   دا علاج دی دغه رنځ لره محکم[1]
غفلت هیڅ مناسب نه دی دسپین بیرو   خوب روانه دی په وخت دصبحدم
مار چې سوړې لره ورشي ګوره سم شي   ته دګور په غاړه راغلې نه شوې سم[2]
خم قامت ددنیا کار کړې عمر واړه   او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم
ځان پخوا ترهغه وژاړه که مرد یې   چې په تا باندې ژړا کا نور عالم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه   بې انصافه ته په څه یې خوش خرم
که زه نه وایم ته خود ستر ګې رڼې کړه[3]   کوردې خورشه ته چارپای یې که آدم

ای رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

۱۳۵   ۱۵۵۹

خو به صبر په جفا د یار کړو م   خو به موم دلبر و نیخ ترګرزوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي[4]   زه د الاف په دروغ خرنګه وهم
ته وماته نصیحت مه کړه ناصحه   زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خوزده چې مینه اوردی خدای مین کړم   دانسته خپسر واورته اچوم
سررشته مې خدای همه دیار په لاس کړه[5]   په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم
دآشنا د میني لاس زما ګریوان دی   زه په دا کار کې هیڅ عذر نه لرم[6]
عاشقانو[7] باندې حق د معشوقو دی   حق به ولې په باطلو بد لوم

---

(۱) دابیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته دګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : " که زه نه وایم ته خپله ستر ګې وکړه ".
(٤) د"خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : " سورشته مې خدای دیار په لاس کې ورکړه".
(٦) قلمي نسخې : " زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقانو " او د "خ" په لومړۍ نسخه کې " په عاشقو" راغلي دي.

ما چې مينه د يار غرضه په خپل خان کړه تر ولّه فرضو غاړه ځړنګ غړوم

داخه ژوند(۱) دی چې يار نه وينم په سترګو

۱۳۶ — زه رحمان په جهان سترګې غړوم — ۱۵۶۸

په يوه غمزه د سترګو يې فنا شوم / سر تر پايه بې بنياده بې بقا شوم

ما د يار له غمه دم وهلی نه دی / که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)

بنده چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې / هاله څاڅکی شبنم وم اوس دريا شوم(۳)

زه د يار وخ ته ګورم يار وما ته / چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم

په هجران کې بې ګدا وم کند په غاړه / په وصال کې بې پادشاه دامرا شوم(۴)

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی / په صدف کې يتيم دړ غونده يکتا شوم(۵)

مستورې راځه يو وره مستو سترګو / رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(۹)

بادشاهي د ګدايانو په دعا شي(۷)

۱۳۷ — زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم — ۱۵۷۶

ترهغه حده په هوره بد سري شوم(۸) / چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم

دنيا واړه ځبله زيست او روزګار کاندي / خو يو زه په دغه بار کې کودلړ کی شوم(۹)

تامې جهان لمسن راځنه نغاړي / سپين زړی مې اغوستی تورکودی شوم

هيڅ حاجت د هنر نشته و نصيب ته / غزا و شوه که مومند که داؤدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخه کې " داخه ژوندون دی " راغلی دی.

(۲) دابيت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۳) دابيت د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې دی: " بنده چې تن مې دړې وړې شه په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دريا شوم".
د " خ " دوهمه نسخه: " بنده چې تن مې د تو تومنه شو په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګياه شوم".
او په " ق ،ک " چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده: " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دريا شوم".

(٤) قلمي نسخې: " په وصال کې بيا خان وامراد شوم".

(۵) دابيت په چاپي ديوانونو کې نشته: او دوهمه مسره يې د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " په صدف کې پنهم دُر غوندې يکتا شوم ".

(۹) دابيت په چاپي ديوانونو او د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته.

(۷) دابيت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته او هم نوموړی غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته.

(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته. لومړۍ مسره يې د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " ترهغه حده بېکاره بدسري شوم ". او د " خ " په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده: " ترهغه حده پورې بدسري شوم".

(۹) دابيت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته لومړۍ مسره يې د " ب " په نسخه کې داسې ده: " دا دنيا واړه وبله زيست وروزګار کاندي".
د پېښور په دوو نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده: " دنيا واړه سره زيست وروزګار کاندي".
د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې ده:
" عالم واړه سره زيست وروزګار کاندي ".

دنوح زوی هم دیونیک نیکه نمسی ؤ(١) ګنه زه هم دیو نیک نیکه نمسی شوم
کل وسواس له احتیاطه پیدا کېږي زه له ډېرې هوښیارۍ نه لیونی شوم(٢)

۱۳۸ اوس عطا دآدمیت را باندې وشوه ۱۵۸۳
چې رحمان دهغه یار دکوڅې سپی شوم(٣)

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم په نرمۍ لکه اوبه داور سزا یم
وهرچا ته په خپل شکل څرګندېږم آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم
درازعمر مې حاصل شوله راستیه لکه سرو مدام سبزه تازه پا یم(٤)
هم په دا سپینو جامو چې معلومېږم لکه ابر هم ګوهر یم هم دریا یم
قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی پټ د درست جهان بادشاه ظاهر ګدا یم
دغونچې په څېر په سل ژبو خاموش یم لکه بوی هسې په پټه خوله ګویا یم
په ژړا مې دخپل یار دیدن حاصل کړ دشبنم په څېر له ګل سره یکتا یم

۱۳۹ که چالاړ دعاشقۍ وی(٥) ورکه کړي ۱۵۹۱
زه رحمان دګمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه(٦) تلونې په شتاب یم لکه پاڼه دخزان پسنه(٧) په رکاب یم
که هزار آباداني کړم په جهان کې غرض دا چې نهایت خانه خراب یم(٨)

---

(١) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دنوح زوی هم دنیک نیکه نمسی ؤ".
(٢) قلمي نسخې: "زه له ډېرې هوښیارۍ لیونی شوم".
(٣) "ق، ک" چاپ: "زه رحمان دهغې یار دکوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٥) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "وي" پرځای "ده" راغلی دی.
(٦) په چاپي دیوانونو کې د "جهان" پرځای "دنیا" راغلی دی.
(٧) "ق" چاپ: "پا".
(٨) ددې بیت لومړۍ مسری په "ب" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "که هزار آبادي کړمه په جهان کې".
د "ب ب" چاپ: "که هزاری ابادي کړم په جهان کې".
"ق، ک" چاپ: "که هزار آبادۍ وکړم په جهان کې".
دوهمه مسری یې د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیا تو لہ او بو دی — بیا خو دا چې داوبو په سر حباب یم

داجهان قصاب خانہ کړه خدای و ماته[1] — پای بسته ولاړ په غولي د قصاب یم

چې د خدای له معرفته خبر نه شوم[2] — معلومېږم چې یا دیو یم یا دواب یم

که صورت مې د سړي دی زه یې څه کړم[3] — په معنی کې د چار پایو په حساب یم

لکه بت چې په ړنو ستر گو اوده وي — هسې زه په بېدارۍ کې ورې خواب یم[4]

په طاعت په عبادت مې زړه یخ نه کړ — همیشه د معصیت په اور کباب یم

سر د خدای و عبادت ته ایښوی[5] نه شم — مدام ډوب د گناهونو په گرداب[6] یم

چې و خپلو گناهونو ته نظر کړم — سزاوار د هر عذاب[7] و هر عتاب یم

لکه خوک چې په خرسو وي مخ یې تور وي — زه هم هسې په خپل خدای پورې بې آب یم[8]

۱۴۰ — ۱۶۰۳

غزا وشوه که گفتار لرم[9] په ژبه
زه طالب چې کردار نه لرم کذاب یم

---

(۱) مصوره نسخه : "داجهان خدای قصاب خانه کړ و ماته".

(۲) "ق ،ک" چاپ: "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته".
په دوهمه مسرۍ کې په مصورې نسخې کې د "یا دیو یم" پر ځای "یو دد" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخه کې د امسرۍ داسې ده : " که صورت یې د سړي دی به یې څه کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې : " که صورت مې د سړي دی په دا څه شو".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "پ" نسخې : " وښکی نه شم".
د "خ" لومړۍ نسخه : " ایښې نه شم".
دوهمه نسخه : " نبوای نه شم".

(٦) په چاپي دیوانونو کې " دریاب " راغلی دی.

(۷) د "پا پ" چاپ : " د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، "پا ، پ" چاپ او "ق" چاپ کې د امسرۍ داسې ده :
" زه هم هسې تر څښتن پورې بې آب یم".
" ق ،ک" چاپ : " تر مولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړۍ نسخه : " زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم".
دوهمه نسخه کې : " زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې " کوم " راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم — زه چې یار په سترګو نه وینم نا ښاد یم(۱)

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا — زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفایې لاړ غرنه شي — پر حذر د ناز پرور په کړی داد یم(۲)

د بې نیازو په نیاز څه امید د کړو دی — زه پر ون سلطان خسرو و من فرهاد یم(۳)

که د یار له لاسه اور را باندې بل وي — لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قرارې را باندې زوګ دی — شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي — زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی — پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر بر پای شم — د هفتې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې بې نوره نتیجه نشته بې غمه — حق حیران د عاشقۍ په داد یم(٤)

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه — او س حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوزې(۵) — ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

١٤١ — ١٦١٦

که مې پیرې که مې پلوړې چاره نشته
زه ړانځ د بنایسته و خانه زاد یم

که مې څوك پر فقیرۍ شمېرې(٦) فقیر یم — که مې څوك پر امیرۍ شمېرې امیر یم

د دلبر وصد قې لره یې غوا ړم — هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت(۷) مشکل دی او که نه وي — زه هر دم و د خپې چارې ته خبیر یم

---

(۱) دا غـــزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : " زه همه عمر له هجره په فریاد یم ".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(٦) په مصوره نسخه کې "بولی" راغلی دی او دا غـــزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته ‌‌ ‌‌ زه د ښو مرید د ښو پیریم(۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی(۲) ‌‌ ‌‌ په زندان کې له یوسف سره اسیریم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع ‌‌ ‌‌ له عالمه پټ پنهم(۳) د ځان په ویریم

آزادي تردا په هورته نوره څه ده(٤) ‌‌ ‌‌ چې بندي(۵) د یار د زلفو په ځنځیریم

خوشحالي تر دا په هورته بله کومه ‌‌ ‌‌ چې مدام په خپل اشنا پسې زهیریم(۶)

چې همیش په غوښ ناري د هجران اورم ‌‌ ‌‌ رحمان څکه د خپل یار وخ ته ځیریم(۷)

۱٤۲

خوشحال او دولتا مې غلامان دی(۸)
زه ماځ(ن) په پښتو ژبه(۹) عالمګیریم

۱۹۲۶

زه د یار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم ‌‌ ‌‌ په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که ډوبېږم په اوبه یا په اور سوځم ‌‌ ‌‌ د سروشونډو په آتش وپه آب خوښ یم

چې د یار د خال وخط نښې پکې وي ‌‌ ‌‌ زور زړ سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

تردا پوچه ګفتګویه چې یې اورم(۱۰) ‌‌ ‌‌ په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته ‌‌ ‌‌ د ساقي په میو مست وخراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته ‌‌ ‌‌ د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
د دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د ښو مرید د ښو پیریم".

(۲) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "بله نشته" او د "خ" په لومړي نسخه کې "نوره څه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "بنده" راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کې نشته، لومړی مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده "خوشالی تردا پهورته ده لوړ کومه".
او په مصوره نسخه کې دا بیت داسې دی: "خوشالی تردا په هورته نوره څه ده ‌‌ ‌‌ چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیریم".

(۷) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته لومړی مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده "همیشه په غوښ ناري د هجران اورم"

(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "یو خوشال سل ختټک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه "تردوا نور وګفتګو یو چې یې اورم". لومړی بیت او وروسته بیت د "خ" په نیمګړي نسخه کې نشته.

چي نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — لـه دي هسې بېدارۍ نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یار سره په سوال و ځواب خوښ یم(۱)

د طوبۍ د ونې سیورې مې خوښ نه دی — ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

۱۴۳ — دیار دپرې غم خوار یم عاجز کړی
رحمان ځکه په خوردن د شراب خوښ یم — ۱۶۳۵

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو وېښته مې د صورت بې عشقه نه دی — ځوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم(۲)

د وصال مرغه(۳) د اوښکو د انو راکړ — لکه در و لعل په غاړه د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته — د د ولې په غاړه ناست شاه جهان یم

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم — پلې شړې په لویه لار د هندوستان یم(۴)

بې مینه مې هیڅ حال د صورت نشته(۵) — لکه بې مال و متاع تش دوکان یم

د هوس بلبل و بیساه را باندې نه کا — د افلاس په کبل ړکی د خزان یم

و یار الو سوته خاک ترتلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم(۶)

چې د یار په مینه سر و مال بښنده — خلقه واورئ هغه زه عبدالرحمان یم(۷)

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" لومړی نسخه کې "د خپل کردار یم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلی دی.

(۳) د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزی د اوښو دانې راکړ".

(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم".

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "بې له مینې مې هیڅ حال د صورت نشته".

(۶) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړی نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "د مار الو ترتلیو لاندې خاک یم".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٦٤٨

پـه هر دم کې نوې نوې تماشې کـړم
زه حيران د خدای وکړه وته حيران يم

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان يم — هم په دا لکه دریاب د دُر و کان يم[1]

مرګی تریخ دی چې ژوندون د چاشیرین شي — زه خورسند د یار تر وصل په هجران يم

نادانی مې دانایي شوه لکـه طفل — په ناپاکو ګوهرو کې پاک داماں يم

چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سليمان يـم

تن مې خه کړی چې زړه یار را څخه یوړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان يـم

لکه ګل چې په نارمات کړې او بزاند وي — زه هم هسې د ژوند و د مړ و ترمیان يم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان يم

١٤٥ — ١٦٥٦

خپل جانان مې هسې نقش د ی په زړه کې
نه پوهېږم چې ځان يم که جانان يم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه يـم — تردالا په دا غوښېږم چې پناه يـم[2]

چې یوسف (ع) غوندې هزار یکښې پراته دي — بندیوان د هغه سبب[3] ذقن په چاه يم

چې یې قد و قامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروی د خپل آه يم[4]

د سپین مخ د تورو څښولـه رغبته[5] — منت بار د هر سفید او هر سیاه يـم[6]

---

(١) دا غزل د "خ" له دېمي قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل د "خ" په دویمه نسخه کې نشته او دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه يم لا تر دانه زيات هوښېږم چې پناه يم".
په مصوره نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه يم تردالا په دا عاجزيم چې پناه يم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل دخوبانو په نګاه يم لا پردا زهيرېږم چې لېسترګو يې پناه يم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې دی: "ژوبلي ژوبلي دخوبانو په نګاه يم تروخولا په دا هوښېږم چې پناه يم".

(٣) په قلمي نسخه کې د "سبب" پرځای "سيم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سيم په ذقن چاه يم" راغلی دی.

(٤) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې دی: "چې يې قد وقامت وونيم په سترګو عندليب په سهی سرو د خپل آه يم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دویمه مسره داسې ده: "عندليب د سهی سرو دخپل آه يم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې ده: "عندليب غوندې په سروې دخپل آه يم".
او مصوره نسخه کې داسې ده: "عندليب هسی سرو دخپل آه يم". (پاته په ١٠٧ مخ کې)

لکه خولک چې په څره سوځوي مخ یې توروي   زه هم هسې ترخپل خدای پورې روسیاه یم (١)

د رقیب خبرې (٢) وړم د یار د پاره   دعاګوی هم د نېك خواه هم د بدخواه یم (٣)

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی (٤)   نه (٥) خبر په عبادت نه په ګناه یم

شاخ د زلفو یې پخپله خدای راټیټ کړ   ګنه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم (٦)

ځان هرګوره ناګاره راڅرګندېږي   له هغې ورځې راهیسې چې آګاه یم (٧)

بې صبرۍ د یار په وصل کې مهجور کړم   د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېروم هم بیا آه کړم   په نارو نارو (٨) خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو یې راښکم زه وځان ته   هغه یار مې کاه ربا دی زه یې کاه یم (٩)

لکه باد وني یوڅ شي ځني رژي   زه هم هسې بار ترلې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو   خوځېدلی تر (١٠) چهل وتر پنجاه یم

د(١٠٦) مخ د پایلیکونو پاتې: (٥) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبت" پر ځای "زینت" راغلی دی.
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفېد دهر سیاه یم".
په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفېد او دسیاه یم".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفېد ودهر سیاه یم".

---

(١) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه خولک چې په خره سوزېږي مخ یې تورېږي".
(٢) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلې دي او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اوړم د یار دپاره".
(٣) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نېکخواه هود بدخواه یم".
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".
(٥) په "ق" چاپ کې د "نه" پر ځای "زه" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "شاخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړ   ګنه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هرګوره څرګندېږي   له هغه ورځې راهیسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هرګوره ناګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".
(٨) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلي دي.
(٩) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو یې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو یې راوځکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو یې راښکمه خیل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذب په جذبه یې راکښوم وځان ته   هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".
(١٠) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلی دی.

۱۴۶ — ۱۹۷۱

د رقیب علاج آسان دی بلا دا شوه(۱)

زه رنځان له خپله یاره ناویساه یم

زه یو دم د ستا له غمه بې غم نه یم — بې غم ستا له ذکره فکره یو دم نه یم(۲)
هر زیارت له چې درومم(۳) مراد مې ته یې — زه زایر(۴) د بت خانې د حرم نه یم
ستا د در په تورو خاورو باندې خوښ یم — بې تا خوښ په تماشا د ارم(۵) نه یم
چې د(۶) ستا په تماشا یم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه یم
بې د ستا له زیبا مخه و بل مخ ته — منتظر د یوې ستنې قرسوم(۷) نه یم
که د ستا د ښکلي مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار وکې اول یم دویم نه یم
که له غمه دې ونه مرم حاله(۸) وایه — چې یا دیو یم یا دواب(۹) یم آدم نه یم
سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې — لکه غشی څه(۱۰) فساد لره سم نه یم
زړه مې ستا په غمزه غوځ دی غزا وشوه — که په لاسو په پښو روغ یم گرم نه یم(۱۱)
خم د زلفو(۱۲) محراب د کږو وروځو — څه(۱۳) د مارو د لړم په ځېر خم نه یم

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "د رقیب علاج آسان دی که لې خدای کړ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کې "ځمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "زاهد" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "حرم" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا" او د "خ" په لومړي نسخه کې "ن" راغلی دی.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې "سیم" راغلی دی.
(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "راته" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کې "دیوال" راغلی دی.
(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې "زه" او د "ق" چاپ کې "و" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "زړه مې ستا په غمزه غوځ دی بلا دا شوه — که په لاس په پښو روغ یم کرم نه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ یم کرم نه یم".
په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ خو گرم نه یم".
(۱۲) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کې دا مسره داسې ده: "پېچ و خم په ځېر د مار و لړم نه یم".

۱۴۱

که مي کم وبيش له لاسه واقع کېږي[1] — يم سړی شکم لرم بې شکم نه يم[2]

زه رحمان د بېلتانه له لاسه[3] ژاړم — واقعه ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه يم[4]

۱۹۸۳

هسې تېز دروي دوران — گويا برق دی درخشان[5]

د آسيا په څېر[6] گردش کا — په زمين باندې آسمان

کړی دي د سر يو — چې وريږي ترد اميان

پيدا کېږي فنا کېږي — نه يې سر شته نه سامان[7]

نه يې سرشته نه سامان شته — نه يې حد شته نه پايان[8]

---

(۱) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "کم وبېش که مي له لاسه واقع کېږي".

(۲) دا مسری د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سړی يم نس لرم بې شکم نه يم".

(۳) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له غمه" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه يم

د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا واقعه ده ډېره گرانه هېڅ گرم نه يم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز دروي دوان — گويا برق دی د آسمان".

د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز دروي دوران — گويا برق دی دا جهان".

مصوره نسخه: "هسې تېز دروي روان — گويا برق دی دا جهان".

د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز دروي روان — گويا برق دی د آسمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سير" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلي دي. (۷) قلمي نسخې: "نه يې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ

نه يې حد شته نه پايان شته — نه يې سرشته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه وند پايان شته — نه يې سرشته نه سامان".

"پ پ" چاپ: "نه يې حد نه يې پايان شته — نه يې سرشته نه سامان".

ځيني ډول وهي ښادي کا — ځيني وير کا د خپل ځان
ځيني شمع غوندې ژاړي — ځيني ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی — که يې ګورې يو بيابان (۱)
که يې ګورې يو ګلشن دی — که يې ګورې يو زندان (۲)
يوه هسې تماشا ده — چې يې هيڅ نه شي بيان (۳)
کيفيت يې موندنه شي — په دليل او په برهان
چې يې کوم خوا رفتن دی (٤) — يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)
هيڅ خبر نه دی ځان

۱٤۸ — ۱۶۹۶

ډېر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)
دهمه وارو يارانو مخ دې تور شي (۷) — که به ښوک وبله (۸) ياري کا په داشان
چې يو يار په سيوري پروت (۹) وي بل په اور کې — وهغوته به ښوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(۲) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هيڅ نشته بيان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې يې هيڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هيڅ بيان".
(٤) "ق ، ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې کوم خوانه رفتن دی".
(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :
"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو يارانو مخ يې ورک شه".
(۸) "ق" چاپ : "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ : "هيڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي- صد رحمت شه په ياري د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه : "هيڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شي صد رحمت شه په ياري د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : "هيڅ تعريف به يې په ژبه راوړ نه شي صد رحمت شه په ياري د ګل خان".

په داهورته[1] د یارۍ شرطونه څه وي ‌‌‌‌‌‌ ‌ چې په اورکې د واړه وسوځي یکسان
چې له آله له اولاده سره و سول ‌ ‌ خدای دې نه کا څوك داهسې مظلومان
چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي ‌ ‌ مالېدلي نه و وهسې مخلصان
څه رنګ شوخ وو هغه او راو هغه خلق ‌ ‌ چې یې مړ نه کړ و داوښکو په باران[2]
الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی ‌ ‌ چې انسان کا هسې ظلم په انسان
د نمرود چارې مې ولیدې په سترګو ‌ ‌ چې یې اچول وا وروته نبیان[3]
هم دې ځمکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] ‌ ‌ چې نه ځمکه په نا روشوه نه آسمان
هم دې لویو لویو غرونو ته حیران یم[5] ‌ ‌ چې و نه لوښته له ویخه سرغلتان
له دې خپله سپیه نفسه مې زړه بد شو[6] ‌ ‌ چې اوبه څښي یا خواره خوري په جهان
عالَم وایي چې قیامت به په جمعه وي ‌ ‌ ولیدما په یکشنبه په دا دوران
هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې ‌ ‌ واقع کېږی د دنیا په سود و زیان
سربند نه وُ ګویا د بنت کربلا وُ ‌ ‌ چې سېلاب شو د سرو وینو پرې روان[7]
په عیسی او په دجال کې ګناه نشته[8] ‌ ‌ دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(١) د "خ" دوا ړو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داهورته " راغلی دی.
(٢) د "خ" لومړی نسخه : " چې مړ نه که هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه : "چې یې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".
(٣) "ق ، ک" چاپ : " چې به یې اچول واوروته نبیان".
"پ" چاپ : " چې یې اچول ز اورته نبیان ".
د "خ" لومړی نسخه : " چې یې اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه : " چې یې اچول په اورکې مرسلان".
(٤) "پ" چاپ : " هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړی نسخه : " ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".
دوهمه نسخه : " ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".
(٥) د "خ" لومړی اود دوهمه نسخه : " ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".
(٧) دا بیت د "خ" له لومړی او دوهمې نسخې نه نقل شو ، په چاپي دیوانونو او نورو نسخو کې نشته.
(٨) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " ګناه نه ده ".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل یځپله ... داهمه واړه تقدیر دی د سبحان (۲)

هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي ... چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان (۳)

شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه ... په خونونو واړه ملك د هندوستان (۴)

و دارا او اورنګ زیب وته حیران یم (۵) ... چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)

د حسن حسین غزا دې څوك په زړه کا ... چې همه واړه په تیغ شول شهیدان (۷)

د دوی غوښې او بنکو وینو رغړولې ... بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)

هر چې اهل د دنیا دي حال یې دا دی (۹) ... که سړی دی که پېری دی که حیوان

آدم زاد په څمکه یو بل سره وژني (۱۰) ... په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان

لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې ... په هوا کې هم دغه کاندي مارغان

خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱) ... همه واړه یو تر بل مشت وګریوان (۱۲)

مرداري د دې دنیا خو هم دغه ده ... څکه به تر ته څني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
لومړي مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".

(۴) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه په خونونو واړه ملك د هندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړه په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خسا کړه په خونونو واړه ملك د هندوستان".

(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "و دارا و اورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "و دارا و اورنګ زیب ته دې څوك ګورې".

(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې پرهان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې تر دامیان".

(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومړه شهیدان".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د وه غابنې او بن یې په وینو رغړولو هسې بې حساب خلقه شوله توپان".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هر چې آل د دې دنیا دی حال یې دادی".

(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ د ځمکې وبله وژني".

(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".

(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت و په ګریوان".

۱۴۹ | ۱۷۲۵

مکاري د زماني څه هومره نه د ه
چي رحمان يې چاته وکاندي بيان (۱)

دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه چين (۲)
هيڅ کم نه دي تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه سره دي زما شعر نمکين (۳)
مراد له تورو سپينو واړه د لبري ده — موقوف نه دي دغه (٤) کار په تورو سپين
چي رنگين رنگين مضمون پرې کښلى نه وي — څه په کار دي د بياض ورق رنگين (۵)
مرتبه د سليمان چي چا له ورشي (۶) — هيڅ پوره نيمگړى نه دي په نگين
خوند په خوله دي نه په ښښه نه په خواره دي (۷) — آب وخور که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دي که په خس وي يا په خاروي (۸) — څه حاجت دي په بستر و په بالين (۹)
مصري توره هم په بد غلاف کي زنگ شي — خداى څوك مه کړه د بدانو هم نشين

۱۵۰ | ۱۷۳٤

څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي
د رحمان آشنا چنان دي يا چنين (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړى نسخه ، "چي لي زه رحمان کريم وچا ته بيان".
د "خ" دوهمه نسخه : چي رحمان لي که و چا وته بيان".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۳) د "پ" لومړى نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين".
د "خ" لومړى نسخه: " بلکه به دی زما سبز نمکين".
(٤) د "خ" لومړى نسخه : " دلسته ".
(۵) د "پ" لومړى نسخه " کارنگين".
(۶) د "پ" لومړى نسخه : " چي خداى چالره مرتبه دسليمان ورکا ".
د "خ" لومړى نسخه : " که خداى چالره پخه دسليمان ورکه".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خداى چالره نتيجه دسليمان ورکه".
(۷) د "پ" لومړى نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواره دی".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په ښکه نه په خواره دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواره دی".
(۸) "پ" چاپ ، د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ : " خاوري".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين".
(۱۰) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړى او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين".

که تېرې ولو بنته شاهان او سلطانان — هیڅ نیمګړی په چا نه شو دا جهان[(۱)]
که هزار هزار فنا شي په یو دم کې — بیا پیدا شي په یو دم کې هزاران
در رفتن دا آمدن حساب یې نشته — لکه بحر چې لهېرې یې بې پایان
یو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم — هم دهغه زده چې ورېې شي په ځان
پیغمبر غوندې صاحب تر دنیا تېر شو[(۲)] — دا دنیا یې ورانه نه شوه په هجران
چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو — دچا یاد وي ما وتا غوندې سګان
که غلبیل کړم د تمامې دنیا خاورې — بیا به نه مومم دارا او شاه جهان[(۳)]
بوی د نام و د نښان یې پاتې نه شو — چې دعوی یې کړه د نام او د نښان
که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه — دخپل پلار او د نیکه په ګورستان
چې یې ته په دوارو سترګو سنګولې — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان
چې مدام یې په قربان قربان بللې — اوس دې غږ دره باندې وکا چې قربان!

<table><tr><td>۱۵۱</td><td>د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم[(۴)]
چې یې او ربل شوی نه دی په دیوان</td><td>۱۷۴۶</td></tr></table>

ته چې هسې ګاه یې ترش ګاه یې خندان — له عاشق سره کینه کړې که احسان
له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عیان[(۵)]
رنځ راحت د عاشقانو وا ړه ته یې — دا دروغ دی که وصال دی یا هجران
هغه شونډې چې خوږې دي ترشکرو — له تنخلو یې عار نه کا عاشقان
رجوعات د ښایسته ؤ چا ته نه وي — هرګز نه وي سرکوزې د سروي شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولو بنته" پر ځای "ولنبسل" راغلی دی.
(۲) "ق، ک" چاپ: "محمد علیه السلام تر دنیا تېر شو".
(۳) قلمي نسخې: "که غلبیل کړې د تمامې دنیا خاورې بیا به نه مومې دارا او شاه جهان".
(۴) "ق، ک" چاپ: "د رحمان دې سوزان شعر ته حیران یم".
(۵) د "خ" د وهمه نسخه او نیمګړې نسخه: "کله جور کله غوږې کړې عیان". او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایست د هیڅ انسان[1]
قصد تر هسې حد و ولې کړی ګل رخه — چې له دېره نازه وژني عاشقان
د مرېي صورت څه روخ له کاڼي نه وي — نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان[2]
وهرچا وته[3] چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان[4]
ستا له جوره زهره[5] نه لري چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي وېران
خوار حېران لکه عاشق دی ستا له درده — خدای دې هیڅوک هسې نه کا خوار حېران[6]
لکه دېر وایې د وصل راحتونه — دغه هسې د فرقت دی سخت زندان
د رخسار نښې دې وار ه د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان
له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولید ستا د حسن ګلستان
کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان[7]
رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو — توري څڼې دې ښا خونه د ریحان
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه ښکلي واره توري د قرآن
وکوهي ته چې لغزش کا ګل خطر وي — ګل خیریت[8] دی کوهي ستا د زنخدان
که د در و تجلی ده دېره دېره — د رتا ریک شي چې ظاهر شي ستا دندان
ته سلطان د ښایسته وې دلبره[9] — دا نور واره ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخو کې د "مرېي" پر ځای "سړي" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "وهر کار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق، ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وادره" راغلی دی.

که د انور ښايسته ستوري ويل کېږي — نه خورشيد غونډې صورت لري عيان (١)

له هر چا چې اوربده شي دغه وايي — چې ښايست دې ذره نه لري نقصان

درو لعل شو ويل د رحمٰن ځکه (٢)

١٥٢ — ١٧٦٩

چې دی ستا د لعلو وشونډو شوګويان

چېرته د يار شونډې چېرته غم د دل وجان — چېرته کمتي لال او چېرته لعل د بدخشان

پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصيته — چېرته چاه د ګيډې چېرته چاه د زنخدان

لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی — چېرته ځلمي جونه چېرته کونډې يتيمان

واړه بې وقوف دي که شوك دين په دنيا پلوري — چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان

زار شه د هوا وحرص خيال تر قناعته — چېرته ملك د مصر چېرته ده د غلامان

نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی (٣)

١٥٣ — ١٧٧٥

چېرته عزيز خان چېرته ملنګ عبدالرحمٰن

فراموش مې دی دستا په مينه ځان — ځان لا څه دی بلکه عمر جاودان (٤)

لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ يم — هومره عيش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چې ستا د غم پېټی ونه اخلم — هومره پېټی اخستی نه شي پهلوان (٥)

هسې بې سروسامان يم ستا په عشق کې — چې آګاه نه يم په سراو په سامان

هسې بې شرابو مست يم ستا په مينه — چې خبر نه يم په ځمکه په آسمان

دا به څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې — په ما نه تيرېږي بې تا يو زمان

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق،ک" چاپ ، د "خ" د دوهمې نسخه او نيمګړې نسخه کې "روښان" او مصور نسخه کې "تابان" راغلی دی.

(٢) قلمي نسخې : " تر د ويل د رحمان درو لعل شو ځکه"

(٣) چاپي ديوانونه : " نه شي دخانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله کلی" راغلی دی.

(٤) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " عيش جاودان" راغلی دی.

(٥) دا بيت د "خ" په نيمګړې نسخه کې نشته ، په "ق،ک" چاپ کې "د سر پېټی ونه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم　　　لټوم دې په هر ښهر په بيا بان

١٥٤　　　١٧٨٣

کهٔ له دره يي شرمي کړيي پرېږدي ته (۱)
د پرمين دی ستا پر مخ عبدالرحمان

خوبه شم پرم زهٔ خمونهٔ د هجران　　　هومره د بردي لکه ريګ د بيابان (۲)

دسري د دښمنۍ توان مې نهٔ و　　　خدای را پيښه دښمني کړه د آسمان

لکه خوك چې داوښ بار په مېږي کېږدي　　　هسې زهٔ يم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لکه اور د بېلتانهٔ چې په ما اوري (٤)　　　چالبدلي ګنهٔ اور دی په داشان

د يار غم به مې هغه سري په شمار کړي (٥)　　　چې شمېرلي يې وېښته وي دخپل ځان

که خوك والي حال دی څه دی په هجران کې　　　په خاطر دې تصور کا د وزخيان

ناقرار زړهٔ مې (٦) د يار په هوا والووت　　　تش صورت مې په ځای پاتې شو پرېشان (۷)

د يار ياد مې (۸) زړهٔ په غېږ ستر ګو يوړ　　　لکه بت په دېوال کښلی يم حيران

ماوې زړهٔ د مومن عرش دی خبر نهٔ وم　　　چې به عشق زما دا عرش (۹) کاندې ويران

عاشقۍ تر هغه حده بې هوش کړم　　　چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لوردلوره د تهمت په غوندو ويشتشم　　　ملامت را باندې والي درست جهان

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی
په ويل به څه ګروهېږي د رحمان

١٥٥　　　١٧٩٥

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يي شرمي ګناه يي کوم دی　　　د پردستا په مخ مين دی يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوبه شم پرم - درد خمونه د هجران　　　هومره د بردي لکه شګې د بيابان ". دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق، ک" چاپ : " په خپل يار پورې ناتوان " راغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه کې داسې دی : " لکه غم د بېلتانهٔ چې په ما اوري".
د "پ" لومړۍ نسخه : " لکه ستا د بېلتانهٔ کاڼي په ما اوري". (٥) قلمي نسخې : " زما غم به د هغه سړي په شمار وي".

(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې " روح " راغلی دی.

(۷) په چاپي ديوانونو، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه کې " حيران " راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ کې " دم "، "ق، ک" چاپ کې " غم " راغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته. دوهم مسرۍ يې په چاپي ديوانونو کې داسې دی:
"لکه بت چې په دېوال کې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " زړه " راغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان	زه یې هسې خوار کړم لکه شګې(۱) د بیابان
زه دعشق په کار کې تیر تر سره هم تر مال یم(۲)	کښکې که په سر مې دا مشکل کا خدای آسان
کښېوتم دعشق په آدم خور ورګرداب نو	نه په وراندې تلی شم نه په بېرته ګریزان
رنځ دعاشقۍ چې زه ظاهر کړم وطبیب ته	هیڅ ویلی نه شي طبیبان او حکیمان
شم یاران د دنیا واړه ګدایان دي	زه دعشق په اور کې سوی سرګردان(۳)
نه مې حال وچا ته وویې چې داڅه دی	عالم واړه په فکرت تللي حیران
دعشق اور را بانډې بل شو خدای خبر دی	اوس رسوا شوم په عالم کې چاك ګریوان

۱۵۶

راشه عاشقي مه کړه رحمانه اوکه نه وي
تل به په اورناست یې که بادشاه یې د جهان

۱۸۰۳

خان سلطان ددې جهان	آخر درومي خوار حیران
دقضا په حبل تړلی	په مثال د بندیوان
شیرین ځان ورځه درومي	نه یې زور رسي نه توان
که ښندي مال وملك واړه	هیڅ رنګ نه مومي امان
نه یې مل نه یې حامي وي	درد یې ورشي په خپل ځان
درمانده ورته ولاړ وي	وزیران او وکیلان(٤)
هیڅ دارو یې کړلی نه شي	کوز کوز ګوري حکیمان

(۱) په چاپي دیوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوټه" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: " زه دعشق په کار کې تېر تر سر ومال یم".
د "خ" لومړۍ نسخه: " زه دعشق په کار دبار کې تر سر تېر یم".
د "خ" دوهمه نسخه: " زه دعشق په کار کې تر سر وتر مال تېر یم".
مصوره نسخه: " زه دعشق په کار وزار کې تر سر تېر یم".
نیمګړې نسخه: " زه دعشق په کار کې تر سر تېر یم بادی څه کړم".
(۳) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برېښي.
(٤) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "امیران" راغلی دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي   زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي   نور پرې ژاړي فرزندان
يو ساعت ورباندې ژاړي   آخر صبر کا خواران
بيا يې غسل له ره واخلي   په تخته باندې عريان
په جامو يې هوسېږي(۱)   مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي(۲)   مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي   هم دوستان هم دښمنان
سهيله به يې تالا کا(۳)   هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي   لکه عين بې نشان
نه يې نقش پاتې کېږي   نه يې اسم په جهان(٤)
دا دنيا آب روان ده   نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا(۵)   نهايت خانه ويران
لکه باد هسې به تېر شي   کاروبار د دې دوران(۶)

۱۵۷ دا بيان د ورود راز و
کوتاه قطع کړ رحمان ۱۸۲٤

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خوشالېږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کې "بازګشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه : "سهيله يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيله دده تالا که".
مصوره نسخه : "سهيله يې هم تالا که".
(٤) په قلمي نسخو کې "زمان" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني که".
(۶) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کې : "هغه دور د دوران".

کهٔ ځوا ترآشنائی وی بېلتون(۱) ... ما به نهٔ وُ له چاکرې پیوستون

چې مې یار په ستر ګو ولید ما ګومان کړ ... چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون

په نیمګړې داد خبر د فلك نهٔ وم(۲) ... چې به بیا شي په ستنه راځنه ستون

نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم ... سکه ترنن وهېچ بهتره وه پرون

هر زحمت چې پرما راشي شکرانه کړم(۳) ... عاشقي ترهسې حده کړم زبون

اوس که لاس یې بله مړم هیڅ سود نه کا ... هغه چار چې مې له لاسه شوه بیرون

لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي ... محبت یې له حجابه کړم ببرون(۴)

چا چې رخه له سینه ځنه راکوله ... اوس دې سوځي په نیلي ګرځي د ګردون

په داهسې حال کې څرنګ صبورې شي ... چې دښمن دې کامراني کا ته محزون

که په صبر سره تورکاڼي لعل کېږي ... لعل یې مه کړې په داهسې شواخون(۵)

د دنیا هوس په ما باندې حرام شو ... د هوسې هسې کړم شپه په مېږتون(۶)

دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی ... چې وما وته لولوي صبر و سکون

۱۵۸ ... ولې ماځ ته ځان هغه ګرې آسمان شي ... ۱۸۳۷

چې د ستا په غم کې(۷) ناست وي سرنګون

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که ځوا له آشنائۍ نه دوی بېلتون".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړې داد فلك د خبر نه یم".

(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه " راغلی دی.

(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګرخون" راغلی دی.

(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې دیار په غم کې" راغلی دی.

و

ښخوك مه شه گرفتار د تورو زلفو ... مه اسیر شه (۱) په کفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پریشان وي ... هر چي کاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم کله قراري وي (۲) ... خوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

خو یې صبح (۳) د قیامت د میده نه شي ... ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع (٤) د سپین مخ شي باندي بله ... گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار کا د عاشق د خاطر خونه ... چي حلقې شي تار په تار د تورو زلفو (۵)

چي تمام جهان یې نښتی دی په دام کې ... خوك به څه کاندي انکار د تورو زلفو (۶)

زه له کوم، یوه کمنده سر وکا ن م ... کمند و نه دي هزار (۷) د تورو زلفو

هومره زړونه یې پېیلي په هر تار دي (۸) ... چي تسبیح کړه خدای زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب کا دره ماته ... چي پرې راشي دره دار د تورو زلفو (۹)

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسیر مه شه"

(۲) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به کله په قرار وي"، خو "پ" چاپ کی د "کله" پر ځای "څرنگ" راغلی دی.

(۳) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".

(٤) مصوره نسخه : "ککه".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چي حلقه شي خلقه مار د تور و زلفو". او چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه کی "چي حلقه شی" راغلی دی.

(۶) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "څه به کاندي خوك انکار د دو پښانو".

(۷) د "پ پ" چاپ : "بسیار".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه یې پیلی هر تار دي".

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

ملک د هند او د حبش یې واړه زبر کړ[1] — چې پیدا شو شهر یار د توروزلفو

سامارا نوغوندې ګرځي په ګنجونو[2] — نه شي هیڅ په زړه کې ډار د توروزلفو

که بل مار چیچل په لاسو یا په پښوکا[3] — په زړه خوله لګوي مار د توروزلفو

۱۵۶ — ۱۸۵۱

د خان ترقلم مشک وعنبر وورې
چې آغاز یې کړ اشعار د توروزلفو

اوښکې نه لري حساب زما د سترګو — بې حسابه شو سیلاب زما د سترګو

سیاهي مې همه واړه سفیدې شوه — هسې پرېولې شو کتاب زما د سترګو

کله مې سره دي کله سپین دي کله مې تور دي[4] — اوښکو یو وړ هر اسباب زما د سترګو

چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شو — حبطه شو آب وتاب زما د سترګو[5]

چې ګوزار مې په داګرمو اوښکو نه شو[6] — مګر کاني دي حباب زما د سترګو[7]

که نور خلق د آفتاب په رڼا زیست کا[8] — مخ د ترکو دی له آفتاب زما د سترګو

مایې خیال لره ابلق د سترګو زین کړ — قدم نه ږدي په رکاب زما د سترګو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملک د هند د حبش واړه زبر زبر کړ".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " ملکلو نو " راغلی دی.
(۳) "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چیچل په لاسو په پښو کاندی".
مصوره نسخه : "د بل مار چیچل پر لاس و یا په پښو وي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "کله مې سره دي کله مې تور کله مې سپین دي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "کله یې سره دي کله یې سپین دي کله یې تور دي".
د "خ" دوهمه نسخه : کله مې سره وو کله مې تور وو کله مې سپین وو".
(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما د سترګو".
"ق،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما د سترګو".
"ق" چاپ : "حیف چې پاتې شي آب وتاب زما د سترګو".
د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما د سترګو".
(٦) چاپي دیوانونه ، مصوره نسخه ، او د "خ" لومړۍ نسخه : چې ګوزاره یې په داګرمو اوښکو نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې ګذران مې په داګرمو اوښکو نه شي.
(۷) مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "مګر کاني شه حباب زما د سترګو".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک د افتاب په مخ کې ګرځي".

چې مې(۱) نقش په زړه سرې شونډې د یار شوې — کان د لعلو شو گرداب زما د سترگو

لکه تښتي وحشیان له مردمانو(۲) — هسې وتښتېده خواب زما د سترگو

رحمان چې سترگې روڼې په خپل یار کړې(۳)

اوس محال شو(۴) اجتناب زما د سترگو

۱۶۰ — ۱۸۶۱

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو — د فلک لاسونه شنه شوه تر څنگلو

هومره غم د بېلتانه را باندې راغی(۵) — چې حساب یې نه په خوله شي نه په گڼلو

هغه سترگې چې نرگس وې هم بادام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شیرینې وې تر قندو — ما هېڅ فیض ترې بیا نه موند بې سکنڅلو(۶)

دا کاڼه کاڼه بانه او کږې ورو ځي — نور څه نه کا بې کږو وږو وهلو(۷)

په شپه نوکې د عاشق په وینو سرې کا — سبا یورې کا نکریزي په منگلو

دا زما د قاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی د سرو گلو

دریغه مرگ یې په دنیا کې نیمه خوا شوې — ښایسته غوټۍ یې پرې یښتې د گلو(۸)

هسې بند شو په کمند د تورو زلفو

چې حیران یم د رحمان په خلاصولو(۹)

۱۶۱ — ۱۸۷۰

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته، مصوره نسخه : "چې یې نقش".

(۲) د "ب پ" چاپ : "لکه وتښتي وحشیان له مردمانو".
"ق، ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشیان له مردمانو".
مصوره نسخه : "لکه تیبنند وحشیان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "ما رحمان چې په سترگو روڼې په خپل یار کړې".

(۴) چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کی "محال دی" راغلی دی.

(۵) په مصوره نسخه کی "اوریې" راغلی دی.

(۶) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "لوړ څه نه کړي بې کږو وږو د ویلو".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(۸) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حو حیران یم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو ‌ ‌ ‌ اوریې پورې کړ په کور د میخوارانو
چې دې جوړه کړه لینده د کږو وروځو ‌ ‌ ‌ ښو به ښکار کړې په حرم د غزالانو[(1)]
چې دې اسره د ځنځیر په زلفو کښېښود ‌ ‌ ‌ معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو
په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو[(2)] ‌ ‌ ‌ سربلنده شوه خرقه د خاکسارانو
کا به غشي واړه بېرته ځي له ښه ‌ ‌ ‌ زه ازار کړم ستا کږو وکږو[(3)] مژګانو
چې زما د یار تر منځه جدائي کا ‌ ‌ ‌ کاني پرېوځي په خونه د بدانو[(4)]
که مې چېرې خواست دخدای په درقبلېږي ‌ ‌ ‌ سوال به زه د عمر کړم د مهوشانو
سور پېزوان دې په سروشونډو هسې زېب کا ‌ ‌ ‌ لکه جیم په قلم ښکلې کاتبانو
دسرو ټیک دې شهزاده په جبین پروت دی ‌ ‌ ‌ شینکی خال دې محاصل په بندیوانو
دواړه لبچې دې وکښلې مصري توري ‌ ‌ ‌ درپوهېږم سر به پرېکړې د خوارانو

١٦٢ ‌ ‌ ‌ ستا له غمه په ځان زه د رحمان سوځي
لکه شمع په زیارت د شهیدانو ‌ ‌ ‌ ١٨٨١

چې کوتلې وې په تیغ ستا د چشمانو ‌ ‌ ‌ سر حلقه دی د جمله و شهیدانو
ستا وصال د سرپرېکړیو دی دلبره ‌ ‌ ‌ ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو
د پیرې سوری عاقل لره ضروردی ‌ ‌ ‌ دا مقام دی د سر تورو دیوانګانو
په سرپو بس محل[(5)] کې نور د آفتاب نه وي ‌ ‌ ‌ دا دولت دی نازل شوی په ړاګیانو
هم په دا زماله سترګو وینې څاڅي ‌ ‌ ‌ چې دې نقش یکې رنګ دی دلبانو

---

(1) قلمي نسخې : "خوب دې زوبن کړې د حرم په غزالانو".
(2) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پیدا شو" راغلی دی.
(3) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه ادا کړم ستا کږو وږو ومژګانو".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "زه ادا کړم ستا کږو وکږو ومژګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه : "زه ادا کړم ستا کږو وږو وخوږو مژګانو".
(4) دا بیت او ورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(5) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرولبو هسې زیب کا لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

۱۶۳ ۱۸۸۸

ماسوا له یاره هرچې دی را مخ ته

واړه کفر دی په دین د عاشقانو

که نظر کا څوک په کار د درویشانو خود به ووینې وقار د درویشانو

په دعا لاړې به ورشي خدای رسول ته[1] که څوک یون کاندې په لار د درویشانو

هر گفتار به یې دخدای په دَر قبول وي[2] چې قبول یې[3] وي گفتار د درویشانو

په یوه قدم تر عرشه پورې رسي ماالبدلی دی رفتار د درویشانو

هسې گرم بازار بل په جهان نشته لکه گرم دی بازار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت[4] کا پس له مرگه چې بازار وي په مزار د درویشانو

بادشاهان د دنیا واړه یې پراته دي[5] لکه خاورې په دربار د درویشانو

هر بهار لره خزان په جهان شته دی خزان نه لري بهار د درویشانو

د جنت د باغ گلونه به یې هېر شي[6] که څوک ووینې گلزار د درویشانو

چې دنیا یې کړه دخدای د پاره ترکه صد رحمت شه په روزگار د درویشانو

د قارون وحال ته گوره حال یې څه شو راشه مه کوه انکار د درویشانو

په هرچا چې د غضب لیندۍ کاښنخه[7] خطا نه درومي گوزار د درویشانو

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده : "په دعې لاړې به ورشې وخدای ته".
(۲) "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ اود "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې " قبول شي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ ، "ق،ک" چاپ ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلی دی.
(۴) قلمي نسخه : " طواف".
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړي نسخه : " بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دوهمه نسخه : " بادشاهان د دنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه : " بادشاهان د دنیا واړه پراته دی".
(۶) "ق،ک" چاپ : " به دې هېر شي ". د "خ" لومړي نسخه : " به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو او د "ق،ک" چاپ کې "غوکه" ، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې " کشته" راغلی دی.

١٦٤ — ١٩٠١

درست دیوان د رحمان بابا زار تر دا غزل شه(۱)
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

د پېغلو وان غمې دې زېب کا پر لبانو — تورې زلفې دې ځنځیر د عاشقانو(۲)

دا سور ټیک دې شهزاده پر اور بل پروت دی — شینکی خال دې معاني د بندیوانو

دواړه لب دې ښایسته تر سرو یاقوتو — شرمولې ده زلې ستا دندانو

دوه رخسارې دې دوه سېب د سمرقند دي — پر سینه دې دوه نارنج د رنځورانو

دواړه لیچې دې کړې کښلې مصري تورې — در پوهېږم سر به غوځ کړې د خوارانو(*)

تورې وروځې دې کړې پر جبین (زیبا کا)(۳) — لکه جیم پر کاغذ کښلی کاتبانو

د پېغله سیورې عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتوړو ملنګانو(*)

ستا وصال د سر پر بیع کړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مړدګانو(*)

د لیلی د کوڅې سپي پر مجنون ښېښو — په باړ باړ یې شکلاوه پر دوو عینانو

١٦٥ — ١٩١١

ماسوا له یاره هر چې وي رحمانه(*)
واړه کفر دي په دین د عاشقانو

کله څو په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هېڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کومې خواته لاړل حال یې څه دی — خبر نه یم د ګرنګ له پرېوتلیو(۴)

له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي(۵) — لږ په ما هم خبر وکړې خدای ساتلیو

پس له دې به چېرته د رومي ځای مو کوم دی(۶) — راته وایې د دنیا په سرای راغلیو

---

(۱) مصوره نسخه : "تر یو غزل شه".
(۲) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جېتونه په ځینو غزلو کې تکرار راغلي دي.
(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې "که څوک هرا شي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبر پېږي" راغلی دی.
(۶) دېپ نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته د رومو ځای موکوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته د رومي ځای مې کوم دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته د رومي ځای دی کوم دی".

ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسنده شم (۱) — لاس د خدای و در ته نیسئ، پسندلیو
هېڅ خبر يې په هېڅ لوري مو ندی نه شي — کډې غواړې شپه او ورځ په سپړو پلیو
له ناپوهه خلکه نه کېږي پوښتنه — زه و تاسې و ته وایم پوهېدلیو (۲)

۱۹۶ — ۱۹۱۹

خبر نه یم چې په باب مې کښلې څه دي؟
زه رحمان په اندېښنه یم له دې ښکلیو

د دلبرو په درګاه — نه حرمت (۳) لرم نه جاه
غوڅوي مې د زړه ولې (۴) — د چشمانو په نګاه
هومره قدر مې پرې نشته (۵) — لکه قدر د ګیاه
یو نظر را باندې نه کا (۶) — از برای عند الله
هېڅ له ځانه خبر نه یم — چې يې څه لرم ګناه (۷)
که له غمه يې سر پټ کړم — بل سر نه لرم پناه (۸)

۱۹۷ — ۱۹۲۶

د رحمان په خېر و مه شه (۹)
حال احوال د چا تباه

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند يده شم".
(۲) دا دوه بيته د "خ" له قلمي نسخې نه نقل شول او دوهم بيت د "ړودن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "عزت"
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "د زړه وينې"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "تر و نظر را باندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه څه لرم ګناه". "ق ، ک" چاپ: "چې يې زه لرم ګناه".
(۸) دا بيت په مشهوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "د رحمان په خير دې نه شي".

ورځ دې تېره په شوم که شپه له خوابه خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه
راستولی خدای حساب دی په کتاب کې خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)
ته وخپلو نېکو بدو وته نظر کړه چې بدي دې خوتېږي که چې له ثوابه (۲)
په هغه جهان به خرڅ ګنه خواب وکړې (۳) چې په دا جهان عاجز یې له جوابه
عاقبت به تورو خاورو له درومې ځان به خوځنه چې په ګوته له ترابه (۴)
زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې ته چې ځان ځنده چې په ګوتو له ترابه (۵)
خو په دا جهان او به له تنده نه شې په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یوه نېزه شي بیا به خړ کړې (۶) چې نن (۷) سیوري له تښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه دا کشتۍ به دې مرګي کاندي غرقابه (۸)

۱۹۸

په ازاد د چا راضي مرشد کامل نشه
که خلاصي په قیامت غواړې له عذابه

۱۹۳۸

په ورځ ناست یې بې طلبه (۹) په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : " ته داخپل نېک وبد وتله مخېله چې ثواب دې خوتېږي کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : " په هغه جهان به خرڅګه خواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه : " په هغه جهان به خرڅګ ته خواب کړې".
(٤) دابیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دابیت او ور پسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو .
(۶) قلمي نسخې : " تو دبه خړ کړې".
(۷) چاپي دیوانونه : "اوس چې".
(۸) دابیت د "خ" په درو وارو نسخو کې نشته . لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده : " د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تو کومه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلې شوې نه هورې شوې ترمنځ (۱) ورك (۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو په مذهب کې بد مذهبه (۳)
مدام بند يې په سبب کې بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومې شارې خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانديې سور (۴) يې آس دې يون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ کړ بې منصبه (۵)
دراکب چې واك پرېږدي شي سود يې څه وي له مرکبه
له ژوندیو سره ناسته (۶) له مړ ده ۆ مرکبه
هلاك لوی شوې په اوبو کې اوبه نه پېژنې کبه
لکه کاڼی يا کودرې په درياب کې تشنه لبه
ناآګاه ځان آګاه بولې (۷) دا خبره ده عجبه (۸)
مراد له زهده معرفت دی نه تش ځان وژل اقربه

۱۹۵۳ د حال شراب له عشقه ۱۶۹
نه له کوروله عنبه (۹)

ته شهلا (۱۰) يې شکر لبه ګل رخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" درې واړه نسخې : "ترمیان".
(۲) چاپي ديوانونه : "ډوب شوې".
(۳) دا کلمه د "ب" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "بې مذهبه" راغلې دی.
(۴) قلمي نسخې : "وربانديې ناست يې".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق ،ک" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ناست يې" او د "پ پ" چاپ کې "ناستا دی" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : "ناګاه خپسوا ګاه بولې"
(۸) "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي ديوانونه : "نه د انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کی "شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب يې منتخبه
بې زېوره ښايسته يې(۱) — بې ترتيبه مرتبه
دغه داد د الهي دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حيات چې حيات بيا موند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپين تر سپين سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زينت رانيو له کوکبه(۴)
د ښايست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه(۵)
د وصال مونده دې گران دي — مگر فضل شي له ربه(۶)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(۷)
دا دولت د خدای په داد دی — مونده نه شي له نسبه(۸)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وايي — عشق سيوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وې بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ — ستا د حسن په تعريف کې — ۱۹۶۹
تاج ان گونگ دی(۱۱) له ادبه

---

(۱) قلمي نسخې : "بې زېوره دل فريبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې ، " داليو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه : "آب حيات و حيات بيا موند ستا د لبو له سببه".
(۴) په ټولو چاپي ديوانونو : "ستا د مخ عرق دانه ده زينت دا ره له کوکبه".
(۵) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي : "مگر مهر وشي له ربه".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده : "مگر مهر شي له ربه".
(۷) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصليږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخو کې : "له دم نه دي بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وې" پر ځای "مه دې" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي ديوانو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

په هر زړه چې دیار مینه شي غالبه — بله مینه یې هېڅ نه وي مناسبه

نوري واړه مرتبې به ورته هېڅ شي — که خبر شي څوك له هسې مراتبه

لیاقت یې هر وګړي څخه نشته — عاشقي یوه پایه ده عجایبه

د طلب له کوتاهه وېره وکړه(۱) — که هر څو دې لار کوتاه ده طالبه

عشق څرګند خزانه ده خوار هغه شو — چې څرګنده خزانه شوه ترې غایبه

غوره(۲) خط د مخ ویاني تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه

هېڅ یې مه پوښته له فرضو له واجبو — په هغو چې عاشقي کړي خدای واجبه(۳)

عاشقان تر سر و ماله یار ته تېر دي — خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه(٤)

۱۷۱ — زه کاږم دخپل صاحب په رضا زیست کړم — ۱۹۷۸

څه په کار دی بنده بې خپله صاحبه(۵)

تا چې په دا تور روسترګو وکاته وماته — زړه دې زما تور کړه دې نوره مخلوقاته(۶)

ما خو چې ته ولیدې هغه ساعت مې ووې — نوره به مې مینه د زړه نه شي له تا ماته

شیخان او زاهدان چې نصیحت وما ته وایي(۷) — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته

څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مینه — لا تر ما نه خوښ یې وقاضي وهم ملاته(۸)

مرم په دا چې ما له تا جار باسي هغه خلق — بیا دې په دیدن تر ما ړومبی ځغلي وخواته(۹)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "د مطلب له کوتاهي وېره ومه کړه".

(۲) د "پ" په لومړی نسخه کې "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لهتر" راغلی دی او هم دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته..

(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغو چې دیار مینه شوه واجبه".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په لوړو قلمي نسخو کې دوهم مسری داسې ده : "خدای به دا طایفه نه کاندی کاذبه".

(۵) چاپي دیوانونه : "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".

(۶) ددې ردیف قول ښتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دي راغلي.

(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "شیخ وزاهدان چې نصیحت والي وماته".

(۸) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "لا تر ما نه خوښ یې وقاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې داسې راغلی ده : "لا تر ما ته خوښ یې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "لا تر ما خو مینه کړه و قاضي او و ملاته".

(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : "بیا دوی په دیدن تر ما وړنی زغلي وخواته".

زه رحمان چې دې وينم يار وايم خدايه خير کړې
ګڼه ښاپېرې ده دېنې آدم له ذاته (۱)

۱۷۲ — ۱۹۸٤

که د عقل څه اثر لرې وسر ته — لاس په سر مه شه د هر ګېډې ودر ته
په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر (۲) وسيم و زر ته
بې منته جام د زهرو څښلی ښه دی — نه هغه چې منت بار (۳) وي وکوثر ته
د يوسف له حاله زده کړه دغه پسه — وايه حال د زماني وبرادر ته
دې فلک وچا ته هيڅ بسنلي نه دي — چې يې نه دی راپېرودی ځنې بېر ته
د خروار دعوی يې وکړه ممکنه — که يې پوره وي دېوې جودانې درته (۴)
که له خدايه دې وخلق وته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته
همېشه به در په در ګرځې رتلی — د استوګنې ځای به بيا نه مومې چېرته (۵)

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل در ته

۱۷۳ — ۱۹۹۳

چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته — حق حيران د خدای په کړه شم ودې کار ته (۶)
له دهشته يې ديبار پوښتنه‌ای نه شم (۷) — خدای زده څه به يې وېلي وي ديار ته
خلوتيان لکه برده پټ خرڅېږي — غږ يې نه خېږي د حسن وبازار ته

---

(۱) دا بيت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې يار ووينم وايم خدايه خير کړې — ګڼه ښاپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووينم يار وايم خدايه خير کړې — ګڼه ښاپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې يار ووينم خدايه خير کړې — ګڼه ښاپېرې ده دېنې آدم له ذاته".
(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.
(۳) په چاپي ديوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه: "که زړه يا جودانه به يې وي درته".
(۵) قلمي نسخې: "د استوګنې ځای به نه مومې هيچېرته".
(۶) چاپي ديوانونه: "آئينې غوندې حيران شم ودې کار ته".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته يې ديبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د يار له حقيقته — څوك د يار خبرې کاندې واغيار ته
درد و غم د عاشقۍ څه هومره نه دي — چې يې عقل د چا رسي و مقدار ته
زه و يار چې سره خپل غمونه شماركړو — يار وما ته حيرانيږي زه و يار ته
د دنيا چارې همه واړه په وار شي — ما د يار غمونه نه پرېښ دي و وار ته[1]

۱۷۴ — ۲۰۱

ناصح هسې وزگار چېرې دی له عشقه[2]
چې غوږ ونيسي ناصح غونډې وزگار ته

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پيالې د صراحۍ له برکته
كه اوبه دي د حياتو په ظلمت کې[3] — ساده روی و ما راکړې بې ظلمته[4]
هغه يار چې وما جام د ميو راکړ — د دښنو وينې مې وڅښې بې شدته[5]
بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم[6] — لا ړمي بيا مونده بېرون له شش جهته
د دښمن په دښمنۍ مې خندا کيږي[7] — لكه شمع د مقراض له خصومته
بې خيرې مې گل په خير باندې شمېرلي — د زمري په خوله کې ناست يم فراغته
مړ بهتر دی تر هغه چې څوك بې پت شي[8] — په ياری کې دې خدای نه کا څوك بې پته
داستې چې په اور سوځي مرادې دادی — چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته[9]
خدای هاله د سړي ياد شي چې دردمند شي — كمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو كې نشته او د "پ" په لومړي نسخه كې د "وار" پر ځای "يار" راغلی دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.

(۳) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه كې "بې منته" راغلی دی.

(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "بې شدته" پر ځای "بې شربته" راغلی دی.

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ زه د دنيا له غمه خلاص کړم".

(۷) د "پ" نسخې او د "خ" لومړي نسخه: "خنداشي" او د "خ" دوهمه نسخه "خنداراشي".

(۸) مصوره نسخه کې "بې ننگ شي" راغلی دی.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شيرين ځان سيزي په اور کې مرادې دادی چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته". په چاپي ديوانونو كې د دوهمې مسرۍ د "چې" پر ځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله مونده شي | چې موقوف وي هغه کار په عنایته[1]
که څوك سل نصیحتونه ورته وکا | غوږ يې نه وي د هېچا په نصیحته

۱۷۵

زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم
لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته[2]

۲۰۱۳

ستا په مخ کې څه[3] حساب د جمال نشته | څکه ما څخه د صبر مجال نشته
نه د سرو د مال وېره په ما مه کړه | وېره ما څخه د سرو د مال نشته
زه په دا سبب له وېرې سره ربړ دم | چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته[4]
که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې | دغې چارې امید مې په کال نشته
د شهید وحال ته گوره حال يې څه دی | بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته
روښنايي مې د چشمانو ستا دیدن دی | په دا کور کې بل چراغ او مشال نشته
په جوېبار زما د سترګو سرو ته يې | په دا نهر باندې بل څه نهال نشته[5]
مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا | چې يې هیڅ حاجت په خط و په خال نشته
مخامخ که راته وګورې دلبره | په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته[6]
د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي | ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته
په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه | نور حاجت مې په ریبار او دلال نشته[7]

۱۷۶

ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی
چې په زړه کې يې هیڅ غم د وصال نشته

۲۰۲۵

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.
(۲) چاپي دیوانونه : "لا د پاسه سور پېزوان شو بله نته".
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هیڅ" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخه : "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".
(۵) قلمي نسخه : "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".
(۶) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ تہ کہ دې لمر وایم د لمر زلفې تارتار نشتہ ... سرو کہ ستا قد بولم د سرو دې یون رفتار نشتہ (۱)

هر څوك چې دې ستا و آتشین رخسار تہ ګل وایي ... پوچ وایي داور پہ مخ کې وقر د ګلزار نشتہ (۲)

زلفې دې ناحقہ څوك سنبل بولي دلبرہ (۳) ... ولې چې لہ مشکو سرہ هیڅ د ګیاہ کار نشتہ

ما چې غږ پہ غوږ د ستا د دُر د سپیو واورېدہ ... هسې رنګ بلبلہ پہ چمن کې پہ ګفتار نشتہ (٤)

ستا د بدن هغہ کا چې یې سر پہ تن پاس نہ وي ... ولې چې د سر د ښبتن حور و تہ لار نشتہ (۵)

۱۷۱ — یار بہ د رقیب پہ لوري خدای نہ کا کاله مسلم (۶) ... ولې چې د سپیو فرښتو سرہ څہ کار نشتہ — ۲۰۳۱

کہ څوك لاس لہ سودہ وکا بې زیان نشتہ (۷) ... پہ ملنګ باندې قلنګ او تاوان نشتہ

دوفا خریداران دې بل خوا د ړو مي (۸) ... د امتاع د زمانې پہ دوکان نشتہ

جدایي لہ آشنایۍ نہ پیدا کېږي ... نا آشنا لرہ هیڅ غم د هجران نشتہ

مګر ځان وخدای تہ وسپارې امان شي (۹) ... ګنہ بلہ خوا د هیچا امان نشتہ

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد کہ دې سرو بولم د سرو یون رفتار نشتہ".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو کہ ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشتہ".
د "خ" لومړۍ، دوہمہ او مصورہ نسخہ : "قد تہ کہ دې سرو وایم د سرو یون رفتار نشتہ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخہ : "پوچ وایي داور پہ مخ کې بل هسې ګلزار نشتہ".
د "خ" دوہمہ نسخہ : "پوچ وایي داور پہ مخ کې قدر د ګلزار نشتہ".

(۳) چاپي دیوانونہ : "زلفې دې ناحقہ خلك بولي د سنبل صنم".

(٤) د "پ" لومړۍ نسخہ : "ما چې واورېدہ غږ د ستا د سپیو ... هسې رنګ بلبل هیڅ پہ چمن کې خوش ګفتار نشتہ".
د "خ" درې واړہ قلمي نسخې : "ما چې غږ پہ غوږ و واورېد ستا د سپیو ... هسې رنګ بلبلہ پہ هیڅ چمن کې خوش ګفتار نشتہ".

(۵) دا بیت د "خ" پہ دوہمہ نسخہ او مصورہ نسخہ کې نشتہ، پہ نورو نسخو کې دا بیت داسې دی: "ستا د بدن هغہ کہ چې یې سر پہ تن سر نہ وي ... ولې سر د ښبتن حورو تہ لار نشتہ".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخہ: "یار بہ د رقیب پہ لوري خدای نہ کا رحمانہ ... ولې چې فرښتو سرہ د سپیو هیڅ کار نشتہ".
د "خ" مصورہ نسخہ کې یې دوہمہ مسرۍ داسې دہ : "حق دی چې د سپیو فرښتو سرہ کار نشتہ".
د "خ" لومړۍ نسخہ : "حق دی چې د سپیو فرښتو سرہ روزګار نشتہ".
د "خ" دوہمہ نسخہ : "حق دی چې د سپیو و فرښتو وتہ لار نشتہ".

(۷) د "خ" دوہمہ نسخہ : "کہ څوك لاس لہ سودہ واخلي زیان یې نشتہ".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خریداران بل خوا تہ دي دړو مي".
د "پ" لومړۍ نسخہ : "دوفا خریداران و بلہ خواتہ دړو مي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مګر ځان وخدای تہ پاسلي پہ امان شي".
"ق" چاپ : "مګر ځان وسپارې خدای تہ پہ امان شي".

هغه یار به زه وکومې خوا ته غواړم — چې یې هیچېرې منزل و مکان نشته

دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته

چې هم قد لري هم زلفې هم سرې شونډې — دغه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (۱)

عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی — چې و باغ وته یې (۲) لاره د خزان نشته (۳)

عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نیستګار او ناتوان نشته

که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي (۴) — دلیلی په دروازه کې دربان نشته

۱۷۸

دانایان به د رحمان په قال پوهېږي (۵)
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

۲۰۴۲

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته (۶)

چې وهجر و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته

کارخانې چې د دې دهر لیدې کېږي — همګې د عشق سرکار دی نور څه نشته

هر مژګان یې په ما هسې چارې کاندي — وایم عین ذوالفقار دی نور څه نشته (۷)

بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته

د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه وایم چې بې شمار دی نور څه نشته

وهر لوري ته چې د زړه په غوږ و ځیر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته

چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدې شي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته (۸)

هر طبیب ته چې ځان و بنیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

۱۷۹

خوار رحمان که بې تامینه په بل چا که
عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

۲۰۵۲

---

(۱) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړۍ او دوېمه نسخه او مصوره نسخه کې "جهان" او په "ب پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې یې باغ وته لار د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوېمه نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او ورپسې درې بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما دزړه لـه احتياجه — نور(۱) مي څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه
دطالب و مطلوب راز به ما درون وښود — که ته نه واى خبردار له دې رواجه(۲)
يار ته يار که حال په خوله نه وايي څه شو — حکيم ته پټ څرګند وي لـه مزاجه(۳)
که زما له حاله ما پوښتې حال دا دى — چې بې تا مې ورځ تياره ده ترشب داجه
اشنايي به ما په کوم قوت کـوله — که خبر وى ستا دهجر لـه تاراجه
که له سلو به يوخواست دچا قبليږي(٤) — خداى دې هيڅوك رنځور نه کا بې علاجه

په رحمان بلا پسې که زهيريږي
ته مشغول اوسه له خپله تخت وتاجه

۱۸۰ — ۲۰۵۹

چې خبر شوم دساقي دجام له راحه — لکه مرى ملاقي شوم لـه ارواحه
زه چې زلفې دياړ ووينم په خوب کې — په شپه مښك راباندې وورې ترصباحه
سبا زيرى دوصال په مهجور کاندې — دهيواد خبر مونده شي له سياحه(۵)
که روا کا خون خوړدن دعاشقانو — څوك وتي شي دخوبانو لـه صلاحه
هرساقي چې جام دعشق لري په لاس کې — داپياله يې په مستانو ده مبـاحه
مخ بې ميني که څوك ستايي ستايه نه شي — دممدوح له قدره چا زده بې مداحه(۶)

---

(۱) د "پ" نسخه : " بيا مې څه پوښتې " ، او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې " نور مې څه پوښتې " راغلي دي.
(۲) د "پ" نسخې : " دطالب و د مطلوب روش به ما درون وښو که ته نه يې خبردار لـه دې رواجه ".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " دطالب مطلوب روش به ما درون وښود که ته نه واى خبر دار له دې رواجه ".
مصوره نسخه : " دطالب دمطلوب دود به ما درون وښود که ته نه واى خبردار له دې رواجه ".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : " وطبيب ته خود معلوم وي له مزاجه ".
(٤) چاپي ديوانونه : " که په سلوکې يوخواست دچا قبليږي ".
(۵) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " د مهجور خبر مونده شي صباح ".
همدا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : " دهوا خبر مونده شي له صباح ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلې ده .
(۶) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دى راغلى.

۱۸۱ — ۲۰۶۶

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رحمانه خان یې ژغوره له نکاحه (۱)

ولې تللی یې له ما مدام په خه — ترهېدلی یې هر صبح و شام په خه (۲)
زه هر صبح و شام و تا وته دعا کړم — ته و ما وته کوې دشنام په خه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — یو ساعت راسره نه یې رام په خه
دایماً راځخه دروې مخ په وړاندې — لکه عمر بېرته نه بې دې ګام په خه (۳)
راته وایه زه به هم هغه کومه — رقیبانو (٤) ته بښې انعام په خه
لن پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی (۵) — ګډ وې سره حلال حرام په خه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

رحمان ستا په مخ یې خښوم (۶) مین دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په خه

ولې نه ګورې وما ته سم په خه — زیاته وې د غم زده وُ غم په خه
ستا په غم کې چې ماوینې عالم ژاړي — ژړوې راسره نور عالم په خه
په مطلب دې د سره وشونه ونه پوهېږم — چې مې وینې د زړه ښنېې هر دم په خه
و دې خپلو مستو (۷) سترګو ته دې وایه — چې وروژنې (۸) مې قلم قلم په خه
ستمګار چې ستم کا خه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په خه

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه خان ترې ژغوره له نکاح".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: "اې رحمانه خان ژغوره له نکاح".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه عمر په سرعت بې دې ګام په خه".
(٤) په چاپي دیوانونو کی "غمازانو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړۍ نسخه: "لن پرهېز کړه له رقیبه خدای دپاره".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خښنو" پرځای "زلفو" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړۍ نسخه کی "بدنه و سترګو" راغلی دی.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی د "وروژنې" پرځای "داوژنې" راغلی دی.

مدکره خدای چې څوك بې یاخونن خرم وي — زه به اوسم بې تا خونن خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

۱۸۳ — ۲۰۸۱

لر یې وپوښته چې حال یې دزړه څه دی
درحمان له سترګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې درد بې درمانه وایم څه
توان ددم وهلو نه لرم ویارته — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)
چې یې ووینم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخیل زړه له حاله هیڅ راویل نشي — له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)
دعشق راز چې هیچا نه دی بیان کړی — تر وبه زه له دې بیانه وایم څه
دخیل یار له غمه درست په اوښکو ووبم — له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم دهجران په تناره کې — دوصال له ګلستانه وایم څه
سر ومال دسرې لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — ددې دهر له باغبانه وایم څه

۱۸۴ — ۲۰۹۱

هرچې وایم تر همه واړه بهتر دي
زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا دعشق له آه سره — ستا زما له مینې خلقه واړه خبر ده
هیڅوك دې په خوله دعاشقۍ لاف ونه کا — کله هم پټیږي وچې شونډې ګونه زرده
اهل ددنیا واړه نامردي رنګ یې ورك شه — خدای دې ملاقات له هیچا نه کا له نامرده

---

(۱) دابیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(۳) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "دخیل زړه له حاله هیڅ ویلای نه شم".

کله بې دردانو لره زړه دې چاودکړي(١) — زه به صدقه کړم سل بې درده اهل درده
بې دستاد عشق د شهيد نوله خاکه نه — کله زرغونېږي سره لاله هره ګرده(٢)

١٨٥ — ٢٠٩٧

يو خوشحال او يو کم سل ختك نور په طبيعت کې
زار شه د ماخ سرېني له يوه فرده

که زما مينه په تا ده خطا نه ده — که بې تا ده ناروا ده روا نه ده(٣)
خوك چې بې دستاله مخه بل ته ګوري(٤) — آيينه يې ناصفا ده صفا نه ده
هر عاشق چې په خپل يار پسې ژړېکا — داښ ړا واړه خندا ده ژړا نه ده
د دنيا په تماشا چې خوك نازېږي — خو هم نن يې تماشا ده سبا نه ده
که ته سل ځله له ما سره جفا کړې — ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده
هغه تېر شو چې مې مينه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده(٥)

١٨٦ — ٢١٠٤

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماخ وته وېړيا ده بها نه ده

له اغيار سره خندا خه په کار نه ده — له اغيار سره سودا خه په کار نه ده
سل ياري د يوه يار د پاره کړې شي — آشنايي د هر آشنا خه په کار نه ده
بدله بد و سره بويه نېك له نېكو — د جفا په ځاى وفا خه په کار نه ده(٦)
هر بلبل به دې ثنا کا که ته ګل شې — په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(١) چاپي ديوانو نه او د "خ" درې واړه قلمي نسخې: "کله بې دردانو لره زړه د چا وردرومي".
(٢) دا بيت د "خ" په درې واړو نسخو کې نشته.
(٣) "ق، ک" چاپ: "بې له تا که په بل چا ده روا نه ده".
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "خوك چې بې دستاله مخه ګوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه: "خوك چې بې دستاله مخ د بل سره ګوري".
د "خ" دوهمه نسخه: "هر خوك چې بې دا ستاله مخه بل مخ ګوري".
د "خ" مصوره نسخه: "خوك چې بې دستاله مخه بل خوا ته ګوري".
(٥) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تېر شو چې مو مينه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق د بوی(١) په خبر په پټه خوله څرګندوي — په داچار وکې غوغا ښه په کار نه ده

دعشق درد واړه عاشق لره راحت وي(٢) — ددې هسې درد دوا ښه په کار نه ده

عاشقان وحرص هوا دي سره لرې(٣) — دبیمار په ځان هوا ښه په کار نه ده(٤)

عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدایه سودا ښه په کار نه ده(٥)

که يې کړم هم هیڅ يې نه کړم سوګند دی(٦) — وابستګي ددې دنیا ښه په کار نه ده

ددنیا مینه بې کاره او ربړه شي — چې مې ولېده رښتیا ښه په کار نه ده(٧)

که رحمان په جهان دېر پایم دلبره
زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

١٨٧ — ٢١١٥

کوره بیابه خوک ادا(٨) کا په زړه غونډه — چې داهسې مسته درومي غږ بې بنده

ته چې ګل د آشنایي له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار وخنده

طالبان که مړ وردي هم پخلا دي — بې مطلوبه دچا نه رسي دا هنده

مار ستم دد هر ولېده په سترګو — دخپل یار له جوره ژاړي لکه کونده

دعاشق دلاغرۍ(٩) سبب دادی — چې فرقه د معشوق شوه په زړه تړنده

زه به حورې دجنت بې یاره څه کړم — خدای دې سره دچا نه کاندې ارهنده

سخت ساعت دبېلتانه به مې هېر نه شي — که دا که شي د تور لحد ګور هنده

زه رحمان دهغه حسن دعاګوی(١٠) یم
چې جرګه دعاشقانو ويې پر پېنده

١٨٨ — ٢١٢٣

(١) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.
(٢) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ودرد واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق ورنځ" راغلی دی.
(٣) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوا دي سره لرې".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".
(٥) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کړمه که یې نه کړمه سوګند هم دادی".
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) د "خ" د دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(٩) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی.
(١٠) په چاپي دیوانونو او د "خ" د دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ماچې جور وجفا بیا مومه له یاره — د وفا طمع به څه کړم له اغیاره[(۱)]

له دښمنه به د ښادۍ طمع څوک څه کا[(۲)] — چې د دوست له لاسه غم شي ورد وځانه

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي — حیف خو دادی چې دل دا شي دل آزاره[(۳)]

داگله هم[(٤)] د ډېره ډېره لههغو شي — هرچې طمع ترې د ښو کېږي بسیاره

اوس داستا رضا جفا کړې که وفا کړې — دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره[(۵)]

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي[(٦)] — خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره[(۷)]

۱۸٦ چې له ډېرې حیا نه گوري وچا ته[(۸)]
څه خوږ مخ کړه د رحمان د زړه د یاره ۲۱۳۰

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسره د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ امید څوک څه کا".
په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د ښادۍ طمع څوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د ښادۍ طمع څوک څه کا".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړه مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلدار شي دل آزار".
د "پ" لومړی نسخه: "دل آزار که دل آزار کړه مانه ترېنه شي
حیف خو دادی چې دل سوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړه مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۵) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې د "پره دي" پر ځای "پوره دي" راغلی دی.

(۷) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې څوک لې وفا نه کا وفاداره".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه گوري وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه گوري وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "که له ډېرې حیا نه شې کتې چا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
دوهمه مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ... در بغه در بغه چې بې یاره ځې بهاره (۱)

اور د خوب ورته ونوچې د غره په سر ګیږي (۲) ... شنې لوخړې خېژي له نسترو له چناره

داخه عاجزي ده چې زه کیم په کاغذ باندې ... راشه وو پرېږه دعاشق له آزاره (۳)

داخه او ښکې نه دي چې بهیږي له چشمانو ... وینې دي بهیږي د زړه ګوټي له پرهاره (۴)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتیږي ... راشه ای طبیبه ګوندې مرم در به دیاره (۵)

غړونه دي نرېږي چې په حال زما خبریږي ... سینه دا و ښکو ده ومې چې راغلې له کهساره

نور څه نه دي واړه دانا ري د بېلتانه دي ... راشه که یې اورې د رباب له هرې تاره

۱۹۰ ... ۲۱۳۸

زه یو خوار و زار یمه ملامت په عاشقۍ کې

خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له غاړه

ستا په عشق کې دې وغځن یم سرتر سره ... چې له غمه دې ژوندی ګرزم دلبره (۶)

زه به ستا له غمه کله شو لا مړ وم ... بار دې دم دخدای په لاس دی نازېن وره

جدايي به مې یو دم قبوله نه کړه ... که څه مرګ او بېلتون اېسې وي په غوره (۷)

شام سحر مې دغه ستا زلفې رخسار دي ... نور مې مه پوښته له شام له سحره (۸)

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته. په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې يې دوهمه مسره داسې ده:
"در بغه در بغه چې بې یاره شي بهاره".

(۲) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلږي" راغلې دی.

(۳) قلمي نسخې او نور چاپي ديوانونه: "راشه وو پرېږه دعاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه وو پرېږه دعاجز و دل آزاره".

(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "داخه او ښکې نه دي چې پر مخ زما بهيږي.
دا مې د زړه وينې چې بهيږي له رخساره".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کميږي په زمان زمان زياتيږي.
راشه طبيبه ګنه مرم دخدای دياره".

(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لا مړ نه يم دلبره".

(۷) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.

(۸) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر ياره ستا زلفې و رخسار دي
هيڅ مې مه پوښته له شام له سحره".
د "خ" په نورو درېو وارو نسخو کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دي".

چې خبر دې (١) په وصال و په هجران شوم — خبر نه یم له فردوسه له سقره
بې دستاله مخه ورځ را باندې شپه ده — روښنایي دو زخې چېرې وي بې نمره (٢)
هسې بې سر و سامان دې هېڅوک نه شي (٣) — لکه زه چې بې سامانه یم بې سره
یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی (٤) — که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

١٩١ — ٢١٤٧

هیڅ اثر د راځ (ښان) اوښکې په یار نه کا
خدای دې اوښکې د چا نه کا بې اثره

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم د ستي په خبر له اوره (٥)
بدي په خوله د سمندر هس د موم (٦) — څوک چې ما منع کوي د عشقه له شوره
بې هجرانه زما بله خواري نشته — ولې نشته تو دا بله خواري نوره
لکه ته چې خدای هرګوره ښایسته کړې — زه یې هسې پرېږدې بې صبره کړم هرګوره (٧)
چې په تور او سپین مې اوږي داڅوک دی — که ته ندي په مخ سپینه په زړه توره
د رقیب له بدخویه به خه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره (٨)

---

(١) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې "چې خبر یې" راغلی دی.
(٢) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په دو یمه نسخه کې داسې ده:
"بې دستاله مخه ورځ را باندې شپه شوه".
(٣) د "پ پ" چاپ کې "نشته" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "نه شو" راغلی دی.
(٥) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٦) د "پ" په لومړي نسخې کې "موم" راغلی دی.
(٧) دا مسری په دوارو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده:
"زه یې هم هسې بې صبره کړم هرګوره".
د "خ" په لومړي او د "پ" دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبري کوم هر ګوره".
(٨) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د رقیب له بده خویه به څه وایم — لا چې یار ورسره مل شي هالد ګوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بده خویه به څه وایم — چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بدخویه به څوګ وایم — لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "خ" لومړي نسخه: "د رقیب له بدخویه به څه وایم — لا چې یاد ورسره بل شي هلته ګوره".

چې يې پور د مرګ تر پوره لا بدتر وي (۱) هغه توبه د بېلتانه له بده پوره

دا مې خپل نصيب طالع دی را رسېږي ګنه غم کله رسېږي له غم خوره (۲)

قاف تر قافه بادشاهي به يې روزي شي چې په چاوشي د استاد زلفو سيوره

۱۹۲ — ۲۱۵۷

عاشقي سره مجنون کاندي رحمانه

ګنه خوک په هوښيارۍ وځي له کوره

نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره څه به رسي و مهر من و ته مزدوره (۳)

ستا تر قده تر قامته نه رسېږي که نښتر که سپاري وي که کجوره (٤)

تر قامت پورې دې سروه ده سرکوزې تر رخسار (۵) پورې دې شمعه ده بې نوره

هر سړی چې دې و حسن ته نظر کا ستا پېرۍ لې په نظر وي نا منظوره

چې تا مې د خپلو شونډو و ربه خوله کړه طايفه دې د صوفيانو کړه مخموره

اوس ته وايه چې په څه رنګ دې وستايم (۶) زه خو ستا په مينه لا ارم له شعوره

دا جذبه د عاشقۍ نده نو رڅه ده ګنه کله خوک وتي شي له دستوره

اوس به زه د شب خېزۍ څه منت وکړم (۷) چې څڼه دې کړه په خوب کې را لحضوره

چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي (۸) صدقه شه نا قابله ذوي له لوره

---

(۱) دا مسره په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "چې يې پور د مرګ تر پوره پورې هيڅ دی".
د "پ" په دوهم نسخه کې: "چې يې پور د مرګ تر پوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې يې پور د مرګ تر پوره بهتر دی".
د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يې پور د مرګ تر پوره لا بهتر دی".

(۲) دا بيت او دوه پسې بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.

(۳) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهم نسخه: "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".

(۵) د "خ" په درې واړو قلمي نسخو کې "تر صورت پورې" راغلي دي.

(۶) "ق، ک" چاپ: "اوس ته وايه چې په څه رنګ به دې دوست کړم".

(۷) "ق" چاپ: "اوس به څه د شب خېزۍ منت باری کړم".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې په ننګ و په ناموس تر لوړه کم وي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دوهم نسخو کې دا بيت داسې دی: "چې په ننګ و په ناموس تر لوړو کم وي خدای دې موړ کاندي په هسې ذوي په لوره".

که سل ځله زویه غوره وي ترلوره — خدای دې مورکا په داهسې زویه بوره [۱]

که سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره [۲]

ننګیالي تربرونه ښه دي اوکه نه وي — ننګیالې ترله هم ښه ده له تربوره

خوبروېي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې مېوې په پانو کوره [۳]

که د غلوزی لباس وکا غزاوشوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره [۴]

۱۹۳ — ۲۱۷۲

په مخ دښایسته وقدر دېر دی

د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چې په وخت د ځنګدن وکا بې زېره — ترونن ولې هسې ناستې [۵] بې تدبیره

هر سړی چې ګانده [۶] غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لانن ګرځي دلګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نبسي — یاد د غیر چې لرې نه کړې له ضمیره [۷]

چې د تول په طلب ګرځي خدای دې هېرې — فقیرې [۸] داهسې چېرې وي فقیره

د غمه دې خدای بدل کړه په ښادۍ — زهیر مه شي په آشنا پسې زهیره

که هر څو ښایسته دېر دي په جهان کې — وهر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هر سړی د هغه مخ په ننداګر ځي — چې یې خونه د خاطر وي پرې منیره

همیشه پراته په اور وپه اوبو وي [۹] — عاشقان د لعلولبو له تاثیره

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "که سل ځله زوی رویدار وي ترلونو   صدقه شه ناقابله زوی ترلوره".

(۲) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق،ک" چاپ او د "خ" په دوهم او مصوره نسخه کې د "کوره" پرځای "بوره" راغلی دی.

(۴) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "له زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پرځای "رنګ" راغلی دی.

(۶) په "پ پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "ورانده" راغلی دی.

(۷) دابیت په "ق،ک" چاپ کې نشته.

(۸) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(۹) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اور د په اوبه وي".

۲۱۸۲ — ۱۹۴

زه رحمان[1] د آزادۍ په تالاش ګرځم
باري نه د تور وزلفو له ځنځيره

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] تم له شعوره — چې يوه خبره نه لرم منظوره

طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی — خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره[3]

توري هر چېرې ترلې په د ښمن شي — ياره ستا سترګې دوستان وژني په توره[4]

معشوقې د زماني شوې سره تولې — د زړه خونه مې يې ولوټله چوره[5]

زه تنها په ضرور نه يم ستا له غمه — پيدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]

هر شې لره ورځ شته ده په دنيا کې — زما عمر جدايي کړ بې له نوره[7]

هرويان وفا له هيڅا سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]

چې خبر شي واړه ګوټي په غابښ نيسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره[9]

د رقيب له بد وسترګو ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]

هومره توان او توفيق نه ګړم په بخت کې — چې تائب کا ما له فسق او له فجوره

په نظر د مدعيانو تور کوڅي وي[11] — کړې کښېنوم د کټ د پاسه حوره

۲۱۹۴ — ۱۹۵

د رحمان له[12] سترګو نم به هاله[13] وچ شي
که وچ شوې د چاڼم وې له ناسوره

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.

(۲) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.

(۳) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانو کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.

(۴) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. په پېښور چاپي ديوانونو د "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "پچوړه"، په دوهمه نسخه کې "پې خپوړه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "پخبوړ" او په "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د زړه خونې يې او لوټلې بې حضوره".

(۶) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۷) دا بيت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شي لره ورځ شته په دنيا کې زما عمر جدايي کړ بې له نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی.
د "خ" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "زما عمر جدايي کړ بې نوره"، په دوهمه نسخه کې "جدايي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.

(۸) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (۹) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حيرته واړه ګوټي په غابښ نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".

(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقيب له بد وسترګو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (۱۱) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (۱۲) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (۱۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه — په ژړا سره د اتللی اشنا غواړه (١)
مسلې د بې ننګۍ ور پسې لنګ کړه — بې چا و نمی د ننګ کښېږده وې نغاړه
که د یار په سر لوڅی د استا رضا وي — په خندا خندا راځه په لکه غاړه
د افلاک چې د آسیا په دود ګردش که — په دنیا کې به پرې نن دې دانه لواړه
په دنیا کې ګوره هر چې زنده سر دی — د اجل په تیغ به پرې که د دوی غاړه

١٩٦

د ملي څنځیر حاجیان په لاس کې نیسي
و نیوې* د یار زلفینې د واړه

٢٢٠٠

ګاه په غار مه (٢) سوځې کله ربړ دې په ساړه — کله مري له لوږې کله مړ یا په ډېر خواړه
واړه په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي — نه یې هغه وږي په قرار دي نه ماړه
کله لاس په سر ځبله کېږدي تواضع کا — کله وبله کېږدي لاس په توره په چاړه
خاورې د آدم چې خمیر کړې فرښتګانو — درست یې په غمونو په دردونو ولاړه
څه شو که څوک نن ساعت وهل که یا تړل که — پښې به په هغه شي چې واهه شي هم تاړه (٣)
خو به وي تند رسته د ازموږه بنا سسته — زه یې درمانده یم په پښتې په اخاړه (٤)
بنا یې چې څوک پس له مرګه خاندې په لحد کې — هر چا چې په دا ژوندون کې خپس و ژاړه (٥)

---

(١) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.
(٢) په چاپي دیوانونو کې "نمر" راغلی دی.
(٣) د "پ" لومړۍ نسخه "څه شو که څوک نن ساعت واهه ویا تاړه شي — پښې به شي هغه چې واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "څه شو که څوک نن ساعت واهه شي یا تاړه شي — پښې به شي هغه چې هم واهه شي هم تاړه".
(٤) دا بیت په "ب" چاپ، د "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته د ازموږه — و دانه خوند د بې یې درمانده شو په پښتنې په اخاړه". "ق" چاپ: "خو یې د تند رسته د ازموږه بنا یسته — زه یې درمانده یم په پښتنې په اخاړه".
(٥) د "پ پ" چاپ: "هر چا چې ژوندون کې خپل پښتنې سر وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چا چې په دا ژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هر چا چې په ژوندون کې خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هر چا چې په ژوندون کې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر چا چې په دا ژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هر چا چې په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واړه تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوني — يون دى په دالاري هم دځوان هم د زاړه
زلفې د دلدار(۱) دي چې هرڅوك يې طلبګار دي — لوى دي كه هلك دي كه غټان(۲) دي كه واړه
سخ دهغه چا دى چې په دركې يې قبول شي — زار دهغه چا چې يې له دره وشاړه(۳)

ما بېغ الرحمان غوندې جواب كړو ورته سلو(۴)
۱۹۷ — ۲۲۱۱
خداى خبر چې كوم يو هغه تركې وېلاړه(۵)

خو به وران شي د دنيا بازاره ناره — هر نفس د بلتانه به تاخت لتاړه(۶)
لا غونچې په باغ ستړګي سپړدي نه دي — باد خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه(۷)
هسې باد پرې د فنا له لوريه والوت — د لاله خوله(۸) يې پر يېسته لتاړه(۹)
څه بزرګي به يې د باز و د هماى وي — زباني ذكر كه سل رنګ كاخراړه(۱۰)
كه زر سل كالدي تېر شي په اوبو كې(۱۱) — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراړه

---

(۱) "ق،ك" چاپ : "زلفې مې دياردى" راغلى دى.
(۲) د "خ" په لومړي نسخه كې "پيران" راغلى دى.
(۳) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته، په نورو قلمي نسخو كې يې دوهم مصري داسې ده : "زار دهغه چادى چې له دره يې شاړه".
(۴) "ق،ك" چاپ : "ما رحمان غوندې به سلو چې سلام ورته كولو".
په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه كې د "جواب" پر ځاى "سلام" او د "خ" په دوهم نسخه كې "لبيك" راغلى دى. او د "خ" په لومړي نسخه كې دا مصري داسې ده : "ما غوندې رحمان غوندې زارى وكړه ورته سلو".
(۵) په مقابله شوو كتابونو او قلمي نسخو كې "ولاړه" راغلى دى، خو "دعزم د په نظر كې نيولو او نيت" په معنى د "وېلاړه" په شكل سم دى چې داهمون د ښاغلي "دوست" په قول يكې راغلي.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهم نسخه كې نشته. ددې بيت لومړي مصري په "ب" چاپ كې داسې ده : "خود به وران شي د دنيا بازاره تاړه".
په دوهم مصري كې په "ب" چاپ او "ق،ك" چاپ كې د "نفس" پر ځاى "ساعت" راغلى دى. لومړي مصري يې په قلمي نسخو كې داسې ده : "خو به وران شي د دنيا بازار لتاړه".
او د "ب" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه كې داسې راغلى ده : "خو به وران شي د دنيا بازار تاړه".
(۷) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه كې داسې راغلى دى : "هغې غنچې لا په باغ ستړګي سپړدې نه دي — بد خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
"ق،ك" چاپ : "لا غنچو په باغ كې ستړګي سپړدې نه دي — چې خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
د "خ" په لومړي او د "ب" په دوهم نسخه كې داسې راغلى دى : "هغو غنچو لا به باغ ستړګي سپړې نه دي — بد خزان يې د زړه مېنه كړه وېجاړه".
(۸) په "ب" چاپ كې "قوله" راغلى دى.
(۹) د "ب" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو كې "لتاړه" راغلى دى.
(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو كې داسې راغلى دى : "څه بزرګي به يې د باز و هماى نه شي — سر زباني ذكر كه سل رنګه خواړه".
د "ق،ك" چاپ كې داسې راغلى دى : "څه بزرګي به يې د باز او هما دي — سر زباني ذكر كه سل رنګ كړه خواړه".
(۱۱) "ب" چاپ : "كه سل زر كاله پرې تېر شي په او بو كې" او د "خ" لومړي نسخه كې "كه يې سل كالونه تېر شي په او بو كې".

تر داهسې عمره نه عمر بهتر دی   هر چې حال يې زنکدن شي عمر واړه[1]

۱۹۸   ۲۲۱۸

ترخلاصي ځنې بندي سنه يې رحمانه[2]

که د شما[3] د زلفو ځيل دي شي په غاړه

چې غرقاب شي تر و مژګان په يم دزړه   نور خراب شي خانمان په نم دزړه[4]

عبث والي غم دزړه و بوالهوس ته   خدپوهېږي هلکان په غم دزړه

په بل مخ باندې سبوا د يار له مخه   ماترلي دي چشمان محکم دزړه

چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي   بالاتر دی هسې شان قدم دزړه[5]

د خليل ترکعبې دا کعبه ده لويه[6]   که آباد کا خوك ويران حرم دزړه

که نور خلق قدمونه دي په ځمکه   مادی ايښی په آسمان قدم دزړه

دامکان چې د آسمان ځمکې ترميان دی   يو خلوت دی دامکان سلم[7] دزړه

نه ملهم دزړه له چا غوارم بې خدايه[8]   چې کړي نه شي طبيبان ملهم دزړه

۱۹۹   ۲۲۲۷

صورتي همدمان ډېر دي په جهان کې

ولې نه مومي رحمان همدم[9] دزړه

ساقي پورته شه د ميو جام تيار کړه   عمر هيڅ معطلي نه لري تلوار کړه[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "تر ودهسې عمر نه عمر بهتر دی   هر چې حال په تنګدستی شي عمر واړه".

(۲) دامسری په قولو دارد چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده : "تر ولد خلاصه بندی سنه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اې" په ځای "نه" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کې "ترخلاصی نه بندي سنه يې ای رحمانه".

(۳) په چاپي ديوانونو کې "يار" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په يم دزړه   نور خراب شي خان ومان په نم دزړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په نم دزړه   نور خراب شي خان ومان په نم دزړه".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې غرقاب شي ترمش ګانو نم دزړه   نور خراب شي خان ومان په يم دزړه" راغلی دی.

(۵) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسی لاندې دُ ترسيوری   بالادی هسې شان حرم دزړه".

(٦) د "خ" په لومړی نسخه کې د "لويه" پر ځای "بويه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي ديوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړی نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، ددې بيت په دوهمه مسری کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندي" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ دا ستا زما په ګلو ګرځي[1] — هر نفس د خپل نفس له تیغه دار کړه
تر خودۍ چهور ته بله بلا نشته — خادمي د بې خودانو په دربار کړه
دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه[2]
که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سبسبه دکه د شرابو اختیار کړه[3]
خودې دوه سترګې غرېبې په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه
هغه خوک دي چې تهمت پرې وایه نه شي — غوڼ په هېڅ بانـدې مه باسه خپل کار کړه
بې وفا دي د دې دهر یاران واړه — چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه
مدعي چې په زړه ورشي هغه وایي[4] — ګوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

٢٠٠ — ٢٢٣٧

رحمان وايي د دنيا چارې فاني دي
البته په دا خبره اعتبار کړه

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ[5] خپله رضا کړه
اوس د ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما د ستا جفا قبوله په وفا کړه
ګل په لعل او په ګوهر کله خوک پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه
بې له ما چې دا ستا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه[6]
دوه یاران به دا رنګ نه وي چا لیدلي — چې یوه ورته سکنځل کړه بل دعا کړه
ما وړه ستجهان تر شا وتا ته مخ کړ — تا وړه ست جهان ته مخ او ما ته شا کړه[7]

---

(١) دا مسرۍ په "پ" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرځي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دې"
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٣) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٤) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

ډېر هند کې په جهان گرزي دچا یاد دی — عشق عالي پایه د هیرا و دراڼجا کړه

هم په دا یې تر همه وو(۱) نام بلند شو — چې قبوله عندلیب د گل جفا کړه

نا آشنا د بېلتانه له غمه خه ز ده — خدای د غه خواري په بخره د آشنا کړه

عاشقان د یار تر سپیو هم زاریږي — گمنه ما د رقیبانو خه پروا کړه

۲۰۱

زه ماخ ران چې ستا د حسن ثنا خوان شوم(۲)
ستا له رویه درست جهان زما ثنا کړه

۲۲۴۸

باره و تره هاله کښت و زراعت کړه(۳) — تقوی دار شه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په وړاندې ځي په و رستو گوري — په دنیا کې سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر گوره ډېر مشکل دی(٤) — خولا نه یې غریب زېرمه د غربت کړه

چې نور خلق ملامت در باندې وایي — لا پخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چې عقبی ته د دنیا په اجر موې — خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

خو به گوري د قیامت ورځو او شپو ته — خو هم دا جهان په ځان باندې قیامت کړه(۵)

چې نېکي بدي په تله کې تلل شي(٦) — خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا درباندې زور شي(۷) — سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چې ستا خپ او د حق مخ وي — که حق غواړې ته هم مخ په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کې "تر همایي" راغلي دي.

(۲) په چاپي دیوانونو کې "یم" راغلي دي.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "باره تو وجاړ باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باره وجار باسه هله کان دزراعت کړه".
د "پ" لومړۍ نسخه : "باره ترو جار باسه هاله زراعت کړه".

(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله یې".

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چې دې نېك و بد به تله کې تلل شي".

(۷) قلمي نسخې : "که لښکري د حرص وړ باندې زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی — څو دې توان شي د جمله زړونو خدمت کړه

وړاندې هم واړه ستا په خبر سړي وو — ته هم پاخه د هغو په خبر همت کړه [1]

د دنیا چارې همه واړه فاني دي — بارې پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه [2]

په طبیب [3] د عاشقانو دارو نه شي — درومه بل خواته دارو د خپل جرمت کړه

خوږې حق مونده لي نه دي مرجاروځه [4] — په دامرسته د [5] جهان واړه لت پت کړه

۲۰۲ — ای رحمانه اول ته نصیحت واخله — ۲۲۶۳
دغه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره ګیاه په نم تازه [6]

سترګې وخوړم که یې کړم له نیمه وچې — کړمې کېږي په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چا چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

دیار نوی نوی غم زیږوي وصل — رغوي سوی پرهر ملهم تازه [7]

کړ دې زړه له غمه وچوي د ګلیې مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

۲۰۳ — شایسته یاران ګلونه دي رحمانه — ۲۲۶۹
بلبلانه کړه اکثر مراوي کم تازه

نه یم خوښ د سرو ګلونو په سایانه — خوښ یم ستا د مخ په اوربانده جلیا زه [8]

په اور سوی بنهر وران دی څه حکمت دی — سوی ستا د مخ په اور یمه بسیانه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کې "مه د نا زېږه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دامرشه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا زېږمه" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مردانه مشه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخه کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې نه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زیږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ د نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپل يې | که دې موږم په دروغ که په رښتيا زه
نن راغلې په جهان يو که ديدن کړې | نه به ته په جهان راشې نه به بيا زه
دا او بدې وعدې چې ته کوې صنمه (١) | کاشکې بيا موږم فرصت يه دا دنيا زه
چې له ډېرې حيا نه ګورې وچا ته | غوښ کړم غوښ کړمه دې ستا ډېرې حيا زه (٢)
چې له غمه له اندوهه دې مړ نه يم | سنګ آهن يم آدم نه يم ګويا زه (٣)
که جوړه تلې خوك وقبر وته درېغه (٤) | ژاړم دا چې يا به ته نه يې او يا زه
همېشه د خپلو وښکولو سېلابه | سرګردان يم تر فلکه تر آسيا زه
که خوك قياس زما د ډېرو اوښکو کا | هسې ګرځم لکه خس پاس په دريا زه (٥)

٢٠٤

زه خوشحال د يار ثنا کولی نه شم
کاشکې دا چې په جهان نه وی ګويا زه (٦)

٢٢٠

---

(١) د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : " دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم يې ".
د "خ" په دوهم نسخه کی داسی ده : " دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه".
(٢) د "پ" لومړی نسخه : " چې له ډېرې حيا نه ګورې وما ته غوښ کړم غوښ ستا دې ډېرې حيا زه ".
د "خ" لومړی نسخه : "غوښ کړم وګوره دا ستا ډېرې حيا زه ".
د "خ" دوهم نسخه : " غوښ کړم غوښ کړم دغه ستا ډېرې حيا زه".
(٣) دا بيت په " ق ، ک " چاپ کی نشته ، لومړی مسری يې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : " چې له غمه له اندوهه دې ونه مړم".
د "خ" دوهم نسخه : " چې له غمه دې مړ نه يم ژوندی يا يم ".
(٤) دا بيت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، د "پ پ" چاپ کی لومړی مسری داسی ده : " که جوړه خوك تللی وقبر ته درېغه".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوك وقبر وته درېغه ".
"ق ، ک" چاپ : " که خوك قبر ته جوړه ورتللی درېغه ".
د "خ" دوهم نسخه : " که جوړه تللای خوك وقبر وته درېغه".
مصور نسخه : " که جوړه تلی خوك وقبر وته درېغه ".
(٥) په قلمی نسخو کې " په دريا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهم نسخه : په لوی دريا زه ".
(٦) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکی نه وای په جهان کی څه ګويا زه ".
" ق " چاپ : " کاشکې په دا جهان نه وای ګويا زه ".
د "پ" لومړی نسخه : "کاشکې مه وې په جهان کې څه ګويا زه".
د "خ" لومړی نسخه : " چې رحمان د يار ثنا کولای نه شم کشکې مه وای په دنيا کې لوړ ګويا زه".
د "خ" دوهم نسخه : کشکی نه وای په جهان کې خو پيدا زه ".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه — سرو قده گل اندامه راشه راشه
چې همه واړه خوبان دې مقتد یان دي[1] — د همه واړو امامه راشه راشه
بې تا نشته هیڅ حرمت[2] د عاشقانو — د مشتاقو احترامه راشه راشه
خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي — زه وېرېږم له ایامه راشه راشه[3]
نن[4] هنگام دی که جفا کړې که وفا کړې — چارې نه شي بې هنگامه راشه راشه
دا جهان د مسافرو یو رباط دی — تله دي تله دي له دې گرامه راشه راشه
پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه[5]
شپه لا پرېږده بې تا و ځ را باندې شپه شوه[6]
د رحمان ماه تمامه راشه راشه

۲۰۵ — ۲۲۸۸

په دوران مې[7] هسې رنگ دلبر پیدا شه — گویا بل دلبر د پاسه لمر پیدا شه
یا طالع د زماني یا بخت زما دی — چې دا هسې رنگ شیرین بشر پیدا شه
چې قاصد د ورک یوسف زېری پرې وکا[8] — د یعقوب دستگو بیا نظر پیدا شه
عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهېږم — په جهان کې چې دا شور و شر پیدا شه
دریغه نخل د عشق مدوی زرغون شوی[9] — چې له شاخ یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "پ" لوبړي نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتد یان دی"
نوري قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتد یا ن دی".
(۲) د "خ" په لوبړي نسخه کې د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "خ" په لوبړي نسخه کې د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې : "پري رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(٦) دا مسرې په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده : "شپه لا پرېږده روڼا و ځ را باندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق، ک" چاپ کې د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "پ" له لوبړي نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کې د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیك دعشق له زخمه خبر دي(۱) — خو هم ماله داسخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه(۲) — په پرهر باندې مې بل پرهر پیدا شه
دنااهل زوی پلار به خه بنا دي کا — چې له پښته یې لئیم(۳) پسر پیدا شه
بیا به روغ دعاشقي له رنځه نه شي — په هر تن کې چې دغم(٤) اثر پیدا شه

۲۰۶ — ۲۲۹۸

چې هنر عیب کوي، عیب هنر کا(۵)
د رحمان په دور دا هنر پیدا شه

چې نصیب یې(٦) سینه چاکه زړه افګار شه — جرس څکه په فریاد او په چغار شه
چې نه دعاشقي په عاشق وشوه — دغفلت له خوبه پاخه بیدار شه
عبادت دریا کار خه په کار نه دي(۷) — لکه غوك هڅي(۸) په بحر کې مردار شه
دجاهل زهد په زهد حساب نه دي(۹) — لکه مال په خمر خرڅ دخمر خوار شه(۱۰)
مشقت دنادانانو واړه پوچ دي — لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت دبې عملو عالمانو — لکه ګنج(۱۱) دکتابونو په(۱۲) خره بار شه
چې یې کاندي وناهل وناقابل ته — نصیحت دناصحانو کوم(۱۳) په کار شه

---

(۱) دا مسری په "ق،ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ملائیك دعشق له زخمه خبر نه دي".
(۲) دا مسری د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یو دترکو عاشقي بل بې نیازي شوه" او د "ق،ک" چاپ کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسری داسې راغلې ده: "دنااهلو موږ ویلار به څه بنادی کړه".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مسرې د "پسر" پر ځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق،ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا".
(٦) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "عبادت دریا کار هیڅ په کار نه دی". د "خ" په دوارو قلمي نسخو کې، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "عبادت دریا کارو په کار نه دی".
(۸) په "ق،ک" چاپ کې "غونډې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: "د زاهد زهد په زهد حساب نه دی".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "لکه مال چې په خره خرڅ دخمر خوار شي".
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پنبه" راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوم" پر ځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷ — ۲۳۰۶

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر(۱) په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه — سمندر غوندې په اور کې ګلعذار شه
پس له مرګه که ژوندون غواړې سرګیا کړه(۲) — په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه
دا ترخې اوبه به څه کوې د بحر — خود یخپله د ګوهر په څېر آبدار شه
بې له خدایه نور د هېچا منت مه کړه(۳) — په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه
که دونې په څېر ګل و میوه غواړې — ځان په نمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه(۴)
دست په دست که د خپل کار په دستور یې — لا تر ځان ورومبی ولاړ د بل په کار شه(۵)
که دې ویره شي له خپلې درماندګیه — د درماندو دستګیري کړه خبردار شه
که هوا دې د جنت په خاطر ګرځي — خاک نشین په آستانه د هغه یار شه
که په توره تیاره کې رڼا غواړې — ننداره چې د یار د زلفو د رخسار شه
که په کار دې د سرو شونډو شیریني وي — د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه
که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز(۶) — په ژړا لکه باران د نوبهار شه(۷)

۲۰۸ — ۲۳۱۸

د رحمان په عاشقۍ کې سترګې وشوې(۸)
چې څوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ګل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه سرپرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ: "بې له خدایه د هېچا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "ځان کړه لکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه: "لا یخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه"
(۶) د "پ پ" چاپ: "که دې زړه وی چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې: "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه … چپ و راس مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دعا غشي گوزار کړه … ولې یو هم هسې نه و چې کارگر شه
و هر لوري ته چې غوږ باسمه غوغا ده … یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي بارېخه کا … چې د عشق په لېونیو یې گذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲) … په د بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په دَر کې چې پراته دي نېکبختان دي … چې دستا له دَره ووت دَر په دَر شه (۳)

۲۰۹

د عشق زخم به خوړک خه گنډي رحمانه (۴)
چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

۲۳۲۵

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا خه پېر شه … چې دلدار مې د اغیار په شکل وخبر شه
زمانه مې د رقیب له لاسه وژني … چې مې سپي گانه هغه را باندې شېر شه (۵)
د هجران غمونو هسې په عذاب کړم … هغه حم (۶) چې مې لرگانه اوس دېر شه
چې په تېغ مې لوېي کړې سزا مې دا ده … سبه چې غوڅ مې زړه د ترکو په شمشېر شه
تېر ساعت به د هېڅ په لاس کښېنوزي … اوس به خه وایم وچاوته چې تېر شه (۷)
چې مې نوشه د هجران پیاله کړه تلخه … د وصال لذت مې تول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسري په پېښور چاپي دیوانونو کې دامې راغلې ده: "چې د عشق په لېونو باندې گذر شه"

(۲) دا مسري په پېښور چاپي دیوانونو کې دامې راغلې ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".

(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او یوازې دا ردو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.

(۴) دا مسري د "خ" په لومړي نسخه کې دامې راغلې ده: "د عشق زخم به دې خوړک خه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې دامې راغلې ده: "د عشق زخم به خوړک وگنډي رحمانه".

(۵) دا مسري د "پ" په دوهمه نسخه کې دامې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې دامې ده: "چې مې سپي گانه را ته شېر شه".

(۶) په "پ" چاپ کې د "حم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسري دامې ده: "هغه عیب چې به مالره گانه اوس دېر شه".

(۷) دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې دامې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته خه وایم چې تېر شه".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسري دامې ده:
"د وصال لذت مې هسې زنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې دا مسري دامې ده: "د وصال دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې دامې ده: "د وصال لذت مې کل وا ړه گنډېر شه".

۲۱۰ — ۲۳۳۲

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي
سکه رحمان دغه يار له دله هېر شه (۱)

پاخه يو څله سيراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه و مهر مې آشام شه
له اوله بندګي بيا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه
د صياد له وحشتونو خپل سر خلاص کړه (۲) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
ژوندى ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوېي غواړې د خاورو په مقام شه
درست جهان د کمينه په خوى وخوړه — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نيستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه
ودښمن وته پخپله عيب مه وايه (۳) — ځان پخوا تر مرګه ووژنه مدام شه
په مستانو کې د عقل ښستن غلى دى — که په نورو خلقو خاص يې دلته عام شه

اى رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه (٤)
دغه پسه په صفت د ګل اندام شه

۲۱۱ — ۲۳٤۱

د دنيا د سود د پاره خمګين مه شه — غم د دين و د ايمان کړه بې دين مه شه
هر ګره ګره کشاى لري کم بخته — نااميد له خدايه غوټه جبين مه شه
د بې خفته دي دانه چې دانه چين شي — خوږ دې آب و دانه شته دانه چين مه شه

---

(۱) د "پا پ" چاپ : "جوله رحمان دغې يار له دله هېر شه".
د پېښور "ق ،ک" چاپ : "رحمان ځکه دغه يار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " سکه رحمان دغه يار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : " سکه د رحمان دغه يادله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې يې نه په جفا ياد نه په وفا وي سکه رحمان دغه يار له دله هېر شه".
(۲) "ق ،ک" چاپ : " له اوله د صياد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : " د وصال لږ وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي ديوانونه : " ودښمن وته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : " او دښمن ته عيب خپل پخپله والې".
(٤) قلمي نسخې : " اى رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : " اى رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دي ‏ ‏ ځان حلال کړه لکه زاڼې شاهين مه شه
د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) ‏ ‏ لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه
کار په تش لستوڼي نه کيږي بې لاسه ‏ ‏ لاس په بڼ يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)
عاشقي او خود بيني دي سره لري ‏ ‏ که مطلب دې عاشقي ده خود بين مه شه
په خپل کور کې دې سفر دی که پوهېږې ‏ ‏ مسافر د هندوستان او د چين مه شه
خپل تابوت درته ولاړ زين کړی آس دی ‏ ‏ ته په زېر مه د بل آس و د زين مه شه

۲۱۲

چې تقوی دیانت نه لري تاجر نه
د دې هسې همنشين، همنشين مه شه (۳)

۲۳۵۱

په اميد د ګانده ورځ زړور مه شه (۴) ‏ ‏ نقد نسيه ځبله بېل کړه او تر مه شه
په اميد اميد بې خلق نا اميد کړل ‏ ‏ د فلک له رهزنۍ بې خبر مه شه
د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره (۵) ‏ ‏ ته بادشاه د هسې ملک شه خواستګر مه شه
د هُمای په څېر طمع کړه وچ هډوکي ‏ ‏ لکه مچ طالب د شهدو شکر مه شه
ځان صدف غوندې وخاورو ته کړه خړ مه ‏ ‏ لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه
په بر عزيز دي موم د لان ترسنګدلانو ‏ ‏ ته يو ښا خکلی شه (۶) د اوسپنو ګوهر مه شه
حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي ‏ ‏ ته انسان بې تر حيوانه بتر مه شه
نفس شيطان سره وکفر ته وباسي ‏ ‏ رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کی د "خپل کړه" پر ځای "ګرزې" راغلی دی.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".
(۳) چاپي ديوانونو او مصوره نسخه: "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".
(٤) چاپي ديوانونه: "په اميد د آينده و زړور مه شه".
(۵) قلمي نسخې: "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو ‏ ‏ ته پادشاه د هسې ملک بې خداستګر مه شه".
د "خ" په بهري نسخه کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.
(۶) قلمي نسخې: "يو ښو ښا ځکلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يو ښو ښا ځکلی شه" راغلی دی.
(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

تپ ړانده وي عاشقان دیار په عیب ته تپ روند دغه یار په هنر مه شه

دغه ځای دبیدلانو دی لماح نسخه

۲۱۳ ۲۳٦۱

د دلبرو په کوڅه د لا ور مه شه

چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه(۱) له نظره مې هر سنګ در و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار له غمه بیا په اجر دغې ژړا خندان شه(۲)

کمینی له جمله آفتو خلاص کړم(۳) لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر یې شهد شول په صبر(٤) د خلیل په خبر آتش پرې ګلستان شه

عشق یو داد دی په عاشق له خیله خدایه هسې نه چې وهر چا وته عیان شه(۵)

چې د یار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو خیل خلوت مې خراسان و هندوستان شه

د رنځور علاج تارخه تارخه دارو دي دغه درد دی چې هم درد و هم درمان شه

چې د استاد خولو بوی ورباندې راغی د عطار په مخ داوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به یې څرګند وي هغه څوک چې تېر تر ځان و تر جهان شه

~~د ګریوان په چاک کول یې څه لاړغه وي~~(٦) چې ځګر یې ړومبی چاک تر ګریوان شه

عشق د یار په ړانه وچولي ولجه دي خو چې وچولي یې غوټه کړه تاوان شه(۷)

نادانان به د دنیا غمونه کاندي مر دغه دی چې په زبر مر د خپل ځان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ کې لومړی مسرۍ داسې ده: "کمینه له جمله افتو خلاص کړم".
(٤) "ق" چاپ: "د غصې زهر یې شو بدل په صلح".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عیسی زهر یې شهد شو په صبر".
(۵) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ق، ک" چاپ او د "پ" په لومړي نسخه کې د "لاړغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" له لومړي نسخې او مصوري نسخې نه نقل شو.

نشانه د نادانۍ به نوره څه وي — چې سړی په خپل ګوزار(۱) باندې پښېمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

(۲۱۴) — (۲۳۷۵)

بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه — که له بخته مې یارې غوښته یار نه شه

غرونه غرونه خوب په څاڅکي اوبو تښتي(۲) — یار په سیند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان یم — چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندې او رقیب ستایې طالع ګوره — چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه(۳)

که مې سل ځله اقرار راسره وکړ(۴) — دا زمانا قرار زړه په قرار نه شه

د پېر غمونه د چې بې وخوړم بېخپله(۵) — په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل(۶) — هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمانه په زړه زار شوم

(۲۱۵) — (۲۳۸۳)

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه — هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه(۷)

که څوک وایي چې له ځانه شیرین نشته — ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړه د شپې سوځم — تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار کله خزان وي — په ما کل واړه خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "پ" لومړنی نسخه او د "خ" په نسخو کې "کردار" او په "ق، ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غرونه غرونه خوب په یو څاڅکي اوبه شي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړې".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسرۍ داسې ده: "بې غمونه چې بې وخوار ه خپله".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې بې وخوار یو د بله".
(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه وزاړه وکړ".
(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همېش د نور د اباند ووړي — په ماکاني د آسمان دی بې مخلصه

د پر غمونه د هجران راباندې تسپر دي — اوس یو دم راباندې گران دی بې مخلصه

د آشنا د مینې اور وما ته گل دی — گل دا ور په دود سوزان دی بې مخلصه

په وصال کې مې نه مرگ لیده نه تبه — اوس مې مرگ په هر زمان دی بې مخلصه

زه حیران د هغو خلقو په روزگار یم — چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

٢١٦ — ٢٣٩٣

د صالح د زړه دمه په هیڅ نه شي

مسافر غوندې حیران دی بې مخلصه

چې ښکاره شو راته راز د یار له پطه (1)(2) — پرېشان شوم په زړه حیران له دې لمطه (3)

غوک به څه دوفا طمع کاله ښکلیو — چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه

په کشتۍ د عاشقۍ به پل کنبېښن دم — که شم داخله خارج د غم له شطه

پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیاته — تېره والی د قلم راځي له قطه

بیابه څوزړونه محبوبه په منگل وړې — هسې راغله لکه تکه سپینه بطه

د یار غم به دې هاله په زړه مېشته شي — که دې غیر غمونه شي له دله حطه

نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي — گوره څه به شي معلوم له دغه خطه

٢١٧ — ٢٤٠١

چې مې قد د یار دراز او نه کوتاه دی

صالح وانخسته په لاس ځکه اوسطه

د هغو چې په هجران شي سینه داغ — نور یې څه دی له ارامه له فراغه (4)

د غه ځای دی د بلبلو د توتیا نو — د چمن له گلو بېرته او سه زاغه

---

(1) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

(2) د یار له پطه = د یار له پېټه، د قافیې د سمون په غرض یې "پېټ" په "پط" لیکلی دی.

(3) لمط = لمت = والی، هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.

(4) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سر تر پايه معطر شوم — نن د يار د زلفو بوی راغی له باغه
تر قيامته به مخمور يې خوده او سم — که يو ګوټ راکا ساقي له دې اياغه
زه به ستا په در کې عمر واړه تېر کړم — د مجنون مې تل روزګار کېده له راغه
ستا په نور به زه صح صورت ستي کړم — که يې ووينم يو ځل جبين چراغه

٢١٨ — ٢٤٠٧

ما به ولې کړ و فرياد او فغان دريغه — که آشنا وی راسره جا و دان دريغه(1)
له فراقه مخ د زړه په وينو وينځم — کاشکې نه وی مرګ بېلتون په جهان دريغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي — چې آخر به بانديې راشي خزان دريغه
زه حيران ورته ولاړ په ستر ګو وينم — چې دايم راځي درومي ياران دريغه
يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه — ګران بها عمر مې لاړ رايګان دريغه
سرکښۍ کې تېر تر حده بېچاره يم — که قوت د طاعت راکړي رحمان دريغه

٢١٩ — ٢٤١٣

که يو ځل مې هغه يار ولېدی دريغه — سرفراز مې سرګردان ولېدی دريغه(2)
چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه — ريز مريزه مې پيکان ولېدی دريغه
د وجود ګلزار يې درست سره اغزي شو — خارستان مې باغستان ولېدی دريغه
روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی — ناست په تخت مې شاه جهان ولېدی دريغه
د تن ښهر يې خرابه خرابي شو — بيا مې دا خراب ودان ولېدی دريغه
لکه زه چې له مخلوقه ګريزان يم — سګ مې هسې ګريزان ولېدی دريغه
د اسبق راته تعليم شکستګي کړه — چې روغ کار مې شکستګان ولېدی دريغه

---

(1) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او ټولو قلمي نسخو کې نشته.
(2) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت څمکه آسمان رانه یکسان کړه ... فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه

و دې خپلې حیرانۍ و ته حیران یم ... چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه

د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی ... بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه

چې زما زحمت پېغور ګڼي وما ته ... ما هغه د ځان په شان ولیدی دریغه

خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي ... ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه

د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې ... بند په لار د هندوستان ولیدی دریغه

صبح و شام مې ګدایي د یار د در کړې ... په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه

درخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل ... لرې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه

مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې ... د یار ما د غه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې وا ره عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

۲۲۰ (۲۴۳۰)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه ... په کینه به آئینه نه کړې ته پاکه [1]

[2] څوک بې وجهې چاته توره تیره اخلي؟ ... خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه

چې خندایې د بلبل په آه سرد کړه ... خدای د ګل ګریبان پاره کړ سینه چاکه

څکه سپینې شوې اول د حباب سترګې ... [3] چې له بغضه په دریاب چوې تنهاکه

که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې ... لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

---

(۱) د "ب" نسخې : " په کینه به آئینه نه کړې خپیاکه ".
د "خ" لومړی نسخه : " په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه ".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په کینه به آئینه نه کړې څه پاکه ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په کینه به آئینه څه کړې پاکه ".

(۲) د "پ" په لومړی نسخه کې دا مسری داسې ده : "څوک بې وجهې چاته توري تویږي اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې " توره تیرې " راغلی دی او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه کې د "بې وجهې" پرځای " ناحق " راغلی دی.

(۳) دا مسری په تمولو چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلی ده : " چې له بغضه په دریاب کې چوی تنهاکه ".

بالا دست به شي هاله په نور و ونو(۱) — که تعلیم د زبردستي واخلي(۲) له تاکه
بیا به نه مومي د ترکو واك و حکم — څو ونه وځي د جهان له جملې(۳) واکه
د هغه جهان ژوندون به هغه(۴) مومي — چې لاس وکاږي دې دې جهان له ژواکه(۵)
ته چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي دا هسې چېرې وي کا واکه(۶)
چې دا هسې بزرگ مېلمه وکور ته بیایې — اول غولې پاکیزه کړه له خاشاکه(۷)
په دويي کې به ونه شي تر توحیده — څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه(۸)
دا همه واړه حجاب دي چې لیده شي — نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه(۹)
په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد — مېنځ یې ګوره له چغزي اوله متاکه(۱۰)
اولیاء په جهان ځکه څرګند نه دي — چې پاك ژوي خیسر(۱۱) نغاړي له ناپاکه

۲۲۱

هیڅ وفا یې له هیچا سره ونه کړه
تر و ماځ(۱۲) په خرمانه کا له افلاکه

۲۴۴۵

---

(۱) د "ب" په دوهم نسخه کې "خلق" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخې ———— کې "اخلی" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "ب" په لومړي نسخه کې "له جمله ژواکه" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "هاله" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهم نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "چې ځان وباسي د دې جهان له ښکاره".
(٦) په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې چېرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولې پاکیزه کړه له خاشاکه".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړي نسخه کې نشته.
لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې داهسې لوی مېلمه ته کور ته بیایې".
(۸) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "څو د خپل سره خالي نه شي له اشراکه".
(۹) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړي نسخه او د "ب" په دوهم نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.
(۱۰) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان یې ګوره چې چغزي دي که متاکه".
د "ب" په دوهم نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".
(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کې "خیل سر"، او د "خ" په لومړي نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهم مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روی ځ سر نغاړي له ناپاکه".
په "ب ب" چاپ کې داسې ده: "چې پاك روي پسند وس نغاړي له ناپاکه".
(۱۲) په "ب" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کا — صد چندان لکه جفا هومره وفا کا[1]

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما کا

نه یې[2] ورکړې په احسان دَ مې نه په جوړ — مجنون څکه په لیلی پسې ژړا کا

درست جهان د خوبرویانو نازبردار دی[3] — نه یوازې دغه ناز[4] په ما و تا کا

۲۲۲

خشکل نه ګوري رحمان وهغه مخ ته[5]
چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کا[6]

۲٤٥٠

چې خیمه یې[7] د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا ګوره تر دمکه

هیڅ ویسا نه ده په کار د یار په سپوږمۍ — که تری لاندې وي دا وسپینو کودیکه[8]

دا دلاندې به همه واړه چیت پیت شي — مګر سروي چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی — خولک به څه خوري ددې دهر له سنانکه[9]

چې دښمن یې وي له دوسته اړ ولی[10] — د هغو احتیاط بویه له کومکه

ژاشه واچوه د نفس وخولې ته خاوري — خوږې نه ده خوله د ګور په خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د ګور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "نازپرور" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
دپېښور په لوړ دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان خرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه ګوري رحمان د هغه مخ ته".

(٦) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرشته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لا تری لاندې وي د خولړ ګو کوډ لکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک دا وسپینو کړیکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپهر له سنانکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې د دوست نما وي اړ ولی"

٢٢٣ — ٢٤٥٨

که نور څوک مبارکي کا وبله نوري
ورحمان ته د خپل یار وي مبارکه

ګیدړه وتره په پړي سره کلکه (۱)   د روږدي طمع ومه کړه له فلکه
هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه   ګویا غواړي په کچکول کې اوبه مکه (۲)
له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا   دغه طمع یې طاعون ګڼه (۳) بې شکه
له باران سره یې هسې ږلۍ وورېږي   چې هر زخم یې بدتر وي (۴) تر توپکه
که په چا یې شفقت او مرحمت شي   ظلم جور یې بدتر وي (۵) تر . . .
مومبه نه شي هیڅ سړی بې قناعته   که یې څوک وي په سیم وزر ډکه
بیا به نه مومي کمال بې کیمیغه   که خیمه یې وي (۶) په عرش دپاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دی   په تنګ چشم باندې تنګ شي ترځپکه (۷)
د دې دهر په یارانو کې آب نشته   که یې غواړې ترسما وتر سمکه
ترخې اوښکې (۸) د عاشق آب و نمک دي   خدای دې نه کا څوک بې آب وبې نمکه

٢٢٤ — ٢٤٦٩

د درازۍ اندېښنې مه کړه رحمانه
د دنیا چارې په تلو دي تر دمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله   حال خو دا دی چې ناتوان یم بې مجاله
زه دیان په دیدن ځکه شتابي کړم   چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې له اوز بکه".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګڼم" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستیره وی" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروی" "پرځای" "تېروی" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ترچیشمکه" راغلی دی.
(۸) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترښې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "ډېرې" راغلی دی.

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال یې زار نه شوم   شرمنده یم د خوبانو تر جماله

ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه   عشق بې نیاز دی له ثوابه له وباله

بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه   هیڅ مې مه پوښته له نوره قیل وقاله

ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي   بې له زلفو بې له خطه بې له خاله

په دنیا په آخرت مې دې خدای نه کا   بې نصیب د مهرویانو له وصاله

۲۲۵   که یار سر په د بدن غواړي مه ځار وځه
دغه حکم رحمان کړی دی د لاله   ۲۴۷۷

خو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله   و به نه رسې تر خدایه تر رسوله

خدای وتا ته دین دنیا په غوره کښېنوه   تا دنیا کړه په دا د واړه وکې قبوله

تر حرص پېهور نه بله بلا نشته   دا بلا د ستا په خونه شوه نزوله

یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شې   تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله

چې باقي زندګاني په فاني پلورې   ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله

له خالقه روګردان شوې و مخلوق ته   بیا وځان ته عاقل وایې نامعقوله

نصیحت لکه هلک د ر باندې تریخ شو   د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

۲۲۶   چې رحمان غوندې خورسند نه شې په نوکې
خلاص به نه شې په هیڅ رنګ د زړه له زوله   ۲۴۸۴

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه   بیا مې کومې خواته استوي چې درومه

لکه روند چې لاس د بل په اوږه کېږدي   هیڅ ژوره لوړه نه وي ورمعلومه

خدایه را پېښه نرۍ لار کړه نابلدې   لکه ورانه ما شوره چې وي[1] سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلی دی.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي　　باري کبوتر د مارغه په خېر په لومه (١)

هسې کوږې عاشقي را باندې وکړې　　چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې بې هيڅ له خدايه ترس او ويره نه شي　　الغياث د دلبرانو له رسومه (٢)

کله راکاندي شراب د لعلو لبو　　کله جام د زهرو راکاندي چې شومه (٣)

٢٢٧ — ٢٤٩٣

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)

اې راته اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد (٥) به په دنيا کوې ترکومه　　دا رفتار به پسې شا کوې ترکومه

خوب به پټ له مرګه ګرزې سينه زيره　　په روښانه ورځ به غلا کوې ترکومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې　　صيادي به د عنقا کوې ترکومه

د پيرې به علاج په دانګ په لور نه شي (٦)　　دغه کار به په عصا کوې ترکومه

په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې　　د ناسور د زخم دوا کوې ترکومه (٧)

٢٢٨ — ٢٥٩٩

ته چې پند وايې ناصحه و راته

شکايت به د قضا کوې ترکومه

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه　　ځان پرې خپل جليا کاشي يې خونه ويرانه (٨)

مطر په معنى کې د دلبر د مينې بحر　　شو صدف د سترګو واره پرې په دردانه (٩)

---

(١) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې لوړو زلفو ته هوس کړه　　ولې کبسوتم د مرغه په خېر په لومه".
د "خ" په درې داړو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوت د مرغه په خېر په لومه".

(٢) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر ولړه رسومه".

(٣) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکه چې يې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو　　اې ځانه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(٥) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "د پيرې علاج په دانګ وپه لور نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرې علاج په دانګ وپه دول نه شي".

(٧) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(٨) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. د دې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړه مړ شه يې خونه ويرانه".

(٩) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وينې ترچشمانو رابهرې کړې … اوښکې نه دي وينې ولې شوې دانې دانه (۱)

زه په داله ستر گوسپند د اوښکو بيايم … يې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)

شوه چشمه دستر گو ستا د غم په وينو صافه … حکه مې هميش اوښکې بهېږي روانه (۳)

خير د يدن وخوار عاشق ته ارزاني کړه … ته دلبر غني يې د خپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق د ر باندې زور وکړ جانانه … هيڅ پروايې نه شي بې پرواهه مستانه (۴)

٢٢٩ — ٢٥٠٧

عقل د جانان دي په جفا سره مسلوب کړ … مکره مکره مکره هسې بده يارانه (۵)

د ډېر عمر مې تېر کړ بيهوده په زمانه … نور دې زما سر وي او د تر کو آستانه

هيڅ مې حاصل نه کړه په شيخې او په تقوی کې … پس له دې مې وار دی هر چې شي په ميخانه

شيخ و شيخي ورد ووظيفه او ذکر فکر … زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه و زاهد لو ته حيران يم د وی ومانه … ديوانه به ده خند د وده به ديوانه (۶)

ګنج د درد و زار شه د عاشق تر خاطې اوښکو … نه خروار د عقل نه د عشق يوه دانه (۷)

تيغ د يار له لاسه په مری د عاشقانو … هسې لذت کاندي جو ړ د ميو پيمانه (۸)

خدايې لره به ورشم په سودا د يار له مخه … بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له ډېره مينې په تش بوی د يار شيدا شوم (۹) … تل د لمد و خطولن او به دي بهانه

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "غم مې د زړه وينې له چشمانو رابهېږي ولې چې بهېږي د وصال دی آب خانه".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "شوې چشمې دستر گو ستا د غم په اوښکو صافي خکه هميش اوښکې ترې بهېږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هيڅ پروايې نه شي بې پروا يار دی مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "عقل د جانان د دنيا سره مسلوب کړ مکره يار ه مکره هسې مه ده يارانه".
(۶) قلمي نسخې : "ديوانه به ده ميخند د وده به ديوانه".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه : "هسې لذت کالکه د ميو پيمانه".
(۹) په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شيدايم" راغلی دی.

"که زاهد زهد کا د یو جنت د پاره — سر بلند لی نه شي په اوربل د جانانه (۱)

ګوره د منصور هسې په دار نه شي رحمانه — مکړه دا د عشق خبرې مستې زندانه (۲)

بله نښانه د عاشقۍ نشته رحمانه (۳)

۲۳۰ — بې نام و نښان شه کړې غواړې نښانه — ۲۵۱۸

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وماته مخ ښکاره که مستانه (۴)

زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پر سپین مخ زلفې شانه

راغلم ستا زیارت له کړې زړه یقین نو ته شې — تمیک پښ وان مې د واړه پیړه ستا دي شکرانه

تیغ د معشوقو دې په ګردن دی عاشق الښې — هسې رنګه زیب که لکه مې په پیمانه

چېرې د منصور ریه د ود سنګسار نه شي رحمانه

۲۳۱ — مه کوه د عشق خبرې د برې رندانه — ۲۵۲۳

که له مخه یوه خوا کا حجابونه (۵) — خدای به ورکا و خوبانو ثوابونه

کله وي چې یو په رنګ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه (۶)

په ګرداب د زنخدان یې هسې غرق یم — هیڅوک مه شه غرق په هسې ګردابونه (۷)

لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم — خدای دې نه ندي په چا هسې عذابونه

ګفتګوی مې هیڅ اثر و ربانه نه کا — که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه

په یو ځواب مې رد کا هزار سواله — هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه رښتیا خبرې د برې رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمګړې نسخه: "سکه یوه خوا کا له مخه حجابونه".
(۶) د "خ" نیمګړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هېڅ پایاب[1] د فن غریب یې مونده نه شي — شوک به څه غواړي د بحر پایابونه
کله لنډ سترګې وبله کېږدم راته والي — په یارۍ کې عالم نه کاندي خوبونه[2]
مال و ملک یې همه واړه او به یوسي — د هغو سترګو چې د روي سېلابونه
د کېن وورو څو محراب تر لې حیران یم[3] — څه نسبت لري بتان و محرابونه
ما هاله ډېر پارسالي وولاس وکښېلي[4] — چې په لاس کړل مطربانو ربابونه

۲۳۲

ارغواني جامې يې واغوستې ماخ[ان] نلا
بيا يې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

۲۵۳۵

راکوي د بېدردۍ[5] پېغورونه — بلوي مې په تندي باندې اورونه
نور څه نشته واړه خوبي دې د زړونو — چې ورته لږ شي[6] د ترکو په تېغونه[7]
هر ګاه يې په وکښود زړونو شېر دي — همېشه را باندې ازمايي زورونه
خدای دې تور د تور وسترګو چاته نه کا — عالمونه يې وکړې په تورونه[8]
يو د حسن اور يې بل کړ په جهان کې — په دا اور باندې[9] يې وسول پرکورونه
نه دیا ان په مینه غلا کړم رقیبانو — ګنه نور یې کوم راپورې وپورونه

۲۳۳

د ماخ[ان] د عاشقۍ هسې غږ و شو[10]
چې برپا شوه په هر ښهر کې شورونه

۲۵۴۲

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړې نسخه کې "پایان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "دا ابرو لو و محراب ته یې حیران یم".
(۴) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په بوهمه نسخه کې "وللي" راغلی دی.
(۵) "ق، ک" چاپ کې "را کاده شي د بېدرد و پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې ننګو" راغلی دی.
(۶) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وړلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "پېچونه" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مسرو کې د "لي" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ کې "زون شو" راغلی دی.

پـه خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لن د خدای د پاره کښېږده قدمونه

خه خو قیاس زما د پرهار وا و سنکو کړه — چې مې چېرې وو په تن کې داغلمونه (۱)

هر چې ستا په دم ژوندي وي نه رغېږي (۲) — که بې تا په ځان پوکي هزار دمونه

که هزار هزار دمونه په ځان پوکا — نور به نه کا په دمونو قسمتـــونه (۳)

له قسمت خلاصېږه د هېچا نشتــه — که داخل شي د مکې په حرمونه

سړی کله په کوښښ ترځايه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه

چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کاندي دینار و درمونه (۵)

قسم و خوري له خوبانو بیا یې مات کا

۲۳٤

خه باور دی د ښځو په قسمونه

۲۵۰

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (۶) — په مړو پر پواته د خاورو انبارونه

څوک سرتور، پښې پیل خاورو له درومي — چا کانه دي په سر ایښي دستارونه

ښه استوګنه د دوو ورځو سره نه شي (۷) — بلکه یو ځېله اخلي ازارونه

دیوې ونې (۸) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه

هومره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په چا حساب شي نه شمارونه

یو یو وار دی په هر چا باندې تېر شوی — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه

د پرتوډ نکي بازارګي مې تر سر تېر دي — څوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "پرودونه" راغلي دي.
(۲) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "ق. ک" چاپ کې نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کار و روزګارونه" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې "ښه تو ښه" راغلي دي.
(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د ماڼي" راغلي دي.

٢٣٥ جدائي د آشنایانو هر دم کا ندي
په رحمان باندې د توره و ګوزارونه ٢٥٥٨

پټ پناه مې په خاطر لګي اوروونه | چې را یاد شي د مینو بشرونه (١)
تل جرس درته واهه د کوچ د لیالیٰ شي | پر دېسانو زلمو وترې بارونه
راشه ورشه حال یې وګوره چې څه دی | پر مینو باندې یې پواته قبرونه
تا چې دا شیرین بشر خاورې بیابان کړه | تر شیرین بشرې یې وخاته خارونه
ها مین چې تا لیده اوس لیده نه شي | دي بند شوي د لحد په حصارونه

٢٣٦ یو ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چې یې تالي په زړه نور نه شي فکرونه ٢٥٦٤

درېغه ولیدی یوځل هغه مخونه (٢) | چې دراز لرې مژګان دراز خدونه
دراز قد دراز مژګان درازې زلفې | ورې شوندې ورهٔ خوله واړه غاښونه
د آسمان شمس وقمر به ترې قربان کړم | هم د ځمکې په سر واره سره ګلونه
چې یې وو وینم په مخ مې اوښکې درومي | د سرلي له مخه وورېږي بارانونه
که یو ځل یې مخ ووینم په سترګو | ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سوړ کټ راته سور اور شي | یو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (٣)
چې په سپینو انګو دي زلفې زانګي (٤) | شاماران دي د چندنو په ښاخونه

٢٣٧ که خدای غم د جدائي ورته آسان کا
و رحمان ورته آسان دي نور غمونه ٢٥٧٢

---

(١) دا غزل د "خ" دوو یمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) د "پ" چاپ: "درېغه دي لیدی یوځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "درېغه ووینم یوځل هغه مخونه".
(٣) دا او دریمې بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٤) "پ" چاپ: "لوړي زلفې دي په سپینو لېچو زانګي".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي دښمنه　　آیینه زما د زړه نه ده ځجنه (١)
ته چې ما ته په نظر د عیب ګورې　　دغه عیب واړه ستا دي عیب جنه
خپل صورت په آیینه کې هر څوک ویني　　که څېره د چا صفا وي که ږمنه (٢)
چو هاري د حلال خوړ په نامه بولي　　له بل خلقو بدګویي نه ده ممکنه
ته چې بد له بله وایې زه و بربڼم　　چېرې خپله بدي نه کړې معینه
ترهغه به رومبی عیب ستا څرګند شي　　وهر چا وته چې کړې د چا خندنه (٣)
هر رنګ تخم چې کړي هغه به اخلي (٤)　　خپله خپله میوه نیسي هره ونه
که له خپله عیبه ځان زغوري ماڼه
د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

٢٣٨　　٢٥٨٠

ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه　　مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه (٥)
خدای زما په برخه عاشقي کړه له ازله　　خوښ یم په دا برخه که ترخه ده که شیرینه
ځکه هغه سوځي هر چې اور و ربانده بل وي　　روغه خلق شوه د رحمان رو تماشبینه
بنده مې نه شي په تش داد د کورو کلي　　مرد بویه چې واخلي د غم پېټی له غمګینه
نور عالم به خدر کړم زه مرید د هغه کش یم　　هر چې وما ته راکا یو پیغام له نازنینه
خوبه سوك په سترګو غروم له هسې ځمه (٦)　　خوبه مې تل ویني د زړه ځاځي له آستینه
سر د رحمان دروي د هجران په تېره توره (٧)　　ته یې نګاهبان شې یا اله العلمینه

---

(١) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" په لومړي نسخه کې "پلمنه" راغلی دی.
(٣) چاپي دیوانونه: "چې هرچا وته دې کړي ده خندنه".
د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "د چا" پر ځای "دخان" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او د پېښور نسخه کې "موجي" راغلی دی.
(٥) قلمي نسخې: "زه به لږه نه کړم په ښتانو باندې مینه　کښلې که مې څوك کښیناي توره ورانه کاله حینه".
(٦) دابیت د "خ" په نسخو کې نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: "خوب د واړه سترګې غروم له هسې ځمه".
(٧) دابیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. ق چاپ کې لومړی مسری داسې ده: "سر د رحمان د دوی د رحمان په تېره توره".

۲۳۹ اور د جدایۍ په رحمان دی لګېدلی(۱) ۲۵۸۸
وخت دی که مدد کړې یا میران محي الدینه

یادوي په خوله مکه او مدینه — نسکور پروت یې دعوی تې په سینه
زور بند سر لکه غونچه مراقبه کړي — پټ دی نفس دزړه رخت دی رنګینه(۲)
د اطلس و قبا غواړي ندې موږي(۳) — لدنا کامد دي(٤) خرقه کړه پشمینه
عبادت دې خوښېږي تر معصیت کا(۵) — خرخو نه بیسه و ځان ته آیینه
کینه بد ده بې شکه جنګ حرام دی — نه لدنفس وله شیطان سره کینه(۶)
ترنا پاکو نا رینه ؤ، وي(۷) بهتره — پاک دامنه پرهیزګاره ارتینه
د مردانو کار له نفس سره جنګ وي — نه زنانو غوندي له نقش ونګینه(۸)
د دینار امیټ ارتیني تریوې کوښې — صدقه شه سل بې دینه نارینه(۹)
نېکوکار سړي بهتر دی که خورد سال وي — تر سپین ږیره بدکاره دیرینه

۲٤۰ بدکردار که صد ساله شي و(۱۰) رحمان ته ۲۵۹۸
خرګند بې لکه طفل شبینه(۱۱)

بیا دې مخ دی جار وتلی خه بلا شوه — دابلا له کومه لوریه راپیدا شوه

---

(۱) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: " اور د جدایۍ په رحمان دی لګېدلی — تدبې نګهبان شې یا الله العلیمه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: " پټ دی نفس دزړه رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمه نسخه : " اندرون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړي نسخه : "جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ : "یې".
(۵) دابیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړي مسرې یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: " معصیت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(۶) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "ده"، مصوره نسخه : "دی"، د "خ" دوهمه نسخه : "نه".
(۸) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ : " نه ښځو غوندي له نقش نګینه".
د "خ" لومړي نسخه : " نه زنانو غوندي نقش نګینه".
(۹) دابیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پرځای "نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او نوري قلمي نسخې : "وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ : " بدکردار که صد ساله وي خو رحمان ته — هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

ورځ چې واورې دغه هسې نه وي خوږې   لکه نن چې دخپل یار وماته شا شوه (۱)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته   که دنیا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نه شي   په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې وحسن ته یې ګورم حیرانېږم   راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه دحد و دحساب خبره نه ده   بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (۲)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (۳)   بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې راښکلې مې پرې غښتې د دعا و   هغه نښه مې ونه وېښته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله   هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا کړه   هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه بهره به له نسیا معاملو هوم   چې مې نغده په ودغوي کې نسیا شوه

د ربېره ته جار و توښو راته یوړې   په نصیب مې بله نه وه داوه دا شوه (۴)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه   زما بخره آشنايي دخپل آشنا شوه (۵)

د تدبیر په دام به څه ښکار کښېوزي   معشوقه چې مې په مثل دعنقا شوه

ورځ چې واورې دغه هسې نه وي خوږې   لکه نن چې دخپل یار وماته شا شوه (۶)

چې یې زر کړه زېړ رخسار زما دخاورو   عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کښېښود   چې عاشق له هم درد شوه هم دوا شوه

۲۴۱   دا باران نه دی چې ورېږي له آسمانه
دمرغانو په ښکنځا باندې ژړا شوه   ۲۶۱۶

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلي دي.
(۳) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې یې حرام شه".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "هر آشنا" راغلي دي.
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نور څه پورې زړه نړې بې خدایه | څه پوهېږې چې په ځای کړې کډ بې ځایه (۱)
داخو نشته چې به تل تر تله پایې | که بیا پایې خو تر سلو کالو پایه
که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي | دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)
هم له لاسه (۳) چارې نه شي مرد هغه دی | چې بیدار وي و غلیم وته لدورایه
ته په اصل کې سړی یې خاروې نه یې (٤) | د چارپایو چارې مه کوه دوپایه (۵)
مرتبه به دې د مچ او د مېږي شي | زړه په غوږو و غوښو مه تړه همایه (٦)
موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته | اې په تخت داورنګ زیب ناسته ګدایه (۷)

وړاندې سرای له رحمانه (۸) توښه تړه
څو سفر دې کړی نه دی (۹) له دې سرایه

٢٦٢٤ — ٢٤٢

په حالت د عاشقانو نظر بویه | په زیارت د شهیدانو ګذر بویه
بې مرشده خبر څوک د مرید اخلي | خوږ په غم د فرزندانو پدر بویه
بې رېباره رسېده و یاران ته ګران دي | په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه
بې هنره چا دولت موندلی نه دی | په خدمت د صاحبانو هنر بویه
ستا له سترګو مې هر ګور ملاحظه شي | له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر بویه

---

(۱) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای به ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځایه کړکا بې ځایه".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به لور څه کړې راته وایه".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چارپای نه یې". مصوره نسخه : "خاروې مشه".
(۵) "ق، ک" چاپ : "خودرایه". "ق" چاپ : "مرشده چارپایه".
(٦) قلمي نسخې : "زړه په غوښو په غوږ مه تړه همایه".
(۷) د "ب" نسخه : "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که يې په تخت داورنګ ناسته ګدایه".
(۸) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".
(۹) د "خ" لومړی نسخه : "نه وی".
(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کې د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلی وی.

سنه چې ستر ګې خدای ملالې کړې دي ترکو　　لن په زړه د ظالمانو اوښ بویه
ستا په داغ (۱) به هر یو زړه مشرف نه شي　　دغه تاج د بزرګانو په سر بویه

٢٤٣　چې خبر د تاج (يار) نه اخلي يار بد کا　٢٦٣٢
بادشاهان له ګدایانو خبر بویه

زړه مي وکړ و خود رای　　هر چې شي تکیه په خدای
په سودا د عاشقۍ کې　　یا به شاه شم یا ګدای
یا به کېنم و د وهمه ته　　یا په سیورې د همای

---

(۱) "ب" "پ" چاپ کې د "داغ" پر ځای "یار" او د "خ" په لومړي نسخه کې "تاج" راغلی دی.

چې خدای کا هغه به و شي — نه بل خدای لرم نه ځای

بې دلبره به ون نه کړم — بل هیچا ته د زړه رای (۱)

پای بوسي به يې پرې نه ږدم — خوږ مې ړېي دست و پای

یا خندا ده په جهان کې — یا ژړا ده په وای وای (۲)

تردا دوو چارو پسې ورته — نور څه نشته په دا سرای

عاشق بویه چې صادق وي — نه خودکام و نه خودرای

خالې دې نه کا خوک په عشق کې — جوفروش گندم نمای

٢٤٣

زه رنځ په کان پوهېږم — که مې ملشي کار فرمای (۳)

٢٤٤

کشلې زه خاورې ایرې د ستا دړ واې — چې قدم دې همېشه زما په سر واې

خوبو ځله زما ستا وبله مخ شوې — نور مې موخه ستا د غشیو په ته تر واې (٤)

تمام تن مې د ړنځو په خیراوره شوې (۵) — خو په ما د تورو سترگو یو نظر واې

په زېړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا مومئ نده؟ — که د ترکو ملاقات په سیم و زر واې

ملامت به په ما څه لره وایه شو — که د ستا د دلبرې نه خوک خبر واې (٦)

مرتبه که ستا د عشق شي و ډخر گنده — ملایک به واړه والي چې بشر واې (۷)

تماشا به زما هله د ښکاره شوه — که تر ما غوندې بېدل وای زه دلبر واې

---

(۱) قلمي نسخې: "نور و هیچا د زړه رای".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" دویم او مصوره نسخه کې د "ملشي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې: "نور مې موخه ستا د غشیو ته بهتر واې".
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "تمام تن مې د ړنځو په خپ وور وور واې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۷) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خونبار به زما سترګو غوندې نه وُ   که په مخ مې د ښېرو تورو پرهر وې

ستا په درد کې طبیب والي وجهان ته
لا به نه وي که دې حال تر دا بتر وې

٢٦٥٢

٢٤٥

یو یو داغ په تېرا ښې دهرچا دی   که بادشاه د ولایت[1] دی که ګدا دی

سیراب لي په سرچشمه د دنیا نشته   تشنه لب لي ګوښې ګوښې په غوغا دی

لو راحت په د بېر زحمت باندې موندۀ شي   د دې دهر خس حرام شه[2] که وریا دی

د دنیا ښادي بېغمه موندۀ نه شي   لو خیرات د شوم له کوره په بلا دی

فراغت پرې باندې ولې حرام نه وي   چې داخل په سراچه د دې دنیا دی

د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا   جهان واړه کوراکور مجنون لیلا دی

عشق یو هسې رنګ افسون په عالم پوکې   چې عاشق په تورو سترګو نابینا دی

دهر چا لي بخره ورکړه ګوښې ګوښې   خپل قسمت دهر سري جلاجلا دی

ورکړه راکړه همګي د بل په لاس دي   دلته دخل نه زما دی نه د ستا دی[3]

په هر څه چې د صاحب د زړه رضا شي[4]   په بنده که ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا که لي رضا وي که لي نه وي   د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی

خان جهان سپارلي بویه وهغه ته[6]   چې لي حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(۱) د "خ" په دو همه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ کې دابیت داسې دی:
"ورکړه راپېر وده تول د بل په لاس دي   هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
"ق، ک" چاپ: "ورکول او اخستل د بل په لاس دي".
"پ، ب" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېر ودل د بل په لاس دي".
د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ورکړه راپېر وده همه د بل په لاس دي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړي نسخه کې "په هر کار" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه او نیمګړي نسخه: "خان ایمان سپارلی بویه وهغه ته".

٢٤٩ — ٢٦٦٦

د هر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه د هغه په مدعا دی

چې مولا ورسره مل نه وي ماځ [ځانه]

که لښکر یې ورسره وي یک تنها دی

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی — چې هیڅ خیز بهایې نشته بې بها دی (۱)

یو خو دا چې یې په شکل د آدم کړم — دویم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه (۲) — یو صورت مې په خواسیم مُسمّا دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري — درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه — مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور راباندې وري — درست صورت مې پکې غرق سرتر پادی

په هر دم زندګاني بخښي وما ته — هر نسیم د یار له لوري مسیحا دی (۳)

د چمن وسرو ګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د ورایه په خندا دی

د ګلګونو میو ناوې راته ناسته — زنګاري قمیص اغوستی د مینا دی

خیلې وینې په ورغوي کې نیولې — هر ساغر د می فروشو جان فدا دی (۴)

دشنه (۵) رود په غاړه ناست سرود په لاس کې — هر مطرب لکه بلبل هسې ګویا دی

سپین مخونه سرې لبنتي ردې د دلبرو — هر دیدن یې د آفتاب په څېر رنا دی (۶)

---

(۱) قلمي نسخې : "چې هیڅ هیڅ بهایې نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ : "چې بهایې هرګز نشته بې بها دی".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه کې "لوزه" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "هر ساغر د می پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هر ساغر د می پر څښنکو ځان فدا دی".

(۵) په چاپي دیوانونو کې "سنده رود" راغلی دی.

(۶) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده :
"سپین مخونه سرې لبنتې د دلبرو".

چې دا هسې معرفت يې پرې پاېزو کړ (۱)

۲۴۷ — ۲۶۷۹

په رحمان بانديې منت د پاك مولا دى

دا چې مست په ميو راغى يار دچا دى / بيا به تا ختن کا په کوم غولي وار دچا دى (۲)

چې زړه سوى يې د حرم په صيد هم نه شي / دا يې در دا وني صرفې گوزار دچا دى (۳)

ما خو نه دي خوله يې و چې آزار کړي / دا چې ما آزار وي آزار د چا دى (۴)

چې يې درست جهان د مخ په ننداره ستا کا / دا آفتاب غوندې روښان رخسار د چا دى

چې بلبل يې رسيدې ترگلو نه شي (۵) / دا د ننه په حرم گلزار د چا دى

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري رحمان (۶)

۲۴۸ — ۲۶۸۵

دا نا ترس او بې پروا نگار دچا دى

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دى / بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دى (۷)

زما يار غوندې به بل يو دلبر نه وي / د جمله و دلبرانو سرور دا دى (۸)

خوند دلبو او د چاه زنخدان يې (۹) / راشه گوره زمزم دا دى کوثر دا دى

چې يې وصل او هجران و ته نظر کړم (۱۰) / زه گومان کړم جنت دا دى سقر دا دى

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت يې پرې پاېزوکړ".

(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځاى "لورى" راغلى دى.

(۳) قلمي نسخې : "چې زړه سوى يې د حرم په صيد نه شي — دا د غمزې يې صرفې گوزار دچا دى".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا يې درېغه يې صرفې گوزار دچا دى".

(۴) دا بيت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "ب" په قلمي نسخه کې "ترگله" راغلى دى. د "خ" لومړۍ نسخه : "چې بلبل يې رسيدى نه شي ترگلو".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې هېڅ ترس يې په زړه نه کېږي رحمانه — دا نا ترسه نافرمان نگار دچا دى".
"ق ـ ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا نا ترسه بې پروا گونار دچا دى".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه او "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "زما يار غوندې به بل پرجهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دادى".

(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خوند دلبو و د چاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند دلبو يې او چاه يې زنخدان دې".

(۱۰) د "ب" نسخې : "چې و وصل و هجران ته يې نظر کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې د وصل و هجران و ته يې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې و هجران و وصال و ته يې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطیبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دادی

د کعبې سفر آسان دی مرد هاله یې — که له ځانه سفر وکړې نسفر دادی[1]

هر منعم چې دلجویي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر، قلندر دادی

چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دادی

۲۴۹ — ۲۶۹۴

داهنر نه دی چې خاوره شوک سره زر کا
چې زر خاورې کا ~~لاح~~ لاانه هنر دادی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی — که مرهم ور باندې کېږدې ډېر ثواب دی

حجاب نه له اغیارو منا سب دي — د یارانو په یارۍ کې څه حجاب دی

بې له تا چې ښایسته ړیبې بې حسابه — نور ښایست د جهان واړه په حساب دی[2]

ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښایسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی

لکه ګل[3] چې تر آفتاب پورې خجل دی — دغه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی

دا د میو څه مستي او سرخي نه ده[4] — تېغ د سترګو دې په وینو کې غرقاب دی

۲۵۰ — ۲۷۰۱

زه ~~لاح~~ زړان به خوب څه کوم ویارته
وژوندیو ته د مړیو څه خوب دی

د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی — مطرب ایښی په زانو باندې رباب دی

ته چې ما وته توبه وایې ناصحه[5] — په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی

زه چې ځان منع کوم د عشق له کاره — په داهسې کار کې کوم سود او ثواب دی[6]

---

(۱) چاپي دیوانونه : "د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی — چې له ځانه سفر کاندی سفر دادی".
(۲) چاپي دیوانونه : "په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی" یعنې دا دی بیت دوهمه مسرۍ او ورپسې بیت لومړۍ مسرۍ په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانۍ چاپ او "ق ،ک" چاپ کې د "ګل" پر ځای "شمع" راغلې ده.
(۴) قلمي نسخې : "دا د میو د مستۍ سرخي نه ده".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : "ته چې ما ته توبه فرمایې ناصحه". مصوره نسخه : "ته چې ما وته توبه ښیې ناصحه".
(۶) دا بیت او دله دې نه ور وسته بیتونه په مصوره نسخه کې نشته. په "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کاره" پر ځای "لاره" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "اوره" راغلی دی.

د آسمان چې لوی په عقل کې باله شي — په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی[۱]

محتسب په رقص گډېږي باك یې نشته — صوفي پړ ووت په میخانه کې مست خراب دی[۲]

هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړي کور په مخ کې د سیلاب دی

په رقیب باندې غفلت راغی وېده شو — یار پېلوله مخه واخیست بې حجاب دی[۳]

ته چې خوب غواړې[٤] په عشق کې راته وایه — کوم چاکړې د مزدي په خوله کې خواب دی

بې عمله که کتاب کېږدي په سرخه شو — گویا اېښی یې تر پښو لاندې کتاب دی

چې د شرله عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غوندې سرشوی په سراب دی[۵]

د دښمن له مکارۍ نه و وېرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ در آب دی

٢٥١

٢٧١٣

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه[۶]

لکه عمر چې دې تلونی په شتاب دی

چې تر سنگ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه له وړکړی ما لم بخت دی

خدایه کله به هغه غل راته اسیل کړې[۷] — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی

هومره غم به نور په هیچا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په ما یك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی".

(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.

(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.

(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کې "والي" راغلی دی.
دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : "که سر و لعلونه خیر خبر غواړې".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې د شرعې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غوندې سیرشوی په سیراب دی".

(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "عبادت په شتابه کوه رحمانه".

(۷) په قلمي نسخو کې "یاغیان" راغلی دی.

مګر بېل په تېره تېغ شي یار له یاره — ګنهٔ بناخ له خپله شاخ سره درخت دی[۱]

د پالنګ او د پېرې[۲] حاجت یې نشته — د یار نو نشستن د زړه په تخت دی

چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي

۲۵۲ — ۲۷۱۹

په رحمان باندې بې یاره هسې وخت دی[۳]

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی — زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[۴]

ستا په مینه کې زما له مخه تښتي — که آفت دی که آسیب دی که فساد دی

هر امداد چې را کاوه شي ستا په مینه — په لبیه زما قبول هغه امداد دی

که تمام جهان مې پرېوځي په لبیه کې — بې تا نه را څرګند بل یې نه مې یاد دی

ما چې غوږ د استاد عشق په ترانه کړ — نصیحت مې نور د زړه په غوږ و باد دی

اوس زما له ننګ و ناموس سره خبر دی — چې دې نام د عاشقۍ را باندې زباد دی

هر ګلشن چې له ګلرخه بې خبره وي — د عاشق په نظر غولی د صیاد دی

د رحمان وتوان ته ګوره هومره ناز کړه

۲۵۳ — ۲۷۲۷

چې د او سېنو روغ نه دی آدم زاد دی

که یې مهر و محبت که یې عناد دی — ما د یار په یارۍ کړی اعتماد دی[۵]

زه او یار که په تن دوه په معنی یو یو — هزار خوني واړه شهر بغداد دی

هېڅ بېلتون زما د یار و بله نشته — کار همه واړه موقوف په خپل میعاد دی

زه خیل آه آتشین له خدایه غواړم — د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی

هېڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی — د عاشق خاطر په خپله مینه بناد دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې یې دوهمه مسره داسې ده: "ګنهٔ بناخ له خپله درخته سره درخت دی".

(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې "شرید" راغلی دی.

(۳) قلمي نسخې: "په رحمان د یار له غمه هسې وخت دی".

(۴) په چاپي دیوانونو کې "زړه" راغلی دی.

(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي ... هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی
سل په دا رنګه نوموني د عشق نوري ... لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی
چې یې زړه شي هلته کښېني هلته پاڅي ... عشق د عقل و دهن کره داماد دی
بادشاهان په عاشقي کې ملنګان شي ... ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دی
چې پریشان د یار د زلفو په خبر نه وي ... جمعیّت د هغو زړونو لوی فساد دی
که رښتیا له خرابې سره ګنج وي ... خرابات د بې بنیاد و بېخ بنیاد دی
که کمال د کمینه په اندازه دی ... فوقیّت د شاګردانو په استاد دی
که په یار پسې ترجمان ترجمان تېر شي[1] ... په رحمان زمونږه هسې اعتقاد دی

چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
(۲۵۴) رحمان[2] کړي نوې نوې اجتهاد دی (۲۷۴۱)

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ... همیشه مې په زړه پروت انبار انبار دی
که رهبر وي ګمراهانو لره خضر ... عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی
ګوندې چېرې خولې د خدای په در قبول وي ... ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی
د شهیدو پرهارونو ته نظر کړه ... هسې رنګه مې له دوستۍ ګوخونبار دی
چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی ... هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی[3]
چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني ... لا مې زړه د هغه ستر ګو منت بار دی[4]
د آسمان دې د هغو په مدعا وي ... چې په ما باندې یې کړې ستا اختیار دی

که یار سل ځله جفا ورسره کاندي
(۲۵۵) د رحمان دا هسې کله اعتبار دی (۲۷۴۹)

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "لا مې زړه د هغو ستر ګو منت بار دی".
(٤) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادر کار دی | چې کمال حُسنې اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه | په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي | باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو | چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا | انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه | ابر خور ب دی غبار دی (۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو | لعل وړ شو بزرګوار دی (۲)
لوی آسمان توره تبه شو | هلك لم خره انوار دی (۳)
وړ سری ګوره ماڅانه | چې لوی فیل یې بار بردار دی

۲۵۶ — ۲۷۵۸

زلفې دې له ډیرې درازیه پای تر سر دي | یا د بنفشې لښتې خوږې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکرې یا نبات دي | یا خوږه غلط شوم (٤) تر همه واړو بهتر دي
قد ته دې خولك نه شي رسیدی له بلندی | ولې چې معراج وته خاته د پیغمبر دي
ما چې ستا بنا یست ولم سپوږمۍ سره په تول کړه | تللې په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
څا خلکې له آسمانه په هرچا وورې یکسانه | پر خه په وابنه شي په صدفو کې ګوهر دي (۵)
بخت دی چې یې خولك متمکن کړه په تخت باندې | خولك د غم په خار سره پاره پاره جګر دي (۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "ذره ضعف شوه افتاب شوه ابر خور ب شو تش غبار دی."
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ: "نمر هلك نور الانوار دی"
نور چاپي دیوانونه: "هلك لمر سره انوار دی".
د "پ" لومړی نسخه: "هلك لمر شو خره انوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "یم" راغلی دی، دا بیت لومړی مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ … ځله يې ګردونه د جهان واړه په سر دي

هله به سری شي چې دې نوم عبدالرحمان شي … اوس سړی په خه يې که دې لوستي زبر وزير دي[1]

سپيني او سنکي، زېړ ځلانده مېني له دولته[2]

٢٥٧ ای زمانه داد عاشقانو سيم وزر دي ٢٧٦٧

دنيا دار که مستغني په سيم وزر دی[3] … هنرمند وته ګنج د خپل هنر دی

بېهوده به[4] زور ور وځان ته وايي … د دنيا سړی که هر څو زور ور دی

هسې مه وايه چې زه يم په جهان کې … پيدا کړی خدای د سر د پاسه سر دی

ځيني ځيني يې وليان پيغمبران کړل … نه چې هر سړی ولي او پيغمبر دی[5]

جو دانه قدر يو لعل يکې پيدا شي[6] … نور جهان واړه د تور وکانو غر دی[7]

يو بادشاه دی چې لښکرې پسې درومي … نه په هر يوه سړي پسې لښکر دی[8]

پيدا کړي خدای سړي په تفاوت دي … هسې نه چې جهان واړه برابر دی[9]

که د عمر ورځتن ته څوک نظر کا … دا به وايي چې آفتاب د نماز ديګر دی[10]

چې يې[11] سر په حمکه ايښی وي ويار ته[12] … په آسمان باندې ختلی لکه لمر دی

---

(١) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(٢) دا بيت په "پ.پ" چاپ کې نشته.
(٣) د "ب" لومړی نسخه: "دنيا دار که دنيا دار په سيم وزر دی".
(٤) د "پ" لومړی نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(٥) د "پ" لومړی نسخه: "ځيني ځيني يې وليان پيغمبران کا هر سړی نه اوليا نه پيغمبر دی".
د "خ" لومړی نسخه: "نه چې هر يو اوليا او پيغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځيني ځيني اوليا ځيني نبيان وو نه چې هر يو اوليا و پيغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځيني ځيني اوليا و پيغمبران کړه نه چې هر يو اوليا و پيغمبر دی".
(٦) د "پ" لومړی نسخه: "جو دانه قدر چې لعل يکښې پيدا کا".
نورې قلمي نسخې: "جو دانه قدر يو لعل يکښې پيدا کړه".
(٧) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".
(٨) د "پ" لومړی نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(٩) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ يې په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(١٠) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وايي چې رفتن د نماز ديګر دی".
(١١) "ق.ک" چاپ: "چا چې".
(١٢) "پ.پ" چاپ: "خپل يار ته".

تعجب زما د دېرو او سبکو مه کړه (۱) ... ما موندلی په دا بحر کې ګوهر دی

دریا خرقه یې خدای مه کړه په غاړه (۲)

۲۵۸ ... ۲۷۷۸

تاج (تاړان) کوم دستار ترلی قلندر دی

دواړه سترګې مې کړې دستا په لوری دي ... مدام د وینې د فراق په آب شوري دي

زه یوسپی یم چار چشمه دستا له سپیو ... چې مې ستا وړه ته دوه سترګې څلور دي (۳)

کنه ولې مې دوه وسترګو ستا په طمع ... وهر (۴) ور ته نیولي کور په کور دي

چې مې خال د ترکو ولید په خپل زړه کې (۵) ... د واړه کسي مې ور زړه ورته نسکور دي

اعتبار د زماني په آشنا مه کړه ... همګې واړه د خپلو رختو چور دي (۶)

ما قبول د رقیب نازکړ ستا د یاره ... سود و زیان په دا جهان کې خوار او ورور دي

په تاج (تاړان) باندې ګمان دا هسې مه کړه (۷)

۲۵۹ ... ۲۷۸۵

چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ... ګویا میشت (۸) مې په سر شهر دلاهور دی

په افسون و په جادو د تور و سترګو ... خراب دل مې له جمله عالمه تور دی

---

(۱) د "پ" لومړۍ نسخه : "ته زما په دېرو او سبکو عیب مه کړه".

د "خ" لومړۍ نسخه : "ته زما د دېرو او سبو ته عیب مه کړه".

د "خ" دوهمه نسخه : "ته زما د دېرو او سبکو غیبت مه کړه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته. د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".

دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : "چې ستا ولوری ته مې دوه سترګې څلور دي".

(۴) چاپي دیوانونه : "وهر لوري ته".

(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

(۶) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې ګومان مه کړه".

دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : "چې بې تا به په لو څه غولېږي لو دی".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

که مې زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر مې ګڼه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو — چې اخستی مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چې په هسې کور نازېږي هغه کوږ دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پور وړیو کې یو و مري — دی د واړه یو پور وړیو زوی او ورور دی(۱)

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم(۲)
ما په سترګو قبول کړې دا پېغور دی

۲۶۰ — ۲۷۹۳

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې(۳) د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه راکا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي(۴)
معشوقه مشفقه بویه مهربانه(۵) — نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خلک وما وته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الوم(۶) دا زېړ رخسار له خلقو — لکه زر چې څوک له خلقو پټ په نم ږدي
هېڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا(۷) — کوم یو مست دی چې قدم په لاره سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(۸) — کوم طبیب دی چې په داغ صورت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړې".
(۳) مصوره نسخه : "په لوړې".
(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ب" چاپ : "معشوقه شفیقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه : "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه : "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "برند وستي ګو".
(۸) چاپي دیوانونه : "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

زه هر ګور تر خپل صنم پورې شرمیږم(1) — برهمن چې سر په پښو د خپل صنم ږدي

واسمان ته لاس د عقل نه رسیږي(2) — دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم ږدي

زه تماځ یې تاج ګڼم د یار له لاسه

کړمې پنډ په سر د جور و ستم ږدي

۲۶۱ — ۲۸۰۳

د دنیا کاروونه واړه غولول دي(3) — دا ګمان په هیچا مه کړه چې مې خپل دي

هیڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه — دا یخ خوړې په اوبو پورې کول دي(4)

کړ دې د وه کاسې دانې وې په کندو کې(5) — پس له شامه هسې وایه(6) چې د بل دي

پوزه غوږ د غوښو شته په هر چا پورې — که د شرم(7) پوزه غوږ خوارې باطل دي

که ته دوه(8) اوږې عیبونه د بل شمار کړې — بل به تا ته هسې وایي چې سته شل دي(9)

نصیحت د ناصحانو اثر نه کا — د سرې اوسپنې خوشې تکول دي(10)

۲۶۲ — ۲۸۱۰

دانا اهل همدمان دي نه پوهیږم

کړمې د تماځ پنډې په ګوګل دي

---

(۱) "ب" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : "زه هر ګوره تر خپل صنم پورې شرمیږم".
"ق" چاپ : "زه هر ګوره خپل صنم پورې شرمیږم".
"ق ، ک" چاپ : "زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمیږم".
"پ پ" چاپ : "زه هر ګوره تر صنم پورې شرمیږم".
مصوره نسخه : "زه هر ګوره تر خپل یار پورې شرمیږم". نوموړی بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.

(۲) "پ ، پ" چاپ : "واسمان ته لاس د عقل نه رسیږي".
"ق ، ک" چاپ : "دې اسمان ته لاس د هیچا نه رسیږي".

(۳) "پ پ" چاپ : "د دنیا چارې همه واړه غولول دي". د "ب" لومړی نسخه : "د دنیا ورځ ګاره همه د بله غولول دي".
د "خ" لومړی نسخه : "د دنیا ورځ ګاره همه واړه غولول دي". د "خ" دوهمه نسخه : "د دنیا کاروبار واړه غولول دي".

(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا یخ خوړې په اوبو پورې کول دي". د "خ" لومړی نسخه :
"هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه یخ خوړې د اوبو پورې کول دي". چاپي دیوانونه : "د یخ سوړې په اوبو پورې کول دي".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په کندو کې".

(٦) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "وایي".

(۷) مصوره نسخه : "سر".

(۸) چاپي دیوانونه : "یو او دوه". د "خ" لومړی نسخه : "دوه دري". د "خ" دوهمه نسخه : "دوې درې"، مصوره نسخه : "دوه".

(۹) چاپي دیوانونه او نورې نسخې : "سل".

(۱۰) قلمي نسخې : "بیهوده د سرې اوسپنې کوټل دي".

سپین رخسار و مشکین خال دي و بله ضم دي   یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي
که دې مخ په زلفو پټ شو باک یې نشته[1]   د حیات اوبه هم پټې په تورتم دي
ستا د زلفو له رخساره لره سرو شوندو   پیدا شوي شام شفق د صبحدم دي
په دهن کې دې غاښونه تجلي کا   یا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي[2]
نه چې اوس زمانه غوڅ ستا په غمزه دی   چاره غوښې لا قدیم سره په غم دي
بې ژړا و چا ته نه گوري سیه چشم   د نرگسو غوړېده د جوې په نم دي
راحت نه دی چا موندلی بې زحمته   ستا جفا و وفا دواړه منقسم[3] دي
ستا د حسن د تعریف له برکته   د رحمان د شعر کوکې پر عالم دي

۲۶۳   ۲۸۱۸

چې د څنگه مې دلبر په لاس کې جام دی   نن اورنگ د زمانې زما غلام دی
مدام کله وي دنیا د دنیا دارو   بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی
دهارون څرخ پای نیلي دی د سپهر   څو به دوکا چې یې دو په سر د بام دی[4]
د دنیا چارې په مثل دي د سیورې   د آفتاب په مخ د سیورې څه مقام دی
که یې صبح بنایسته دی خنده رویه   بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې   په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی
بېغمي په دنیا چېرې ده رحمانه   یو بېغم دې څوک را وښيي کدام دی

۲۶۴   ۲۸۲۵

ما د ستا و لمن ته اچولی د اچپل ځان دے   ستا دې زما نه دی که دانا دی که نادان دے

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "که دې مخ په زلفو پټ دی باک یې نشته".
(۲) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "یا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دي".
(۳) قلمي نسخې: "مغتنم".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې واړه فراموش دي — هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حیران دی
بې له تا که سیل(۱) په گلستان کړم د گلونو — نه پوهېږم هېڅ چې گلستان دی که زندان دی
چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې — اوس مې ستا له رویه نوم رسوا په دا جهان دی
د پرهېز ولې تېر شول د مجنون بې نام ونقشه(۲) — عشق دی چې عاشق له هم نام دی هم نشان دی
لوی ترکوم چېنې دې پس وانه چې افسانه شو — واړه په سبب د عاشقۍ دي نمایان دي

واړه د خپل ځان په نظر گوره که دانا یې
اې عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

٢٦٥ — ٢٨٣٢

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی — چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی
هم(۳) بادشاه دی د جمله وو بادشاهانو — هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دی
هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی(٤) — هغه کار واړه وده وته آسان دی
خوک آفتاب شي په آسمان راخېژي ولې(۵) — ده آفتاب راخېژولی په آسمان دی
خوک د نمر په مخ حجاب شي غوږ ولې — ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی(٦)
خوک په شپه کې شي مهتاب(۷) پیدا کولی — ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی
خوک یو څاڅکی پریښتی شي له آسمانه — نزول(۸) کړی ده په مونږ باندې باران دی
خوک شي روح ننوېستی په یوه ما شي — ژوندی(۹) کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "گذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دوهم مسری داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولې".
(٦) له مصري نسخې نه پرته په لورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کې شي مهتاب راخېژ ولې — ده په شپه کې خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخه: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی — ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی (۱)

خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولی — ده له خاوره پیدا (۲) کړی ګلستان دی

خوک له اوره شي اوبه پیدا کولی — ده له اوره پیدا کړی زمستان دی (۳)

خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولی — پیدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی (۴)

خوک شي رزق وهر (۵) مخلوق ته رسولی — دی د هر یوه مخلوق روزي رسان دی

خوک بنده له ایمان شي ورکولی — ده ورکړی هر مومن له ایمان دی (۶)

خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلی (۷) — ده عیسی له ورکړی دا مکان دی

خوک له خدای سره خبرې شي کولی — ده موسی مشرف کړی په دا شان دی (۸)

خوک ایښودی په توسن دهوا (۹) زین شي — ایښی ده په هوا تخت د سلیمان دی

خوک په سپینه ږیره پالي تر قیامته (۱۰) — ده په خضر باندې کړی دا احسان دی

چې په ده شي هغه کار په هیڅا نه شي — هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی

په اوبو کې یې د کاني کوټ بنا کړ — ده ورکړی پکې اور له امان (۱۱) دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو — سنګ ته ده ورکړی رنګ د ارغوان دی".
"ق" چاپ: "خوک شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو — ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک شي سنګ له د ګلو رنګ ورکولی — ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ د ارغوان دی".

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "زرغون کړی" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د مسرې دا بڼه ده: "خوک شي رزق رسولی هر یوه ته".

(۶) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې د "مومن" پرځای "بنده" راغلی دی.

(۷) قلمي نسخې: "خوک له ځمکې وآسمان ونه ختلی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ: "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلي".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي دیوانونو کې د "هوا" پرځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ: خوک تر ږیره به وپالي تر قیامته".

(۱۱) چاپي دیوانونه: "مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "پ" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کې د "کوټ" پرځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده[1] یې ځمکې سر دی لګولی — هم یې زوړند په رکوع سره آسمان دی
هره ونه په قیام ودرته ولاړه — هر ګیاه یې په تسبیح سره زبان دی[2]
همه واړه په تسبیح د ده مشغول دي — که ملک دی که پیری دی که انسان دی[3]
هر ماهي یې په دریاب کې حمد[4] وایي — هر مرغه یې په چمن کې ثنا خوان دی
حق په حق یې ثنا هیچا کړې نه ده[5] — نه له هیچا واقع شوې دا بیان دی
مخلوقاتو هسې نه دی پېژندلی — لکه ده سره[6] چې قدر د خپل ځان دی
حد پایان یې هېڅ سړي موندلی نه دی — معرفت یې هسې بحر بې پایان دی
نه هیڅوک د ده په خبر د ده په شان دي — او نه دی د چا په خبر د چا په شان دی[7]
نه یې زیان نه یې زوال نه یې نقصان شته — دی[8] بې زیانه بې زواله بې نقصان دی
نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته — دی بې مثله بې مثاله بې مکان دی[9]
پاک یې وګڼه بې شکه بې ګمانه — له هغو چې د چا شک د چا ګومان دی[10]
نه یې څوک په سترګو وینې نه لیده شي[11] — او یې چونه بې چګونه نمایان دی
که څوک وایي لیده نه شي لیده نه شي[12] — او که وایي و هر چا وته عیان دی

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګویان دی"
(۳) قلمي نسخې: "که سړی دی که پیری دی که حیوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق یې هیچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده: "نه هیچا نه واقع شوې دا بیان دی".
(٦) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "څخه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه یې مثل نه مثال نه یې پایان شته دی بې مثله بې مثاله بې پایان دی".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره یو شان ده. په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه: "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که یې څوک په سترګو وینې لیدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که څوک وایي چې لیده شي لیده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو — او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی (۱)
بې پردې به حسن چا نه وي لیدلی — که څوک وایي چې لیده شي تش ګومان دی (۲)

۲۶۹ — ۲۸۶۸

له زر ګونو صفتونو راشه ګوره
چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی (۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر ګلستان دی — تن مې ستا له غمه پانه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره مند یم — چې په سترګو کې مې جوی د دُر روان دی (٤)
ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو (۵) — چې هم وینې ترې بهیږي هم خندان دی
هسې رنګ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان درست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مارکاندي خوږونه — ما مونده لې ځني عمر جاودان دی
ځنګدن که هر څو تریخ وتلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي تر حد الحمد کمه ورپې نه ده — معطر په بوی د مصر درست کنعان دی
لکه لمر په خلوه م آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټیږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له ډېرې حلمې (۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه : "له هزار و صفتونو یا ورمه ګوره — چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "له زر ګونو صفتونو راشه ګوره — یو صفت یې کړی ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "له هزار و صفتو یو یې ادا نه کړ — چې یې کړی دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "له هزار و صفتونو یا ورو کړې — چې یې کړی نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې لهړه مند یم
چې په سترګو کې مې جوړ د دُر روان دی"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "چې له سترګو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنګې زلفې چا دي سې کړې(1) چې هر موی یې په څونګه په خوشان دی

بې پردې به حسن نه وي چا لیدلی که څوک وايي چې لیده شي تش ګمان دی(2)

ښادي غم غونډې اسانه مونده نه شي سور په خپلو وینو لعل د بدخشان دی

که وصال په هر زمان وای هسې دریغه لکه غم چې د هجران په هر زمان دی

بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي

هم په دا راته اسان شوه نور غمونه چې ستا غم د حد په هور ته راته ګران دی

قافله د صبر هیڅ وېساپرې(3) نه کا ستا له غمه مې منزل د زړه ویران دی

یو نفس به دې له دره بېرته نه شم څو مې یو نفس(4) باقي په دا جهان دی

لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته هسې زړه زما بې سر و بې سامان دی

لکه تا چې تور ګیسو په مخ پرېشان کړه هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان دی

خوار خاطر به د ځان سلامت څوک وي
چې ګذر یې ستا په چاه زنخدان دی

٢٦٧ ٢٨٨٩

ستا د عشق حرفونه تور زړه ګلګون دي هم په دا چې نوشته په جګر خون دي(5)

تش به نه شي هغه خم د عشق له مېو چې یې خاورې د فرهاد و د مجنون دي(6)

د دنیا چارې همه واړه فاني دي دا د ستا جور و جفا ولې افزون دي

مقتولان ستا د غمزو لاله نه دي چې په سره کفن له ځمکې رابېرون دي

---

(1) چاپي دیوانونه : " طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې ".
د " خ " دوهمه نسخه : " طاوس رنګه زلفې نه دي چا لیدلې که څوک وايي چې لیده شي تش ګومان دی ".
(2) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.
(3) د " پ " لومړۍ نسخه او د " خ " په لومړۍ نسخه کې : " راباندې نه کا " راغلی دی.
(4) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ کې " دم نفس " راغلی دی.
(5) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(6) " ق ، ک " چاپ : " یاره ، ستا جور و جفا ولې افزون دی ".

چې یې هیڅ بها زلمیو ځنې نشته | جونه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي
بادشاهان په یوه دم کې ګدایان کا | ما البدلي فسادونه د ګردون دي

۲۶۸
د رحمان د زړه خوناب مګر قبول شي
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي
۲۹۹۶

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې | چې مې ځای نه شي د ننه نه د باندې
له زګیرویه مې نور خلق په عذاب شول | تل د وچو له کبله سوځي تاندې
زه د ستا په غم کې شمع غوندې ژړم | ته زما په ژړا صبح غوندې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آویزان دی | لکه زلفې دې په مخ دې آویزاندې
ما دې ستا دانه په سینو پیاوړې کې سوې | د دنیا اندېښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی[1] غم په سري ورشي | نور غمونه یې هم شي ترپښو لاندې
هر چې ما په نصیحت له تا جار باسي | بیا دې ستا په لورې دروي ترما وراندې[2]

۲۶۹
سره لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکي
مخ د یار په رحمان هسې چارې کاندې
۲۹۰۴

په دنیا کې که څه کار دی خو دین دی | د دې کار په کننده ؤ آفرین دی
چې تقوی او دینداري یې شي په برخه | د هغو د سعادت ستوری قرین دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کښېنود | چې وچ ټوک مې په دهن کې انګبین دی
بې هاتیانو بې اوښانو بادشاهي کا | د زاړه پوزي تموکر کې یې قالین دی
چې په خواست د حاجت پورته کالاسونه | د آسمان د ملایکو پرې آمین دی
چې قبوله کهتري کا په دنیا کې | د هغو په بهتري باندې یقین دی

---

(۱) په قلمي نسخو کې "یو" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "هغه تله کا ستا ولوړ ته ترما وراندې".

تل د لوړي اوبه درومي و ژور ته | حق تعالی کمال ورکړی و مکین دی
خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده | که زمروکي یې خیرن و زړه یې سپین دی
د سرکښو سرکه ورشي و آسمان ته | په دوه ورځې پسې ځای زیر زمین دی
چې ښېوه یې وي په سرکې او لوي کا | د رحمت لیاقت نه لري لعین دی
که صورت یې د سړي، سړي بالله شي | په معنی کې سړی نه دی شیاطین دی

٢٧٠ که رېښې سره متاع د دنیا نشته | شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبین دی ٢٩١٦

مخ د یار شمس و قمر درې واړه یو دي | قد د سرو صنوبر درې واړه یو دي
حاجت نه لرم په شهد و په شکر و [1] | لب د یار شهد و شکر درې واړه یو دي
که یې یار په بستر د پاسه رو ویم | نار و خار و د بستر درې واړه یو دي
چې و درو و دیوان ته یې نظر کړم | باغ بوستان او دغه در درې واړه یو دي
چې غبار یې د کوڅې را باندې راشي | دا غبار مشک و عنبر درې واړه یو دي
خدای د یار له هجره هیڅوک خبر مه کړه | تاخت و قتل دا خبر درې واړه یو دي
هغه دم چې سړی درومي له جهانه | توري خاوري سیم و زر درې واړه یو دي
قلندر چې په رښتیا قلندري کا | خان، سلطان و قلندر درې واړه یو دي
ور دې نه شي په پردي ملک حمکه هیڅوک [2] | کوڼ و کړ او مبصر درې واړه یو دي
چې دې نه کې یو یار نه دې آشنا وي | هغه نهر بحر و بر درې واړه یو دي
په دکان د نابینا و جوهریانو | خزف لعل و گوهر درې واړه یو دي
پسران دي عاشق زما له عشقه نه کا | پاک عاشق پسر [3] پدر درې واړه یو دي

---

(١) د "خ" لومړۍ نسخه : "حاجت نه لري په شهد و په شکر و".
(٢) په قلمي نسخو، "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده : "ور دې نه شي په پردي ملک حمکه هیڅوک".
(٣) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پیر" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو
گورواوړ او پېښور دري واړه یو دي [1]

۲۷۱   ۲۹۳۰

غزل وشوه که ځان ستایلي وکلام ته
بې هنره گا وخر دي واړه یو دي

چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودې
څه چو چندن په ځان پورې مښودي

دا دنیا په مثال پوله مرگ سیلاب دی
د سیلاب په مخ کې څه پوله ایښودي

جل ځلې لا واده ندوي سره کونډه وي
دا رنگ چارې د مرگي د خرخښودي

قافلې چې په دنیا کې شوې داخلې
بیا هم هسې معلومېږي چې دلښودي [2]

دا سفر به په هغو باندې آسان وي
چې تړکوچ پخوا په زېرمه د توښودي

چې بې وخته هماغه کا په وخت اوده وي
د هغو عالمو نبرې د وکښو دي

په هر شان چې یار خوښېږي زه هغه کړم [3]
خپل ول د صاحبانو په پېښو دي

دیار غم مې لکه تاج وي په سر ایښی
نور غمونه مې همه لاندې تر پښو دي

معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي
دلته څه د عاشقه نښې د ښو دي [4]

۲۷۲   ۲۹۴۰

مې خواران کړي خبر شي له مستې نه
د کلام د مېخانې شراب دخښو دي

زه بلبل ستا د وصال بوستان خر دی
ستا د وصل په نسبت گلستان خر دی

چې آشنا شي ستا له دره له د بوله
انتظار یې په روضه د رضوان خر دی

چې روزي یې شهادت شي ستا له تېغه
احتیاج یې په چشمه د حیوان خر دی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي
وهغو ته د عطار و دکان خر دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په نسخې کې نشته، په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې دا مسرې داسې دی: "گورا و کورا و پېښور دري واړه یو دي".
(۲) "ق" چاپ، "ق ک" چاپ، په "مصوره" او د "خ" په دوهم نسخې کې "دتلو دي" (غلطي) دی.
(۳) تلمیذ نسخې: "په هر رنگ چې یار خوښېږي زه یې کړمه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخې کې "ایښودي" (غلطي) دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش يې لاندې تر قدم شي آسما خه د

بوالهوس که بوسه غواړي له تا خه شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندې نادان خه د

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق وړعد چکاره دي باران خه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر د
نه پوهېږم چې ځان خه د جهان خه د

ته چې نه ګورې وما ته لږ مې یوه کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصا خه د

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه لوړ دې په خاطر کې ارمان خه دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې د وارو دې په زړه کې ګوما خه د

چې مې وینې تر ومې خه پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان خه دی

۲۷۳

هر چې والي ستا رسی د لماخ غاړه
وتوانا وته حجت د ناتوان خه دی

۲۹۵۳

بنخ(۱) مې ستا د بنو غشي په سینه دي
پورې ووړې مې وتلي ترا ینه دي

تل یې مخ د یار په مخ باندې وي ابنې
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن وړځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دیرینه دي

لکه ستورې چې بربښنا کا په آسمان کې
په تهمس مې ستا داغونه نګینه دي(۲)

د رته واړم چې له آهه يې پرهېز که(۳)
د هغو چې پوشاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزانې لمبې نه وې
ولې کسي زما تور سوي نبنه دي

خه بد سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مې مستې شبینه د(۴)

هغه سترګې چې پیدا کړې خلی خونرېز
بې غضبه(۵) په غضب او په کینه دي

شرابیان(۶) چې شراب مومي خوږې شومي
کله منعه په اختن(۷) په آدینه دي

---

* . دري مخ پا یلیکونه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

۲۷۴ — ۲۹۶۳

چې تمام د خپل ځیګر په وینو رنګ شو
د رحمان خبرې ځکه رنګینې دي

[۱] د عاشق نظر په خورد و په خواب نه دی — مراد یې بې د یاره د [۲] بل باب نه دی
ته نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی [۳]
چې د یار سره حساب د دنیا کاندي — د دغه هیڅ په عاشقانو حساب نه دی [٤]
چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي [٥] — که د دې جهان ارباب شي ارباب نه دی
هر چې یار منعه کوي له خپله یاره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی
دا حجاب چې نور [٦] عالم یې حجاب بولي — دا زما د یار ترمیانه حجاب نه دی
که ثواب دی هم سیوا د یار له مخه [٧] — ما ګڼلی د دغه کار په ثواب نه دی
که لیدلی زلیخا یوسف په خوب و — ما په وینه دی لیدلی په خواب نه دی
صبر و نیسه په مخ کې که مراد غواړې — هیچا کړی د دغه کار په شتاب نه دی

۲۷۵ — ۲۹۷۳

رحمان سوال د بوسې کړې دی له یاره
لا یې هیڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم څه د زخم په شان نه دی — د بل زخم په څېر سهل و آسان نه دی [۸]
عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — د دغه راز و نور عالم ته عیان نه دی [۹]
عاشقي نه ده که ګوره بې حیراني ده — کوم سړی په د دغه کار کې حیران نه دی [۱۰]
یو عاشق دې څوک راوښيي په عشق کې — چې یې رود په مخ د اوښکو روان نه دی [۱۱]
هوره اوښکې د عاشق په ګریوان ورې [۱۲] — ته به وایې چې یو سیند دی ګریوان نه دی
دا هجران دی چې یې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران و سره نه وي هیڅ ګران نه دی [۱۳]

---

* ددې مخ د متن پایلیکونه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان د سري بد دي — غم د ترکو بد د هيڅا په ځان نه دي(۱)

د دوزخ داور که تا ولته حده تېر دي — برابر د بيلتانه لـــــه نيران نه دي(۲)

چې باله شي څوک په عشق کې کم عقل — دا کم عقل د بر هوښيار دي نادان نه دي

۲۷۶ — چې بې ياره و جهان وته نظر کړم — ۲۹۸۳

(۳)واېم چې ويران دي وران نه دي

[دستخط: ... خ]

د (۲۰۳) مخ د متن پاپليکونه :

(۱) په قلمي نسخو کې "خرخ" غلطي دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . په "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې د "داغونه" پرځای "غمونه" غلطي دی.

(۳) د "ب" لومړي نسخه او د "خ" لومړي نسخه : " ورته وايه چې له آدمي پرهېز که".

د "خ" دوهمه نسخه : " ورته وايه چې له آهوئي پرهيز که".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .

(۵) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې "بې سببه" غلطي دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې " مي خوران" غلطي دی.

(۷) د "خ" په لومړي نسخه کې " په جمعه" غلطي دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پاپليکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته .

(۲) " ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه کې " د يار له بابه" غلطي دی.

(۳) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : " دا اسباب د عاشقه اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : " د غه هيڅ به عاشقه کې حساب نه دی .

(۵) د "خ" نسخې : " ارباب نه وی ".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " عام عالم"

(۷) د "خ" لومړي نسخه : " که ثواب دی هم ثواب د يار په عشق کې".

(۸) " ق ،ک" چاپ : " د عاشق زخم د زخم په شان نه دی

د غه راز و نور عالم ته عيان نه دی".

"ق" چاپ : " د غه راز و نيان عالم ته عيان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : " د عاشق زخم څه د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق ،ک" چاپ : " دا د عشق اسرار په ماخامان نه دی".

"ق" چاپ : " دا د عشق اسرار په جاهلانا يان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : " د غه راز هر سړي ته عيان نه دی".

(۱۰) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه کې نشته .

(۱۱) " ق" چاپ : " باران نه دی".

(۱۲) د "ب" لومړي نسخه : " هومره اوښکې د عاشق په ګريوان درومي ".

"ق ،ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ راد رومي ".

د "خ" دوهمه نسخه : " هومره اوښکې په ګريوان د عاشق درومي".

(۱۳) چاپي ديوانونه : " که هم ځان د تخته دی هيڅ ګمان نه دی"

(پاتې په (۲۰٦) مخ کې)

هر نګار چې بې وفا دی نګار نه دی — په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی (١)

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی — هغه کار چې بېفایدې دی خه کار نه دی (٢)

په تلخۍ د میو مست خالق (٣) مې خوښ دی — هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی (٤)

دیندار یې د دنیا دارې ده حُبله (٥) لري — ما لیدلی هیڅ دیندار دنیا دار نه دی

که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده (٦) — ددې نور عالم روزګار خه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار خه اقرار نه دی (٧)

په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي — د غبار بې د رحمت دي غبار نه دی

چا به کسب بې له عشقه نور خه نه کړه — باري ګنج دی چې هر چاته اظهار نه دی (٨)

معشوقه وفا له هیچا سره نه کا — ګنه کوم یو ددې رخت خریدار نه دی

د ٢٠٥ مخ د متن پا یلیکونه :

(١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده : " لور نمونه که په ځان د هر سړي دی ".

(٢) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(٣) "ق، ک" چاپ : " زه رحمان وایم چې وران دی ودان نه دی ".

ددې مخ د متن پا یلیکونه :

(١). دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . ددې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی

د "خ" دوهمه نسخه : له داغیان سره سودا خه به کار نه دی
له مکار سره روزګار خه روزګار نه دی

(٢) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

(٣) "ق، ک" چاپ : "انسان".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د میو مست عالم خرم وي "

(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".

(٥) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : "وسله".

(٦) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی"

(٧) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار خه به کار نه دی

(پاته په (٢٠٧) مخ کې)

د دلدار وصال د خدای په داد مونده شي (۱) — د غه کار مي د هیچا په اختیار نه دی

په ~~ناح~~ باندي منت د معشوقو دی (۲)

۲۷۷ — ۲۹۹٤

د بې حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چي بې وفا دی خه یار نه دی — هغه کار چي بې بقا دی خه کار نه دی

که د سر ښندل د شوار په ما وتا دي (۳) — دا په عشق کي سهل کار دی د شوار نه دی

اندېښنه سړي بیدار کاندي لخوبه — کم اندېښنه که بیدار دی بیدار نه دی

که خه عمر دی عاشق له وصال دی — د هجران عمر د عمر په شمار نه دی (٤)

د چشمانو په حنبل کي تیر و بیر شي (۵) — اعتبار د زماني اعتبار نه دی (۶)

که د سلوز ویو پلار شي به یي خه کا (۷) — بې وقوفه زوی د پلار خه په کار نه دی (۸)

۲۷۸ — ۳۰۰۱

معشوقي همیشه ناز په عاشق کاندي

هیخ لد خپله یاره آزار نه دی (۹)

عاشقان دي په اور سوي یا دي که نه دي — ستا د عشق په اور الوي دي که نه دی (۱۰)

د (۲۰۶) مخ د پایلیکونو پاته برخه:

(۸) "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "باري گنج دی چي هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چیا بد کسب د عشق نه کمه باري خه کړي چي د اگنج و هر یوه ته اظهار نه دی".

د دې مخ د متن پایلیکونه:

(۱) "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي د غه کار و هیخ بنده ته اظهار نه دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر ښندل د شوار دی وتا ته".
(٤) د "ب" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني خه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ور پسي بیتونه د "ب" په لومړی نسخه کي نشته.
(۷) "ق، ک" چاپ: "که د سلوز ویو پلار شي خوک به یي خه کا". "ق" چاپ: "که د سلوز ویو پلار شي خوک به یي خه کا ندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلوز ویو پلار شي ته به یي خه کړي".
(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زویه زویه د پلار نه دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همیشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان لد خپله یاره آزار نه دی". په "ق" چاپ کي هم معشوقه راغلې ده.
(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمگړي نسخه کي نشته.

زخمتونه د هجران واره په عشق کړي — تا وما ته ښو ولي دي که نه دي
په دنیا کې خو یاس و ملال ویل شي — د واره ما په تا بایللي[1] دي که نه دي
تل د ورو ځو په لېبند و د ښو غشي — تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي
چې مدام یې زمانه له غمه چوي — توري زلفې دي پېچوي دي که نه دي
راشه وګوره احوال د عاشقانو — مره د عشق په تېغ کوټلي[2] دي که نه دي
ناصحان چې نصیحت وما ته[3] کاندي — چېري دوی هم مېن شوي دي که نه دي
ښایسته که په ښایست کې ملایک وي — په وکښه د زړونو ړوني دي که نه دي

۲۷۹
بلبلان پسې ناري وهي رحمان له
د بهار ګلونه شوي[4] دي که نه دي
۳۰۱۰

دا اثر ونه چې معلوم یې واره مړه دي — که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي[5]
یاد باد په ځمکې خاوري دي دا توري — یاد اور په ځمکې واره وچ واښه دي
د خپل عمر شپې او ورځې چې په زړه کړم — هسې درومي ګویا بهنده[6] اوبه دي
غافلان که وېني اوري بې خبر کړي[7] — دا لې خوب دی نه لېده نه اورېده دي
چې د خدای له معرفته خبر نه وي — هغه واره که بېدار دي هم اوده دي[8]

۲۸۰
د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی
چې په زړه کې یې دیار له غمه څه دي[9]
۳۰۱۶

---

(۱) په قلمي نسخو کې "پاسلوي دي" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "په شير کوي دي" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په سترګو کوي دي" راغلي دي.
(۳) په "ب" چاپ او "ب ،ب" چاپ کې "دیار ته" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "نوي دي" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "ب ب" چاپ کې نشته.
(٦) د "ب" لومړي نسخه: "هسې درومي چې دسيند ګويا اوبه دي". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګويا بحر دی اوبه دي".
(۷) "ق ،ک" چاپ: "غافلان چې وېني اوري عمل نه کړي".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "بېدار نه دي".
(۹) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې داشنا له غمه څه دي".

په ظاهر صورت چې ستا د درگدای دی — په معنی کې د جمله وکدخدای دی[1]
مجنون بېد غوندې رونق د گلستان شي — چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی
چې له غمه د جرس غوندې نالان دی — د جمله ؤ گمراهانو رهنمای دی
چې څوک زړه دستا و توره وستر گو ورکا[2] — ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — د هغو ناستی په سیوری د همای دی
چې تا وویني وما ته نصیحت کا — شك پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱
که زردار دي آشنایان د زړه دارانو
د رحمان داآشنایانو تکیه خدای دی
۳۰۲۲

که مطلب و مدعا سړي خدای دی — هر هر مړی د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې حُبله غن کا — هر اواز یې خواب آلود له درای دی
که سړی و حقیقت و ته نظر کا — ژوندی خلق واړه ناست د مرو په ځای دی
د اخو بخت دی څوك یې سپین او څوك یې تور کړه — گنه عیني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته — هم دغه دلیل د شاه و د گدای دی
ته نظر د کاریگر و په کار مه کړه — کار هم واړه موقوف په کار فرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندي — له جهانه یې مطلب جهان آرای دی
که څوك خپل د ست و پای و پاسي له میانه — خدای بخپله د بې دستو دست و پای دی
په هغه جهان نیکي و بدي نشته — هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲
زه رحمان یوازې نه یم په دا کار کې
همېشه د یار په یار پسې وای وای دی
۳۰۲۳

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کې د جمله جهان کدخدای دی".
(۲) "ب" په لومړۍ نسخه او "خ" په دویمه نسخه کې "توره و زلفو" راغلي دي.

کړه د خلقو و نظر ته آدمي دی — خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان دیار په سپیو کې داخل کا [(۱)] — تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای دیار له غمه بې غم نه کا — دا په ملك د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه د یار په غم کې زیره خبره خوښ یم — دا زما خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون دیار وو وصل ته وایم — گنهګار یو د دوزخې په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منع کوې دیار له دره — کوم یو دیر له د غه دره بریالی دی [(۲)]
زه دیار مینې په یار باندې شیدا کړم — کړه خوك ما گڼې زه نه یم واړه دی دی
چې وحشي مجنون یې بهر له ره راوست — د لیلی د زلفو هسې غرونده دی [(۳)]
زرداران که او به څښي په جام د زرو — خوښ زما دا خپل د خاوره وکنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت نازېږي — خپله خوښه هر گدای له ډیلي دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي — خوك یې پېژني ساهو دی که مرزی دی
چې یې خاوره شي له خاوره وسره گډېږي — ترو چا خر زده چې د کوم نبکه ملسی دی
توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده — رڼا ورځ په ناآشنا و تروږمي دی
نه دي ستر گې پوزه غوږ د کم شناختو — په معنی کې یو د بوال سوړی سوړی دی [(٤)]
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاهی دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې — کړه په قطع [(۵)] صد ساله وي یم حاجی دی
دا هلال دی چې لیده شي په شفق کې — کړه په لاس د گلان دامې سپین وښی دی
ناآشنا به بهره خشکل ځني مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږ دی [(٦)]

---

(۱) د "پ ب" چاپ کی "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگمړی نسخه کی نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بیت په نیگمړی نسخه کی نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "عمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "زبیرګی" راغلی دی.

خربوي مې قرباني لره پوهېږم — داچې کړې دې په مابانديې زړه سوی د

چې په نوم بانديې باله شي لېدې نه شي — معلومېږي چې نرحوږ يا بنا پېرې دی (۱)

چې دخط په دودي خلق پکې پرېوځي — زنخدان يې ترسبزې لانديې کوهی دی (۲)

۲۸۳

زه رحمان له ياره خوښ يم که جفا کا

کۀ جفا نه کا وفا کا خو تېرې دی

۳۰۵۵

ستا له غمه مې په مخ بانديې ولې دي — لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا وغيلي يا غلې دي (۳)

هغه کوډې لکه تا دي په ما کړې — کله کړې په مجنون بانديې ليلي دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړې مصلې دي

بوی هم ستا د وفا نه دی راالوتی (۴) — ما يې څېله خپلې کړې تسلي دي

نصيحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه يادې زما ډېرې مسلې دي (۵)

۲۸۴

که رحمان د عاشقۍ په تيغ شهيد شي

د جنت حورې همه واړه دلې دي

۳۰۶۲

چا چې کړې ودنيا وته اسرې دي — د همه واړو په سر خاورې ايرې دي (۶)

نادانان که د دنيا په چاړ نا ږېږي — ودانا ته واړه وشتې (۷) مسخرې دي

چې بې خدايه محبت کا هغه خلق — نا ږېنه يې واړه خره او شنې خرې دي

وسپين ږېږې وته مه وايه سپين ږېږه — همګي واړه طفلان دګوارې دي (۸)

---

(۱) دا بيت په نيګرې نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ دا سې ده: "معلومېږي چې نه حوږ نه بنا پېرې دی".

(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا وغيلي يا ګلې دي".
د پېښور چاپي ديوانونه: "زه په تا پسې موسی يم قارون نه يم — چې مطلب مې غوا، غلې او يا ګلې دي".

(۴) په قلمي نسخو کې "رابلودلی" راغلی دی.

(۵) دا بيت په "سپ پ" چاپ کې نشته.

(۶) چاپي ديوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ايرې دي" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې"؛ د "خ" لومړۍ نسخه: "زښتې"

(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "دا همه واړه طفلان دګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپين ږېږي ته مه وايه چې سپين ږېږی".

هسې وايي چې څمڅې دي د زنانو — كه يې ايښي په دستار كې ترقې دي

نه څه فيض نه ټوره ځني مونده شي(۱) — همګي واړه بې فيضه بې ټوري دي

۲۸۵

ذخيره د دنيا مه کوه صالح ناله

داهمه واړه د خاورو ذخيرې دي(۲)

۳۰۶۹

په هر ځای چې ستا ثنا شي سبوګړې — خوږه شي هلته د روح مرغلرې

د هغو سترګو به اوښکې وي ګلرنګې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې

هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوږې خوږې خبرې(۳)

مروړ کاندي عاشق له جمله خلق — معشوقې له هيچا مه شه مروړې

په ساعت کې سرې مړ هم يې ژوندي(٤) کا — طايفې دي د خوبانو سحرګرې

زه ځان ډوب ګڼم بې تا په خپلو وينو — که مې ډوب کا څوک په شهدو په شکرې

لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړ — چې له مخه دې حجاب کړ راته لرې

چې مې نوم د ستا د تورو زلفو واخيست(٥) — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې

هيڅ په حق د حقدارانو نه ګروهېږې — همېشه زما د زړه په ورو منکرې(٦)

زما ستا مينه څرګنده په جهان ده — ولې دا رنګه څرګنده ګواهي(۷) نغړې

---

(۱) چاپي ديوانونه: "چې نه فيض نه څه ټوره ځني مونده شي".
مصوره نسخه: "نه څه فيض نه څه ټوره ځني مونده شي".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "دهمه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دويمه نسخه: "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه: "داهمه دايرو خاورو ذخيرې دي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلی دی.

(٤) چاپي ديوانونه: "په ساعت کې سرې مړ کا هم ژوندي کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ساعت کې سرې مړ بيا يې ژوندي کا".

(٥) چاپي ديوانونه: "چې مې نوم د ستا د زلفو په خوله واخيست".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "همېشه زما په زړه ورې منکرې".
مصوره نسخه: "همېشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلی دی.

زه چې ستا له غمه ژلم آه فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې (۱)
چې میوه یې د کابل خوږې لږې نه وي — د هغو له غمه وځلې شي ګرګرې (۲)
د رنډ و سترګو (۳) حاجت د رانجه نه وي — په بد رنګه ناوې څه والې سندرې
که په غره په سمه ګرزم باك مې نشته — مزرې تل ګرزي په لوړ کا په ژورې

د سراج شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندې د تاغوندې نادرې

۲۸۶ — ۳۰۸۴

عاشقي را باندې سورې کړې مرې — هیڅ مې نه درومې یې یاره ترمرې (٤)
څه اثر به یې د عقل وي په سر کې (۵) — د هغو په سر چې کیني سنا پیرې
د مژګانو په پنجو مې زړه راکاږي — خدای د ترکو بزندې (٦) سترګې کړې زمرې
علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي — هر چې کاندې د خوبانو چاکرې (۷)
له د صبر سبق ماله هم راکړې — که په عشق کې څوك د غم طاقت لرې (۸)
خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم — چې شپه و ورځ مې غرزوي لکه تورې (۹)
په صورت مې نرۍ تبه شوه ولاړه — تاچې دواړه سترګې تورې کړې نرۍ (۱۰)
د وصال دلالان کوم طرف ته غوارم؟ — چې بندي شوم د هجران په کچرې
نور د شمع په فانوس کله پټیږي — تاچې واغوستې د خیال جامې نرۍ

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې". د "ق، ک" چاپي دیوان کې دوهمه مسره داسې ده: "د رقیب کره مې د ول دی یا سندرې".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په رنډ د سترګو" راغلي دي.
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړې — هیڅ مې نه درومې یې یاره ترحلقې". په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کې لومړۍ مسره داسې ده: "عاشقي را باندې سورې کړې مرې".
(۵) مصوره نسخه: "څه اثر به یې په سر کې وي د عقل".
(٦) چاپي دیوانونه: "مستې".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "که په عشق کې څوك د غم طاقت لري".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت په نورو قلمي نسخو کې نشته، په نورو نسخو کې داسې دی: "خدایه د عشق د پیر دلالو په لاس کې ورکړم — شپه و ورځ مې ژغه وي لکه تېرې".
(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

٢٨٧ — ٣٠٩٤

زه رحمان په زړه نري کړم هغو ترکو.(1)
چې يې ملاوې د وېښتو په دود نري

کړله تا يې شرم نه کېږي هري — مخ به پټ نه وو د حورې د پرۍ(2)

چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له ډېر وېرې يې زيست په شپه کا قمري

ستا تر حسنه پورې حسن وار هېڅ دی — نيست به څه له هستو کا برابري

بې د ستا د تورو سترګو جادوګرو — کوم آهو د بيابان زده وې د دم ګري

ستا د عشق د تورې هسې ننګ ګوزار دی — چې لمخه يې حباب شي ککري

دلبري او دلجويي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجويي او دلبري

حسن وار د عاشق په عشق موقوف دي — معشوقه که فرښته وي که چوري

وعاشق ته ديار غم وار سبا دي ده — د رضا په ملک کې نشته دلګيري

د ا دستور دی چې له درده زګيرو خيږي
ګنه څه و د رحمان له شاعري

٢٨٨ — ٣١٠٣

ستا د تورو سترګو په ياد امې او ښکلي اوږدي — حق دی که پرېوځي په شرات د غمې ستوري(3)

زلفي دي سايه کړې مخ دې اور په ګمان کړې — هر چا ته چې ګوډم نيم په نور وي نيم په سيوري(4)

خوله دې په وصال کې قند نبات خوله ځيګر خون خوري — چا وکړه ويده د چاشوه سپين دستر ګو توري(5)

اور ستا د خسار د ما په خپلو ا وښکو بل کړو — تل په آتش سوزي آيينه چې لمر ته ګوري(6)

ستر ګې مې د استا له خياله پرېوتې وزده ته — څه شوکه مې بې ستر ګو صورتې په بل لوري(7)

---

(۱) د "خ" د وهمه نسخه : "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي ديوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، ورو ستي مسرې يې په "ب" چاپ ــــــ کې داسې ده : "حق دی که پرېوځي په شراد د غم کې ستوري".
(۴) د "پ" چاپ او قلمي نسخې : "زلفي دي سايه کړې مخ دې نور په ګمان کړې"، د "ب" لومړي نسخه : { زلفي دې سايه کړې مخ دې اور د ابادي اوري / اور دی که وريځ د ګرمه پرېوځي په دا سيوري
(۵) د "ب" لومړي نسخه : "يو اصل دی چې خوله قند نبات خوله ځيګر خون خوري حال ستا دلبا نو او زما د ستر ګو توري".
(۶) د "ب" لومړي نسخه : "اور ستا د رخسار په ما د خپلو ستر ګو بل کړ".
(۷) د "ب" لومړي نسخه : "څه شوکه بې ستر ګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړې کله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بد و یکسان اوري
ځان په مستو سترګو باندې مه غولوه رحمانه (۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دامستان هوښیار دي له حکمته سره ښوري

غمخواري دا هسې چېرې وي غمخوري — چې به ما د لته کې ناست لرې ته ړوندې (۲)
هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې
هم هغه دې زما تورلېمه سره کړې — چې یې ستا لاسونه سره کړه ستر ګې تورې (۳)
غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — تر په ورځ زما د سر و د مال چورې
اصیل نه دی چا پیر و دی نه یې پلورې — تر اصیل په دیدن پیرې هم یې پلورې
دا لوم رنګ د آشنائی او دیاری دی (٤) — چې زه ستا د مخ ثناکړم تر مې زورې
د رخانی په سل غمونو خدای اخته کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګورې (۵)
زه وتا وته د ستا له جوره ژارم — تر راواخلې (٦) سل ګیلې نادرې نورې

د رحمان په عاشقۍ به آفرین کړې

۲۹۰ — ۳۱۱۹

که لن مخ په آئینه کړې ځان وګورې (۷)

ته په هره ګړۍ (۸) غم د سیم و زر خورې — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خورې
عاقبت به دې یو خنډ تر سینې ورځي — تر چې تل په هر هر (۹) شاخ باندې ثمر خورې

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "مه غولېږه د سترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخي : "چې ما دلې وته ناست لرې ته ړوندې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) په چاپي دیوانونو کې د "یارۍ" په ځای "وروری" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(٦) "ق" چاپ او "تې. ک." چاپ کې "راوسپکې" راغلی دی.
(۷) د "ب" لومړی نسخه : "که لن مخ وآئینې ته کړې وګورې"
د "خ" لومړی نسخه : "که لن مخ وآئینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "که ته مخ وآئینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه : "هر یو ښاخ"، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "په هر ښاخ".

معلومېږي چې خپل غم د ورسره نشته | ځکه غم د برادر او د پسر خوري (۱)
په عوض يې کوم طاعت کړي راته وايه | دا نعمت چې (۲) په هر شام په هر سحر خوري
روژتي هم په خلو يار پسو افطار کا | نه خاوي ځکه طعام په هر پهر خوري (۳)
کړيو ځکه تر کماله ورسېږي | نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري
بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی (۴) | قند يې وګڼه که زهر په هنر خوري
که سنبسنه د نام وننګ دې شي ترخنګه | د هر چا په کج روی به خپل ځيګر خوري (۵)

۲۹۱

خوشال په زړه د صبر (۶) نخل کړه ژمانه
چې (۷) مدام د برخوردار و په خير بر خوري

۳۱۲۸

له چشمانو مې د غمزو اوښي ايږدي | چې اغيار (ته) يار زما له قصده ګوري (۸)
سر و مال به د قاصد تر راتلو جار کړم | چې خبر له دلداره راوړي د يار له لوري
تر سرکي پېزوان يې جار شه قلندره | لکه مست هاتي مدام په ځنځير سنوري
ترچې راغلي خوبان واړه پسې شا شول | لمر چې وخېژي نور چې پټه بې ستوري
شينکي خال دې د جبين په مخ کې زيب کا | لکه حوره د طوطي ونې تر سيوري

۲۹۲

په صبح د بېغمي ساعت حرام شو
لکه بيد مجنون مې شمال سنوري

۳۱۳۴

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې نه هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نه په هر شام و سحر خوري".
(۳) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ: "نه به خرنګه روژه نيسي په صبر چې خلو ځکه طعام په هر پهر خوري". په نورو چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "روژتي په خلو رام پهر افطار کا".
(۴) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".
(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړۍ مسرۍ يې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "که سنبسنه د نام وننګ ده ترخنګه".
(۶) مصوره نسخه: "د خير نخل کړه".
(۷) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".
(۸) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

ترا به وږي پورې به جفا کړي — کم به مهر وفا هم چیرې پیدا کړي

معشوقې کله جفا کله وفا کا — مېنا یې چې کله هغه کله دا کړي

ماسته خوی دی وهر چا وته ستا یلی (۱) — چیرې یې نه چې درو غږن مې تر هر چا کړي

ستا خه لاس را باندې نه رسي دلبره — چې په لاس د رقیبانو مې سزا کړي (۲)

مرم په دا چې د رقیب (۳) په رضا د ره ومې — نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړي

چې د غه اوښکې زما د غه خو ستاوې (٤) — دا یې راز به مې په درست جهان رسوا کړي

په درست عمر به هیڅ الب‌دلي نه وي (۵) — هغه چارې چې ته هر ساعت پرما کړي

ما رنځور یې کت کې پرېږدي چې کړیږم — تر لا ګرزي د رقیب سره خندا کړي (۶)

لاس ترغاړې د رقیب سره خندا کړي — چې ما ووینې له قصده را ته شا کړي (۷)

۲۹۳ — ۳۱٤٤

هر بېګاه والي چې خوله به سبا د رکړم (۸)
دا بېګاه به په ځان کله سبا کړي

په پیرۍ کې چې هوس د مې وناب کړي — بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي (۹)

بې طاعته عنایت له خدایه غواړې (۱۰) — د عتاب په ځای امید د ثواب کړي

دانسته ګناه کوې توبې وکا بې — لکه بت هسې په غمو سترګو خواب کړي

په هغو غوږو چې ذکر د خدای اورې — بیا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "ویلي" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "اغیار" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "چې د ستا د غه خصلت دی زما اوښکې".
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "په درست عمر به یې هیڅ لېدلے نه وي".
(۶) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړیږم" پر ځای "لولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هر بېګاه والي سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړي نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "پ" لومړی نسخه: "په طاعت عنایت له خدایه غواړې". په "پ پ" چاپکې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت غواړې له خدایه".
او دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت له خدایه غواړم د عتاب په ځای امید د آب وتاب کړي".

په هغو شونډو چې حمد و ثنا وايي | هم هغه شونډې بيا د ونې په شراب کړي

علم وکړي هېڅ(۱) عمل ورباندې نه کړي | لکه طفل هسې لوبې په کتاب کړي

په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې | او په ورځ مخ په لوري د محراب کړي(۲)

تمام عمر د دنيا په طلب ګرځي | بيا د خداى په طالبانو حساب کړي

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي(۳)

۲۹۴ — له رحمانه ګوښه ونيسي حجاب کړي — ۳۱۵۳

چې مدام د بل و عيب و ته نظر کړي | خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړي(۴)

که يو جو دانه عيب وينې په بل کې(۵) | هغه يو جو دانه عيب به يې لوى غر کړي(۶)

که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي | په حيله حيله به غر د مچ وزر کړي(۷)

که خوګ تله د انصاف په لاس درکا(۸) | خپل تمتو او د بل آس به برابر کړي

تو لعنت دې په دا هسې منصفي شه | چې له حقه و باطل و ته ګذر کړي

خداى وتا د ملائکو مقام درکړ(۹) | ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړي

په نعمت يې شکرانه کولې نه شې | چې نعمت درباندې درشي شور و شر کړي(۱۰)

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هېڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "او د ورځې مخ په لورې د محراب کړي".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د ورځ د ورځې مخ په لورې د محراب کړي".

(۳) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دى".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "له خالقه دې هېڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه وېره".

(٤) دا غزل د "پ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کوروکړ" راغلى دى.

(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.

(۶) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تورغر" راغلى دى.

(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که خوک تله د انصاف درته په لاس کا".

(۹) د "پ" لومړي نسخه: "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړو".

(۱۰) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلک ستا په رضا کار کا ستا هم بوي — چې د اخپله رضا واړه وخدای ورکړي (۱)
نه هغه چې دې به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان دده په کار کې مقصر کړي
که دې یو وېښته د ځان د پاسه کوږ شي — ځان هغه ساعت له خدایه مرور کړي
چې ښندلی دې په خدای وي یو کلوړي — نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړي
لکه څوک ترمکې لاړ شي بېرته راشي — د دنیا د پاره هسې لوی سفر کړي
که یوه رتي د زړه په لاس کې کښېوځي — خرڅ خروار د عبادت په رتي ورکړي (۲)
د ځوانۍ عمر دې تېر کړه په غفلت کې — په پیرۍ کې به څه زبر مد د محشر کړي (۳)
په دنیا پسې دې لړې دي رنګ کړي — ځان وخلقو ته درویش و قلندر کړي
لکه وار چې د زړې لوګه تېر شي — اوس توبې له ضرورته په سپین سر کړي
په پیرۍ کې د ځوانۍ چاره (۴) نه شي — ته په ورځ د عاشورې به څه اختر کړي
لکه بېخ د زړې ونې چینجي وخوري — په دا تېر عمر به څه ښاخ و ثمر کړي
د غم باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (۵) — که چاپېر ورځنې سد د سکندر کړي

۲۹۵ — ۳۱۷۳

وبه خواه وته څوک نیک نصیحت نه کا
رحمان ستا په غم شریک دی که باور کړي

خدایه مه کړه ناامید هغه وګړي — چې امید یې وي د ستا په کرم کړي
ستا له رحمه به نه وې نومېدي کړم — چې دې ځان دی رحیم په نام نوم کړي (۶)
خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درومي (۷)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خرڅ خروار د عبادت په رتي ورکړي"
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " د پیرۍ په وخت به څه ننګ د اختر کړي".
د "خ" دوهمه نسخه: " د پیرۍ په وخت به زبر مد د محشر کړي".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چاره" پر ځای " کار ونه" راغلي دي.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دی د رحیم په نام یاد کړي".
(۷) دا غلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته، د ملا ښایسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص يې مه کړه بنديوان بندې چې مې بينه — چې په غاړه يې وي ستا د مينې پړی
همېشه به رنځوری او ړېمن ګرځي — چې يې لهال وي په سينه د مينې زړی
کړه ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سيندو لړی
دا نيمګړي سړي ننګ هم د خيل نام کا — نه خو خدای يې چې په هېڅ نه يې نيمګړی(۱)
هېڅ بنده دې په بندګي(۲) کې لېده نه شي — چې تا خط د ازادۍ(۳) نه دی ورکړی
دا همه واړه شوميت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه نه يې ستړی
چې بې تا يې په زړه بله هوا ګرځي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی(٤)

۲۹۶
هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که يې زيان وي زه ايمان يې پوهوړې
۳۱۸٤

د آشنا له لاسه ناست يم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی
چې په ژوندي(۵) طمع پرېکړه شي له ژونده — نو په څه باندې وېرېږي سړی پرېکړی
که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور يم په دغه روايت مړی
خو بې ژوندون مې جدايي هسې راتريخ کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم رانغړی
دا صورت(٦) په مثال خس محبت اور شو — تر ودا وريه مخ کې څه کاندي خسړی
لا علاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه يې پېزوان شو د عشق پړی(۷)

۲۹۷
له احواله يې ووووپوښتی يارانو
بېلتانه د ايمان واړه دی خطا کړی
۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وي نيمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "ته خو خدای يې په هېڅ شين نه يې نيمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګی".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګه".
(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "دوورې" - د "خ" دوهمه نسخه "خوب ورې".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په دا جهان کړي — چې خبرې به د سرو د سامان کړي (١)

همېشه به دا جهان د ربانديږي نه وي — چې به سيل په بوستان په ګلستان کړي

واره د ردي بدلوي (بې) په مشکينو — هر تلاش چې د دنيا په سود زيان کړي

غمخواري د آل عيال دې چې قي ده — چې د بل په زړه مرګ چې خپل نقصان کړي

په نفاق کې به ضايع شي مرد هالکې — که ښځو اتر دښمن جمع خپل کاروان کړي

چې په دوو په يو پيښي ندي هغه دوب شي — بېهوده دلبستګي په اين وآن کړي

د تېر عمر ارمان مه کوه رحمانه

چېرې نه وي چې بيا دا ساعت ارمان کړي

٢٩٨ — ٣١٩٨

خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړي (٢) — ما له يار ، يار له ما سره يکسان کړي

هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی — دفع رفع (٣) يې د وصل په درمان کړي

ته چې ما منع کوې د يار له لوري — کشکې باد د سحر منع په بوستان کړي (٤)

غم د هجر چې تېرې، ترا وره سخت دی (٥) — له دې غمه مې په امن په امان کړي

کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی (٦) — دا مشکل زما په ما باندې آسان کړي

حجاب لرې کړه زما د يار تر ميانه (٧) — بې حجابه مخ دې يار راته عيان کړي

که مطلب د نور چا نور منتې دی — ما ګدای په آستانه د خپل جانان کړي

که دا نور عالم وبله خوا ته ګوري — ما په لوري د دلبرو (٨) نګران کړي

---

(١) دا غزل د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. ددې بيت لومړی مسرۍ د پېښور په چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدايه زړه د مهرديانو مهربان کړي".

(٣) په "ب" چاپ کې "دفع ورفع" راغلي دي.

(٤) دا بيت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق،ک" چاپ کې نه دی راغلی

(٥) دا مسرۍ د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر تر کاڼي اور دی".
په پېښور چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "غم د هجر چې تېرې تر کاڼي اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تېر تر کمه او وېر دی".

(٦) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."

(٧) دا مسرۍ په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "حجاب لرې کړه زما له يار تر ميانه"

(٨) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړي ته، له خپله یاره ... نه به کوز په ځمکه ستوري د آسمان کړي (۱)

نه چي یار له ره ورحم په هغې لاري ... همتر خضر همتر الیاس مي رهبران کړي (۲)

تاریکي د معصیت راڅخه واخلي ... د طاعت په روښنايي مي زړه روښان کړي

چي زما په پریشاني یي (۳) زړه سبه کېږي ... زړه يي ما غوندي په يار پسي پريشان کړي

چي زما په چمن راشي گستاخي کا ... د شبنم په څېر يي عمر لږ زمان کړي (٤)

چي ازاده د منکر تر سره پر بو ځي ... د فلك په څرخ مي تورن د زيان کړي (۵)

هغه عشق چي د تر کو د غمزه وه دي ... هر کلام مي د هغه عشق پيکان کړي (۶)

چي کشور د افغانانو معطر کا (۷) ... د هر بيت مسرئ (۸) مي زلفي د خوبان کړي

چي هر حرف مي د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) ... برکت مي په جزدان په قلمدان کړي

۲۹۹ ... ۳۲۱۶

الهي د خيل حبيب له برکته (۱۰)

دا ساده انشا نگينه د لعل کړي

ما په تا پسي د اسپيني جامي رنگ کړي ... ته لا بيا په ما گومان د نام و ننگ کړي (۱۱)

هيڅ اثر دي په سنگين خاطر ونه شو ... که هر څو مي مصلي د ر پسي لنگ کړي (۱۲)

---

(۱) دا بيت په قلمي نسخو کي نه دی راغلی.

(۲) دا مسرۍ د "پ" په چاپ کي داسې راغلې ده: "همتر خضر او الياس مي رهبران کړي".
"ق، ک" چاپ کي داسې راغلې ده: "نه چي يار له ره ورحم په کوم لاري همتر خضر او الياس مي رهبران کړي".

(۳) د "خ" په لومړي نسخه کي د "يي" پر ځای "دي" راغلی دی.

(٤) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کي نه دی راغلی.

(۵) دا بيت د "پ" او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کي نه دی راغلی.

(۶) دا بيت د "خ" په لومړي او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کي نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي ديوانونو کي د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کي نه دی راغلی.

(۹) دا مسرۍ په "ب" چاپ کي داسې راغلې ده: "چي هر حرف يي د نافې هسې خوشبو دی".
"پ" چاپ: "چي هر حرف يي د نافې په څير خوشبوي دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چي هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړي نسخه کي: "هر چي حرف يي د نافې په څير خوشبوي دی". دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کي نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کي داسې راغلې ده: "الهي د پيغمبر له برکته".

(۱۱) د دې بيت لومړۍ مسرۍ په "ق، ک" چاپ کي داسې راغلې ده: "ما په تا پسي دا خپلي جامي رنگ کړي".
دوهمه مسرۍ يي د "پ" په لومړي نسخه کي داسې راغلې ده: "ته لا بيا گومان په ما د نام و ننگ کړي" او لومړی غزل په مصور نسخو کي نه دی راغلی.

(۱۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کي داسې راغلی دی: "هيڅ اثر يي په سنگين خاطر ونه شو که هر څو مي مصلي د ر پسي رنگ کړي".

دلسوزي به دې په نورو ګړي خو وي (۱) | چې له ما غوندې مخلص سره جنګ کړي
ته په عشق کې ما هاله دروغږن بوله | که (۲) یو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي
دانا هې سورې غمازي دې په عشق کې | ګنه ما به د بلبل په څېر آهنګ کړي (۳)
عاشقي و معشوقي ته سپینه لاره ده | ته وما وته دا سپینه لاره ګړنګ کړي (۴)
چې یو دم مې له نظره پناه کېږې (۵) | دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي
په سنه خوی سره د خلقو افسانه وې | خدای زما له کم بختیه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰

دا دې خوله له څنګه ناسته دی نه پوهېږم (۷)
چې خبر یې له لاخ سره په څنګ کړي (۸)

۳۲۲۵

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي | نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)
که دې وشي ملاقات له سرو قدو | د فاختې په څېر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)
عاشقي به د عشق توره در په لاس کا | تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)
په انصاف په عدالت به نوشیروان شي | هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي خر شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو خر شي".

(۲) د "خ" په دوارو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلې دی.

(۳) دا بیت په دوارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلې دی: "دانا هې سورې غمازي دې په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی: "دانا هې سورې غمازي دې په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی: "دانا هې سورې په عشق کې دې غمازي".

(٤) دا بیت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې دی: "د عاشق و معشوقې ته سپینه لاره ده ته وما وته دا سپینه لاره ګړنګ کړي".

(۵) دا مسرۍ په ټولو دارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره نه یو خوا شي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره یوه خوا شي".

(۶) په "پ" چاپ کې داسې راغلې دی: "په سنه خوی سره د خلکو افسانه شي خدای زما له کم بختۍ نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سنه خوی بوی د خلکو افسانه بې".

(۷) په پېښور چاپي دیوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "راننه ووایه" راغلې دی.

(۸) د "پ" د لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو کې "حنګ" راغلې دی.

(۹) دا ردیف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی "که په قد د سرو قدو دې ګذر شي د قاضې په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسرۍ کې د "په څېر" پر ځای "هسې" راغلې دی.

(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په ټولو دارو چاپي دیوانونو کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لو ند صبر د سکون په ملک به هو کړي".

(۱۲) په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلې دی.

د سکندر په خیر جهان به د رځ ګند شي(1) — که سر کوز په آیینه د خپل زانو کړې
تر یخ لوګی به یې د قند و په خیر نغرد شي(2) — که صورت د عشق په اور کې تماکو کړې
و به نه وینې د ترکو مستې سترګې — مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړې(3)
که یو ځله توری زلفې په شانه کړې — خالستر به په چمن کې کشالو کړې(4)
د رست جهان به قاف تر قافه معطر شي — که یو ځله شانه ګنډه په ګیسو کړې(5)
ستا د زلفو مار خوړلي به روغ نه شي — که افسون د مسیحا ور باندې پو کړې
لاس و پښې دې چې زړوره بنایسته دي — خرمنت به د پایلو(6) د باهو کړې

که سوزن د بڼو اوړې تار د زلفو(7)
د جراح د زړګي زخم به رفو کړې

۳۰۱ — ۳۲۳۷

تا چې مخ د پېري سترګې د آهو کړې — نه پوهېږم چې آهو یې که جادو کړې(8)
دعاګوي چې د چا وي خو بنا دي ده(9) — ته په خو زما و مرګي وتر ارزو کړې
په محراب د عاشقانو کاني وو يي(10) — ته چې چین د جبین غوټه په ابرو کړې
تا چې رنګ د ګلو واخیست زه پوهېږم — زرغونه به په څېره زما ګنګو(11) کړې
ستا له دېره د ېره خوره معلومېږي — چې به ما په خپلو وینو(12) کې لاهو کړې

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د سکندر په خیر جهان به دې دوزې شي"، په "پ" چاپ او "خ" لومړي نسخه کې "د سکندر په خیر شاهي به دې دوزې شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "د سکندر په شان جهان به دې دوزې شي" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "نغرد"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهم نسخه کې "نغر" راغلی دی.
(۳) د "ب" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړې".
(٤) دا بیت په دره وارو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهم نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهم نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهم نسخه کې "یا ولیو" راغلی دی.
(۷) لوموړي نسخه، بلیتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ د پېري سترګې دې آهو کړې" غزل کې راغلي دي.
(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "ب" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پېري سترګې د آهو کړې / تر و پېري که آهو يي که جادو کړې" د دوهم مسرۍ یې د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې ده: "نه پوهېږم چې پېري يې که آهو يې که جادو کړې".
(۹) د "خ" په دوهمه او د "ب" په دوهم نسخه کې د "بنا دي ده" پر ځای "بنا دي که" راغلی دی.
(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "پر یوځي" راغلی دی.
(۱۱) په "ب" چاپ کې "کنګو" راغلی دی.
(۱۲) په "ب" چاپ، د "خ" دوهمه او د "ب" په دوهم نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(١) زاغ به نه شي بې دیاله سنه دیدنه ‏ ‏ ‏ ‏ کله سل پېنځه سپېلني ځان ته لوګي
د غفلت لېچن لیمه به دې روښان شي ‏ ‏ ‏ ‏ کله دیان د کوځې خاورې ته خښکو کړې (٢)
دا دارو ته به دوا کوي طبیبه ‏ ‏ ‏ ‏ چې دیار په درد و غم کې مې دارو کړې (٣)
نصیحت په عاشقانو اثر نه کا ‏ ‏ ‏ ‏ دا محنت وار ده بې ځایه بې قابو کړې

٣٠٢ ‏ ‏ ‏ ‏ ٣٢٤٧

په ماځ باندې بې یاره خوب حرام دی
کړې سل پالنګه (٤) لاندې تر پهلو کړې

کله نظر په ما تو ګو د روزګار کړې ‏ ‏ ‏ ‏ هو مره نه دي چې حساب یا به بې شمار کړې (٥)
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وې ‏ ‏ ‏ ‏ د بدخواه خاطر به سنه (٦) دوست ازار کړې
صبر ونیسه په مخکې که مراد غواړې ‏ ‏ ‏ ‏ په تلوار به هېڅ ونکړې که تلوار کړې (٧)
رضا پاسله وقضا ته فراغت شه ‏ ‏ ‏ ‏ او که نور خو نور خو والې ځان به خوار کړې (٨)
آزادي او کاروبار دې وبله لرې (٩) ‏ ‏ ‏ ‏ لاس له کاروباره و باسه که کار کړې

٣٠٣ ‏ ‏ ‏ ‏ ٣٢٥٣

چې پخپله بې فاني بولې ماځانه
تر و بیا خو به هغو چار واعتبار کړې (١٠)

---

(١) ددې "خ" لومړی پنځه بیتونه، په درو وارو چاپي دیوانونو کې په "کله دعشق شکرې سېرې تر ګلو کړې" غزل کې راغلي دي.
(٢) دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د غفلت لېچن لیمه به دې بینا شي ‏ ‏ کله دیان د کوځې خاورې دې خښکو کړې".
په "پ" لومړۍ نسخه کې یې وروستۍ مسره داسې راغلې ده: "کله دیان د کوځې خاورې ‏ ‏ خښکو کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "کله دیان د کوځې خاورې په خښکو کړې".
(٣) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دا دوا کله به دوا کوي طبیبه ‏ ‏ چې دیان په درد و غم کې مې دارو کړې".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا دارو ته به دوا کوي طبیبه ‏ ‏ چې دیان په درد و غم کې مې دارو کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "وار دې دادې کله دوا کوي طبیبه ‏ ‏ کله دیان په درد و غم کې مې دارو کړې".
(٤) په ټولو وارو چاپي دیوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.
(٥) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې راغلې ده: "همره نه دي چې حساب او یا بې شمار کړې".
(٦) په "پ" چاپ، د پېښور "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او د "پ پ" چاپ کې "خوښ" راغلی دی.
(٧) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړۍ مسره یې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "صبر ونیسه په مخکې مراد غواړه".
(٨) ددې بیت لومړۍ مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".
(٩) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "آزادي او کار وبار دي سره لرې"؛ خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "حبله" راغلی دی.
(١٠) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر و به خو به هغو چار واعتبار کړې".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — داګدای(1) په دیدن ولې توانګر نه کړې

ستا دې د برې حیا د بر کوونه وران کړل(2) — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې

ستا په دېر حسن مې دا عقیده نه شي — چې دا روغ وګړي واړه او تر نه کړې

ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که او رنګ د زماني قلندر نه کړې(3)

زما هر زمان هر دم په تا ګذرېږي — ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې

لکه ته چې دلاور زما په مرګ يې — چېرې دا رنګه رقیب دلاور نه کړې

زه د ستا په جفا خوش یم تل تر تله — که غماز مې له دې رازه خبر نه کړې

ګذشته جور وجفا دې اواره وي(4) — که دا جور وجفا بار دیګر نه کړې

هغه خوك دې چې به ستا له دره درومي — که يې ته له خپله دره بدر نه کړې

سنګدلي ده هغو خلقو لره ختمه — چې يې ته په مجلس ورشي اثر نه کړې

رحمان ستا مینې رسوا کړ باري حیف دی
چې ته هیڅ په دا خبره باور نه کړې(5)

۳۱۴ — ۳۲۶۴

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې(6) — دچمن په ګلو ولې ګذر نه کړې

دا ځکه چې د بستان يې معطر کړ — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې

رضا ولې په قضا سپارلی نه شي — دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې

جك زده چې په ناروه د مرګ خبر شي(7) — ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې

چې د نور خلقو په سراچوي خاوري(8) — ته په خپله خاوري ولې په سر نه کړې

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه کې "خولړ ګدای" راغلی دی.
(2) د "خ" لومړي نسخه: "ستا دې د برې حیا د بر کوونه مات کړل چې هچا وته کاته برابر نه کړې".
(3) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(4) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې واړه آواره وي". د "خ" لومړي نسخه: "ګذشته جور وجفا واړه معاف دی".
(5) مصوره نسخه: "چې يې ته په دا خبره باور نه کړې"
(6) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".
(7) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(8) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سراچوي خاوري". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړي نسخه: "چې دې خاوري په سر اچوي نور خلك"

پس له مرګه چې بیا مړي له لوبې تندې ‌ ‌ ‌ ولې نن ساعت توښه د محشر نه کړي

۳۰۵ ‌ ‌ دا ویل چې دې اثر کاندي په نورو (۱)
اې رحمٰن ولې په ځان دې اثر نه کړي ‌ ‌ ۳۲۷۱

چا چې لمړي وي په خپلو وینو وللي (۲) ‌ ‌ ‌ د شبنم په څېر به تل وي سپین سپېځلي
چې صیاد ئې خوا د وښکو دانې نه وي ‌ ‌ ‌ د هوا مرغان هیچا نه دي نیولي
هر یو مخ کله لایق د آبروي وي ‌ ‌ ‌ او ښکې نه د رومي په مخ ده رنا ولي
هره شپه به شمع څرله ژړا کا ‌ ‌ ‌ کړي نه وي په ژړا ئې څه موندلي
چې سیلاب د عاشقۍ ورباندې راغی ‌ ‌ ‌ مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي (۳)

۳۰۶ ‌ ‌ ما رحمٰن به ژړا نه کړه له خوبانو
کړمې نه وي په قسمت دا هسې شکلي ‌ ‌ ۳۲۷۷

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ‌ ‌ ‌ ترو دا رنګه ولې زېړ نه غوړ نه ښکارېږي (۴)
دا سپوږمۍ چې نه لې سر شته نه لې پښې شته ‌ ‌ ‌ په کوم حسن بدله تا سره سمېږي (۵)
زړه مې یو و رستا د مخ په رنا زلفو ‌ ‌ ‌ باري غلې په سپین سبا کله پټېږي
څم ابروئې د پناه د زلفو ئم شو ‌ ‌ ‌ دلبرم لښه له ما سره تا وېږي (۶)
که قامت (۷) دې څوک شمشاد بولي غلط دی ‌ ‌ ‌ دلګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي
وږ دندانو ته دې دُر ویلی نه شم (۸) ‌ ‌ ‌ کاڼي کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "دا ویل دې اثر کله کا په نورو".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو وښکو وللي".
(۳) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي ‌ ‌ ترو دوی ولې نه غوړ نه او زېړ ښکارېږي".
(۵) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "برېښېږي" راغلی دی.
(۶) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "څم ابرو یو دي ئم د زلفو ئم شو ‌ ‌ دلبرم له نښه ماره حیله تاوېږي".
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ: "وسپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو د ابرويو له وحشته[1] همګي لمر ماران دي چې ودرېږي

لکه لوند زړه وکي تاوکړي نوي وونه ستا له غمه مي رنګ زېړ پو مي چې بږي[2]

سپوږمي هم هسې تا وخوري ستا له مخه چې په هره مياشت کې دوه دوه نيمه کېږي

مخ دې او خط دې سبزه ده زه حيران يم چې سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي

او اوبه سره چا ګډ ليدلي نه دي دا قدرت دی ستا په لبو کې نمايېږي[3]

٣١٧ باريک خط يې زلفولاندې کړه رحمانه
مورچګان د شپې له مخه پايمالېږي ٣٢٨٩

صبحدم چې هغه يار راباندې را شي عجب لمر د لمر د پاسه هويدا شي

سبکلي مخ له حاجت د سينګار نشته بې ترتيبه چې لمر وخېږي رڼا شي

چې يې وويم له ورايه يوړې نښلم لکه پېښې چې وبله کاه وکهربا شي

مال د زړه يې بانلچاره ويارته شاکره ناروا د ضرورت په ځای روا شي

زه په وصل کې خواري د هجران ژاړم د هر کار فکر تر کاره لاپخوا شي

لاپخوا تر جدايي نه ژړا بويه ګنه هلته هر يو ژاړي چې جدا شي

وصال نه دی چې په سر و مال مومي له مګر غاړه په دا کار د چا ادا شي

زه به سر و مال د يار تر نامه جار کړم دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

٣١٨ د رحمان په او سبکو هسې ړنګي پوهېږم
چې آخر به په تمام جهان رسوا شي[4] ٣٢٩٨

کرد ګلو کړه چې سيمه دې ګلزار شي اغزي مه کره په پښو کې به دې خار شي

---

(١) په قلمي نسخو کې "له ورېځي" راغلی دی
(٢) دا بيت او ورپسې بيت په قلمي نسخو کې نشته
(٣) د "مخ" په دوهمه نسخه کې "سبکاوېږي" راغلی دی.
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه
چې هم دا غشي به ستا په لسو ګوزار شي

کوهی مه کنه د بل سړي په لار کې
چېرې ستا به د کوهي په غاړه لاړ شي

ته چې هر چاته په خوار و ستر ګورې
لا به هومبې به ستا صورت تر خاورو خوار شي

آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی
هر چې بل ازار وي هغه ازار شي

که ته نه کوې نظر د چا و عیب ته
هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي

دهقان کر په اوړه ځمکه باندې نه کا
سر کوزې کوه چې بڼ دې مرغزار شي(۱)

د مات لوښي آواز کله ثابت خېژي
د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي

نن چې صبح دی روښانه لار سمې کړه
ناګهان به دې دا صبح شب تار شي(۲)

لږې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي
چې لږ لږ و بله جمع کړې بسیار شي

که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه(۳)
هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي

تل ښو وته آزار د بدو رسي
هر چینجی و نرم چوب ته دو خار شي(۴)

هغه زړه به له طوفانه په امان وي
چې کښتۍ غوندې د خلکو بار بردار شي

خدای دې بد له لاسه مه کړه او که وي هم
د رحمان دې له کل بدو استغفار شي

۳۱۹

۳۲۰

هر ګړی چې منصور غوندې په دار شي
دار یې پس له مرګه نخل میوه دار شي

روغ صورت که روغ عالم لره کمال دی(۵)
لېوني لره کمال دې چې سنګسار شي

هر ګیاه چې و کمال ته ورسېږي
سر و ځمکې وته کوږ وي نګونسار شي

نري باد به یې په خپل منزل داخل کا
که څوک پاڼه د خزان غوندې طیار شي(۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "سر کوزی کړه چې پټی دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه".
(۴) "ب" چاپ او "ب ا پ" چاپ کې "چوب تر ور دو خار شي" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په کار دی" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګدار" راغلی دی.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو ‌‌ ‌ صبحدم که ځنا وردی هم بیداره شي

چې یو موټی اېږي ناز په آیینه کا ‌ ‌ ‌ په دغه خبره فخر د خاکسار شي (۱)

کریمانو سود موندلی دی په زیان کې ‌ ‌ ‌ لکه ښاخ د ونې وتراشي باردار شي

خزانه په سخاوت سره زیاتیږي ‌ ‌ ‌ د کوهي اوبه چې وکاږې بسیار شي

منزل د ونږې ګېډې مشکل نه دی ‌ ‌ ‌ منزل د ونږې یو سترګو مشکل کار شي

کم خوراک سړی نژدې کا فرښتو ته ‌ ‌ ‌ هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي

صاف دلانو لره لږ نصیحت بس دی ‌ ‌ ‌ د ګوهر و پېوستون په نږي تار شي

غلبه د عشق بانه د حسن غواړي ‌ ‌ ‌ توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي (۲)

د توفیق له مخه هر مشکل اسان دی (۳) ‌ ‌ ‌ وسپتي وته د اور لمبې ګلزار شي

ناز د حسن پرورش مومي له عشقه (٤) ‌ ‌ ‌ هسې نه چې د خوبانو په سینګار شي

راحت بې محنته نه دی چا موندلی (٥) ‌ ‌ ‌ د وصال خوښي د هجر په مقدار شي

عاشقانو لره واړه سعادت دی ‌ ‌ ‌ کړي سر و مال د یار تر نامه (٦) زار شي

یاره! یاره! هر څوک وایي په جهان کې ‌ ‌ ‌ زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي (۷)

لکه دار کاندي دعوی له ګرګانو ‌ ‌ ‌ هسې رنګ له جدایۍ نه زما دار شي

٣١٠

د ناصح (رحمان) دا پوچ ګویځه په کار نه ده

عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

٣٣٣١

تبسم مې دولړي په روزګار شي ‌ ‌ ‌ چې یې نه له خدایه وېره نه یې دار شي (۸)

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "خ" په نیګړي نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(٥) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه وېره نه یې دار شي".

له ده وزېږي د ده د ورانديو مري — لا يې مينه د دنيا په کاروبار شي
که يې هر قدم د مړيو په سر لاړ وي — يو قدم هسې وانخلي چې په لار شي
د ړوند يو نصيحت پرې اثر نه کا — مگر مړ له قبره پاڅي په گفتار شي
د اميد مزي يې هسې رنگ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسيار شي
سپينه ږيره په اوږي کې زوړ راواخلي — چې به مالره سپاهي او منصبدار شي[1]
د خرما زړي نهال کا ورته گوري — چې دا سيوري دا ميوه به مې په کار شي
هر هر فصل چې تېرېږي هوسېږي[2] — چې به گانده راته بل فصل تيار شي
لا يې لېږ تخم هم کرلې نه وي[3] — ناکِشته يې څُني طمع د خروار شي
غوندي د ناز وکړيو خُسيو غمي — چې سبا بېگاه به مالره گوهار شي
لکه ورکي کموړي غواړي له زانې — په دا هسې پوچ گويي يې اعتبار شي
چې هرگز په عمر نه وي چېري شوي — د هغو ناشد نيو اميدوار شي[4]
هلکانو غوندي پاس په کوټه ځغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو حصار شي
په زحمت د تن له مالکې هم پرهېز کا — هغه نه کا چې له نهي پرهېزگار شي
د ړوندون په تېرېدو يې نظر نه وي — چې دا گنج به مې له لاسه تار په تار شي

رحمان خه دي خه به پند والي وچاته
هدايت د هر بنده په کردگار شي[5]

۳۱۱ ۳۳۴۷

چې شهيد د تورو سترگو په خنجر شي[6] — خوشنودي يې د سرو شونډو په کوثر شي
چې را يادي سپين رخسار دراز مژگان کړم[7] — هغه دم مې زړه سپند سينه مجمر شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر هر فصل چې تېرېږي هوسېږي"
(۳) "ق" چاپ: "لا يې پانه تر ينده هم نه وي رېبلې".
(۴) دا ځلور بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدايت د هر بنده په خپل کردار شي". (۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را يادي لوړ مژگان او سپين رخسار کړم". "ق، ک" چاپ: "چې را يادي تورې سترگې سپين رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې السوزي په ګلو | که د ترکو سنبل زلفې یې ښهپر شي
که یار سل ځله جفا راسره کاندې | زما کله په جفا د یار باور شي
د ناصح په نصیحت به منع نه شم | که هزار ځله مې ورور[1] او برادر شي
د رقیب او زما صلح سره نشته | که موچړې لاس و دست و بلد بر شي[2]
صبوري او قراري له ما خطا دي[3] | تر هغه ساعته پورې چې محشر شي
تر ساعت به د هیڅا په لاس کېنوزي | مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

٣١٢

خوبرویان به د سپوږمۍ توکړه راواخلي[4]
که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي

٣٣٥٦

چې غبار د ستا له لارې په خوار ور شي[5] | که په دواړو سترګو روند وي مبصر شي
تازه نوی سر پیدا کا لکه شمع | چې یې غوڅ د ستا په مینه د زړه سر شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي | که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي
ستا د در ګدایان واړه بادشاهان دي | خو چې ستا له دره ووزي دربه‌در شي
تل یې مخ وي له عالمه جار وتلی | دهغو چې ستا په مخ باندې نظر شي
که د درست جهان له حاله خبردار وي | چې تا وویني له واړو بې خبر شي

٣١٣

آیینه که د جمال کمي ورڅخه ګنده
دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي

٣٣٦٣

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي | دګیر مرشد هسې وایي چې به تېر شي

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه: "یار".
(٢) "ق، ک" چاپ: "که موچړې لاس په یو بل سره بر شي".
"ق" چاپ: "که موچړې لاس و ملبه سره بر شي".
د "خ" لومړی نسخه: "که دم لاس و دست چې و ملبه برابر شي". دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه: "له صبورۍ له قراري زما توبه ده".
(٤) د "خ" لومړی نسخه: "خوبرویان به د سپوږمۍ توکړه ور واخلي | که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي".
(٥) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په چا ور شي" راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خبر مه وي وچا ته[1] ورومبی واره تر وروستيه پورې هېر شي
بې له خدايه چې مدام په يوه حال دی سړی کله شېر شاهي شي کله سېر شي
يو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا يو رقم دی کله زوړ شي کله زېړ شي[2]
د دنيا چارې مدام په قرار نه وي د بنو په څنبول کې په بل پېړ شي
په لږ غم کې د ډېر غم له کومه راغی[3] خوله خپلې بې صبرۍ په سړي ډېر شي
خريدار و فروشنده چې سره خوښ شي[4] په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

۳۱۴ — ۳۳۷۱

بنا يسته په جهان د ډېر دي بې حسابه
باړې څوک به د رحمان ديار په څېر شي

له دې کته له يوزيه خوبه ولاړ شي ترو بيا خدای خبر چې کوم خوا به لاړ شي[5]
په ظاهر صورت خو هسې[6] معلومېږي چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شي
دا آسمان ځمکه به وي او ته به نه يې په ودانه ودانۍ کې به وېجاړ شي
د بهار د ګل عمر مدام نه وي عندليب غوندې به پاتې په اهار[7] شي
په ويلاړ ويلاړ به ځان وړ پسې ورک کړې[8] چېرې نه وي چې د ترکو په ويلاړ شي

۳۱۵ — ۳۳۷۷

که ليلی غوارې جانانه بايه دا دي[9]
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کار شي[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "غم هغه دی هر چې خبر مه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "يو قمس دی کله زوړ شي کله زېړ شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "په لږ غم کې د ډېر غم له کومه راغی".
(٤) قلمي نسخې: "خريدار و فروشنده و بله راضي شي".
(۵) د "ب" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "له دې کته له يوزي خوبه لاړ شي ترو بيا خدای نه ده چې په کومه خوا به لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه: "ترو بيا خدای خبر چې کومې خوا به لاړ شي".
(۶) په "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلی دی.
(۷) "ق ، ک" چاپ: "په سوبهار شي".
(۸) د "خ" لومړی نسخه او "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ: "په ولاړ ولاړ به ځان وړ پسې ورک کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ژړا ژړا به ځان وړ پسې ورک کړې" او لومړی بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي ديوانونه: "که ليلی غوارې بايد دی دا رحمانه" او لومړی بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه: "کوهسار"

که د زړو مېړو سر وي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم مړ شي (١)
که هيچا پر ګړې نه وي په جهان کې — واجل ته کله خر په خټه پړ شي
راشه راشه دا د برنا زاو کبر مه کړه — ياره څو به دې دا ناز په جهان وړ شي
دا رخسار چې دې روښان تر آيينې دی — عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي
مراد خوواره دلبري دي غزا وشوه (٢) — که د سروي په څېر څوك په قامت لوړ شي
نېکنامي له نېك خويه نه پيدا کېږي — د غم چاره نه په سوك نه په لوړ شي (٣)
عاشقان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سوك د نې هنروي چې خپړ شي (٤)
دهوا په نغوته مه ځه که دانا يې (٥) — دهوا (٦) وېشتلي غشي زر په زور شي
داخوږه له شفقته تا ته وايم — ګنه ځان له سرنوشته په چا ژغر شي
ولاړ به نه کاندي يو حرف خپلې بخرې — که پيدا وښکو د چا درست جهان چغړ شي
په تدبير به د تقدير کښلي نور نه کړي — د قسمت علاج په عقل کله کړ شي
په رحمان بې ياره صبر هسې ګران دی (٧) — لکه هر چې ديده دانسته نغړ شي

٣١٧ — ٣٣٨٩

هغه دم چې زړه ملال شي — يو ساعت ور باندې کال شي
حيران تللی وي په فکر — فراموش يې قيل و قال شي
نه يې ګفت نه يې شنود وي — په غوږ کوڼ په ژبه لال شي
نه خواب و چا ته کاندي — نه يې غوږ د چا په سوال شي (٨)

---

(١) چاپي ديوانونه: "که د سړو زړو سړي دي خو چې مړ شي — نه يې نوم په خوله څوك اخلي نه نوم مړ شي".
(٢) قلمي نسخې: "مراد محمد له دلبره دي غزا وشوه".
(٣) دا بيت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخې: "عاقلان چې پښېمانېږي هغه نه کا — هغه سکوي د نې هنر و وي چې سپړ شي".
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "دهوا په فريب فهم کړه که دانا يې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوايي" راغلی دی.
(٧) چاپي ديوانونه: "په رحمان باندې بې ياره صبر ګران دی".
(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "قال شي".

علم عقل ځني لاړ شي ... درست صورت يې خواب وخيال شي[۱]
په رنځوسترګو ويده وي ... لکه نقش د ديوال شي
قوت يې و ينې د جګر وي[۲] ... هم د غه يې اشتغال شي
د چشما نو له باړانه[۳] ... په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ ... تېر[۴] تر آل وتر عيال شي
هم تر آل و تر عياله ... تېر تر مال وترمنال شي[۵]
په خپل درد و په خپل غم کې ... له[۶] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې ... د مرده و په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي ... بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره ... هسې بې تېغه حلال شي[۷]
يا خبدی نه شي له ځايه ... په زره غوځ په تن کمال شي
د وېشتليو په خبر يون کا ... د کل خلقو په د نبال شي
لکه خس د لوېې لاړې ... تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سرې ژغوره[۸] ... بيا لاګوره[۹] چې خوشحال شي

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې د لومړی مسری د "لاړ شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "خوړي".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "له باره شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هم تر آل وتر عيال شي".
(۵) مصوره نسخه: "هم تر آل ترعيال تېر شي هم ترمال وترمنال شي".
د "خ" لومړی نسخه: "هم تر آل تر اولاده هم ترمال وترمنال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسری داسې ده: "هم ترمال وترمنال شي".
(۶) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ: "ترعالمه"
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "هم بې تېغه حلال شي"
د "خ" دوهمه نسخه: "د ماهي په څېر يې ګوره هسې بې تېغه حلال شي".
(۸) "ق" چاپ: "ژغوري".
(۹) چاپي ديوانونه او نوری قلمي نسخې: "بوېه".

چي دزړه وينې شي و چي — نوې وينې په محال شي (۱)
د باغبان سترګې کا سپينې (۲) — چي تازه نخل و نهال شي
روئيدن (۳) د کښت آسان دی — پرورش يې لوی (۴) جنجال شي
ويراني په يوه دم شي — آبادي په ډېر اشکال شي
چي پلار ومري بيا لا بويه — چي يې زوی باکمال شي (۵)
ځوک خبر دی له دې دوره — چي په ما به پېښ خوشحال شي (۶)
چي په حال کې يې حال نه وي — خدا ميد په استقبال شي (۷)
ديوه ساعت له مخه — خدای زده څه رنګه احوال شي (۸)
د دنيا چارې فاني دي — رفت آمد يې پرغال شي (۹)
په مثال لکه د سيوري — خو وشا د هر د بوال شي (۱۰)
اعتماد په اوبو مه کړه — چي استاد يې په غربال شي (۱۱)

(۱) چاپي ديوانونه : " چي د زړه ولې شي غوڅي — لوز ژوندون يې په اشکال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " د زړه ولې يې شي غوڅې — دوا کول يې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوز يې ولې په محال شي ".
(۲) د "خ" دوهم نسخه : " د باغبان که سترګې سپينې ".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : " دروئيدن ".
د "خ" دوهم نسخه : " داروون ".
(۴) چاپي ديوانونه : " د ډېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخې : " چي يې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " چي فرزند يې په کمال شي ".
(۶) "ق" ، "ک" چاپ : " ځوک خبر دی له خپل درده چي به پېښ راته خوشحال شي ".
قلمي نسخې : " چي زمان له ره خوشحال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د "خ" دوهم نسخه . لومړی مسري : " چي په حال کې يې تنده وينې ".
(۸) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".
(۹) د "خ" دوهم نسخه : " رفت آمد يې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(۱۰) د "ب" لومړی نسخه : " دهر د جال شي ". — د "خ" لومړی نسخه : " ددې دبوال شي "
مصوره نسخه : " دهر جال شي ". ګر دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(۱۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . (پاته په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په خُنبول کې — شال شړې کاشړې شال شي
که بادشاه د ولایت وي — کندولی په لاس کنګال شي (١)
په ثواب یې غلط مه شه — په یوه ساعت (٢) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه — په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي — بیاد ګاوخر د لال شي (٣)
جوهري وي د ګوهر و (٤) — خاورې اغزی د کلال شي (٥)
کلالي او ګِل کارې کا — فروشنده د مات سفال شي (٦)
په هستئ کې یې اشراف وي — په نیستئ کې یې ارزال شي (٧)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي — د پیرۍ په وخت شغال شي (٨)
چې مشهور په صداقت وي — پوچ ګویي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا — کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکار نیک افعال وي — بدکردار او بد افعال شي (٩)
سرنوشت د سړي ګوره (١٠) — یو عیسی وي بل دجال شي
چې نیکبخت وي نیکویي کا — چې بدبخت وي بدسګال شي (١١)

د (٢٣٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کی د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "ب پ" چاپ : "استاده به په عزبال شی"
د پېښور لوړ دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شی".
د "خ" لومړی نسخه : "چې استادی په سغال شی".
مصوره نسخه : "چې استادې په د پرغال شي".

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړیه".
(٣) قلمي نسخې : "ګاودلالو خر دلال شی".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(٥) د "خ" لومړی نسخه : "خاورې اغزی دکلال شی".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده دمات سفال شی" (پاته په ٢٣٨ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نيسه — چې خوش خوی و خوش خصال(۱) شي

په هجران کې نا اميد مه شه — خدای قادر دی که وصال شي(۲)

په حرامو کې اميد که — ګونډې مخ دې په حلال شي(۳)

کافر و باسي له کفره — په يوه ساعت ابدال شي(۴)

تور خټې کاندي تر سپينو — په سپين مخ باندې تور خال شي(۵)

ارزومند د يوه خره(۶) وي — خداوند د ملک و مال شي

چې سيالي يې کړې نه وي — له سيالانو سره سيال شي

چې په عمر منفصل وي — په ساعت کې اتصال شي(۷)

ممکنات به منع نه کا(۸) — که خوک سل ځله سنبال شي

چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې د رمال شي

۳۱۷ — فال به خه ګوري [illegible] — ۳۴۴۳

خپل افعال(۹) د سړي فال شي

د (۲۳۷) مخ د پاڼې پاته برخه :

(۶) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . دوهمه نسخه : "خادري اغزي کلال شي".

(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : "د خواله په ساعت شهروی د پيريه په دجنت شغال شي".
د "پ" لومړي نسخه : "په پيريه کې شغال شي".

(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي ديوانونو کې لومړی مسری داسې ده : "نيکو کار وي نيک عمل کا".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : "او بدکاره بدافعال شي".

(۱۰) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې يې لومړی مسری داسې ده : "سرنوشت د سړي خپل دی".

(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسری داسې ده : "چې بدبخت شي بدشکال شي".

---

(۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : "چې خوش خويه خوش خصال شي".

(۲) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری يې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "په هجران کې نا اميد شي".

(۳) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته . د "پ" لومړي نسخه : "په حرامو اميد مه کړه ګنه مخ دې په حلال شي".
د "خ" لومړي نسخه : "په حرام کې اميد وار شه" او د "خ" دوهمه نسخه : "په حرام اميد وار مه شه".

(۴) دا بيت او ورپسې بيتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : "په سپين مخ د پاسه خال شي".

(۶) په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "خس" راغلی دی.

(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړي نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : "په دبر عمر منفصل وي". د پښتو په لوزو دوو چاپي ديوانونو کې داسې ده : "په دبر عمر منفصل وي". (۸) ، د "پ" لومړي نسخه : "ممکنات به منع نه کا".

(۹) "ق ، ک" چاپ : "عمل". د "خ" دوهمه نسخه : "ممکنات يې طبع نکه"

هر چې ستا په زنخدان کې[1] يې منزل شي — لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله دې نوم دستا دشونډو په خوله واخلي — که يې زهر وي په خوله کې هم عسل[2] شي
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه — چې يار زړه و ځخه يوسي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ و بې نوا يم[3] — لکه کښېنت چې او به نه مومي شډل شي
په جهان تر آشنايي خوا ږه څه نشته — ولې حيف دي چې هجران يې حنظل شي[4]
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله — د غرور رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي[5]

۳۱۸

زه رحمان بې ياره هسې شول و شل يم[6]
لکه کب چې بې محيطه شول و شل شي[7]

۳۴۵۰

که سل ځله هم کنار و هم بغل شي — د دنيا مېن به واړه سره بېل شي[8]
دا چې اوس په يوه کور کې سره ناست وي — عاقبت به يې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې يې ځای دی په دستار کې — همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دالې مخې چې يې مخ د دلبر په خبر دی — تور وېښته به يې په مخ باندې ځنګل شي[9]
دا شيرين شربت چې د وصال دی — د هجران په وخت به[10] زهر هلاهل شي
ما ديار په بېلتانه کې دی لېدلی — که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "زنخدان باندې منزل شي"
(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که يې زهر وي په خوله کې يې عسل شي
(۳) چاپي ديوانونه: "په هجران کې زه بې برګ و بې نوا يم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه په هجر کې د ترکو بې نوا يم".
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه: "په جهان کې تر آشنايه خوا ږه نشته — ولې حيف چې په هجران کې يې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه: "په جهان د آشنا يانو خوا ږه نسته — ولې حيف چې يې هجران د زړه صيقل شي"
او نور موږ بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته
(٥) دا بيت د "خ" له دواړو قلمي نسخو نه نقل شو په لوړو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.
(٦) "ب" چاپ: "شم".
(٧) د "ب" لومړۍ نسخه: "لکه کب چې بې محيطه شل و شل شي".
د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: لکه کب چې بې محيطه شل و شول شي".
د "خ" دوهمه نسخه: لکه کب چې په محيط کې شول و شل شي".
(٨) چاپي ديوانونه: "د دنيا په مينه واړه سره بېل شي".
(٩) دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته.
(١٠) د "ب" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کې" راغلی دی.

پسند له وېرې د وصال په ځمکه نه دي — چې خبر د جدایۍ په دل بدل شي (۱)

ددې هسې رنځ علاج به څوک په څه کا — چې نه فهم د چارې شي نه اټکل شي

که د غرونو په سر ګرزي سر یې تیت وي — هر چې زړه یې د خوبانو یرغمل شي

۳۱۹ — ۳٤٦۰

د رحمان خاطر غمونو هسې زنګ کړ

مګر جام د میو ناب وي چې صیقل شي

که د زړه په وینو رنګ د چا ګوګل شي — چې بلبلتون په ځان شته دي خو به بل شي (۲)

که دا وښکو په دریاب (۳) باندې نهال کړي — نیشکر به نیشکر شي نل به نل شي

مشقت د سړي واره ابتر دی (٤) — په سبوره کې چې د ګل بوټي نهال شي

د دنیا یارې دوستي څه په کار نه ده — له اوله یار دوست وي پسې غل شي

که هر څو یې وبله هر و محبت وي — نهایت سره په جنګ و په جدل شي

په مثال د دروغژني مس غلې — آب و تاب یې په دوه ورځې کې بدل شي

که یې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي — هغه سبب یې په پیرۍ کې بیا حنظل شي

د رقیب له بده خویه به څه وایم — تر و دا ګوره چې لایان ورسره مل شي (۵)

۳۲۰ — ۳٤٦۹

زه رحمان په ښه و بد دیار پوهېږم

کښلې زهر په دهن د چا عسل شي

هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم (٦) شي — په دا جام کې ورښکاره تمام عالم شي

په آدم کې د حیوان خوی و نه هم شته (۷) — بیا هاله یې آدم بوله چې آدم شي

---

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدایۍ په تزلزل شي"

(۲) چاپي دیوانونه ، د "خ" لومړۍ ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په ځان ګرزي خو به بل شي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جویبار" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په نیمګړې نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نیمګړې او مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دی".

(۷) د "پ" نسخې : "په آدم کې د حیوان خوی مند شته دی".

/ د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حیوان" پرځای "چار پای" راغلی دی.

چې خولې نه دچاں پایو پکې نه وي(۱) — سرې هوښ به سرې هاله مسلم شي(۲)

چې اغوستي یې لباس وي د پاکانو — د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي

که هر څو لذیذ طعام وي مزه نه کا — چې یوه ذره نمک یې زیات و کم شي

ښادي هر چېرې دغم په اندازه وي — د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي

هر چې خپله رضا پاسلي(۳) و قضا ته — که هر څو په ځان ناخوښ وي خو به خوښ خرم شي

عاشقي چې ترکماله ورسېږي — د خپل یار له لاسه زخم(۴) یې مرهم شي

٣٢١

که په ځان باندې قدم کېږدې تاج رانه

نه فلک به دې لاندې تر قدم شي(۵)

٣٤٧٨

چې مجنون غوندې یو موټي استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي

عاشقانو په شکست کې برې بیاموند(۶) — دلته توان د هغه سي چې ناتوان شي

زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده(۷) — چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي

له چشمانو یې باران د رحمت ووري — زر غونه یې په څېره باندې زعفران شي

له رخساره حال د زړونو معلومېږي — له بهاره نېک و بد د کال عیان شي

له نکتې نه تمام علم حاصلېږي(۸) — درست خروار له یوه مشته نمایان شي

په کار نه دي مخالف هزار تقریره — موافق له حاله نیم(۹) کلام داستان شي

لکه مېله کاروباره وي و تلی — د هغو ښا ورپې په سر چې غافلان شي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "چې خصلت دچاں پایانو پکې نه وي".

(۲) د پېښور چاپي دېوانونه "سرې بېتوب په سرې هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له سرې" راغلی دی.

(۳) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ: "پاسلوی". "ق. ک" چاپ او "ق" چاپ: "وسپارې".

(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "پرې مرحم شي".

(۵) "پ پ" چاپ: "آسمانونه به دې لاندې تر قدم شي".

(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړی مسرې داسې ده: "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بیاموند".

د "خ" نیمګړې نسخه: "عاشقانو په خپل شکست برې بیا موند" او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "عاشقانو په خپل شکست کې برې بیاموند".

(۷) د "پ" په لومړۍ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.

(۸) د "پ پ" لومړۍ نسخه: "له یوې نکتې تمام علم حاصلېږي".

د "خ" قلمي نسخه: "له یوې نکتې حاصلېږي تمام علم".

(۹) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "یو کلام" راغلی دی.

کړي د بې عمر په کار د غفلت مړه کړه ‏ ‏ ‏ ‏ په اوده باندې سل کاله یو زمان شي
د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خړېږي ‏ ‏ ‏ ‏ یو څو ښکې خواب آلود له طوفان شي
روند په خپله عصا پر بوټي وکوږي ته[1] ‏ ‏ ‏ ‏ خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي
سرکښي د عاجزانو په کار نه ده ‏ ‏ ‏ ‏ هر مېږی چې وزر وکاندي پښېمان شي
موم دلان به یې له شره لمن ژغوري[2] ‏ ‏ ‏ ‏ سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي ‏ ‏ ‏ ‏ د شړۍ[3] په خرقه کې بادشاهان شي
بل پوشاک یې په کار نه وي لچې لمده ‏ ‏ ‏ ‏ هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي
عاشقي ده ترجمه بلاؤ ژړیا ته[4] ‏ ‏ ‏ ‏ ومجنون ته دیو و دد واړه حیران شي

۳۲۲

پرې به ورکا د ړښتان د خپلو غوږو[5]
کړې تېر تر غوږو شعر د [illegible] شي

۳۴۹۵

آشنایي بده بلا ده آشنا مه شي ‏ ‏ ‏ ‏ جدایي[6] به دې فنا کا فنا مه شي
د غم[7] به دې د زړه ولې کاغوږي ‏ ‏ ‏ ‏ ګرفتار په درد و غم د جانانه[8] مه شي
په زېړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي[9] ‏ ‏ ‏ ‏ د دوه رنګو په څېر ګل د رعنا مه شي

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه: "روند په خپله عصا پر بوټي په کوږي کې".
د "خ" لومړی نسخه: "روند په خپله عصا پر بوټ وکوږي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نېمګړی نسخه: "روند په خپله عصا پر بوډ شي پچنګکه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړی نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړی نسخه کې "د شړلو" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "ژړیا ته" پر ځای "پېغور ته" راغلی دی.
د "خ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسره داسې ده: "ومجنون ته دیو و دد ځکه حیران شي".
(۵) د "ب" لومړی نسخه: "پرې به ورکا تبان در د خپلو غوږو".
په "پېښور" چاپ چاپ کې: "کاتبان به ورکا ډېر د خپلو غوږو".
د "خ" دوهمه نسخه: "ښایسته په درد خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هر دیان به ورکه در د خپلو غوږو".
(۶) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړی مسرې "بده بلا" په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.
(۷) چاپي دیوانونه: "درد و غم".
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه "جانان مه شي".
(۹) د "خ" لومړی نسخه: "په زېړ رنګ به دې تل اوښې بهېږي".

هم(۱) په دا چې د روغږن د خدای دښمن دی — وهېچا ته د روغږن په وینا مه شي

که اعلی مرتبه غواړې عاشقي ده — نور همه واړه ادنی دي ادنا مه شي(۲)

۳۲۳ — ۳۵۱

همېشه به سرنګون په فکر ناست یې

د رحمان په خبر مشغول په ثنا مه شي(۳)

د عاشق بې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیبه قراري د بیمار نه شي

چې په لوح محفوظ کښلی لیونی وي — په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي(٤)

د خپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې وخي(۵) — د قضا علاج په مور او په پلار نه شي

د هغو چې خدای کمال د حسن روزي کړ(٦) — هېڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي

درد و غم د عاشقۍ چې د بېر مشکل دی(۷) — هېڅ سړی دې په دا غم ګرفتار نه شي

زه همه عمر د غه له خدایه غواړم — چې دې یار د یار له لاسه آزار نه شي(۸)

یار له یار سره جفا کا هسې ډېره — چې هېڅ فرق یې د اغیار او د یار نه شي(۹)

۳۲٤ — ۳۵۹

که هر څو یې دلبري او دلجويي کا(۱۰)

د رحمان په ترکو هېڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "پ" چاپ : "غم په دا".

(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۳) چاپي دیوانونه : "د رحمان هسې مشغول په ثنا مه شي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "چې په لوح د محفوظ سبکلی لیونی دي".

(۵) چاپي دیوانونه : "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".

(٦) قلمي نسخې : "وهغو چې خدای کمال د حسن ورکا".

(۷) قلمي نسخې : "درد و غم د عاشقۍ د بېر مشکل دی".

(۸) چاپي دیوانونه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار د یار له لاسه آزار نه شي".
د "خ" دویمه نسخه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار د یار له لاسه آزار نه شي".
مصوره نسخه : "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار د یار له لاسه آزار نه شي".

(۹) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی : "یار له ما سره جفا که هسې ډېره — چې هېڅ فرق مې د اغیار و د یار نه شي".

(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه : "که مې هر څو دلبري او دلجويي کا"

دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دویده شي
هو مره اود د عاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لالهٔ یې له تربته دمیده شي
همیشه یې د خپل یار په لوري ذوق وي — نهایت چې په داد وکړې رسیده شي
خم ابرو د یار مې نقش په لیمه دي[1] — لکه میاشت چې په لوي بحر کې لیده شي
څه حاجت دي چې زه یار وچاته ستایم — کار همه د خپلو سترګو په دیده شي
کله وي چې یو د بل په ویل غولیږي — مګر صافه د چا خپله عقیده شي
خود څرګند وي لکه صبح پنهان کړې — هرګز بوان چې په یاري کې دریده شي
آبرو یې د عاشق هلته ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي
د آه غشي یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې لکمان طوره خمیده شي
بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي[2]
هر چې زړه په مهر و یا انو باندې بایلي — بې درمه بې دیناره خریده شي
مادیان په څېر بل مخ لیدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځ آفریده شي[3]

325 — 3522

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له (رحمانه) شنیده شي

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لا تر بله خوار روان دده بدبوی شي[4]
مرده شوی چې هوس کا د بل و مرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي
دوست دښمن د سړي وار د خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي
هره ونه چې کږه په یوه لور وي[5] — عاقبت یې پرېواته په هغه سوی شي

---

(۱) د "خ" د و همه نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لوړۍ نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په لیمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(۴) قلمي نسخې : "لا تر بله خوار روان دده بدبوی شي".
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

په لوټي کي نور څه نشته بې زواله — هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي (1)

داو بو اصل له خاوره پیدا کیږي — خاکساري د خاکسارانو آبروی شي

هومره زیان له خوګ و خرسه نه رسیږي (2) — لکه څوک په آدمیانو کي بدخوی شي

سړي هو بڼ چي د سړي له تنه پاڅي — د سړیو په جامه کي خوشبوی شي

٣٣٦ — ٣٥٣١

وهغو ته چي خدای بخښلي وښود
څه حاجت یې د رحمان په ګفتګوی شي

وخت د عیش و طرب تیر شو خزان راغی — څنګه د بلبلانو په ځان راغی

دلداري مي تر امیده وه باري څه کم — هغه یار د دلبرانو په شان راغی

آشنايي مي په هوس وه خو چي بېل شوم — دواړه لاس مي وبله منسوا ارمان راغی

سود سودا د عاشقي که نفع مند وي — ما هیڅ سود پکي ونه لید تاوان راغی

تمام عمر که وصال وُ هومره نه وُ — لکه یو زمان د ښکلیو هجران راغی

ګوی زما د زړه یې یووړه په چوګان کي — بیا د ناز په نیلي سور په جولان راغی (3)

غونچه لب چي په خندا کاندي پریشانه — په شبیو زما د اوښکو باران راغی

٣٣٧ — ٣٥٣٩

د میرزا دارزاني دعوی به پریږي کا (4)
قدردان د شاعرانو رحمان راغی

(5)

په اول کي تا د عشق وهلې لافي — هغه لافي دي اوس ولې کړې خلافي

اوس خیل سره د ته محکم نبولی اوسه — چي د غم مصرع دې ځان ته کړې مصافي

سپین چلتار په یوه تمکي بد نما شي — دا د زلو چاري مه کړه که اشرافي

---

(1) په "پ" او "پپ" "چاپ" کي "پوی شي" راغلی دی.
(2) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمګري په هر لوري غوغا وي"
(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(4) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعرۍ قدر به کم کا".
(5) دا غزل د "خ" له دوهمي نسخي نه نقل شو.

بې تمیز خو معرفت کولای نه شي — ته کړه او کوټ معلوم کړه که صرافي
ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه — چې پټ کړې دې دمینې په غلافي
که داهسې لوټې غواړې لوټې داده — که په اصل کې منصور غوندې نه لافي
د دوران له فساده نه امان غواړه — که په عقل د خپل فکر موې شګافي
د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه — مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

۳۳۸ — کوم صفت به زه رحمان داستا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي — ۳۵۴۸

یا داستا چشم و ابرو وینم په خواب کې — یا مستان دي اوده شوي په محراب کې[1]
یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي — یا خوتنده تجلي که په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټې ستا د خولې دي — یا کوکب دي غرق شوي په شهاب کې
یا دي زلفې په مخ دواړه راخورې کړې — یا سنبل دي کجک شو داوړ په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تیاره کې کړه — یا خوتندې ځان څرګند کړ په آفتاب کې
یا داستا پیزوان زما په ځګر بنخ دی — یا سیخ نه دي پیلې په کباب کې
یا خو ستا په غم کې غرق زما صورت دی — یا خسې دي جاه وزي په ګرداب کې

۳۳۹ — چې دیار کاته لې ووزې بیا له سترګو
د رحمان به څه عزت وي په حباب کې — ۳۵۵۶

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې — مګر بیا موند شي داو سنکو په دریاب کې[2]
که ته وینې زما پټې خښې دلبره — رنګ دلبو دې ګواهي لي په داباب کې
پهر ځایې چې ستا دلبو نام آغاز شي — د لاله و باران ووري په حباب کې[3]

---

(۱) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا د خراج گنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستا د وروځو په تور خال یم کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (۱)

گل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي نازک زړونه بد وړي په صاف ځواب کې

د بهار په گلو اوري بارانونه د ځوبلي طاقت نشته په حباب کې

د شیدا غلطي وبښه اي خدایه

داوتر وچارې نه وي په حساب کې

٣٤٠ ٣٥٦٤

زړه مې بایللو ستا په مهر محبت کې عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې (۲)

لار زما و یار ته مه تړه ناصحه ما موندلی دی دا یار په ډېر محنت کې (۳)

که صورت د هغې مستې ډېر ښکاره شي عقل هوش به دې هېڅ نه وي په صورت کې

که د عشق ترکش لگي غابښ به بایللې (۴) ته چې ما ته غابښ چیچې په نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکاږم چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې

د آشنا د مینې پټ به را مات نه شي (۵) که مې سر له تنې دړ وي په دا پټ کې

له ادبه یې و مخ ته کتی نه شم خدای راپېښه جدایي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوک له نیته پوښتېده شي زه د یار د کوڅې خاوري یم په نیت کې

لکه زه چې یې د در په خاورو خوښ یم (۶) خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درگاه په خاک نشینو یې تل سخ وي (۷) د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "کافر هیڅکله سجده نه کا په محراب کې".
(۲) ددې غزل پای نه په مصوره نسخه کې څیرې شوې ده.
(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه : "که د عشق ترکش پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که د عشق ترکش پر پوزې غابښ به بایلې".
(۵) چاپي دیوانونه : "پټ به مې مات نه شي"
(۶) دا بیت په "ب ب" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسرې داسې ده : "لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ یم".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

۳۵۷۵ ۳۴۱

د دنیا له دولتونو بې پروا یم (۱)
زه رحمان د عاشقۍ په بند دولت کې (۲)

مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې (۳) هر خس هسې تېره تیغ وي په دا لار کې
داسې ګل به دې دستار په وینو سور کا چې دې اېښې زمانې دي په دستار کې
مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی زه دې آب حیات سوی یم په نار کې
چې او سپین آیینه پرې اوبه کېږي ترو زما هستي لې خړه په دیدار کې (٤)
په هر وار چې لې وسترګو ته نظر کړم لا سمې وللي د لحانه په هر وار کې
یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې عاشق کله وي په صبر وپه قرار کې
که مې سر و مال د ستا په مینه درومي زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې
هېڅ صرفه مه کړه د زلفو آزار اخله که د چا سود د لوزې شي په آزار کې (۵)
عشق د عقل په کوڅه استوګنه کا چا موندلی نه دی یار په دا دیار کې (٦)
ستا له دره له درباره به واند وړم خوږ وند مرم ستا په دره وپه دربار کې (۷)
کم بختان دیار په وصل کې مهجور وي دوچ ځمکې بهره نه وي په بهار کې
مفلسانو له عین کوهستان دی که هم عمر تې کوي په بازار کې
وهغو چې خدای حق بیني سترګې ورکړي د یوسف تجلی ويني په دیوار کې (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : "زه رحمان د عاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه : "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) "پ" چاپ او "ب ب" چاپ : "چې دا وسپینو دانه پرې اوبه کېږي ترو زما دهستۍ خړ دی په دیدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "چې دا وسپینې دانې پرې اوبه کېږي تاب زما دهستۍ خړ دې په دیدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه : "چې دا وسپینې آهین پرې اوبه کېږي".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "ستاله دره له دیاره به واند وړم خوږ وند مرم ستا په دره په دیار کې".
(۸) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن نه واره عیب څرګند ږي(۱) ښایسته که ځان یوسف کا په سینګار کې
چې هنر د عاشقي یې خدای نصیب کړ(۲) بې هنره نور څه نه وینې په یار کې

۳۴۲ دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي(۳) ۳۵۹۱
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست یم وچ کوګل سترګې په نم کې عشق را وښوه رموز په خپل حرم کې
ما چې ستا د توري زخم په خوله(۴) سنګل کړ نور مې دا لذت بیا نه موند په مرهم کې
خوار مجنون چې سر په پښو د لیلی کېښود(۵) سرفراز شو په عرب په عجم کې
زورور مدام غالب وي په کمزوري زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مړی د ژوندیو تر میان پروت وي هسې بېل یم له عالمه په عالم کې
هیڅ صحت(۶) مې د دمګړو په دم نه شي هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ و پوی نه جستجو شته مراد مې تر دې په هر دم په هر قدم کې(۷)
که نصیب مې شي کوغالی ستا د سپیو ویه نه کړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو لکه غوټه د چا پرېوځي په تورتم کې
سره به وینو د سرو ګلو په دود زړګي هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳ زه رحمان ګناه خو بس یم له عالمه ۳۶۰۳
باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې(۸)

---

(۱) چاپي دیوانونه : "وعیب جو ته واره عیب څرګند ږي".
د "خ" لومړی نسخه : "عیب حق واره عیب څرګند ږي".
(۲) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ : "که هنر د عاشقۍ دې رب نصیب کړي".
(۳) قلمي نسخې : "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(۴) د "پ" په لومړی نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلی کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یار خفه یم په جهان کې (۱) — چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې

سره ګلونه د چمن راته سور اور شي (۲) — چې قدم بې یاره کېږدم په بوستان کې

چې یې مرنه یم له دېرې بې نیا زي (۳) — حیرانېږم د ناتوان صورت په توان کې

که هرڅو فکر له ځانه سره وکړم — هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې

هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي — څوک ساتلی شي بخرې په ګرېوان کې

تر هغه به نادان بل په جهان نه وي — چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې

که یې سل ځله په زاړ (۴) وقربان بولم — غوڅ رانه باسي په زاړ و په قربان کې

هسې رنګ زما په ډېره ژړا خاندي — لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې

جوهري شي در و لعل کاندي بر سېره — چې مې کېني د دوستګو په دکان کې (۵)

چې مې هیڅ پېرې یې په خوا په خاطر نه وي — زمانه یې راڅرګند کا په زمان (۶) کې

٣٤٤

٣٩١٤

چې په وصل کې یې اوسکي نه وچېږي
ترو به حال د ناصح خروي (۷) په هجران کې

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې — بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې

خودې تېره تلخالي تر ستو نې نه شي — شیریني به خوند درنه کا په دهان کې (۸)

ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند — له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې

لکه متن له معنی، معنی له متنه — یار هم هسې دی زما په دل و جان کې

عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه — سر بازي ده هر نفس په دا میدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې رحمه" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "نانه" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یو آن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خر شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وو بېړه — که هزار ځله توانا يې په خپل ځان[1] کې

هم هغه به پس له مرګه ازار وينې — هر چې بل ازاروي په دا جهان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

په ريا باندې يې ياره هسې حال دی

لکه حال د زندانيانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې[2]

ستا د عشق له منځه په هېڅ لوري وتی نه شم — د وا ړه لاس مې پر پوا ته د عشق[3] په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې واړه و بستم له عشقه — ساه و يساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ماڅخه دادا و سکو باران ګوره — رنځ د سفر هېڅ نه دی په دا ګهو شپېو کې

نه يوه سپوږمۍ نه په اسمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کا نديو دخلق په څنبو کې[4]

عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام داوږې په لمبو کې[5]

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سېزي ګڼه[6]

خدای دې ابراهيم غوندې څوک نه کا په لمبو کې

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هسې خوښ يم ستا د در په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې[7]

عاشقي که نو د خلقو ته خواري ده[8] — ماموندلې دی دولت په دا خوارۍ کې[9]

و بيمارته که نا خوښ والي و کړي — خوښ يم زه د ستا د عشق په بيمارۍ کې[10]

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهم نسخه کې يې لومړی بيت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غموکې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"
د "ب" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې — هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق ک" چاپ: "زړه زما ډوبيږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخې: "نه يوه سپوږمۍ نه هزار ستوري له آسمانه — بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کيڅو کې"

(۵) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پنجبو" راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم وته خواري ده".

(۹) چاپي ديوانونه: "ما موندلې دا دولت دی په خوارۍ کې".

(۱۰) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: "خوښ يم زه د عشق په درد په بيمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ يم زه د يار د عشق په بيمارۍ کې".

دخپل بام وروزنیو وته نظر کړه — هسې ستر ګې دې زما په بېدارۍ کې (1)

یار دیار له ستر ګو اوښکې پاکیزه کا — تا دریاب (2) کړې زما اوښکې په یارۍ کې

ماله ډېرې ناچارۍ وبیان ته شا کړه — سرې (3) عذر دی په ډېره ناچارۍ کې

غم به هیڅ یوه هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړی دی دا غم په هوښیارۍ کې

۳۴۷ — ۳۶۳۷

د رحمان اوښکې به څرنګ په قرار وي

چالېدلې دي دریاب په قرارۍ کې

سپین مخ و نه تور کوږ شي په پیرۍ کې — سم قد و نه کوږ لګي شي په پیرۍ کې (4)

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم لې تاب وهم زېړي شي په پیرۍ کې

یو طرف ته یې سر ږدي بل خوا درومي (5) — خپل صورت تمام پردی شي په پیرۍ کې

د مړه وُ په حساب وي غزا وشوه — که څه ګند لېده ژوندي شي په پیرۍ کې

مړ لا ښه دی پس له مرګه بیا ژوندې شي — نشته دا چې څوک ځلې شي په پیرۍ کې

که څه وخوري لکه زهر نه هضمېږي (6) — نه څه ښني نه څه خوري شي په پیرۍ کې

دا ځواني ده چې څه اوري یا څه وېني — نه لېده نه اورېدې شي په پیرۍ کې

۳۴۸ — ۳۶۴۵

اې رحمان پیري هسې عاجزي ده

که رستم وي نه ره پرې سوځي شي په پیرۍ کې (7)

یو ځل ولېدای دیار پرېشاني زلفې — په عارض باندې حلقه پېچاني زلفې (8)

که تور تم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدي روښاني زلفې

(۱) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسرې داسې ده : "دخپل بام وروزنیو وته نظر کړه".
(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې "څمره" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه : "ښایسته مخ دې تور کوږ دی شي په پیرۍ کې سم قامت وي کوږ لګي شي په پیرۍ کې".
(۵) قلمي نسخې : "که پل یو سر ږدي بل خواته درومي".
(٦) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته د "پ" په لومړي نسخه کې "اړېږي"، د "خ" په لومړي نسخه کې "وراړېږي"، په مصوره نسخه کې : "پې تیرېږي" او د "خ" په نیمګړې نسخه کې "وته جوړېږي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "زره سوی شي" راغلی دی. (۸) - دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الهي دى راښه ګوره — د دانا ګردن طوق نادانې زلفې
هم په شپې يې د خپل ځان په زړه حيران يم — په اوبو ودیان پرتې حيرانې زلفې
په شميم د خوشبويي يې زه خوشبو شوم — خدای دې نه کا په خپل داد پښېمانې زلفې
په کوم لوري به زه سر تر پښو وکاږم — وګردن ته مې پرتې رېسمانې زلفې

٣٤٩ ٣٦٥٢
ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وينې
چې رحمن وينې د يار خندانې زلفې

چې وصال د خپل جانان مې دى موندلى — ګنج د دُر و د مرجان مې دى موندلى(١)
هوموره طمع مې له خپله بخته نه وه — نه پوهېږم چې څه شان مې دى موندلى(٢)
که په ډېر مشقت لاس له خدای راوست(٣) — زه خو وايم چې آسان مې دى موندلى
چې مې يو نفس وصال ور سره وشو(٤) — واړه اجر د هجران مې دى موندلى
څه عجب(٥) دى که تمام جهان زما شي — چې بادشاه د درست جهان مې دى موندلى

٣٥٠ ٣٦٥٨
زه رحمن په خپل شعر شکر ګذار يم(٦)
چې دا هسې رنګ ديوان مې دى موندلى(٧)

ما چې سترګې وګلرخ ته واړولې — په هغو سترګو مې وينې وڅڅلې(٨)
د عمل جزا يې بيا مونده برحقه(٩) — داد ستورو دي چې کړې هغه اخلې
ترڅو وي يو په بل سره قاتل دي — تل چرې تورې په کاڼي تېرولې

---

(١) مصوره نسخه : "واړه اجر د هجران مې دى موندلى".
(٢) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دى موندلى".
(٣) د "خ" دوهمه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس له راغى".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ور سره وشي".
(٥) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دى".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم"
(٧) "ق" چاپ : "چې دا هسې رنګ داستان مې دى موندلى".
(٨) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(٩) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بيا مونده برحقه".

خود کرده به ښتاوان له چانه غواړي … چې یې غوڅې په خپل تیغ کړې سینې خپلې
ما دا مرګ د استا په مینه کې هاله لید … چې ګدای د بادشاهي لاڅې وهلې
له خوبانو به څوک ځړنګ وفا[(1)] غواړي … سروي کله کشمشي مېوې نیولې
په دربار یې سندا سي شه ورته کېنه … تار په تار د سرو ښنتبرا یرې مسبلې[(2)]
کړ دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وې … بدې ښې به چا کله قبولې
چې ښکلي یې ورکوله و ښکا نو … دې بدانو خه بدې یې ندوه غوښتلې[(3)]
څوک له خاوره وا یې وپاڅوي تخت وکړې … څوک له تخته دایره وپه ډیران ولې
ستا چې نیت د آشنایۍ نه و صنمه … د رحمان سترګې دې ولې ندګنډلې

دازل په ورځ د بخر وجوا ړي وه
اې رحمانه چا بایلودې چا ګټلې

٣٥١ … ٣٦٧٠

بدلوې په دنیا دین وایمان ولې؟ … نه پوهېږې په خپل سودا وپه زیان ولې؟
همېشه په ځاي د شکر شکایت کړې … منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟
د ربنلي خدای دې چارې توان دی … په ډېر توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟
مدام اوښکې تو یوې د رزق له غمه … د ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟
چې په هر ښګاه سامان د هر سبا کړې … کوډو کړشوې د محشر په سامان ولې؟
هېڅ ګیاه له ځایه نه خوځي لم مومي … ته د رزق په طلب من ږي جهان ولې؟
چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړي … بېهوده په لوتېو ولې آسمان ولې؟
په ژوند ومره چې د مرګ له غمه خلاص شې … اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟
غیرې مېنې دې په زړه باندې انبار کړې … په کعبه کې ننه باسې بتان ولې؟

---

(١) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "مېوه" راغلې دی.
(٢) دا بیت او ورپسې شلور نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(٣) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دې بدانو خو بدې ندوې غوښتلې".

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

نه به د نفس په پیروي د رحمٰن لار شي | د خبیث په لاس دې وکړم قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بها مومي | د مطلوب په بها(۱) نه سپنندې ځان ولې؟

۳۵۲ — ۳۶۸۲

بد په بدو پښېماني کاندې رحمانه
ته په خپلو بدو نه شوې(۲) پښېمان ولې؟

په نور خر(۳) پسې نې خدایه زاړې ولې؟ | د چار پای په خبر نې ځایه ناړې ولې؟
چې روغ مې مېړه کوې په شخوند خو چونې | تر وخره یې کوې لواړې ولې؟
ته د اخپل کلام مېړه په د اخپل شخوند کړه | تا د اړلو ته تېرې کړې د اړي ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي | بېهوده په بېړته ولې لاړې(٤) ولې؟
نېک له نېکو بد له بدو مناسب دي | نېک و بدو بد په بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور اېښود نه شې | تمامي عمر په پراته لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کېږوست(٥) | وکښي نه شې د غم طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ — ۳۶۹۰

چې په ورځ د شپې لافې کړې رحمانه
په شپه مې له مېږو شړغوړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیاري(٦) بولې | کاشکې(۷) بیا مومې د غوښتو په رنځ شې
عشق یو دادی په عاشق باندې(۸) له خدایه | هسې نه دي چې یې پېرې یا یې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي | که د مصر مستورې شي واړه تولې(۹)

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوڅچا" راغلی دی.
(٤) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګرځې" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ: "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دریغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مسره یې په ځینو کتابونو کې داسې ده: "هسې نه چې یې یا پېرې یا یې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستوراتې شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه: "که د مصر مستورې کړې واړه تولې"
په مصوره نسخه کې د "واړه" پر ځای "ټولې" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې اوبه یې خاک آلودې وي خټولې (۱)

له هغو سره به څه فکر د یاران وي — چې په غم وي د کاله یاد کهولې

عاشقي د خپل نغري په غاړه نه شي — څو په یار پسې وانخلې ځلې ځولې (۲)

د وصال په نعمتونو غره مه شه — جدائي یې خلقې کړې په زړه زمولې

درگوهر په تله نه دی چا تللي
د رحمان شعر گوهر دی خدای تولي

٣٥٤ — ٣٧٩٨

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی — چې ماهي غوندې یې تېغه یم کوتلی

مالیدلي چې لیندې دې وه راکښلي — تا د ورو څو په لیندۍ ویم زه وېشتلې (۳)

په خپل ځان مې تر هغه پورې نظر و — څو مې ته په نظر نه وې کېوتلی

اوس مې ستا په مینه ځان و جهان هېر شو — د سېلاب په مخ کې لاړم لکه خلي

عاشقي به یې د باد په مخ بنه کا — که چا ځای وي کوه قاف غوندې نیولی (۴)

چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي — زه یې نن گڼم له موره زېږېدلی

هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو — هغه بیا ترکوره (۵) نه دی ورغلی

چې له غره نه پرېوتلی وي بیا پاڅي — پاڅېدی نه شي له زړونو پرېوتلی

چې د اوږو لمبو وهلی وي بیا روغ شي — نه یې غیر د آزار (۶) لمبو وهلی

زه رحمان یې هر دم وینم ستا په غم کې
که خپل مرگ په سترگو نه دی چا لیدلی

٣٥٥ — ٣٨٠٨

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولي".

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه : "ځلي ځولي" ، "ب پ" چاپ : "خلي نه ولي" ، "ق ک" چاپ : "زالي نه ولي". "ق" چاپ : "زالي نه ولي" ، د "خ" لومړۍ نسخه : "نه مي ژولي" او د "خ" دوهمه نسخه : "ژالي ژ ولي".

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ او د "ب پ" چاپ کې "راکښلي" او په "ق ک" چاپ کې "وژلي" راغلي دي.

(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۵) د "ب پ" چاپ کې "تر موره" راغلي دي.

(۶) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلي دي.

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي — دهغو عمر به واره په عذاب وي (١)

هغه ملک چې پکې سیند او (٢) ود باران نه وي — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

وآسمان ته به یې سترګې وي ختلې (٣) — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کروي په کرهې کې (٤) — دهغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (٥)

همیشه له خدایه خواست داوبو کاندي — که یې چېرې خواست په عمر مستجاب وي (٦)

لکه تل چې یې په زوړن داوبو غوږ وي (٧) — هومره غوږ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران ورباندې وورېږي — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (٨)

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (٩)

داوبو له ډېرې ډېرې قیمتې نه — لږ ګي لوښي یې مردار په منجلاب (١٠) وي

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګیډې ودې په پیشاب وي

داوبو په وېش چې ورشي انصاف نه کا (١١) — که په لاس یې ورقونه د کتاب وي

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٢) "ق، ک" چاپ: "سیلاب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په نه دریاب نه وي".

(٣) د "خ" دوهمه نسخه: "و آسمان وته یې سترګې وي ختلې".

(٤) "ب" چاپ: "لکه خوک چې کروي یې په کرمې کې".
"ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوک چې تلدوي په کرهه کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه خوک چې تلدوي په کټوري کې".
دوهمه مسره یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د هغو په طور به درست سره کباب وي".
"ق، ک" چاپ کې دا مسره داسې ده: "د هغې ماهي په شانې به کباب وي".

(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل و زراعت به نې سیراب وي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کاندي خواست به چېرې مستجاب وي".

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې یې په غږ داوبو غوږ وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په زوړن داوبو غږ وي".

(٨) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(٩) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او د خشکۍ له ډېره دهشته په افتاب باندې ګومان یې د مهتاب وي".

(١٠) قلمي نسخه: "لږ ګي لوښي یې مردار د منجلاب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوډي یې وارهٔ منجلاب وي".
د "ب" لومړۍ نسخه: "لوښي لږ ګي یې مردار د منجلاب وي".

(١١) د "ب" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه دي".

داو به په غلا چې ورشي نه جار وزي ‏ ‏ ‏ ‏ که ساکن د خانقاه او د محراب وي(۱)
داو بو ثواب يې نه کېږي له لاسه ‏ ‏ ‏ ‏ که په ګوټ او به يې عين د حج ثواب وي
د باران اميد يې نه کېږي له خدايه ‏ ‏ ‏ ‏ که يې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي(۲)
پليتي به يې له تنه څه رنګ ورځي(۳) ‏ ‏ ‏ ‏ چې اوبه يې ناپاکې تر ګلاب وي
چې د نوکو اچولو په ځای ورشي ‏ ‏ ‏ ‏ تر تنور يې ځان بتر کا که عقاب وي(۴)
هېڅ يې مه پوښته له غسله او د سه ‏ ‏ ‏ ‏ چې يو ښاخکی پرې ګوهر غوندې ناياب وي
په سبب د ډېره ډېره تيمم ‏ ‏ ‏ ‏ همېشه يې سپېره نږېره په تراب وي(۵)
د للمې سړي(۶) په مخ کې وې آب چېرې ‏ ‏ ‏ ‏ هغه خلق چې بې آب وي خونې آب وي
په آنې کې لا هم وي خونه ويرانه ‏ ‏ ‏ ‏ هغه کلي چې د بل کلي پاياب وي
يو به نسي هيڅ برې له سړي(۷) ورځه ‏ ‏ ‏ ‏ پاياب سړي که زوی د ارباب وي
سم حساب له عزيزانو کله مومي ‏ ‏ ‏ ‏ تل تر تله يې د بل لاندې(۸) حساب وي
نه طاقت د بد ويل لري نه صبر ‏ ‏ ‏ ‏ لکه مار په ملا وهلی پيچ وتاب وي(۹)
نه يې مرګ نه يې فتنه له لاسه کېږي ‏ ‏ ‏ ‏ لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي
چې يې زيست روزګار په کار وي تحمل کا(۱۰) ‏ ‏ ‏ ‏ همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "که يو ګوټ او به عين د حج ثواب وي".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ: "دور شي".
(۴) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "په سبب د دې چې ډېر ډېر تيمم کړي". د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره نږېره" پر ځای "سپينه نږيره" راغلې ده.
(۶) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سړي" پر ځای "تمکي" راغلی دی. د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهم مسری داسې دی: "هغه خلك چي د بل کلي پاياب وي".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهم مسری يې په "پ" چاپ کې داسې دی: "د پاياب سړي که زوی هم د ارباب وي". "ق، ک" چاپ: "پاياب سړي که زوی هم د ارباب وي".
(۸) قلمي نسخې: "تر بل لاندې".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "نه طاقت يې د کنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پيچ وتاب وي".
نورې قلمي نسخې: "نه طاقت د بد ويل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پيچ وتاب وي".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې دی: "چي يې زيست يا يې روزګار په تحمل شي".

که يو به د وينا لې تر خولې وو زي — هغه دم يې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
يو هغه سرى تېرى ور باندې کاندي — چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسايه وي چرېکار د پښتا نه شي — او په اصل يا موچي وي يا قصاب وي (۳)
ملايم ويل اثر په هغو څه کا (۴) — چې په زړه کې يې نه شرم نه حجاب وي
لکه ديو چې د سړيو په صورت (۵) شي — ته گومان کړې چې سړي وې دي دواب وي
په هيڅ رنگ له بده خويه نه جاروزي — هسې مست د جاهلي په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خداى چا لره ورنه کا — که به رزق چا په هسې رنگ اسباب وي (۷)
ترداهسې زميندار هغه سنه دى — چې نوکر د يوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د يوه سپي ورلره سنه ده — هغه پرې ديره چې لا نوم يې د نواب وي (۹)

٣٥٦

د خټکي له خپل قوم د ... خوښ د
که رفتن يې له هغو نه په شتاب وي

٣٧٤٥

تل دې ستا د خواب آلود سترگو خواب وي — چې فتنې په خوب اوده شي دېر ثواب وي
لکه مخ چې په ميناکې تجلى کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. دويمه مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه دم يې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړۍ مسرۍ يې په نورو نسخو کې داسې ده: "يو هغه سړي تېرى ور باندې وکا".
(۳) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسايه چې چرېکار و پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسايه او چليکار يې پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسايه يې چرېکار او پښتانه شي — او په اصل به موچي يا به قصاب وي".
(۴) چاپي ديوانونه: "ملايم ويل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" د دويمې نسخې د "صورت" پر ځاى "صفت" راغلى دى.
(۶) "ق ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړي نسخه: "چې اشراف د هسې حريصو په ميان کېوزي — ترو خلاصي به يې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړي نسخه: "چې شراب داهسې حرصو مينا گوري — ترو خلاصي به له هغو نه په کوم باب وي".
د "خ" دويمه نسخه: "چې داهسې اشراف د حرصو په ميان کېوزي — ترو خلاصي له هغو نه يې په کوم باب وي".
(۷) دا بيت د "خ" په دويمه نسخه کې نشته. دويمه مسرۍ يې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنگ سيلاب وي".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بيت د "خ" په دوارو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پتي ده صبر   زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم   چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي   چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې   چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
لخالي خوني به څه وړي چې څه نه وي   که ختلی د حباب په سر سیلاب (1) وي
هم په دا يې د نغمې اثر پیدا شو   چې په تشه ګېډه صبح د رباب وي
د حریص (2) له خپله نقده بهره نشته   لکه مار د ګنج د پاسه پېچ وتاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا   لکه پاڼې د خزان پښه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې   ساکنان د خرابات واړه خراب وي (3)

۳۵۷   چې ساه دې غولې بې شماره بې حسابه
په رحمانه به د غمونو څه حساب وي   ۳۷۵۷

د هغو چې وبله هر و محبت وي   په هستۍ او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورته   چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه داوړي په لمبو سوې څه په واوره   واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي   ناست و لاړ يې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومري هم حاجي شي   چا چې کړې د مکې په لور نیت وي
هغه څوک چې پېروي د اولیاء کا   دا يې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي   هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د ذره په تخت کېني غرا شه   و فهیم و ته که فهم بې (4) عزت وي

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(۲) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

ددانا و د نادان ترمیان یو حد دی هوښیاري تر حد پسې هورته حماقت وي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی د هرچا په خپله خونه کې حرمت وي
نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
لد رحمانه سره دې غم د آخرت وي

٣٥٨ — ٣٧٦٨

دهغې بنا چې نوم محنت آباد وي ترو خاطر به یې څرنګ د چا ښاد وي
په خوارۍ او په خسو کله وښې نسیې[1] هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي
ده نخود په خوله کې کله مزه کاندي که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي
پای بسته وله هرچېري زندان دی هغه هرچېري آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي
د ښادۍ نښه هغه وي په جهان کې[2] چې په یار پسې یې بیخ نه یې بنیاد وي
بودني هغه بالښي په معنی کې[3] چې د تن په نابودۍ یې اعتقاد وي
نقصاني وي د دنیا عمارتونه که تري لاندې یې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څو لک پوهیږي حضور دم دی آینده و رفته کله د چا یاد وي
د دنیا لکه سیلاب هسې بهیږي نه یې چا ځای استوګه نه استاد وي
وهغو ته چې خدای خود بخپله وښود څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]
چې کامله اراده لري په زړه کې د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : " په خوارۍ او به خښنه کله غوښه نیسي ".
د "خ" دوهمه نسخه : " په خوارۍ په خښنه به کله وینه نیسي ".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : " بیخي و بنیادي هغه دی په یار کې ".
د "خ" لومړی نسخه : " بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " د بنیادي بیخ هغه دی په یار کې ".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې " په دنیا کې " راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې دا دی : " وهغو وته چې خدای بخپله وښود ".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته .

۳۵۹ — ۳۷۸۱

د بې يارانو وږخه بېل شوه هيڅ ګرم نه دي
که رحمان له جدايۍ نه په فرياد وي

په دنيا کې که هر څو وبله پيوند وي — پس له مرګه به يې درست صورت بند بند وي
زه به وخورم په دا باب هزار قسمه — که باور دې په قسم او په سوګند وي
يا به ورلاندې تر تاره وي يا د وره ستو — که دې ورور که دې عزيز که دې فرزند وي
زمانه به يې تر پښو لاندې پايمال کا — که په قطع تر آسمانه سربلند وي
هم يې هسې پيمانه ګڼه په خاورو — که دې[1] ډکه خوله تمام عمر په قند وي
هر چې کاندې آزادي په دا جهان کې — پس له مرګه به همه واره په بند وي
هر چې غاړه يې وحق ته ايښې نه وي — هميشه به يې په غاړه کې کمند وي
دا چې نه وي تا ته وايم که يې خداى کا — په آيات او په حديث کې به څرګند وي
ته چې نه کوې باور په آيتونو — تر و زما ويل به څه درله پند وي
ناپسند به د منکر په انکار نه شي — هر کلام چې دلپذير او دلپسند وي

۳۶۰ — ۳۷۹۲

خدايه ګنج د قناعت و رحمان وکړې[2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي[3]

که د درستې دنيا غم مې په سر بار وي — واړه سهل دي که يار راسره يار وي
هزار وار به يې د يار تر نامه زار کړم — که په قطع مې دا يو صورت هزار وي
هغه نه[4] دي په شمار د عاشقانو — چې د خپل تنه تر داغو يې په شمار وي
مشکل کار د عاشقۍ چې خداى پيدا کړ — کله بل په جهان هسې مشکل کار وي[5]

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "که يې ډکه خوله" راغلې ده.
(۲) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "خدايه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې : "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(۴) "ب پ" چاپ کې "هغه کس" راغلي دي.
(۵) "ق ،ک" چاپ : "بل به کله په جهان دا هسې کار وي".

خوتې اوښکې په مخ لاړې روغې نه کا | د هغو معشوقو ته کله لاړ وي

ته چې ګل زما دیار په شکل[1] غواړې | کله دا رنګه ګاونه په ګلزار وي

نه مومنده شي په بازار کې نه په ښهر | هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي

زه دیار په څېر مخ نه وینم په سترګو[2] | که په هره خوا خوبان هزار هزار وي

د عاشق نظر په ډېرو په لږ نه وي | که د بدن دیار په لږ که په بسیار وي[3]

شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی | که زما دیار په څېر به د چا یار وي[4]

۳۶۱

مرګ له هېچا سره وار نه کا ناګاه

یار به ځان تر یار ړومبی کا که په وار وي[5]

۳۸۰۳

له هغو سره به څه فکر د یار وي | چې یاران یې په هر لوري هزار هزار وي

په آشنا پسې وېشتلی هم هغه وي | چې له نورې آشنایۍ یې استغفار وي

صبوري او قراري دې په ما نوم شي[6] | که بې تا به مې یا صبر یا قرار وي

هر ژوندون دیار په وصل ښایسته وي[7] | بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي

په یارۍ کې آزار نشته خدای دې نه کا | که ذره به زما زړه له تا آزار وي[8]

وهغو ته عاشق نه ویلی بویه | چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي[9]

که دیار له لاسه اور په یار بلېږي[10] | هغه اور و عاشقانو ته ګلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنګه". د "خ" په دوهمه نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "جنس" راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "زه دیار په څېر بل نه وینم په سترګو". او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "د بلا څېر" راغلی دی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) په قلمي نسخو کې "په بل دیار" او "په هېڅ دیار" راغلي دي.
(۵) "پ" چاپ او د "پ" سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که یې یار وي" راغلي دي.
(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "نه وې"، د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نه وه" او د "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لږ ژوندون دیار په وصل کې ښادي ده".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۱۰) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلی دی.

خای یې اوړشي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

۳۶۲ — ۳۸۱۳

هغه څوک به لیلی غوندې رسوا شي

چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا پاره دې اغیار هم زما یار وي

چې سړې په یوه مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي

هر چې کاندې نوکري د بادشاهانو — خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي

زه به ستا له رقیبانو څه ماندکړم — دا دستور دی چې له ګله سره خار وي

خوش ل خاره یې څښن نه شي په تهمت کې — ګله وی چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سرو سترګو (۴) خریدار وي

په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

۳۶۳ — ۳۸۲۱

په رحمان باندې به هېڅ ملامت نه کا

هر سړي چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت او به شوې (۶)

نه وزر کا، له هوس، نه مري له غمه — سړې سخت دی ګنه یو اش پرې وشوې (۷)

زړه که چاودی هم له دې غمه به وچاود (۸) — چې د یار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته
(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.
(۵) "ب" چاپ او "پ" چاپ: "هر سړي چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هغه څوک چې ستا له مخه خبردار وي".
(۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سر" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نور کا له هوس مري له دېره غمه".
أو په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه درکېږي په هوس نه مري له غمه".
(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم | د عاشق له آهه روند په تور لېمه شوې
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه | که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شوې
چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندې | د هغو خلقو له مرګه واوره شوې (۱)
خدای رضا له ره چا هسې تعوېذ وکړې | چې لږ زه د هغه یان تر خمه ښه شوې
یو ځل یار په سترګو ولیدې (۲) چې دا ای | دغه پسه هر چې شولې بې هاله شوې
نوم یې یو ځل زما واخستې په ژبه (۳) | نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوې
لکه درست عمر په خوله د رقیب کار کا | دغه هسې یو زمان زما په خوله شوې (۴)
زه رحمان په دا خبره (۵) حق حیران یم
نه پوهېږم چې دیان له غمه څه شوې؟

۳۶۴

۳۸۳۲

چې په مخ باندې د اوښکو یو قدم وي | عین د تورو له پرهره سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي (۶) | زه چې یار په سترګو نه وینم تور تم وي
کڼ و ړوند و څو غوندې نبض وهلی نه شي | که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سر پورته کول د چار سبږي | چې پخپله د یار زلفې خم در خم وي
معشوقه چې د عاشق په غم وي غوښه | د عاشق سترګې دې وځې چې بې غم وي
همدمي د دو جهده موهسې بویه | چې د دوار وزندګې په یوه دم وي (۷)
که د درست جهان خوښي ور باندې راشي | مګر خدای چې خوبي یار ناخوش خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته | که لېدلی چا په سل رنګه ستم وي

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "و وینم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "خولن نوم یې زما واخستې په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستې په ژبه".
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره عرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار زهد مې په یوه دم وي".

دا قضا څه په قاضي موقوفه نده — خو د بخت له یاره تر یاره پورې ګرم وي
راحت هر چېرې چغولره لازم وي — چې په درد و په محنت کې مقدم وي
چې خوناب یې د چشمانو مې ناب شي — پیوسته له دغه جامه سره جم وي
هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب(۱) ته — که په اصل څوک عرب وي که عجم وي
هنرمند غواړه طالع له خدایه غواړه — بې سلیمانه په کار نه دی که خاتم وي

د رحمان خندا په اوجړ د ژړا ده
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

٣٦٥ — ٣٨٤٦

همېشه دې زما سره او ستا قدم وي — تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي(۲)
ستا له لاسه واړه مالره نافع دي — که مې زهر ندې(۳) په زخم که مرهم وي
زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال دی(۴) — که نسکور مې په لبانو جام د جم وي
نور عالم که د دنیا په ښادۍ ښاد وي — زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي(۵)
که په زړه باندې مې سل غمونه راشي — داستا غم دې تر همه و مقدم وي(۶)
ما دې خدای د ستا له غمه بې غم نه کا — تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي

رحمان ستا په مخ مئین دی خدای خبر دی(۷)
که په داکې به هیڅ چېرې زیات و کم وي

٣٦٦ — ٣٨٥٣

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "و رقیب ته" راغلي دي
(۲) دا غزل په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) د "پښاپ" چاپ: "که مې زهر وي".
(٤) د "ق" چاپ: "زه به یې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی".
د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه: "زه په تا پسې ګومان کړم چې بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه ګومان کړم چې په تا پسې بدحال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوېمه نسخه: "زه بې تا هسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "زما زړه دې مدام خوښ د یار په غم وي".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "داستا غم مې تر همه و مقدم وي".
(٧) د "ق" چاپ "رحمان ستا په مخ مئین دی باور وکا که په داکې به هیڅکله زیات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه، د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه: "رحمان ستا پر مخ مئین دی که باور وکړې".

تهٔ چې ماته والې چې په چا باندې شېدا يې — زهٔ په تا شېدا يم وايه تهٔ چې يار د چا يې(١)

زهٔ به تا په کومه ژبه کړمه شمېر وله — چا زده لکه تا زده هومره وايه چې څوک والې

زهٔ چې کېږم عاشقي مې ګرد مات کړه — تهٔ چې لکه وې هم هغه هسې کبريا يې

ځان که ستا په مينه کې فاني کړم خه به وکړم(٢) — تهٔ چې په دا هسې رنګ له اهه بې پروا يې

مرګ مې په تا ولې خدای اختر کړه و نه پوهېږم(٣) — خه دي حاصل هم شته که مطلق په مرګ نه مايې

خه شو که زهٔ يم انګشت نما په مينه ستا کې — زيان له ما نه خوږ تهٔ د قاضي هم د ملا يې

٣٦٧ — ٣٨٦٠

ستا د عشق تر توري ګکري د حمان زار شه

دا هم سهل کار دی زما يار که په دا يې

چې پخته شي آشنايي — تر ميان ووزي جدايي

و طالب وته وفا شي — د مطلوب بې وفايي

بادشاهي کاندي بدله — د د بدن په ګدايي

خاني پلوري په و د بشو — ميرزايي په ميرزايي(٤)

نظر نه کاندي هيچېري — په لوټي په بهايي

و د ته کفر څرګند بېږي — خود بيني او خود رايي

خود رايي په عاشقي کې — له عاشقه نه ښايي

معشوقي که بې وفا دي — عاشقان خوبې ستايي

غوږ يې کوږ ستر ګې ړندې وي(٥) — د خپل يار په خطايي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(٢) "ق" چاپ : "که زهٔ ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".

(٣) "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او قلمي نسخې ، "خه دي په مرګ هم شته که مطلق په مرګ نه مايې".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "په غوږ و کړ په سترګو ړوند وي !

د "خ" دوهمه نسخه : "په غوږ و کوڼ په سترګو ړوند وي !

د "پ" لومړۍ نسخه : "غوږ يې کړ وي سترګې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه — هم دیني هم د نیا یي
همه واړه فراموش کا — چې پرې وړشي شیدایي
و مطلب ته نه رسېږي — په شیخي په ملا یي
اواره ننګ و ناموس کا — په سر واخلي رسوایي
تر ناموسه ور ته به شي — بې ننګي و بېنوایي
هره چاري په اخلاص وي — نه په روی و رِیایي
قبلوي په دواړو سترګو — هر چې یار پرې فرمایي
نصیحت پرې اثر نه کا — که څوک سل ځله وایي
فایده نه لري په عشق کې — د دانا ؤ دانایي[1]
مشکل کار د عاشقۍ — اسان چېرې دی بایي
د غه کار کولی نه شي — هر کم فهم و کجایي
هر کم بخت یې کله مومي — د دلبر و همتایي
خه په کسب مونده نه شي[2] — د غه کار دی عطایي
چې د عشق په لومه کېوزي — نور یې نه وي رهایي
بې دیار له مخه نه شي — د عاشق د لکشایي
د خپل یار په طلب ګرزي — غاړې غړوه پېمایي
له عالمه وي وتلی — لکه صید صحرایي
تل تر تله یې وطن وي — ګوشه کنج و تنهایي
مدام سوی لوغړن وي — د خپل اه په ګرمایي
هر زمان یې په اوړه نېسي — د خپل یار تمنایي

(۱) د "خ" لومړی نسخه: "و دانا ته دانایي".
(۲) چاپي دیوانونه: "خه په کسب موقوف نه دی".

نه یې ملك وي نه یې مال وي ‏ ‏ نه یې زهد و پارسايي
په دا هسې ګرانو چارو ‏ ‏ معشوقې یې ازمايي
په یوه دیدن یې یوسي ‏ ‏ د درست عمر کمايي
هم مې هسې رنګه وژني ‏ ‏ یاره ستا بې وفايي
چې په[1] زړه کرم زړه مې چوي ‏ ‏ دغه ستا خودنمايي
هم خودي لري بې قیاسه ‏ ‏ هم د حسن زیبايي
ضرر نه لري بې نفع ‏ ‏ ستا د مینې سودايي
ستا سودا ماله سود ده ‏ ‏ حق به وایم خدايي
په جهان کې لیده نه شي ‏ ‏ ستا د حسن صفايي
لمر به څه لره تا سیالي کا ‏ ‏ په دا بې سروپايي
ادراك نه رسي د سروې ‏ ‏ ستا د قد په رعنايي
لکه ستا قد و بالا دی ‏ ‏ نشته هسې بالايي
که د ستا وصال دریا دی ‏ ‏ زه ماهي یم د دریايي
د مګسو زندګي ده ‏ ‏ په دوکان د حلوايي
زه توتا شکرپرست یم ‏ ‏ دا ستا شونډې متايي
د اګمان په رحمان مه کړه
چې بې تا به وپايي

٣٦٨ ‏ ‏ ٣٩٥

خوږ ما په ورمېږه ما تول شیریې ‏ ‏ که په مرګ د رقیب هم هسې شمشیریې[2]
مرګ خوږ نې چې یخپله را پسې دی ‏ ‏ څه محتاج زما و مرګ وته دېر دېر یې
کبر و خیال خولاله ځایه ستا عادت دی ‏ ‏ او که نن زما له قصده په بل پېر یې[3]

---

(۱) له مصوري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له زړه کرم" داغلی دی.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

دا بې شماره عاقلان به شي کم عقله (۱)　　ته چې دا رنګه په زړه وسکه دلېږې

ستا خوبیونه به بخپله ځان څرګند کا　　زه به څه وایم چې ته تر بلا تېر یې (۲)

له حېرته دې تعریف کولی نه شم　　چې په څه رنګ دې ستایلم د چا په څېر یې

ما چې ستا د لبو خوند بیا مونه محظوظ شوم (۳)　　که سل ځله به ترخه ویل ګنډېږي

۳۶۹

د رحمان سټکلي که واره د [illegible] شي

۳۹۱۳

خدای دې نه کا چې یې ته له دله هېر یې

په یوه ذره به وږی یا به موړ یې　　په یوه ذره به ګرم یا به سوړ یې (۴)

که ځواني له خدایه غواړې ځوان به مړ یې　　او که پس له ځوانۍ پایې خو به زوړ یې (۵)

بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي　　څه خدای نه یې چې به تل تر تله جوړ یې (۶)

عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا　　که مجنون غوندې هم څو په صورت وړ یې (۷)

بدي واره په سنه و نیسه رحمانه　　چې پای بند دیاڼ په مهر یا به مرور یې (۸)

۳۷۰

عاشقي یې جذبې چېرې ده [illegible]

۳۹۱۹

ته مجذوب دیاڼ په مهر کې لا وړ یې (۹)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه: "کم بخته".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "څو" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ: "محفوظ".
(٤) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې د "یې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړی غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(٦) "پ" چاپ: "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي　خدای خو نه یې چې به تل تر تله جوړ یې".
د "پ پ" چاپ: "سړی کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي　خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(۷) د "پ پ" چاپ: "وي".
(۸) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(۹) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته مجذوب دیاڼ په مهر کې مرور یې".
د "پ پ" چاپ: "د مجذوب دیاڼ په مهر کې مرور وي"
"ق" چاپ: "ته مجذوب دیاڼ په عشق کې کړور یې".
د "خ" لومړی نسخه: "بدی واره په سنه و نیسه رحمانه　چې پای بند دیاڼ په مهر یا به مرور یې".
د "خ" دوهم نسخه: "عاشقي یې جذبې چېرې دی رحمانه　چې مجذوب دیاڼ په مینه کې مرور یې".

خدای دې وژغوره له هرې پرېشانۍ — اې زما د کوروکلي ودانۍ
عاشقي چې ما ګنله نا داني وه[1] — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
ترو تریخ تېرې اوبه بېرته نه جاروځي — څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه چې کمېږي د ورانۍ وودانۍ[2]
لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته — زه په تا پسې کوم سر ګردانۍ
داخو زه دستال د غم سره لوښېږم — ښوك له دیوه سره کا پهلوانۍ[3]
چې په آب و په آتش په خاك و باد وي — څه امید دی په ټېنګې زندګانۍ
ترچې دا رنګه اوبه دې او بدې وعدې کړې — کشکې ولګېږې و ما خط دامانۍ
که زه ته په هغه وخت وی چا به نه کړی — د مجنون اود لیلی قصه خوانۍ
زما ستا و ننداره ته به حېران وو — که ژوندي وي آدم خان او درخانۍ

۳۷۱

وهر چا وته چې والم حیرانېږي
څه به والیم د ارمان له حیرانۍ

۳۹۳۰

په ځوانۍ کې بد دماغ بد ګمان یې — چې پیر یې دربانډې درشي بیا ناتوان یې[4]
که په دادې زړه سنه کېږي داخو نشته — چې به تل ترتله ژوندی هم به ځوان یې[5]
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتوني — بېهوده د هغو چا او په ارمان یې
چې بې خدایه زړه ترې په نور څه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې[6]
پښېمانۍ ترپښېمانۍ لا پخوا بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې[7]

---

(۱). په قلمي نسخو کې "دانایي" راغلی ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګنبد" پر ځای "کوله" راغلی ده.
(۲) قلمي نسخي: "مرد هغه دی چې ودانی کړه ورانۍ".
(۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "چې به هم تر دېره ژوندي هم به ځوان یې".
(٦) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۷) دابیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکره — ګویا تل به مستقیم په دا جهان ته یې
هومره سر دې وخپل خدای ته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان ته یې
یوه شپه په طاعت نه شې روڼولی — هره شپه په مال و ملک باندې پاسبان[1] یې
په تسبیح دې تانده څو به وچ لرګی شي — پوچ ګویه لره بلبل غوندې ګویان یې
ولمانځه ته چې لمر خېژي هاله پاڅې — په قلبه پسې لا نیمې شپې روان یې
او داسې لره کوزه اخستی نه شې — چې په لوا و په لوړ وړ شې پهلوان یې[2]
د هلاک په خبر لا سرا چوې واوره ته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې
پټې سترګې لکه ستور په ګاڼي ګرزې — که پرېوزې وکوهې ته هم د وان یې[3]

چې وبل ته نصیحت کا ځان لې هېر وي
نور څوک نه دی هغه ته عبد الرحمٰن یې

٣٧٢ — ٣٩٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې[4] — واره وینې، واره وینې، واره وینې
خود مې وینې چې په تش کاته دې مړمه[5] — لا خنجر په کاڼي مه بې دل سنګینې
هر زمان مې په حضور د سترګو وژنې — لا یقین دې د زړه نه شي بې یقینې
عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلی یم ستا مینې
د پر عالم به نوري[6] رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې
پښې یې نه وي چې وبله خواته ځي مې — هسې سکڼې په غمزه د عاشق سپینې[7]
که صورت مې پر بله پوري معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې[8]

---

(١) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دلو په لوړي ورشي پهلوان یې".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې".
(٥) د "خ" په لومړۍ او د "ب" په لومړۍ نسخه کې "مړیم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمړي" راغلي دي.
(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هغه څوك دي چې تر تا به ښه ترین وي — اې ترواړو ښه ر و یا نو ښه تر ینې [1]

چې دې زلفې د ...ح پـه زړه وړې کړې [2]

٣٩٥٣ — تر ښو یې څه ګدخا لخي او به سپیني — ٣٧٣

ورك شه ورك شه بدكر دار او بد سرې — كه دې ووركه دې عزیز وي كه پردي

تر هغه لا ښکو کار بیگانه ښه دی — چې بد کار شي د چاځوي او یا لمسی [3]

لرګي لوښي همه واړه پرې مردار وي — بدکردار دی سو ر لنډي یا وړي سپي [4]

هغه خلق همه واړه لبو ني کا [5] — چې په کلي کې یو سپی شي لبوني

بل علاج د لبو نیو سپیو نشته — بې له مرګه چې ترې ډك کاندي کوهي [6]

حرام خور د مخنثو په حساب دی — كه په تو ره یا په تیغ وي مـړ نی

مړ نی ویلی بو نیه وهغه ته — چې بې وجه آزار نه کاندي یو شي [7]

دیګ يې ایښی په دیګدان ږدي تر تیغ و — چې يې سوړ په آه سرد نه شي نغري [8]

هسې فیض يې وهر چا وته رسېږي — چې با له شي د خپل وخت حاتم طې

اې ... چې بد فهم بدکردار شي

٣٩٦٣ — را ته وایه سپي ښه تر دي كه سړي — ٣٧٤

---

(1) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(2) "ق، ک" چاپ : "چې دې زلفې د رحمان په زړګي ویړې کړې".

(3) د "ب" لومړي نسخه : "چې بدکردار شي د چا ز وي او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه : "چې بد کار شي د چا ز وي چا لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې بد کار شي د چا زوید یا لمسی".

(4) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "ب" لومړي نسخه : "لوښي لرګي همه واړه مردار شي — بدکردار که سور لنډي یا وړي سپي".
"ق" چاپ : "لوښي ګو ښي پرې همه واړه مردار وي — بدکردار سو ر لنډي او وړي سپي".
د "خ" دوهمه نسخه : "لوښي کوډ ې همه واړه مردار که — بدکردار لکه سوړلند وړي سپي".
مصوره نسخه : "بدکردار دي لکه وړي سپي".

(5) د "خ" لومړي نسخه : "هغه خلك همه واړه پرې مردار شي".

(6) د "ب" لومړي او د "خ" لومړي نسخه : "بې له مرګه چې پرې ډك کړي یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "بې له مرګه چې پرې ډك شي یو کوهی".

(7) "ق" چاپ : "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی".
نور چاپي دیوانونه : "چې بې وجه آزار نه کا هېڅ سړی".

(8) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دوهم مسرې داسې ده : "چې يې سوړ په آه تیغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې يې لومړي مسرې داسې ده : "دیګ يې ایښی پر دیګدان او ر ترې لاندې".

کله دې ره غمه دم د چا ختی — نه به مړوم ستا په غم کې لړغونی (۱)

زړه مې هسې رنګ په تورو زلفو بایلود — لکه ورك په توره شپه کا خوك کالی

په یوه ساعت مې زړه هم مې قبول کا — نه پوهیږم چې یې خپل یم که پردی

په یوه لاس یې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب یم نه ژوندی (۲)

که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا تر همه وار وړومبی

خون بها مې د ستې په مثل نشته — ما پخپله قبول کړی دی خپل سوی (۳)

وکوم دم تر به ادراك د یاره رسي — هر وښته یې د کاکل شو منګری (٤)

خوك دې غم زما دې ره واو ښکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره نه دی

د هجران په توره شپه کې نه ویریږم — چې یې نه وینم د وصل سپین سپوږمی

د یار غم لکه مزری راباندې راشي — خدای دې پیښ په هیڅ نه کاندې مزری

چې پرې غم غلط وهمه د شپې پاڅم — کله مې په شونډو کیږدم کله نی

ګاه کتاب ګهې رباب په لاس راواخلم — باري درد مې په هیڅ رنګ نه کا کمی

همسایه مې واره وواته له خوبه — که په سل کوتو د ننه کړم ځګیروی

که عاشق تر معشوقې پورې یو سپی وي — خدای د هجر په تیغ مه وژنه یو سپی

٣٧٥ — ٣٩٧٨

نه د یار په غم کې هسې ډوب یم
چې هیڅ نه وینم په سترګو مګر دې

چې دار و درو غم دې چغه مې — ساقي راکړه یوه جام پیاله

مې د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اول یې نوشیدن وي پسې قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې: "نه به مړومه په عشق کې لړغونی".
"ق" او "ق ،ک" چاپ: "نه به مړومه په غم کې لړغونی". د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "نه به مړوم په هجران کې لړغونی".

(۲) دا بیت په "ق ،ک" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

په هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو — ځوك د غم په غلیم نه مومي بري (1)

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو — زه به او سم (2) په دا غم کې تا بکې

راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه — چې خبر نه شم (3) له حاله د هیڅ شي

بېخودي هسې پناه ده زورور ه — چې له هره غمه خلاص کاندي سړي

زه هغه تحصیل تمام کړم په عشق کې — چې يې روغ وګړي بولي لېوني

۳۷۶ — ۳۹۸۶

رحمان سوله له رقیب سره پیدا کړه
آشنا سره دي البته خوړ ونکې سي

د بري خولې زما په یاد شکر خورې شوې — بیا زما (4) په زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خدای هر چا لره ورکړې — د چا بخره خاموشي د چا نارې شوې (5)

د چندنو ونې وسولېدې لارې — هزار ځانګې د شمشاد و پارې شوې

په هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼۍ وې (6) — د ایام په ګردشونو هدیرې شوې

په دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا — د هجران تورې هغو له تېرې شوې

دا فلك چې خدای پیدا کړ دا يې خوی دی — چې وچا وته دعا چاته ښېرې شوې

۳۷۷ — ۳۹۹۳

د دنیا د محلونو خښتې واره (7)
ورحمان ته د سرونو مناړې شوې

---

(1) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ځوك له غمه په غلیم مومي بري".
(2) په "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "نه شم" پر ځای "نه یم" راغلی دی.
(4) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(5) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(6) قلمي نسخې : "په هغو ځمکو چې روغې وې ماڼۍ".
(7) د "خ" لومړۍ نسخه : "د دنیا د محلونو خښتې واره —
ورحمان ته د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه : "د رحمان د محلونو خښتې واره —
وعالم ته د سرونو مناړې شوې"

بوصل تو یارا کجا ہاتھ ہے | کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم | ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشۂ ابروان | دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید وماہ(۱) | کہ از حسنت این کم علامات ہے
ہمی دادی دشنام وگالی مرا(۲) | بسویم ہمین از تو سوغات ہے
نگاہت نہ امروز خونم بریخت | کہ دائم ترا ہمچو عادات ہے
ز آغوش رحمان مرو بار رقیب
کہ این سفلہ بدخوی وبدذات ہے(۳)

۳۷۸ | ٤۰۰...

مخمس

خه یار چې ښایسته دی تر آفتابه | مخ به کله راښکاره کا له نقابه(٤)
بې لتانه پر زړه زهیر کرم بې حسابه | یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه: "خورشید وماه را".
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "همه داد دشنام وکهالے مدام".
(۳) د "ب" لومړی نسخه: "که این سفله بدکار وبدذات ہے".
(٤) د پښور چاپي دیوان نه: "حجابه". دا غزل په "ب" "چاپ" کی نشته.

ملاقات د ښایسته ؤ مې نصیب کړې — د ښایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې — خدایه ما په دلبرانو کې قریب کړې
ومې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړمه — همیشه یې و دیدن ته انتظار کړمه
شپه او ورځ پسې ناري و هم کوکار کړمه — که په روی تمام جهان ورته رویدار کړمه
سترګې نه پورته کوي د ناز له خوابه

بلبلتانه یې پټ پټ په زړه تاراج کړمه — و دیدن ته یې په هسې رنګ محتاج کړمه
چې غرقاب یې د غمونو په امواج کړمه — هیڅ پایاب یې مونده نه شي څه علاج کړمه
د آشنا د مینې غم شو نا پایابه

ته چې کس یې د جمله ؤ ښې کسانو[1] — هم کارساز یې د جمله ؤ کارسازانو
الهي[2] په بزرګۍ د بزرګانو — زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې[3] مستجابه

اسیر کړې دې د زلفو په تناب یم — تکبیر کړې دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ[4] غوندې مدام په اضطراب یم — لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر مه شه هیڅ بنده له دې عذابه

دریغه مه وی په دنیا کې پیدا شوی — او که وی هم په داسې شان خو مه وی
لکه زه یم د هجران په لمبو سوی — خو به ګرزم په داسې[5] اور الوی
چې سینه مې په درست غم شوه کبابه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلي دي.
(۲) د "ب پ" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(۴) "ب پ" چاپ: "دماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

هسې هسې خه مې دا خراب خاطر بنا دشو (۱) زیست روزګار مې همیشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ برباد شو چې حباب غوندې بې بیخه بې بنیاد شو
دبنیاد (۲) طمع به څوکړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصیحته را ته کاندې نصیحت په خوصورته (۳)
چې توبه کړم د خوبانو له قربته هیڅ جواب یې په ما نه شي له غیرته
درماندو وړ ته ولاړ یم لاجوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایتونه په ما نه شي دا دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې یې زه وچاته وایم له حسابه

چا موندلی (۴) دا دې بحر پایان نه دی دغه راز وهر سړي ته عیان نه دی
هیچا کړی دا دې چارې بیان نه دی دغه واره عاشقي ده رحمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې د رو لعل لري سرابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد پوهېږه ده صنمه تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه (۵)
خوږېږم ته دا قصدا وسي پېښمه هسې ډوب په فکر تو یم بې دمه (۶)
نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر (۷) وی له دې چې هسې رنګ خواره ما به نوم اخستی نه وُ د یاره
ستا د غم په دریاب ډوب یم تر سره بې تا نه لرم هیڅوک د دستګیره (۸)
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

---

(۱) د "ب پ" چاپ: "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "بنادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "په خوکړ ته".
(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ماموندلی"
(۵) "ب" لومړی نسخه: "د زړه له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "د زړه له غمه"
(۶) "ب" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "هسې ډوب په فکر تللی یم له غمه".
(۷) قلمي نسخې: "که مې نه ده وي" (۸) د "ب پ" چاپ: "دادګیري"

ما وې نور به آشنايي له هېچا نه کړم — هم په دا رنګه مې نيت ؤ باري څه کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم — که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که نې وفادي خو هم وړه دي — عاشقان که وفادار دي خو هم پړه دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال وچاته وايم(خه) چې مړه دي(1)
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پرې لويه — هم په خوی و په خصلت فرشته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه — بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه(2) زه په ځان کړم هسې چاړې — چې د ښنه يې ويله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې(3) — دا زما ګناه را وښيه دلدارې(4)
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس ترغاړې له رقيب سره خندا کړې — چې ما ووينې له قصده را ترشا کړې
خدای يې وينې هغه چارې چې پر ما کړې — ترا به يې ورځې پورې به جفا کړې
که(5) به کله هم جار وزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېشه کړه(6) — په عاشق دې د خندا ځمکه تره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه — نور دا هسې د جفا خوی و نه مه کړه
خلق به دې له جوره شي برهمه

---

(1) دا مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې داسې ده: "اوس به حال وچا ته څه وايم چې څه دي".
(2) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(3) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(4) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې"
(5) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (6) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو سبنه کړه"

زما ستا له میني هر څوک خبردار دي — دا خبري کوم لکون په هر دیار دي
چي فلانا فلانا سري سره دوستدار دي — اوس په بېرته جار واته و ما ته عار دي

چې رسوا شوم تر عرب و تر عجمه

څه غړ ژوي(١) چي په تا باندې مین وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد و زن وي — چي دا نښې پکې نه وي دروغژن وي

که په هره ګړۍ مخ وي هزار قسمه

نښانه د عاشقانو اول دا ده — چي مدام یې سري کار وي لره یاده
تل نا مرد بدنامه وي پرې زیاده — نه وېرېږي له پېغوره له ما هدا ده

بې دیاره د جدایۍ له ماتمه(٢)

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو

دا متاع ده تر یوه خسني کمه

که سلیمان غوندې مسند یې په هوا يې — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چي دا هسې نښاني پکې پیدا وي

تر وهاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هېڅوک نه ګڼي آسانه — دا خبره ده له حده پېښه تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — تر له ځان(٣) سره اتکل وکړه رحمانه

٣٨٠ — په دنیا کې سبا دي چېرې چا ده بې غمه — ٤٠٦٢

(١) د پېښور چاپي دیوانونه : "څغړ ژوید".
(٢) د "خ" لومړی نسخه : "نه بېنکاره پرې دیوې ستنې تر سومه".
"ق"، "ک" چاپ : "بادشاهي ده له یوه خسري کمه".
(٣) په قلمي نسخو کی "له زړه سره" راغلی دی.

ضمیمه

وروستني لاسته راغلي

غزلونه او بیتونه

٦١

تېر شو په دا طمع په د ستا عمر زما — گوندې چېرې کېږدې یو قدم په سر زما [1]
تا وې چې د عشق پیاله خوږه ده تر شکره — وسو په هجران کې دې پیالې ځیگر زما
سل جفا که وینم په سترگو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرگز باور زما
یا له ما ځان سره جفا مه کړه دلبره
یا لې تا راوښیه یو بل دلبر زما

٣٨١ — ٤٠٦٩

٦٢

هر گفتار هره وینا چې خوله عبس کا — تر عبس ویل دا به ده چې یې بس کا [2]
په هغې وینا چې وروسته پښېمانه یې — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]
هره چاره چې له اختیاره وي وتلې — بېهوده به یې خوله لاف د دست ورس کا
فقیري یا د خدای په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې یې نس کا [4]
آدم زاد په معنی واړه یو وجود دی — یو وجود دی هم یې پاک هم یې نجس کا
کړې یې اصل یو وجود دی (په دې) خر شو — د گلونو هغه کله خار و خس کا
په اخلاص د لمانځه گذار وي جنوب دې — هر لمانځه بې چې (په) ریا تیمم [5] اودس کا
(که خودبین وي) ته بې څه کوې یې ځانه
د خودبینو سره اخپله خودي بس کا

٣٨٢ — ٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمي هیواد مل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(٢) دا غزل د حبیب الله رفیع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بیت کې د "عبث" کلمه د قافیې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(٣) اصلي نسخه: "لا اول دې خوله هسکه". چاپي دیوان: "لا اوله دې یې نکه تر خوله هسکه
(٤) اصلي نسخه: "داهن په کېږنه شي چې نصق کا"
(٥) په اصلي نسخه کې "تیمون" راغلی دی.

۳۹

دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا — دین یې غمزه جمع زړونه به لړزان کا
په کشور د صبا برانو به قیامت شي — اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا
چې یې چا جام د لعلو وي نوشلی — پیمانه چغلګیرې په دانا دان کا[1]
د جبین په چاین یې هسې رنګ پوه یم — چې محراب به د ګایلو زړونه ویران کا
د پرېشان ګیسو د لیلا یې عین دادی — چې وابست زړونه په دا رنګ پرېشان کا
که جلوه یې د جمال شي معینه — په شعله به لمر، سپوږمۍ سوي ناتان کا
که د باد ګذر (یې) وشي وخاکپای تر — د رند و ستر ګو دارو به خدای اسان کا
که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي — مشک عنبر (به) دیوې پیسې ډېران کا
تورې یې زلفې یې هم مشک دی هم عنبر دی — خو زما لا کم بختی (یې) خدای ماران کا

۳۸۳

که پلوله مخه لرې که حمانه
په دیدن به هند وان واړه مسلمان کا

٤٠٨٤

٤٠

که په بخت کم بختان ندوا خسته دل خوک — په حضور به له تا ولې بېلبېدل شوک[2]
و دیدن و ته د هر چا رضا کېږي — ولې حکم یې له تا ندلرې بل شوک
که یې لاس دخدای په چارې رسېدلی — بې مقصوده به یو دم نه شهیدل شوک
دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی — تو ر ناحق مې وېروې په سر وهل شوک
دا هم د زما شومیت دی چې را رسي — ګنهګار ته[3] او د چا زړونه به د ول شوک

---

(۱) اصلي نسخه "پیمانه چغلګیې پدا نادان کا" او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د رفیع د تخصص کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (۳) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زړه"

د دیدن په طمع وغلېدم بندي شوم | ګنهٔ زهٔ او د هجران سختي زغمل څوك
په هېڅ رنګ به دې له مینې منکر نه شم | هر شان قصد چې مې کوې په قتلول څوك
که مې زړهٔ ستا مینې نه وای راپېرودی (۱) | په رضا له سره کله تېرېدل څوك
که اثر د محبت ورسره نه وي | روغ صورت دا هومره زړهٔ زهیر بدل څوك
که په مینه دلیلی مبتلا نه وای | (دا) غریب مجنون بېدیا، غرونه ځنګل څوك
مینه هره بلا کاندي (که باور کړې) (*)
ګنهٔ زهٔ عبدالرحمان هومره ویل څوك

٣٨٤ — ٤٠٩٥

٥

د خپل ځان له خاکسارۍ (نه) بلند شوم | لکه ګرد هسې شهسوار د هر هوا یم (۲)
کمینی هسې کامل کړم چې زه د روم | لکه څمکه درست جهان راسره بیا یم
ما چې خپل معراج د دار د پاسه ولید | د منصور په څېر رښتیا وینا (به) وایم
د منصور او زما هومره تفاوت دی | چې ده ناره کړه په جهر زهٔ خفیا یم
له عیانه هېڅ حاجت د بیان نشته
زهٔ رحمان به په خوله څه وایم چې دا یم

٣٨٥ — ٤١٠٠

٦

هر چې خپلې مینې خوار کړه خوار یې مه ګڼه | عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشک کله عنبر شي | زلفې که د ماه په خوږي مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه: "راپېر ودلی"
(۲) د دې غزل مطلع په نسخه کې نشته او دا غزل "په سند خوږي له بد خواهانو یې پر والم" له غزل نه وروسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړي په عاشقانو ګنهٔ زهٔ غریب رحمان هومره ویل څوك".

یو مخ یې د سوز دی سل مخه (یې) د ساز دي — عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه

د بڼ بېدار و یده دی لکه بت په غمو سترګو — بت که د ر ته غټ ګوري بېدار یې مه ګڼه

مراد خو یو اثر دی د خوبانو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسار یې مه ګڼه

خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب یې — خړ و شو که نام د خار دی خار یې مه ګڼه

پوه خلک هغه دي چې اقرار په ناپوهۍ کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیار یې مه ګڼه

بدخو هم هغه دی چې خپل بد ور څرګند کړي — هر چې ځان بدکار ګڼي بدکار یې مه ګڼه

هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قرار یې مه ګڼه

٣٨٦

هر چې کمال غواړي کمیني (دي) د رحمان کا
عین د غم چار ده بله چار یې مه ګڼه

٤١١٠

٧٧

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملک په معنی دیوه

شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه

تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ(1) — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه

پس وجود به دې په څه رنګ حاصلیږي — چې لرې یې د یار له دره د دیوه

په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره — د رېغ و سوی تر دغ پوست لاندې معتبوه(2)

د نېستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېر بوه

٣٨٧

اول دي پاچا وه له خوبه (با و رو کړه)
و رحمان ته په خپله په نار بوه

٤١١٧

---

(1) اصله نسخه: "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (2) چاپي نسخه: "د رېغ وسوی تر روغ پوست لاندې مخفیوه"

۸

یا داستا چشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي ویده شوي په محراب کې

یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټې ستا د خولو دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې
یا سنبل دی ځنځلکي داور په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رڅان ځرګند کړ په آفتاب کې

یا داستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې

یا خوستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دي جاورې په ګرداب کې

ته د دې رحمان خطا کړه و ر معافه
داوتر وچاره نه وي په حساب کې[1]

۳۸۸

چې د یار د مخ کاته له میانه ووزي
د رحمان به څه عزت وي په حساب کې

٤١٢٦

---

(۱) دا بیت د زلمي هیواد مل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې — بې توري، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لیده وکتو غایبان زړونه وړي له خلکو — هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوك چې یې وینې نو به ستړګې کتې نه شي — ښکلې پرېوال رغونده حېرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دي — هېڅ عجب نه دي که خوبانې لرې سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري — وار ه ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

اې رحمانه او ښکې هم له تخمه د باران دي*
کښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې

٣٨٩ — ٤١٣٣

۱۰

که په قطع د تمام جهان ملك یې — چې له ځانه خبر نه یې لا هلك یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دي — ته چې خیال په شال په مال کړې ځکه سپك یې

منصفان دې د انصاف خبرې وایي — څه شو څه شو که په خپلو کې شریك یې

که د لمر په څېر څرګند شې په جهان کې — خو په زړه و نو پسندیده نه شې لا ورك یې

بزرګي په دلجوئي کې ده د خلکو — ته چې خلك د وبوې څرنګ بزرګ یې

په لويي کې لوتي چېرې ده لا یقه — کمېنه و ته مټ کړه که سالك یې

فلك تا غونډې پیدا کړي بیا فنا کړي[1] — ته لا نوی خواست کوې په ناز نازك یې

دانایان به په دیوان ښکلي پند خلې
چې رحمانه په خوار نظر ګوري فلك یې

٣٩٠ — ٤١٤٠

---

(١) اصله نسخه: "فلك تا غونډې هزار پیدا کړې بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان: "ای رحمانه اوښکې دې هم تخم هم باران دی".

۹۱۴

دزړه حال وتا ته څه وايم په ژبه ‏ ‏ ‏ ته خبر د خوږو زړو نو په منزل يې[1]

هم د ګل په خبر بلبل سيځي په مينه ‏ ‏ ‏ هم مين لکه بلبل هسې په ګل يې

بې لېدو د خره ګند بڼي عيب واره ‏ ‏ ‏ په کمال د ځمکې چارو کامل يې

هم قاضي يې هم ملا هم محتسب يې ‏ ‏ ‏ هم ساقي د مى پرستو په محفل يې

يو دې ذات په دواړو کونو کې شهره دى ‏ ‏ ‏ بل په نام له هر چا لويه يو په سل يې

چې ته مخ په عبادت کې نه جاربا سې ‏ ‏ ‏ د ستر شپه دې (نفس) بدکاته يې خپل يې

ورکول او په يو دل دې په خپل لاس دي ‏ ‏ ‏ که وچاپې ورکوې کړې اخل يې

جان ته هسې رنځ نبو لوشه حمانه ‏ ‏ ‏ چې شمې يې په پوښتنه وي راغل يې

خدای طاعت، عبادت څه کوي[ناخ] ژاړي

۳۹۱ ‏ ‏ ‏ ۴۱۴۹

خوږې مينه د سړي ده ازميل يې

بيتونه:

په "چې يې نقش په زړه خيال شي د اشنا" غزل کې:

ترا به ده به يې بخره ملالي وي ‏ ‏ ‏ له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وايې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دريم بيت:

خوبه داجفا کړې نه پوهېږم خو بلا شوه ‏ ‏ ‏ خوبه وي ترکوم د اجفا او دا بلا

په "بس ده بس ده د ا دنيا" غزل کې له مقطع نه دمخه بيت:

[2] کړې مال د دنيا د پېرو وي ‏ ‏ ‏ هيڅ پرې نه کاندي پېروا

په "لاس مې وتړي د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(۱) د دې غزل مطلع په اصل نسخه کې نشته.

(۲) اصل نسخه: "هيڅ ور نه کاندي پېروا"

لهٔ فراقه چې یې آه کړم سوك په سترګو   یو لستونی مې ګرداب (شي) بل ګرداب

په "هر مطرب چې غوږې تاوکا در باب" غزل کې دوهم بیت:

هومره تاوده بلتانه راباندې زوروي   چې حساب یې بیان نه شي په کتاب

په "چې مې یار ولید په سیمه داغیار ګډ" غزل کې لسم بیت:

سخت سفر دعاشقۍ ځوك او ځوك   خدای ناخاپه پرې راګډ کړم په دالار ګډ

په "نظر دبې بصر" غزل کې اووه ځلویښتم بیت:

نه پخلا نه مرور وي   پریشان ګرزي در په در

په "زه تیر شوی یم ترسر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بیتونه:

که مې غواوي که مې وزه وي   که مې آس وي که مې خر

که مې مېږه وي که مې مرغه وي   که مې اوښ وي که غاتر

که په کور کې مې کالي وي   که لنګی وي که تغر[(۱)]

په "پس له مرګه که ځوک ارت غواړي ځیل ګور" غزل کې یوولسم بیت:

په یقین به بدکردار به بدکردار کا   کشیده شي دبدکردار سر یې پېغور

په "بداختر به نیک اختر نه شي هرګز" غزل کې اووم بیت:

که تر غرو وریاندې وکړې کار به کېږي   مرغچه[(۲)] به درګوهر نه شي هرګز

په "چې پای بند شه دلیلې په اشتیاق" غزل کې:

رحمان خوښ دی د خپل یار په درد و غم کې   تر به والي چې بادشاه دی د آفاق

په "چې مشغول نه وي د ترکو په جمال ځوك" غزل کې لسم بیت:

بې بند خوبیږ مخ روښنی له هیڅا نه شي   که هر ځو یې پاکیزه کا په رومال ځوك

په "مه غوږه باسه د نا اهلو قیل و قال" غزل کې نولسم بیت:

---

(۱) اصل نسخه: "که لنګی وی که تغر"

(۲) په اصل نسخه کې "مرغاچه" راغلی دی. پښتو قاموس "مرغچیچه" ښتی دی اصل شکل یې "مرغچه" ده چې د مصنوعي مرغلو یا "مشکنبو" معنی ورکوي.

خراب دل مې نهی غواړي بلادا شوه   چې نهي را معلومېږي کمال په کمال

په "په يوه غمزه دستګوي فنا شوم" غزل کې ۶-۷ بيتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی   په صدف کې دریتيم غوندې يکتا شوم

مستوري را څخه يووړه مستو سترګو   رحمان ځکه په وګړيو کې رسوا شوم

په "چې له مرګه بې پروايي په هر دم" غزل کې ۲۸ بيت :

پس له مرګه به دې هوږي ام خانه وي   څه پوهېږې يا به مار وي يا الرم

په "ته چې هسې ګاهي ترش ګاهي خندان" غزل کې اتم بيت :

دسرې صورت څه روغ د کاڼي نه دی   نشته کاڼي څخه ستا د جور توان

په "څو به شم زه غمونه د هجران" غزل کې شپږم بيت :

لکه غم د آشنايي په ما ورېږي   يا د به نه وي د چا هسې ګڼ باران

په "تا چې رنګ د مېو درکړو لبانو" غزل کې ۶-۷-۸ بيتونه :

ستا د خولې له حقيقته صوفي څه زده   له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

د پېزوان غمې دې زېب کا پر لبانو   دوارو زلفې دې چوړه د ملنګانو

تور اوربل دې لکه مار په جبين پروت دی   شينکي خال دی مواصل د رنځورانو

په "که هر څو په صحرا سر شوم هم په کليو" غزل کې دريم بيت :

هر آشنا چې مخ پنهان کا نه يې موم   کړې غوا لم شپه او ورځ په سپړو پليو

په "ورځ دې تيره په شومې کړه شپه له خوابه" غزل کې اتم او نهم بيتونه :

اندرون به دې له او ره هسې ډک شي   چې نن ډک شي په شرابو په کبابه

چې د مخ و آب و تاب ترې نظر کړم   واته هېڅ شي د ګلونو آب و تابه

په "ته شمايلي شکرلبه" غزل کې :

نه د لې شوې نه هوږې شوې   تر ميان ولاړې مه بده به

په "خود به وران شي د دنيا بازار التسامه" غزل کې ٤-٥-٦-٧ بيتونه :

يوه هسې نې سوزې مې شوه په برخه
چې سر دې يې لا بتره ده تر سامه

مصلې د نې ننګه ورپسې لنګ کړه
د هوس مصلى قطع کړه وچې نغاره

يار زما د سترګو تور پرې ګر زيد لم
په هجران کې مې د سترګو رڼا لاړه

په خوارۍ مونده نه شي له سګانو
په لوح سر سره د روزې له بګاره

په "ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مينه" غزل کې پنځم بيت :

يار شه نجومي زما د يار فال وګوره
تللى يار به کله له سفره راپښينه

په "کشکې زه خاورې ايرې د ستا دروازې" غزل کې نهم بيت :

يا شبنم د صبحدم يا عندليب شوې
چې د استا په ګلشنو زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کې اووم بيت :

د درد وغم د عاشقۍ جوړه سره کړه
خدای ورکړې و دنيا ته يې سروزی

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پای تر سر دی" غزل کې اووم بيت :

داخوزه له کم بختۍ له تازار کړم
ستا له نيک خوی کاڼې بوټې هم خبر دي

په "چې د ځنګ مې دلبر په لاس کې جام دی" غزل کې اووم بيت :

ته چې خپل فراغت غواړې په جهان کې
فراغت خاطر راو ښيه کدام دی

په "چې دا هسې لاس په لاس دنيا پرېښودې" غزل کې لسم بيت :

په خپل ځای به يې هر کلام په کار شي
رحمان ... طالب له د شکو دی

په "خبر مې ستا د بنوغشي په سينه دی" غزل کې لسم بيت :

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا
ماه وهر يې سينه مخ يې آينه دی

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بيت :

زه رحمان يې سند نې په ځان ګڼمه
که يار سل ځله نا شډي چارې کاندي

په " آشنايي توره بلا ده اشنا مه شې " غزل کې څلورم بيت :

خپل څربست وهر ځاروي وته قصاب دی
توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په " ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې " غزل کې دريم او اووم بيتونه :

ښښتن لاس د سپي په سر باندې راکاږي
ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې ګذر وي
ته يو دم زما په لوري ګذر نه کړې

په " مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې " غزل کې اووم او دولسم بيتونه :

هېڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار خلې
د چا سود دی لوږې شوې په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بين سترګې ورکا
د يوسف تجلي وينې په ديوار کې

په " د مخې بنا چې نوم محنت آباد وي " غزل کې شپږم بيت :

بيخ بنياد به د هغو وي په ياری کې
چې د تن په نابودی يې اعتقاد وي

په " که د درستی دنيا غم مې په سر بار وي " غزل کې ۶ ، ۷ او ۱۱ بيتونه :

زه به ستا له رقيبانو څه ماندګړم
دا دستور دی چې له ګل سره خار وي

که لې هر زمان په آب زمزم وينځم
بې مينه مې په زړه باندې غبار وي

څو چې سل ځله ښښتن شي په تا ترګې
کله وي چې د بلبل و ګل قرار وي

په " د وصال په هوا والوتي مرغه شوی " غزل کې څلورم بيت :

چې بېلتون ورته اسان دی هغه خلک
از مېښت له په بند د بېلتانه شوي

په " د يرې خولې زما په ياد شکر خوږې شوې " غزل کې څلورم بيت :

خپل قسمت په سری کاندې هر چې کاندې
د چا بر خه خاموشي د چا نارې شوې

په " چې په رخ باندې دا د بنکو يو رقم وي " غزل کې ۱۴ بيت :

قاعده د درد مندانو هسې نه ده
چې په درد کې يو درد من تر بله کم وي

په " ته چې ماته وايې چې په چا باندې شيدايي " غزل کې له څلورو بيتونو نه وروسته لاندنی بيتونه :

هر چې په حيات صورت له مرګ سره اشنا شي   خلاص به د قيامت له خرخښو په دې دنيا يې
سنځ د هغو ګلو چې برګ ريژي په بهار کې   ګل سرا بنې وکا له خزانه استغنا يې
غم (خو) هم (هغه) کړي چې هيڅ غم ورسره نه وي   ولې چې ناګاه به يوه ورځ ورباندې زيا يې
حلم د نيستي په هغو دی هم (چې) هست دي   هر چې هستي پرې بنه دي نيستي يې خبره وا يې
زړه د عاشقانو د دښمن له لاسه بې غم دی   لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا يې
لوږه تنده نشته د قانع په قناعت کې   دا کيميا چې زده کا په خرقه کې امرا يې
هيڅ په سر چيشې طالبي نه کړي په خرمن کې   بلکه د قحطې په ملک کې شاه يې هم ګدا يې
ما به رښتيا نه وې اې يارانو بارې څه کړم   حقه کلمه نغر د هر ګوره سخته بلا يې
زور ورو د سيلاب واړه ترل په مقامات وي   زړه د خاموشۍ په ځای له نه (چې) ګويا يې
بې خس خاشاکه د آتش بقا په څه وي   آه و فرياد واړه په مقدار د تمنا يې
زه د رقيب چارونا وپسا کړم له حبيبه   زلفې په نسبت د مار خوزلوا ژړها يې

اې رحمانه هر راحت په اجر د زحمت دی
هر چا دين (دين) خاندې هسې به پراده (دين) په ژړا يې

په " چې پخته شي آشنايي " غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کې رحمان وي   په فارسي کې سنايي

په " يوه ذره به ورکړي يا به مور يې " غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانۍ کې دی رحمانه   په پيرۍ کې به څه زهد کړي چې زوړ يې
بدي واړه په سبب د نيستۍ دي   چې پای بند د يار په هر يا په ورور يې

په "هر گفتار هره وینا چي څوک عبس کا" غزل کی شپږم بیت[1]:

معتقد لا اعتقاده مقصود بیا مومند　　　　د هغو طاعت غلط دی چي وسوس کا

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک" غزل کی ۶ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کي شهره یم　　　　نه چي نن کاندي خبري پردي خپل څوک

ما دا یوسر دی ذاستا شکرانه کړي　　　　که دسر ما غزه مي خوري په دا ویل څوک

په "دزړه حال و تا ته څه وایم په ژبه" غزل کی ٤ او ٥ بیتونه:

که یي لاس د خدای په چارو رسیدلی　　　　بد یي بخري به چا چیري قبول یي

څوک له خاورو ایروپا څوک تخت ورکړي　　　　څوک له تخته دا یروپه دیران ولیي

٤٢٢٠

دَ رَحمان بابا دیوان د (١٣٥٥) لمریز کال دَ زمري پهٔ میاشت کي
دَ نصیر "هنر" پښتون پهٔ قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بیتونه د سبا غلی رفیع د شخصی کتابخانی له یوي زړي چاپي نسخي څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: خېړنیار محمد عارف غروال

وېی پاڼګه تقاسیری برخه

لغت		معنی
		الف
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برګ.
اختلاط		ګډون، خبرې کول
ارهنډه	*arhánda*	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		دځلښت لمونځ، طلوع کول ځلیدل.
الـوی	*aləway*	وریت شوی.
اعراف		دجنت اودوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج		موخه، هدف، د توپک غشی او نښان.
آماس		پړسوب.
اوتاد (د وتد جمع)		یو روحاني مرتبه، موږې، میخونه.
اوړنی	odə́nay	یو ډول ښځینه پوړنی دی چې غالباً یې په ودونو کې په سر وي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اورپښتی	orpəṣtay	پتنګ، پروانه.
اوږمکه	oẓmáka	میاشت، ماه.
اولاق (اُلاغ)		خر.
اهار		د اوړې سختې ګرمۍ موسم.
اهلاد (هیداد)		سزا، پاداش، سرزنش.
اياغ		د شرابو پياله او کاسه.

ب

باده		شراب.
باړه	bāṛá	یو مشهور خوړ.
بالي (ښايي)		ورور.
بتان (بت)		مجازاً پېغلې، ښکلې.
بدسګال		بدذات، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د ځمکې فرش.
بطال		بد وینکی، باطل وینکی، غلط وینکی.

بګاړ (بګیاړ)	*bagāṛ*	لبوه، شرمښ.
بیچاوڼی (بیچاوڼه)	*bičāwṇa*	دعزت جامې، بستره، روجایي.

پ

پارسا		پرهېزګار، زاهد.
پارچي	*pārci*	دجوارې کولو دانې.
پاسلل		سپارل.
پایله		پاېزېب.
پخساګ		پرېشاني، غم اوخپګان.
پرانه		پرته، بې ځایه، بې موړده.
پسندل		غوره کول.
پکو		په ځان پورې تنګ اوله ځانه ستړی.
پنمم		پېټ.
پېچل	*pecə́l*	زغمل، صبرکول، تحمل کول.
پیچوې (پچوې)		دمچنوغږې پرې (پچوکي) مجازاً ونږدې ځنځي اوګچه.
پیړې		دکېناستو تخته، دناستې کټګي کټنځي.
پېشاب		متیازې، بولي.

ت

تبرا		بېزاربدل، تېراکېدل.
تراره	*trāra*	تیره، کاڼي، ډبره.
تراهي	*trāhí*	وېره

ترو — *tru* — نو.

توسن — نیلی.

تولا — محبت، دوستي، رښتینګلوي، مینه.

تېزل — *tezə́l* — ځغلول، پرېږي سپرېدل.

ټ

ټوکرکی — د پوزي يوه ټوټه يا ټوټکی.

ټنډ — *tə́nḍ* — په زړه پورې، سخت، محکم.

چ

چلیکان — هغه کروندګر چې په ټاکلې برخه یا مزدورۍ د چا ځمکه کري.

چندن — صندل.

چوړه — چوړه، چوارړه.

چوړک — یو کم شی، لږ څه.

چوګان — نیزه، ډنډه، یا توږنا ډنډه.

چووه — *čowá* — عطر، خوشبویه مواد.

ح

حط — ایسته کول، لیرې کول، د یو بار کوزول، پرېښودل.

خ

خاصا — نېک خوبه، خاص الخاص، وتلی.

خاکروب — جارو کښن.

ختول		ختنه لرونکی، ناپاک.
خپسر	xpəsár	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خاړه	xrāṛa	یو ډول دښتي وره مرغۍ ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	xamsor	همراز، همراه.

څ

څښکو	caṣko	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څړی	caṛə́y	دکیږی دسراوبند وسپنتان.
څلې څولې	cale-cūle	ګنده ګوند، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځبله	jabə́la	سر، یو ډول بله.

د

دد		ځناور.
دبنن	daṣən	دښمن.
دراج		تنځری (تڼري) یو مارغه دی.

درایے — ړغرنجه، ګونګرو، ژرژری، جرس.

دلق ازرق فام — زرغون کند، ګودړی.

دمک — یوه لحظه

دواب — څاروي، څلوربولي، بوده ګان.

دوڅار *ducār* — څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.

دیبا — ورېښمین ښکلی ټوکر. میلک

ډ

ډبر *ḍabár* — تباه، ټبر، کهول.

ډلیال *ḍalyál* — د ډلې ملګری.

ر

راج — راجا (واکمن)

راح — خوښي، نشاط، مجازاً شراب.

رټه *ratə́y* — ډېرلږ، ناڅیز، کم وزنه شي.

رسن — رسۍ، تناو.

رصاص — قلعي، سرپ.

رعنا — ښکلی او متناسب اندام.

رنځوری *ranjə́ray* — رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړرنګی.

رېمن *remán* — خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد — اثبات.

زبر		یاد ، په یاد .
زمول	zmal	مراوی ، بې سېکه ، ضعیف .
زوږ	zwəẓ	نشت ، نابود ، حرام .
زوم		کم ، کمی .
زیرمه		تدبیر ، ذخیره ، پانګه ، پاسره .

ژ

ژغر	zǧər	ژغورلی .

س

سالکان		زاهدان ، عارفان .
ساهو	sāhū	آزاد ، اصیل .
سترغلی	stərǧláy	کولک ، دسترګو غاټي ، (کاسهٔ چشم)
ستور	stwar	څاروي
سنجاب		لولی .
سراښ	srāṣ̌	حریص
سفال		ټیټ ، بې قدره ، پستي او بې همتي ، کودړی
سقلات		خپل ځان پېټول .
سکه	ska	لږ ، څکه ، ګویا ، لکه چې .
سمک		کب ، ماهي .
سنداسي		واندې کېدل ، ملنګ ، کیمیا لټوونکی ملنګ .
سولند	swáland	حریص ، بخیل ، ممسک ؛ لکه سولند سړی .

سوها — *sohā* — یو ډول ځوانی توکی دی.

سپپاري — *sepārí* — یو لوړه نری وڼه ده چې پر تودو سیمو کې شنه کیږي.

سیم — یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه، د تروږمۍ شپه.

شط — سیند، هغه ستر رود چې دریاب ته ګډیږي.

شهاب — ستور، ستوري.

ط

طره — جوغه

طوق — غاړکی، امیل

ع

عتاب — قهر او غصه

عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د چرګ جنجرې، د چرګ جوره.

غربال — غلبېل، پرویځې.

غزا وشوه — اصل معنا: دا یو شوق دی، په دې نو خه وشول؛ (یو تکیه کلام دی).

غوړ — *ğor* — برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.

غورځې — په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې توپونه او چیغې ایستل.

غوږی — *ğwazáy* — سخت انتظار، غوږ نیولی، دچا د راتګ د زړه انتظار.

غوك — لویه ښخنگسنه (چونگسبه)، شلانده.

غوندی — *ğúnday* — دوز غنو جوال.

غوندږ ژبی — *ğwanḍ-žəbay* — فصیح، بلیغ.

ف

فلوس — د فلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي زړې یې تریخ او په طب کې کارونې اخیستل کیږي.

ق

قرقره — د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.

قنج (غنج) — ناز.

ك

کار — دوړو کانو ډیری.

کام — هدف، مرام.

کاواك — ډډ، گوګ.

کروړ — *Kror* — سخت، محکم.

کړیکه — *Kŕíka* — چیغه، وېروونکی غږ.

کسنیده — نقشه، انځور.

کلاب (کلب) — سپی.

کنګال — مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.

کوتل — *Kutál* — ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل

کودیکه — یو ډول خاورین دېګ دی.

کورمه — *Kormá* — کورنۍ، اهل بیت.

کوله — *Kolá* — د ساقۍ د پاسه د ګل برخه.

کوی — چم، کوڅه، مالت.

کهی — *Kaháy* — ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده — *gánda* — سبا، راتلونکې ورځ.

ګایل — ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.

ګرام — *grām* — کلی، سیمه، استوګنځی.

ګروهېدل — *grohedə́l* — عقیده لرل، معتقد کېدل.

ګړیال — *gaṛyāl* — زنګ.

ګورهنده — *gorhánda* — وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله څپرې مجازاً قبر

ګونټه — *gontá* — د شطرنج دانه.

ګوهار — د غواوو پاده.

ګوي — پنډوس، پنډ وسکه.

ګنګو — *gongú* — زعفران.

ګېډی — *geḍáy* — ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لاړغه — *lāṙgə́* — د رنګ، خنډ.

لال		ګونګ، يو ډول انګور دی.
لګام		واګي، قبضه.
لو	*lu*	لوګي.
لوښېدل	*locedə́l*	يوه داسې اوږده مبارزه کول چې يوه سياله دله هم نهايي برياليتوب ته نه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.
لوښتل	*lostə́l*	په کوچ پيل کول، لېږدېدل.
لونل		پاشل.

م

مال ومنال		شته، هستي او دارايي.
ماوا		استوګنځی، مسکن.
متره	*matrá*	ناياب، نشت، زوبن.
متا	*mət*	بازو، هاند، همت.
مجذوب		جذب شوی، عاشق شوی.
مجمر		نغری، دېګدان.
مخمور		مست، نشه.
مخنث		نر ښځی.
مذمت		بدويل، غيبت.
مرسته		طلب، لټون، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونځکه، خروړه.

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	دمه، سینګار وونکی.
مشګیرک	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لیونی دوله.
مغاک	ګودال، ژور غالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
منجلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاک، سپېځلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
محوت	پیلبه، پیل والا
عیسی	معاش - تنخوا.

ن

ناروڼ (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چټلو اوبو له څښلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تار غوندې نری چینجي وي.

ناړ		د نلړۍ، ساقه.
ناغه		دستر گوسره رگونه.
ناوك		غشی، شتی
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	رود، وړوکی سیند.
نغمول		نغړل، په یوه سا تېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نړي		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه
		هغه ډله خلك چې په یوه فكر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومر		یادشوی، نومول شوی.

و

وارم	wārm	عوږه، وږم
وبله		یو تر بله.
ورژلی (ورژل)		ریزه ریزه کول، مرل.
وشتې	wášte	توکې ټکالې، لطیفې.

وقر (وقار) — طاقت، تحمل، درښت.

وېلاړ — *welāṛ* — عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ — هغه تیلۍ چې پیسې پکې اېښودل کېږي، کیسه.

هنډه — *hánḍa* — مضبوطه اراده، د زړه غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښته کول.

هوک — *huk* — تېغ، شخ.

ی

یرغال — بېره، یرغل حمله، برید.

یسار — کیڼ، اسان.

یمین — ښی.

پای

یادونه:

د متن تر ترتیبولو وروسته، د رحمان بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو، چې د متن له غزلو یې بیتونه زیات وو، او یا یې توپیر سره درلود، نو ځکه موږ نوي لاس ته راغلي غزلې په ضمیمه کې ونیولې، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده. او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده. نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي.

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library